

**ÖZEL SEKTÖR MADEN
İŞÇİLERİNİN SOSYAL VE
EKONOMİK HAKLARI
ARAŞTIRMASI**

YAŞAMA DAİR VAKIF – DEV MADEN SEN

ÖZEL SEKTÖR MADEN İŞÇİLERİNİN SOSYAL VE EKONOMİK HAKLARI

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	2
II. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI.....	5
II. 1. İNSAN HAKLARI KAVRAMI.....	5
II. 2. SOSYAL DEVLET-SOSYAL GÜVENLİK.....	7
II. 3. ÇALIŞMA HAKKI.....	8
II. 4. SOSYAL GÜVENLİK HAKKI.....	11
II. 5. EN AZ DÜZEYDE GELİR ALMA HAKKI.....	13
II. 6. ADİL VE ELVERİŞLİ KOŞULLARDA ÇALIŞMA HAKKI.....	15
II. 7. İŞ GÜVENLİĞİ VE İŞÇİ SAĞLIĞI.....	16
II. 8. SAĞLIK VE BESLENME HAKKI.....	17
III. ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	22
III. 1. SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER.....	22
III. 2. İŞÇİLERİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ...	31
III. 3. İŞÇİLERİN ÇALIŞMA YAŞAMINA AİT ÖZELLİKLER.....	59
III. 4. GÜVENLİ VE SAĞLIKLI ÇALIŞMA KOŞULLARI.....	104
III. 5. SENDİKAL YAŞAM.....	137
III. 6. İŞÇİLERİN BESLENME VE SAĞLIK DÜZEYLERİ.....	145
IV. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	174
EK.1. ANKET.....	191
EK.2. TABLOLAR.....	214
EK 3. VAKA ÇALIŞMASI.....	257
EK 4. ARAŞTIRMADA UYGULANAN YÖNTEM HAKKINDA BİLGİLER..	281

I. GİRİŞ

Türkiye’de özel sektör madencilğinde çalışan işçiler üzerine yapılmış kapsamlı araştırmalara rastlanamamaktadır. Bu çalışma ile özel sektör madencilğinde çalışan işçilerin sosyo-demografik ve ekonomik durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan tespit ve analizler insan hakları ile ilişkilendirilerek, maden işçilerinin temel insan haklarının, sosyal ve ekonomik durumlarının ne düzeyde olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Burada açığa çıkan bilginin toplumun, devletin, hükümetlerin ve sivil toplum kuruluşlarının dikkatlerini başta özel sektör maden işçileri olmak üzere, genel anlamda tüm toplum kesimlerinin sahip olmaları gereken temel insan haklarına, sosyal ve ekonomik haklara yönelik sorunlara çözümler üretilebilmesi için veri sağlaması amaçlanmıştır.

Özel maden sektöründe çalışan işçiler hakkında bilgiler edinmeyi amaçlayan bu araştırmada, söz konusu amaca ulaşabilmek için işçilerle yüzyüze görüşmeler yapılarak ayrıntılı bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anketlerin uygulanma sürecinde görüşülen her bir işçiye ankette yer alan tüm sorular tek tek sorulmuştur. Maddi ve teknik olanakların tek başına yeterli olduğu durumlarda bile araştırılmak istenen tüm evrene ulaşılması yöntemsel bir koşul hatta bir gereklilik değildir. Bu anlamda, araştırmanın odaklandığı alanın genişliği ile bunun gerçekleştirilebilmesi için varolan mevcut maddi ve teknik olanaklar ise halihazırdaki araştırmanın sınırlarını da belirlemiştir. Bu bağlamda, araştırma raporunda ifade edilen tüm bulgu, sonuç, değerlendirme ve yorumlar ancak sözü edilen bu sınırlılıklar içerisinde belirli bir temsiliyet, anlam ve değer taşımaktadırlar. Araştırma esas olarak özel maden sektöründe çalışan işçilerin sosyo-demografik ve ekonomik profilini ortaya çıkarmaya odaklanmış ve bu profilin işaret ettiği durumu da temelde ‘hak’ ve ‘insan hakları’ kavramı ekseninde sorunlaştırmaya niyetlenmiştir. Edinilen verilerin analiz, değerlendirme, yorumlanma ve raporlanma sürecinde bu ikili eksen esas alınmıştır.

Araştırmanın amacına paralel bir biçimde istenilen bilgilere ulaşabilmek için işçilerin başta **demografik bilgileri** (yaş, gelir, eğitim, doğum yerleri ve tarihleri, medeni durumları, aile yapısı, göç vb) olmak üzere, **konut sahipliği ve imkanları, çalışma**

yaşamı, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları, sendikal örgütlenme durumu ve algısı, beslenme ve sağlık ve son olarak da bu başlıklar altında yer almayan konuları kapsayan *genel sorular* olmak üzere toplam yedi ana başlıktan oluşan ve her bir başlık altında da oldukça ayrıntılı sorular içeren bir anket tasarlanmış ve uygulanmıştır¹.

Anketin sahada uygulanması sendika yönetimince gerçekleştirilmiştir. Bu süreç analiz ve raporlamayı gerçekleştiren araştırma ekibinin sorumluluk alanının dışındadır. Toplanan veriler bir istatistik analiz programı olan SPSS ile işleme tabi tutulmuştur. Program aracılığıyla temel frekans tablolarının yanı sıra, saptanan temel değişkenler sabit tutularak ilişkilendirilmesi anlamlı olduğu düşünülen diğer değişkenler işleme tabi tutularak çapraz tablolar alınmıştır. Bu süreçte geçersiz, tutarsız ve güvenilir olmayan anketler elenerek analiz dışı tutulmuştur.

Katılımcılara ait eğitim bilgileri, eş ve çocuklarına ait okur yazarlık ve eğitim durumları için yeterli oranda cevap alınamamıştır. Bu sebepten ötürü katılımcıların sosyo demografik ve sosyo-kültürel özelliklerinde eğitim bilgileri analizde yer almamaktadır. Ek tablolarda katılımcılara ait sınırlı da olsa verilmiş yanıtlar ve eğitim bilgileri bulunmaktadır.

Katılımcıların şu anda çalıştıkları işten bir önceki, iki önceki işleri ve ilk işleri hakkında yeterli bilgi toplanamamıştır. Bu nedenle araştırma dahilindeki katılımcılardan işlerinin sürekliliği hakkında güvenilir bilgiye ulaşılamamış ve analize dahil edilememiştir.

Analizde belirtilmeyen bazı hususlar tablolar halinde raporun sonunda verilmiştir. Katılımcıların yaşadıkları yerleşim biriminin ve konutlarının devlet kurumlarına uzaklığı, bu kurumlara ulaşım sıklığı ve ulaşım biçimi gibi konular da ek bilgi olarak sunulmuştur. Ayrıca katılımcılara ait beslenme alışkanlıkları ve beslenmede sıklıkla tüketilen gıdaların miktarları yine ekte belirtilmiştir.

Ankette bulunan sorular iki farklı biçimde sorulmuştur. İlk olarak, soruların çoğu kapalı uçlu bir formdadır; yani soruya verilecek yanıtlar araştırma tasarımınca belirlenmiştir ve katılımcı verilen seçeneklerden birini işaretlemesi istenmiştir. Diğer sorular ise açık

---

¹ Örneklem ve yöntemle ilişkin diğer ayrıntılı bilgileri EK 4’de bulabilirsiniz.

uçludur. Açık uçlu sorularda seçenekler bulunmamaktadır. Bu tür sorulara katılımcı anketteki boşluklara kendi isteği doğrultusunda yanıt vermektedir. Raporda yer alan bu tarz soruların bazılarının yanıt veya bilgilerine yeterli bilgi alınamadığı için yer verilmemiştir. Ankette yer alan aşağıdaki sorular açık uçlu sorulardır; katılımcıya ait bilgiler, A.16, C.1, C.10, C.54, C.63, D.16, D.23, E.11, E.13, E.19, F.23, F.29'dur. Bu soruların yanıtları tablo olarak verilmemiştir. Ayrıca bu açık uçlu olan soruların gerekli görülenleri analiz içerisinde kullanılmıştır.

II. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI

Çalışmaya öncelikle hak ve insan hakları kavramlarından ne anladığımıza açıklık getirerek başlamak gerekli ve anlamlı görünmektedir. İnsan hakları kavramı (temel haklara, sosyal ve ekonomik haklara) üzerinde durduktan sonra çalışmanın alt başlıklarını da oluşturan çalışma hakkı, adil ve elverişli koşullarda çalışma hakkı, sağlık ve beslenme hakkı, işçi sağlığı, iş güvenliği ve sendika hakkı gibi sosyal ve ekonomik hakları hakkından vb. bunların içeriklerinden ve uluslararası ve ulusal mevzuattaki yerlerinden söz edilecektir.

II. 1. İNSAN HAKLARI KAVRAMI

Bu çalışma İoanna Kuçuradi'nin insan hakları alanında geliştirdiği kuramsal arka planı temel almaktadır. Platon'un deyimiyile hak her birine borçlu olunanı vermek iken, insan hakları Kuçuradi'nin deyimiyile karşımıza etik ilkeler olarak çıkmaktadır; bu ilkeler yapıp etmelerimizle, belirli bir tarzda muamele etmemiz ve muamele görmemiz ile ilgilidirler. Yani onları çiğneyen de onlara saygı gösteren de bireylerdir (Kuçuradi, 1980, 53). İnsan hakları, Platon'un hak kavramından yola çıkılarak ifade edilirse, tek tek bütün insanların diğer insanlara borçlu oldukları şeylerdir. İnsan hakları ilkeleri de kişilerde insanın değerini, tür olarak insanın, diğer varlıklarla ilgisi bakımından özel durumu ve bu özel durumundan dolayı kişilerin insanlararası ilişkilerde sahip olduğu bazı haklar, başka bir ifade ile insanın varlıktaki özel yerini (Kuçuradi, İnsan ve Değerleri, 1998, 40) koruyan, insanın yapısal olanaklarının gerçekleşmesini sağlayan koşulları gerektiren ilkelerdir (Kuçuradi, 1999, 171). Bunlar, evrensel ve tüm insanlar için geçerli olan, herkese uygulanabilen ilkelerdir. İnsan hakları evrensel olmalarının yanı sıra devredilemez ve bölünemez haklardır. Bu özelliklerinden dolayı insan hakları ilkeleri devlet kurumunun yapılandırılmasında, hukukun üretilmesinde ve toplumsal-ekonomik ve siyasal ilişkilerin şekillendirilmesinde temel alınacak ilkeler bütünü olarak ele alınmalıdır.

Kuçuradi insan haklarını taşıyıcıları bakımından **kişi hakları** ve **grup hakları** olarak iki temel gruba ayırır. Bunlardan kişi hakları, temel kişi hakları ve yurttaşlık hakları olarak kendi içinde ikiye ayrılırken, grup haklarını ise daha çok kültürel haklar oluşturmaktadır. İnsanın salt insan olması nedeni ile sahip olduğu haklar -yaşama hakkı,

düşünce özgürlüğü- temel haklar, bizim daha çok siyasal, sosyal ve ekonomik haklar dediğimiz haklar yurttaşlık haklarına girmektedir. Yurttaşlık hakları belirli bir devlet tarafından kişiye tanınan siyasal, sosyal ve ekonomik haklardır (1998, Uludağ Konuşmaları, 14). Burada yapılan ayırım bir öncelik-sonralık ayırımı olmamakla birlikte, bu ayırımın temel vurgusu temel hakların herhangi bir şarta bağlı olmadığını, bunun yanında yurttaşlık haklarının ise devletlerin kendi mevcut olanaklarına göre bütün yurttaşlarına eşit bir biçimde sağlamak zorunda olduğu haklar olduğunu ifade etmektir. Buradaki ayırım bir öncelik sonralık ayırımı değildir. Örneğin sizin temel haklarınız vardır ve o anki durumda sendikal hak sizin için daha zaruri bir hak durumunda olabilir. Sosyal ve ekonomik hakları daha iyi anlayabilmek için yine Kuçuradi'nin temel haklar anlayışını açıklamakta yarar var. Kuçuradi temel hakları iki kategoriye ayırmaktadır. Birinci kategorideki haklar, kişinin insan olarak olanaklarını gerçekleştirilmesiyle doğrudan ilgili olanlardır. Bunlar kişilerin sırf insana ait olanaklarını gerçekleştirirken engellenmemelerini ifade eden taleplerdir. Bu kategorideki haklar devletten herhangi bir edimde bulunmayı değil de, kişiler insana özgü olanaklarını gerçekleştirirken onlara karşı herhangi bir müdahalede bulunulmasının engellenmesini talep ederler. Diğer yandan temel kişi haklarının ikinci kategorisini meydana getiren haklar da kişinin insan olması nedeni ile sahip olduğu haklardır. Fakat bu hakları birinci kategorideki haklardan ayıran bir özellik vardır: bu haklar kişilerin insan olarak olanaklarını gerçekleştirebilmelerinin önkoşullarıyla ilgili taleplerdir. Örneğin eğitim hakkı, sağlık hakkı ve beslenme hakkı gibi. İkinci kategorideki hakların korunabilmesi devletten pozitif olarak bir edimde bulunulmasını talep etmektedir. Yani kişilerin bu haklarının korunabilmesi için devlet birtakım görevler üstlenmeli ve gerekli kamu kurum ve kuruluşlarını oluşturmalıdır. Bu yüzden sosyal ve ekonomik hakların, ikinci kategorideki hakların, gerçekleşmesi mevcut ülkenin sosyal ve ekonomik koşullarına bağlıdır. Örneğin, emeklilik, yaşlılık, asgari ücret gibi haklar bir devletin imkanları ölçüsünde yurttaşlarına eşit bir biçimde sağlamakla yükümlü olduğu haklardır. Ancak bu durum, devletlere ya da hükümetlere yurttaşlarına sağlanan hakların sınırlarını keyfi olarak çizme hakkını vermez. Bu sınırlamaların da bir ölçütü bulunmaktadır. Temel kişi haklarının ikinci kategorisindeki hakların korunabilmesi için, söz konusu olan sınırların yurttaşlık haklarının hem eşit derecede hem de insanın değerini koruyacak bir şekilde çizilmesi gerekmektedir (Kuçuradi, 1980, 51-53). Bu amaçla devlet, yurttaşlarının sosyal ve ekonomik haklarını

gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu her türlü kurumsal yapıyı, insanı, insanın değerini korumayı amaç edinerek kurmak zorundadır.

Temel haklar ve yurttaşlık hakları arasındaki ilişki üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Siyasal, sosyal ve ekonomik haklarla temel haklardan olan yaşama hakkı arasındaki bağlantı insan haklarının bütünselliği ve evrenselliği için kilit konumdadır. Yaşama hakkı ile sağlık hakkı, çalışma hakkı, sendika hakkı ya da güvenli ve sağlıklı koşullarda çalışma hakkı arasındaki bağlantıyı görmek zorunludur. Sendika hakkı, düzgün bir eğitim hakkı olmayan, örgütlenemeyen işçilerin piyasa ekonomisinin işlediği bir ortamda çalışma koşullarının, sağlık durumlarının ve ücretlerinin ne düzeyde olabileceğini anlamak zor olmasa gerektir. Yeterli ve düzenli beslenemeyen bir işçinin ve ailesinin 'yaşama hakkına' sadece formel olarak sahip olduğunu görürüz. Ya da konumuz açısından bir örnek verirsek; güvenli çalışma koşullarının olmadığı, her gün kaza olacak korkusuyla çalışan ve aldığı ücretin insanca yaşamasına engel olduğu maden işçisi ne derece 'yaşama hakkını' gerçekleştiriyordur? Kısaca genel ve yanlış bir anlayışa göre yaşama hakkı yalnızca kişinin bedensel ve ruhsal bütünlüğüne müdahale etmemek olarak anlaşılıyor. Bu görüş kısmen doğru olsa da konuya bütünlükten uzak bir bakıştır; çalışma hakkı, konut hakkı ya da beslenme hakkı ile yaşama hakkı arasındaki bağı göremeyen bir görüştür.

II. 2. SOSYAL DEVLET-SOSYAL GÜVENLİK

Sosyal devlet ve sosyal güvenlik mekanizmaları ekonomik ve sosyal hakların gerçekleştirilebilmeleri bakımından önem arz etmektedir. Sosyal devlet toplumda güçsüz ve korumasız olan insanları ve özellikle çalışanları koruyan, piyasa ekonomisi içerisinde savunmasız kalan bu kesimin önündeki sosyal ve ekonomik engelleri kaldıran ve bu yolla insanın maddi ve manevi varlığının korunmasını ve gelişmesini sağlamak için gerekli koşulları hazırlayan devlettir. İkinci Dünya Savaşı sonrası işçi sınıfının daha bilinçli bir duruma gelmesi ve sosyalist düşüncenin dünya üzerinde daha fazla ses getirmesi üzerine ortaya çıkan sosyal devletin amacı toplumsal sınıflar arasında gittikçe derinleşen sosyal ve ekonomik farklılıkları azaltarak sınıflar arasında bir denge/uzlaşma sağlamaktır. Sosyal devlet sistemi ile birlikte insanlar arasında yasa önünde, şanslar ve olanaklar bakımından bir eşitlik yaratılmak istenmiştir. Bu da sosyal devlet sisteminde iktidarları, güçsüzleri, işçileri

ve diğer 'kötü şanslıları' koruyucu tedbirlerle sosyal ve ekonomik nedenlerin yarattığı eşitsizlikleri azaltmaya, zenginliklerin daha adil dağılımını, sosyal adaleti gerçekleştirmeye yönelmiştir (Göze, 1976, 124-127). Ayrıca toplumdaki eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri olabildiğince azaltmak, daha adil ve eşit bir toplum yaratmak sosyal devlet ve onun sosyal politikalarının amaçlarındandır. Öte yandan sosyal devlet toplumdaki korumasız insanların -özellikle çalışan sınıfların- devletten bir takım edimlerde bulunmasını talep etmesinin de bir sonucudur. Siyasal hakların, sosyal ve ekonomik haklarla bütünleşmeden tek başlarına yeterli olamayacakları düşüncesinin önem kazanması sosyal devlet anlayışına zemin hazırlamıştır. Bu dönemlerde devlet sosyal ve ekonomik açıdan zayıf olanlara sosyal koruma sağlarken diğer yandan da toplumsal sınıfları, sendikal örgütlenmeler ve toplu pazarlık aracılığı ile sisteme ve karar alma süreçlerine dahil ederek meşruiyetini sağlamlaştırmaya çalıştı. Sosyal devlet bütün bunları sosyal güvenlik kavramı ve bu kavram çerçevesinde oluşturduğu kurumlarıyla başarmaya çalıştı. Sosyal güvenlik olarak sağlık, eğitim, iş güvencesi, adil bir ücret alma güvencesi, adil ve elverişli koşullarda çalışma güvencesi, güvenli ve sağlıklı koşullarda barınma güvencesi ve işçi sağlığı ve iş güvenliği kast edilmektedir. Toplumdaki zayıf ve korunaksız kesimlerin, özellikle işçilerin lehine olan bu sosyal güvenlik ve sosyal devlet anlayışının terk edilmeye başlanmasıyla etkisini yitirdiği görülmektedir. Günümüzde devlet, sağlık, eğitim, konut, gibi alanlardan çekilmeye yönelmektedir ve bu alanları piyasa ekonomisinin işleyişine ve yönetimine bırakma eğiliminde olduğu gözleniyor. Devletin piyasa ekonomisinin işleyişine adapte olma eğilimi toplumdaki zayıf kesimlerin, işçilerin, çocukların, yaşlıların ve kadınların sosyal ve ekonomik haklarında yaşamsal sorunlara yol açmaktadır. Sosyal ve ekonomik imkanlardan yoksun yurttaşlar en temel hakları olan -insan onuruna yakışır bir şekilde olması gereken- yaşama hakkını da büyük ölçüde yitirmektedirler.

II. 3. ÇALIŞMA HAKKI

Türkiye'de sosyal güvenlik anlayışına çok dar bir açıdan bakıldığı söylenmelidir. Sosyal güvenlik kavramı daha çok meydana gelen kazaların sosyal sigortalar kurumları tarafından tazminleri açısından ele alınmıştır. Oysa ki modern devletlerde sosyal güvenlik kavramı işsizliğin, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesi politikalarını ve koruyucu hekimliği de içermektedir (Yüksel, 2001, 8-9).

Her bireyin kendisinin ve ailesinin insanca yaşayabilmesi için gerekli olan beslenme, sağlık, eğitim gibi hizmetleri alabilmesi için çalışma ve bu çalışma karşılığında adil bir ücret alma hakkı vardır. Varlığını sürdürebilmesinin dışında çalışma üretme ve emek harçayarak bir şeyler yaratmak insanın temel varlık şartlarından birisidir. Bir şeyleri üretmesi ve bu yaratma-üretme sırasında ürettiği şeye kendi varlığından bir şeyler katması ve bu sırada kendi kişiliğini oluşturması insanı insan yapan özelliklerdendir.

Sosyal devlet anlayışına göre devlet, çalışma isteğinde olan, çalışmak için yeterli güce sahip ve ihtiyaç içerisinde bulunan yurttaşlarına onların yeteneklerine uygun işler bulmakla yükümlüdür.

Çalışma hakkının uygulamalara ve belgelere konu olmasına ilk kez Uluslararası Çalışma Örgütü'nün belgelerinde rastlıyoruz. 1964 yılında kabul edilen İstihdam Politikası Hakkında Sözleşmenin ilk maddesinde sözleşmeyi onaylayan devletlerden çalışma hayatına, üretim ve istihdam politikalarına yön veren çalışmalar yapmaları istenmiştir. Bu politikalar üretilirken de ILO kendisinin koyduğu birtakım genel ilkeleri ilgili devletlerden baz almalarını istemiştir. İş arayan herkese, çalışma gücü olanlara iş sağlanması, sağlanan işin kişinin yeteneklerine ve yapısına uygun nitelikte ve verimli olması, çalışacak kişinin bu işi hiçbir baskı altında kalmadan seçmesi ve işe alınmada herhangi bir ayrımcılığın yapılmaması bu ilkelerden en önemlileridir.

İçeriğinde çalışma hakkı ile ilgili maddeler barındıran bir diğer bildirge ise Birleşmiş Milletler Evrensel Bildirgesidir. Bu bildirgenin 23. maddesinin 1. bendi “Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır” diyerek çalışma hakkına evrensel ve genel bir anlam katmaktadır. Emeğinden başka bir sermayesi ve olanakları olmayan insanlar için başta en temel hakkı olan yaşama hakkının ve diğer insan haklarının bir anlam ifade edebilmesi için bu insanların çalışmaları ve bu çalışma karşılığında adil bir ücret almaları gerekmektedir. Bu noktada da devlete vatandaşlarına bahsettiğimiz koşullara uygun iş bulması ya da bu konuda başka somut politikalar üretmesi görevi düşer. Ancak bu koşullarda bireyin insanca olanaklarını gerçekleştirebilmesinin önü açıktır. Yine bu madde herkesin işinin özgürce seçmesinden söz

edilir. İnsanlar istedikleri işte çalışmazlarsa bu durum zorla çalıştırılmanın kapsamına girer, bu da insan haklarına aykırı bir durumdur.

Bir diğer önemli bildirme Evrensel Bildirgenin çok soyut ve genel kaldığı gerekçesiyle ve uygulamada daha somut adımlar atabilmek amacıyla kabul edilen BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesidir. Bu sözleşmenin ILO ve Evrensel Sözleşmeden farkı yaptırım gücünün olmasıdır. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesini onaylayan ülkeler bu bildirmede onayladıkları maddeleri uygulamadıkları takdirde uluslararası yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu yüzden çalışma hakkı ve diğer haklar açısından bu sözleşme ayrıca önem kazanmaktadır. Sözleşmenin 6. maddesi “Bu sözleşmeye taraf devletler, herkesin özgürce seçtiği ya da benimsediği bir işte çalışarak yaşamını kazanma olanağına sahip olma hakkını içerir biçimde çalışma hakkı tanır ve bu hakkı korumak için uygun önlemler alır. Bu hakkın tam olarak uygulanmasını sağlamak amacıyla bu sözleşmeye taraf devletlerin her biri tarafından alınacak önlemler, yönlendirme ile teknik mesleki eğitim, sürekli bir ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlayacak biçimde hazırlanmış teknik ve siyasi programları ve bireylerin ekonomik ve siyasi özgürlüklerden yararlanmasını koruyan koşullarda bir tam istihdamı kapsamak zorundadır” diyerek devletlere yurttaşları için gerekli istihdamı doğrudan ya da dolaylı olarak sağlama görevini yüklemiştir. Bu madde ile herkesin çalışma hakkı ile birlikte yine herkesin serbestçe seçtiği ya da kabul ettiği bir işte çalışarak yaşamını sürdürme ve geliştirme şansının var olma hakkının olduğunu da görülmektedir.

Çalışma hakkı ile ilgili bir diğer önemli uluslararası belge de Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesidir. Bu sözleşmeye göre çalışma hakkı piyasa ekonomisinin egemen olduğu ülkelerde devletin işsiz vatandaşlarına zorunlu olarak bir iş bulması değil de yurttaşlarının iş bulabilmelerini ve gelir getiren bir işte çalışabilmelerini sağlayacak koşulları yaratması anlamına gelmektedir. Bu sözleşme devlete bu koşulları sağlaması için zorunlu önlemler almasını, en azından iş olanakları yaratması için uygun politik ve ekonomik programlar hazırlamasını zorunlu kılar. Bu sözleşmenin birinci bölümünde ifade edilen çalışma hakkı kavramı ikinci bölümde açık bir şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır. Buna göre; sözleşmeciler taraflar çalışma hakkının etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamak üzere:

1. Tam çalışmayı gerçekleştirmek üzere olabildiğince yüksek ve kararlı bir çalışma düzeyine ulaşmayı ve bu düzeyi korumayı başta gelen amaç ve sorumluluklardan biri saymayı;
2. Çalışanların özgürce edindikleri bir işle yaşamlarını sağlama haklarını etkin biçimde korumayı;
3. Tüm çalışanlar için ücretsiz iş bulma hizmetlerini sağlamayı veya korumayı;
4. Uygun mesleğe yönlendirme, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerini sağlamayı veya geliştirmeyi; yükümlenirler.

1982 Anayasası'nın çeşitli maddelerinde de çalışma hakkına vurgulamalarda bulunulduğunu görmekteyiz. 1982 Anayasası'na göre; herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır. Yine devlet, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirleri alır.

II. 4. SOSYAL GÜVENLİK HAKKI

2. Dünya Savaşı'ndan sonra gittikçe artarak önem kazanan ve belgelerde sıkça yer almaya başlayan bir diğer hak sosyal güvenlik hakkıdır. Sosyal güvenlik hakkının belgelere dayanması 1919 yılını bulur. 1919'da Uluslararası Çalışma Örgütü'nün anayasasının başlangıcında çalışanların hastalığa, meslek hastalıklarına, iş kazalarına karşı korunmalarına, yaşlılık ve iş görememezlik durumlarında aylık bağlanmasına yönelik önlemlerden söz edilmiştir. Daha sonra ILO iş kazaları ve meslek hastalıkları durumunda ödenek verilmesini, hastalık, yaşlılık, sakatlık ve ölüm ödeneklerinin verilmesini, işsizlik durumunda işsizlik ödeneğinin verilmesini kapsayan bir sözleşme ve tavsiyeler metni oluşturmuştur. ILO'nun bu alanda en önemli çalışmasına ise Sosyal Güvenliğin En Az Düzeyine İlişkin 102 sayılı sözleşme ile 1952 yılında rastlıyoruz. Bu sözleşmede ele alınan konular ise sağlık yardımları, işsizlik, yaşlılık, hastalık, iş kazası, geride kalanların hakları,

analık hakları gibi haklardır. 1964 de İş Kazaları Ödeneklerine İlişkin 111 nolu sözleşme ve 121 sayılı tavsiye kabul edilmiştir. 1976'da da Maluliyet, Yaşlılık ve Geride Kalanların Ödeneklerine İlişkin sözleşme ve tavsiye metni kabul edilmiştir.

Sosyal güvenlik hakkına Evrensel Bildirgenin 25. maddesinde rastlanılmaktadır. 25. madde “herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar” der.

Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinde ise 9. ve 11. maddeler ile sosyal güvenlik kavramına yer verilmiştir. Buna göre 9. madde “bu sözleşmeye taraf devletler herkese sosyal sigorta dahil sosyal güvenlik hakkı tanır” derken, 11. madde “bu sözleşmeye taraf devletler, herkese kendisi ve ailesi için beslenme, giyim ve konut dahil yeterli bir yaşam düzeyi ve yaşama koşullarını sürekli olarak geliştirme hakkı tanırlar. Taraf devletler bu hakkın gerçekleştirilmesi için gerekli önlemleri alırlar ve serbestçe kararlaştırılan uluslar arası işbirliğinin bu alandaki temel önemi kabul ederler” diyerek sosyal güvenlik kavramının içeriğini de açmaya çalışmıştır. Ayrıca aynı maddenin 2. bendinde “taraf devletler herkesin açlığa karşı korunmuş olma temel hakkı bulunduğunu kabul ederler, tek başlarına ve uluslararası işbirliği yoluyla somut programlar dahil gerekli önlemleri alırlar” der.

Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesinin 12. maddesi sosyal güvenliğe ayrılmıştır. Bu maddeye göre; sözleşmeli taraflar, sosyal güvenlik hakkının etkin biçimde kullanılmasını sağlamak üzere; bir sosyal güvenlik sistemi kurmayı, sosyal güvenlik sistemini, “Az Sosyal Güvenlik Standartlarına İlişkin Uluslararası Çalışma Sözleşmesi” (No: 102)'nin onaylanması için gereken düzeyden daha düşük olmamak üzere yeterli bir düzeyde tutmakla ve sosyal güvenlik sistemini giderek daha yüksek bir düzeye çıkarmaya çalışmakla yükümlüdür” der. Aslında bu sözleşmede sosyal güvenlik kavramı içerisinde açıklanmayan fakat günümüzde sosyal güvenlikle birlikte anılan başka maddeler de vardır. Örneğin 11.madde, “sözleşmeciler taraflar, sağlığın korunması hakkının etkin biçimde kullanılmasını

sağlamak üzere, ya doğrudan veya kamusal veya özel örgütlerle işbirliği içinde, gerekli önlemleri almalıdır” diyerek, 14. madde ile sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkının etkin biçimde kullanılması, 16. madde ile ailenin sosyal, hukuksal ve ekonomik olarak korunması, 17. maddede ki anaların ve çocukların sosyal ve ekonomik olarak korunması ile ilgili düzenlemeleri yapmalıdır diyerek aslında sosyal güvenliğin başka konularını da ifade etmiştir.

1982 Anayasası “herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir ve devlet, bu güvenliğini sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” diyerek sosyal güvenlik hakkına yer vermiştir. Ayrıca 1982 Anayasası’nda “devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir” ve yine “Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler” denilerek sosyal güvenlikle ilgili diğer haklara da yer verilmiştir.

II. 5. EN AZ DÜZEYDE GELİR ALMA HAKKI

Bu hakka ilk olarak Uluslararası Çalışma Örgütü’nün belgelerinde rastlamaktayız. En Az Ücretin Saptanması Yöntemine İlişkin 26 sayılı sözleşme ve tavsiye kararında en az ücretin belirlenmesinde esas alınması gerekli kriterler saptanmaya çalışılmıştır. Örneğin; işçiye makul bir yaşam düzeyi sağlanması ve ülkedeki genel ücret düzeyinin baz alınması. Yine 1962 yılında kabul edilen Sosyal Politika Hakkında 117 sayılı sözleşme en az geçim düzeyinin saptanmasında ailenin beslenme, konut, giyim, sağlık ve eğitim ihtiyaçları gibi ölçütlerin göz önünde bulundurulmasını istemiştir. Bu ölçütler daha sonraki ILO çalışmalarında ücretin insan onurunu koruyucu bir seviyede olması, ülkelerin kendi enflasyonlarına ve hayat pahalılıklarına uygun olması şekline dönüşmüştür.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 23. maddesinin 3. bendi “çalışan herkesin, kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlayacak düzeyde, adil ve elverişli ücretlendirilmeye hakkı vardır; bu, gerekirse, başka toplumsal korunma yolları ile desteklenmelidir” Burada kişilerin güvenliği için gerekli en az ücret herkes için öngörülmüştür ve bu en az ücret insanın onuruna yaraşacak bir miktar olmalıdır şeklindedir. Ayrıca gelirin adil olması gerektiği söylenmiştir ki bu da aynı maddenin 2. bendinde şu şekilde ifade edilmiştir; “herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin , eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır”

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 7. maddesinin a bendi bütün işçilere sağlanması gereken ücretin nasıl olması gerektiğini anlatmıştır. Bu maddeye göre; “adil bir ücret ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin eşit değerde çalışma için eşit bir ücret; özellikle kadınlar kendilerine sağlanan çalışma koşullarında erkeklerden daha aşağı olmamak ve aynı çalışma için aynı ücret almak güvencesine sahip olmalıdırlar” ve “bu sözleşme hükümleri uyarınca kendileri ve aileleri için insanca bir yaşam düzeyi” en az ücretin saptanmasında gerekli kriterler olarak belirlenmiştir.

Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi de bu konuda oldukça önemli ilkeler getirmiştir. Bu sözleşmeye göre; “sözleşmeli taraflar, adil bir ücret hakkına etkin bir geçerlilik kazandırmak üzere”:

1. Çalışanların kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak ücret hakkına sahip olduklarını tanımayı;
2. Özel durumlardaki ayrıcalık durumları dışında çalışanların fazla çalışma karşılığında zamlı ücret almaya hak sahibi olduklarını tanımayı;
3. Çalışan erkeklerle kadınlara eşit işe eşit ücret hakkını tanımayı;
4. Tüm çalışanların işlerine son verilmeden önce uygun bir bildirim süresi hakkını kabul etmeyi;
5. Ücretlerden ancak, ulusal yasalar veya düzenlemelerle belirlenmiş veya toplu sözleşmeler veya hakem kararıyla saptanmış koşullar ve ölçüler içinde kesinti yapılmasına izin vermeyi; yükümlenirler.

Bu hakların kullanılması, “özgürce yapılmış toplu sözleşmeler, yasal ücret saptama usulleri veya ulusal koşullara uygun başka yollarla sağlanır” denilmektedir.

Ulusal mevzuatımızda ise bu hak devlete yüklenmekte ise de, çok net ifadeler bulunmamaktadır. Bu da devletin bu sorumluluğundan kaçmasını kolaylaştırmaktadır. Anayasa bu konuda şöyle der; “devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır ve asgari ücretin tespitinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu göz önünde bulundurulur” Bu maddedeki ülkenin “ekonomik ve sosyal durumu” vurgusu, hükümetler tarafından bir kaçış kapısı olarak görülmektedir. Oysa en az düzeyde bir ücret bireyin beslenme, sağlık, konut vb. haklarının minimum düzeyde gerçekleşmesi ile birlikte ele alınmalıdır. Ayrıca, en az düzeyde bir ücret almak kişinin insan onuruna yakışmayacak bir duruma düşmemesiyle de pozitif bir ilişki içerisindedir.

II. 6. ADİL VE ELVERİŞLİ KOŞULLARDA ÇALIŞMA HAKKI

Adil bir ücret alma hakkı çalışma süreleri, dinlenme aralıkları, hafta tatili gibi kavramlarla bütünleştiği zaman daha çok anlam ifade etmektedir. Bu konuda ilk kez 1936 yılında ILO'nun Ücretli Tatil Hakkında Sözleşmesini görüyoruz. Bu sözleşme ile günlük çalışma süresi en çok sekiz saat olarak kabul edilmiş ve haftalık tatil iznine değinilmiştir.

Evrensel Bildirge sosyal ve ekonomik haklar içinde adil ve elverişli çalışma koşullarına da ayrı bir önem vermiştir. Evrensel Bildirgenin 23. maddesinin 1. bendi “herkesin adil ve elverişli koşullarda çalışma hakkı vardır” der. Yine bu bildirgenin 24. maddesinde, “herkesin dinlenme ve boş zamana hakkı vardır; bu, iş saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ve belirli aralıklarla ücretli tatil yapma hakkını da kapsar” denilmektedir.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 7. maddesinin **b**, **c** ve **d** bendleri bu konu hakkındadır. Bu madde bütün çalışanlara çalışma güvenliği ve sağlığını, tamamlanmış hizmet süresi ve yeterlilik dışında başka şeye bakılmaksızın herkes için çalışmasında uygun bir üst düzeye yükselmek için fırsat eşitliğini, dinlenme, eğlenme, çalışma süresinin makul bir biçimde sınırlanmasını, sürekli ücretli izinleri ve tatil günlerinde ücret almayı öngörmüştür.

Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi ise “sözleşmeci taraflar, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları hakkının etkin biçimde kullanılmasını sağlamak üzere:

1. Güvenlik ve sağlık alanında yasal düzenlemeler yapmayı;
2. Gözetim önlemleriyle bu düzenlemelerin uygulanmasını sağlamayı;
3. Gerektiğinde iş güvenliği ve sağlığını geliştirmeyi amaçlayan önlemler konusunda çalıştıranların ve çalışanların örgütlerine danışmayı; yükümlenirler diyerek devletlere bu konuda sorumluluk yüklemiştir.

1982 Anayasası ise bu konuda “kimse, yaşına cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir” demekle yetinmiştir.

II. 7. İŞ GÜVENLİĞİ VE İŞÇİ SAĞLIĞI

Devletin iş güvenliğinin ve işçi sağlığını sağlama sorumluluğunun kaynağı anayasadır. İşçi sağlığı ve iş güvenliğini sağlama açısından 1982 Anayasası dünyadaki birçok anayasadan geri kalmıştır. Bu geri kalmışlığına rağmen 82 anayasasında işçilerin iş güvenliği hakkına sahip olduğu dolaylı ve dolaysız bir takım ilkelerle belirtilmiştir. Anayasanın 2. maddesi Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal bir hukuk devleti olduğunu ifade etmiştir. Sosyal devlet ise daha önce sözünü ettiğimiz gibi, çalışanları ve güçsüzleri koruyan, yurttaşlarının önündeki sosyal ve ekonomik engelleri kaldıran ve kişinin her

yönden gelişmesi için gerekli koşulları hazırlayan devlettir. Yine anayasanın **17.** ve **56.** maddeleri yaşama hakkını güvence altına almış, herkesin sağlıklı ve dengeli bir ortamda yaşama hakkına sahip olduğunu, devletin herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde devam ettirmesi için önlemler almak zorunda olduğunu belirtmiştir. Yaşama hakkı ile ve kişinin bedensel ve ruhsal gelişimi ile bağlantılı olarak düşünürsek işçi sağlığı ve iş güvenliği hakkının önemini daha açık görebiliriz. Anayasanın **50.** maddesinde yer alan dinlenme hakkı işçi sağlığını dolaylı bir biçimde koruyan bir maddedir. Ayrıca anayasanın **60.** maddesi “herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” demektedir. Fakat buradaki sosyal güvenlik, kazaların ve meslek hastalıklarını önlenmesini amaçlarından biri olarak kabul eden bir sosyal güvenlik anlayışı değildir. Daha çok kaza sonrası durumlar üzerine inşa edilen bir sistemdir. Oysaki günümüzde sosyal güvenlik sistemleri kazalardan sonra en gelişmiş yardımları ve tazminatları öngörse bile, kazaların ve meslek hastalıklarının önlenmesini, iş güvenliği ve işçi sağlığını çalışma sırasında öngörmüyorsa o sosyal güvenlik sistemi güçlü bir sistem değildir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği uluslararası mevzuatlarda daha çok, adil ve elverişli çalışma koşulları, adil bir ücret alma hakkı ve sosyal güvenlik kavramları içerisinde, onlarla paralel bir şekilde ele alınmıştır. Her çalışanın çalıştığı işletmenin ve yaptığı işin getirebileceği tehlikelere göre korunması gerekmektedir. Gerekli koruyucu ekipmanlardan, yapılan işle ilgili eğitim ve bilgilendirme çalışmalarından, temiz yemek yeme ortamına, havalandırmaya, ısıtmaya, iş yeri hekiminin varlığına kadar bir çok alanda alınması gerekli bir takım önlemler, bu önlemlerin alınıp alınmadığının kontrolüne kadar çok geniş bir alanda yapılan çalışmalar işçi sağlığı ve iş güvenliğini meydana getirmektedir.

II. 8. SAĞLIK VE BESLENME HAKKI

Beslenme ve sağlık hakkının, karşımıza insanca bir yaşamın gerçekleştirilebilmesi için olmazsa olmaz bir hak olarak çıktığını görüyoruz. Devletin yurttaşlarına insanca yaşayabilmek için gerekli olan beslenme ve sağlık imkanlarını sağlaması ya da sağlanacak koşulları gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Fakat, durum böyle olması gerekirken dünyada

ve ülkemizde piyasa ekonomisinin kendi alanını genişletme çabaları, özelleştirme politikaları ile durum daha da olumsuzlaşmakta, insan yaşamı için kaygı verici sonuçlara yol açmaktadır. Günümüzde sağlık hakkı yavaş yavaş hak olmaktan çıkarılmış, yerini koşullara ve keyfiyetlere bağlı yapılacak “sağlık yardımları” anlayışına bırakmıştır. Sağlık hakkının sağlık yardımlarına dönüştürülmesi bu alandan kâr elde etme mantığıyla birlikte gelişmiştir. Bu anlayışla birlikte işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında işverenler lehine birtakım değişiklikler öngörülmüş, sağlık artık işverenin sorumluluğu olmaktan çıkarılmaya çalışılmış ve işçiye yardımlar şekline dönüştürülmeye başlanmıştır. Ayrıca bu anlayışla birlikte meslek hastalıkları ve iş kazalarında işçinin rolü kavramı ortaya çıkarılmış, işçide kusurlar aranarak işverenlerin sorumlulukları işçiler üzerine devredilmeye çalışılmıştır ve işçinin mevcut işyerinde işletmenin kâr amacı için çalışırken hastalandığı ya da kaza geçirdiği unutulmuştur.

Türkiye’de, Türk Tabipler Birliği’nin verilerine göre yılda 40-60 bin arasında meslek hastalığı vakasına rastlandığı ortaya konurken, resmi makamlar bu sayıyı 400 olarak kamuoyuna açıklamıştır. Bu inanılmaz uçurumun nedeni bir yandan İSİG’deki değişimler, özelleştirmeler, piyasa ekonomisi iken diğer yandan da Meslek Hastalıkları Hastanelerinin sayılarının 4’e inmiş olmasıdır. Meslek Hastalıkları Hastanesi meslek hastalıklarına gerekli tanıyı koyan kurumlardır, bunun sonucunda gerekli masraflar ve tazminatlar da işveren tarafından işçiye ödenmektedir. Bu hastanelerin sayılarının azalması meslek hastalıklarına tanı konmasını engellemiştir; çünkü normal hastaneler hastalara ayrıntılı bakmadığı için ve hastalarına hastalarının meslekleri ile ilişki kurarak bakmadıkları için gerekli tanıyı koyamamaktadırlar. Bunun sonucunda da meslek hastalıklarına yakalanan sayısı resmi verilere göre 400’de kalmakta ve aradaki on binlerce işçi hak ihlaline maruz kalmaktadır.

Madencilik sektöründe çalışan işçiler, işin çok ağır bir beden gücü gerektirmesi nedeniyle düzenli ve yeterli bir beslenmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Fakat alınan ücret işçinin beslenmesi için gerekli gıdaları almasına engel olmakta, işçi ve ailesi beslenmeden kaynaklı hastalıklara daha çok maruz kalmaktadırlar. Bu da insanın en temel hakkı olan yaşama hakkına zarar vermekte, bu insanları insan onuruna yakışmayan koşullara yaşamaya mahkum etmektedir.

İnsan hakları içerisinde sendika hakkı temel bir hak olmamasına rağmen bir ülkenin mevcut koşullarına göre o ülkede, yurttaşların temel haklarının ve diğer ekonomik sosyal haklarının gerçekleştirilmesinde sahip olduğu araçsallık bakımından önemli bir hak haline gelebilmektedir. Daha adil çalışma koşullarının yaratılmasında, adil ücret alınmasında, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin anlam kazanmasında vs. sendika hakkı önemli yer tutmaktadır. 1921’de Tarımda Örgütlenme Hakkı ile başlayan sendika hakkı ancak 1948’de sanayi işçileri için yasal olabilmıştır. Sendika özgürlüğüne ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin 87. sayılı ILO sözleşmesi ve 1949’daki Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkındaki sözleşme ile sendika hakkı daha ileri bir boyut kazanmıştır. Bu sözleşmelere göre işçi ve işverenler, hiçbir ayırım yapılmayarak, önceden izin almak zorunda kalmayarak, kendi çalışma koşulları ve yaptıkları iş alanında istedikleri örgütleri kurmak ve bu örgütlere üye olmak hakkına sahiptirler. Bu örgütlenmeler kendi tüzüklerini, yönetmeliklerini ve çalışma düzenlerini kendileri düzenleyebilir, kendi temsilcilerini seçebilirler. Ayrıca bu örgütler uluslararası başka örgütlerle ilişki içerisine girebilirler.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin **20.** maddesi herkesin barış içerisinde toplanma ve örgütlenme hakkı olduğunu söyleyerek ve yine bu sözleşmenin **23.** maddesinin **4.** bendinde herkesin çıkarını korumak için sendika kurma ya da sendikaya üye olma hakkı vardır diyerek sendika hakkına atıfta bulunurlar. Bu belgeye göre yaşam hakkının onurlu bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için sendika kurma, örgütlenme, toplanma ve dernek kurma hayati önem taşımaktadır.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi örgütlenme hakkını Evrensel Bildirgeden daha ayrıntılı olarak ele almıştır. Sözleşmenin **8.** maddesine göre; “herkesin ekonomik ve sosyal çıkarlarını geliştirmek ve korumak amacıyla, ilgili örgütlerin kurallarına uymak koşulu ile sendikalar kurmak ve istediği sendikaya üye olmak hakkı vardır. Bu hakkın kullanılması yalnızca kanunla öngörülen sınırlamalara konu olabilir ve bu sınırlamalar demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu düzeni amacıyla ya da başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için alınması gereken önlemler olmalıdır. Ayrıca sendikaların federasyonlar kurma hakkı ve bunlarında uluslar arası sendikal örgütler kurma ya da bu örgütlere katılma hakkı vardır”. Görüleceği üzere bu madde ile herkesin, özellikle işçilerin adil bir ücret alabilmeleri, toplu pazarlık yapabilmeleri, daha iyi çalışma

koşulları için ve sosyal güvenlik için mücadele edebilmeleri vs. için sendikal hakka ciddi bir anlam yüklenmektedir. Sözleşmenin aynı maddesinin farklı bir bendi sendikalara ülkenin yasalarına riayet edilmesi koşulu ile grev hakkı tanımaktadır. Grev hakkını içinde barındırması bu sözleşmedeki sendika hakkını diğer sözleşmelerin sendika hakkından da farklı kılmıştır. Grev hakkı ile birlikte kurulan örgütlenmelerin, sendikaların işverenler karşısında pazarlık şansı artmış ve işçiler haklarını elde edebilme açısından güçlü bir araca sahip olmuşlardır.

Türkiye’de sendika hakkı 1961 Anayasası’nın getirdiği olumlu özelliklerini 1982 Anayasası ile kaybetse de yine de bir şekilde vurgulanmıştır. Buna göre; “işçiler ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler. Sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili merciyeye verilmesi yeterlidir. Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir. Ayrıca hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz”. Fakat aynı anayasanın ilerleyen bölümlerinde getirilen hükümler sendikal hakka ciddi darbeler vurmakta, sendikalara verilen özgürlükleri başka maddelerle sınırlandırmaktadır. Örneğin; grev ve lokavt hakkı ve toplu iş sözleşmesi ile ilgili maddelerde devletin sendikalar üzerindeki denetimleri artmakta, sendikaların özerkliklerine darbe vurulmakta ve işverenler lehine birtakım sınırlamalar getirilmektedir. 1982 Anayasası’na göre; “toplular iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin **lokavta** başvurusunun usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir” diyerek işverene lokavt hakkı tanınabilmekte ve işçinin grev hakkı ise engellenebilmektedir. “Grev hakkı ve lokavt iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz” denilerek de mevcut iktidarların keyfiyetine ve iş dünyası ile ilişkilerine göre grevleri topluma zarar veren nitelikte olmakla ve milli serveti tahrip etmekle nitelendirilebilmelerine imkan tanınmakta, grevlerin ve doğal olarak işçilerin sosyal ve ekonomik haklarının gerçekleştirilebilmesine engel olunabilmektedir. “Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller kanunla düzenlenir. Siyasi amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verim düşürme ve diğer direnişler yapılamaz” denilerek sendikalar üzerinde denetim ve güç

sahibi olunmakta ve sendikanın kendi iç işleyişine müdahale edilmekte, onun siyasal olarak gelişmesi, bilinçlenmesi engellenmektedir. “Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez” denilerek de işçilerin birlik ve beraberlikleri engellenmekte ve böylece işveren karşısında zayıf kalmaları sağlanmaktadır.

REFERANSLAR

- GÖZE, Ayferi (1976). “Sosyal Devlet Sistemi”, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Fakülteler Matbaası, İstanbul
- KUÇURADİ, İoanna (1998). “Uludağ Konuşmaları”, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara
- KUÇURADİ, İoanna (1998). “İnsan ve Değerleri”, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara
- KUÇURADİ, İoanna (1980). “İnsan Haklarının Felsefi Temelleri”, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara
- KUÇURADİ, İoanna (1999). “Etik”, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara
- YÜKSEL, Ayhan (20019). “İş Sağlığı ve İşçi Güvenliği Konusunda Tarafların Bilgi Tutum ve Davranışları”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

III. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

III. 1. SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

İşçilerin sosyal ve ekonomik haklarının mevcut düzeyinin ne durumda olduğunu, sosyal ve ekonomik haklarının ne ölçüde gerçekleştiğini anlayabilmek bakımından toplumsal ve demografik nitelikleri hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu bilgilerin edinilmesi aynı zamanda insan haklarına ilişkin bulgular içermeleri bakımından da önem arz etmektedirler. Bu nedenle çalışmada ilk önce maden işçilerinin sosyo-demografik özellikleri incelenecektir. Araştırmada işçilerin çalıştıkları **sektörler, kent, sendikalık** ve **göç** durumları ana bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. İşçilerin yaş dağılımları, ailelerindeki birey sayısı ve doğdukları yerleşim birimi gibi değişkenler de ayrıca yapılan analizde göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmaya katılan maden işçilerinin çalıştıkları sektörlerle ve bu sektörlerin illere göre dağılımına bakıldığında, Tablo A.1'den de görüleceği üzere % 63,7'si kömür, % 36,3'ü de mermer sektöründe çalışmaktadır.

Katılımcılar arasında Diyarbakır ve Muğla illerinde mermer sektöründe çalışan işçi nüfusu oranlarının birbirine yakın olduklarını görülmektedir.

Tablo A.1 Katılımcıların çalıştığı sektörler

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	MERMER	123	36,2	36,3
	KÖMÜR	216	63,5	63,7
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Tablo A.2

		ANKETİN YAPILDIĞI İL				Toplam
		ZONGULDAK	KÜTAHYA	MUĞLA	DİYARBAKIR	
Sektör	MERMER			65	58	123
				52,8%	47,2%	100,0%
	KÖMÜR	43	173			216
		19,9%	80,1%			100,0%
Toplam		43	173	65	58	339
		12,7%	51,0%	19,2%	17,1%	100,0%

İşçilerin doğdukları yerleşim yerine bakıldığında çalışanların daha çok kırsal kökenli oldukları görülmektedir (bkz. Tablo A.3). Mermer sektöründe çalışıp da kent doğumlu olanların oranının kömür sektöründen daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunda, mermer sektörünün mekansal yerleşiminin kömür sektörüne göre daha çok kent merkezli olmasının önemli bir payı olduğu söylenmelidir (bkz. Tablo A.4).

Tablo A.3

Doğduğunuz yerleşim birimi aşağıdakilerden hangisidir?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	İl	38	% 11,2	11,3
	İlçe	179	% 52,6	53,3
	Köy	119	% 35,0	35,4
	Toplam	336	% 98,8	100,0
	Geçersiz	4	% 1,2	
	Toplam	340	% 100,0	

Tablo A.4

		Doğduğunuz yerleşim birimi aşağıdakilerden hangisi idi?			Toplam
		İl	İlçe	Köy	
Sektör	MERMER	31	53	38	122
		25,4%	43,4%	31,1%	100,0%
	KÖMÜR	7	126	80	213
		3,3%	59,2%	37,6%	100,0%
Toplam		38	179	118	335
		11,3%	53,4%	35,2%	100,0%

İşçilerin doğdukları yerleşim birimleri ile sendikalılık arasında bir ilişki kurulduğunda ortaya ilgi çekici bir tablo çıkmaktadır. Herhangi bir sendikaya üye işçilerin % 53,7'si gibi önemli bir oranı köy doğumludur (bkz. Tablo A.5). Kentte doğmuş olanların sendikalılık oranının çok düşük olması bu durumu daha da ilginç kılmaktadır. Kentte doğan bir işçinin kırsal kökenli birine oranla hak arama bilincine daha fazla sahip olması beklenirken, durum bunun tersini göstermektedir. Köy doğumluların işçileşme süreçlerinde piyasaya karşı daha yalnız ve savunmasız kalarak sendikalaşmaya yönelmesi bu durumun nedenleri arasında görülebilir.

Tablo A.5

		Doğduğunuz yerleşim birimi aşağıdakilerden hangisi idi?			Toplam
		İl	İlçe	Köy	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	2	48	58	108
		1,9%	44,4%	53,7%	100,0%
	Hayır	36	126	59	221
		16,3%	57,0%	26,7%	100,0%
	Toplam	38	174	117	329
		11,6%	52,9%	35,6%	100,0%

Madencilik çalışma koşullarının ağır ve tehlikeli olması nedeniyle her yaştan bireyi istihdam etmeye elverişli değildir. Bu sektörde çalışanların yarısını 27-36 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktayken; 37-46 yaş aralığında bulunanların oranı % 32,6'dır. Sektörde 46 ve üzeri yaşta olup da çalışmaya devam etmekte olanların oranı ise çok düşüktür (bkz. Tablo A.6). Bu da madencilik sektöründe çalışanların belli bir yaştan sonra bu işi yapamayacak bir duruma geldiklerini işaret etmektedir. Bunun nedenlerine ilişkin ayrıntılı bulgulara maden işçilerinin çalışma yaşamları ve güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları ile ilgili bölümlerde ayrıca değinilmektedir.

Tablo A.6

İşçilere ait doğum tarihi aralıkları

		Sıklık	Yüzde
	1980-	50	14,7
	1970-1979	170	50,0
	1960-1969	111	32,6
	1950-1959	8	2,4
	Toplam	339	99,7
Geçersiz		1	,3
Toplam		340	100,0

Tablo A.7

		Doğum tarihi				Toplam
		1980-	1970-1979	1960-1969	1950-1959	
Sektör	MERMER	35	52	31	5	123
		28,5%	42,3%	25,2%	4,1%	100,0%
	KÖMÜR	15	117	80	3	215
		7,0%	54,4%	37,2%	1,4%	100,0%
Toplam		50	169	111	8	338
		14,8%	50,0%	32,8%	2,4%	100,0%

Tablo A.8

		Doğum tarihi grup				Toplam
		1980-	1970-1979	1960-1969	1950-1959	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK		18	24	1	43
			41,9%	55,8%	2,3%	100,0%
	KÜTAHYA	15	99	56	2	172
		8,7%	57,6%	32,6%	1,2%	100,0%
	MUĞLA	27	23	12	3	65
		41,5%	35,4%	18,5%	4,6%	100,0%
	DİYARBAKIR	8	29	19	2	58
		13,8%	50,0%	32,8%	3,4%	100,0%
Toplam		50	169	111	8	338
		14,8%	50,0%	32,8%	2,4%	100,0%

İşçilerin aile yapılarına bakıldığında madencilik sektöründe 1-3, ya da 4-5 kişiden oluşan çekirdek aile yapısının ağırlık taşıdığı görülmektedir (bkz. Tablo A.9). Diyarbakır ilindeki işçilerin % 52,6'sinin evinde 6 ve üzeri sayıda aile bireyi bulunmaktadır. Geleneksel geniş aile yapısının varlığını bu bölgede devam ettirmesinin yanısıra, bölgede yaşanan çatışma ve köy boşaltma gibi nedenlerle kırsalda yaşayan geniş ailelerin köylerinden göç ederek ilçe ve kasabalara gelmeleri bu durumun nedenleri arasındadır.

Kalabalık aile yapısının olduğu diğer iller tablodan da görüleceği gibi Zonguldak ve Kütahya'dır. Muğla'da ise çekirdek aile yapısının hakim olduğu görülmektedir (bkz. Tablo A.10).

Tablo A.9

Siz de dahil olmak üzere evinizde kaç kişi yaşıyor?

		Sıklık	Yüzde
	1-3	138	40,6
	4-5	137	40,3
	6-	37	10,9
	Toplam	312	91,8
Geçersiz		28	8,2
Toplam		340	100,0

Tablo A.10

		Sizde dahil olmak üzere evinizde kaç kişi yaşıyor?			Toplam
		1-3	4-5	6-	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	8	31	4	43
		18,6%			
	KÜTAHYA	91	68	2	161
		56,5%	42,2%	1,2%	100,0%
	MUĞLA	30	19	1	50
		60,0%	38,0%	2,0%	100,0%
	DİYARBAKIR	9	18	30	57
	15,8%	31,6%	52,6%	100,0%	
Toplam		138	136	37	311
		44,4%	43,7%	11,9%	100,0%

Madencilik sektöründe çalışanlar arasında dikkate değer bir mekansal hareketlilik ve/veya göç hareketliliği görülmektedir (bkz. Tablo A.11). Köylü üretim ilişkilerinin gittikçe azalması ve gelir getirmemesi, hızlı kentleşme ve artan yoksulluk göçü tetikleyen temel unsurlardır. Göç edenlerin % 67 gibi büyük bir oranı iş bulabilmek amacıyla göç ettiklerini belirtirlerken, % 13 gibi bir oranı terörü göç gerekçesi olarak dile getirmiştir. Sendikalı olan işçilerin % 60,2'si buldukları yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek gelmişlerdir (bkz. Tablo A.12). Sendikalı olanların büyük bir oranının köy doğumlu olmaları da hesaba katılırsa şu sonuca varabilir: bir köyde doğup, köyünden göç etmek durumunda olan işçiler, göç ettikleri yerleşim yerindeki tek başlıklarını ve korunaksızlıklarını sendikalı olmakla gidermekte ve karşılaştıkları hak ihlallerine karşı

sendikallığı bir savunma ve korunma mekanizması olarak daha çok benimsemektedirler. Göç eden işçilerin % 65,2'si 1990-1999 yılları arasında göç etmiş bulunurken; 2000 yılından sonra göç edenlerin oranı % 21,2'dir. 1990 yılından önce meydana gelen göç oranı ise yalnızca % 13,6'dır (bkz. Tablo A.13). Bu durum en başta 1990'larla birlikte Diyarbakır iline gerçekleşen göçlerden kaynaklanmaktadır. Bir diğer neden de Zonguldak havzasında madencilik alanında iş bulabilmek için yapılan göç hareketliliğinin bulunmasıdır.

Tablo A.11

Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	133	39,1	39,6
	Hayır	203	59,7	60,4
	Toplam	336	98,8	100,0
Geçersiz		4	1,2	
Toplam		340	100,0	

Tablo A.12

		Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	65	43	108
		60,2%	39,8%	100,0%
	Hayır	67	154	221
		30,3%	69,7%	100,0%
Toplam		132	197	329
		40,1%	59,9%	100,0%

Tablo A.13

Ne zaman göç ettiniz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	2000-	28	8,2	21,2
	1990-1999	86	25,3	65,2
	1980-1989	12	3,5	9,1
	1970-1979	4	1,2	3,0
	1960-1969	2	,6	1,5
	Toplam	132	38,8	100,0
Geçersiz		208	61,2	
Toplam		340	100,0	

Çalışmanın önemli bulgularından bir tanesi göç eden işçilerin sendikalıkla olan ilişkisiyle ilgilidir. Herhangi bir sendikaya üye olan işçiler arasında göç etmiş bulunanların oranı % 60,2'dir. Yerleşik olan işçiler arasında ise herhangi bir sendikaya üye olmayanların oranı % 69,7 gibi yüksek bir oran teşkil etmektedir (bkz. Tablo A.14). Yerleşik işçiler arasında sendika üyeliğinin oransal azlığında, söz konusu işçilerin ekonomik ve sosyal güvenceler edinme konusunda sürdürdükleri tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin payı olduğu söylenebilir. Nitekim tarım ve hayvancılık yapmayan veya bu faaliyetlere erişimden yoksun (göçer ağırlıklı) işçilerde ise sendika üyeliği oranı yüksektir.

Zonguldak ve Diyarbakır illerinde çalışanların büyük bölümü buralara göç ederek gelmişlerdir. Zonguldak ilinde çalışanların % 81,4'ü buraya göç ederek gelmişken, Diyarbakır'da çalışanların % 63,8'i çalıştığı yere göç ederek gelmiştir. Zonguldak havzasında eskiden beri madencilik sektörünün yoğun istihdam alanlarından biri olmasından dolayı bu bölgede iş amaçlı yapılan göç hareketliliğine çok sık rastlanmaktadır. Bu illerin dışında Muğla'daki işçilerin % 31,7'si, Kütahya ilindeki işçilerin de % 23,4'ü buldukları yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek gelmişlerdir (bkz. Tablo A.15).

Tablo A.14

		Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	65	43	108
		60,2%	39,8%	100,0%
	Hayır	67	154	221
		30,3%	69,7%	100,0%
Toplam		132	197	329
		40,1%	59,9%	100,0%

Tablo A.15

		Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	35	8	43
		81,4%	18,6%	100,0%
	KÜTAHYA	40	131	171
		23,4%	76,6%	100,0%
	MUĞLA	20	43	63
		31,7%	68,3%	100,0%
	DIYARBAKIR	37	21	58
	63,8%	36,2%	100,0%	
Toplam		132	203	335
		39,4%	60,6%	100,0%

Buldukları yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek gelmiş olanların % 52,7'si köyden göç ederek gelenlerden oluşmaktadır (bkz. Tablo A.16).

Tablo A.16

		Doğduğunuz yerleşim birimi aşağıdakilerden hangisi idi?			Toplam
		İl	İlçe	Köy	
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evet	17	45	69	131
		13,0%	34,4%	52,7%	100,0%
	Hayır	20	133	50	203
		9,9%	65,5%	24,6%	100,0%
Toplam		37	178	119	334
		11,1%	53,3%	35,6%	100,0%

Buldukları yere göç ederek gelmiş olanların % 20,8'inin evinde 6 ve üzerinde birey yaşamaktadır. Ayrıca % 47,2'si de 4-5 kişilik aileler halinde yaşamaktadırlar (bkz. Tablo A.17).

Tablo A.17

		Sizde dahil olmak üzere evinizde kaç kişi yaşıyor?			Toplam
		1-3	4-5	6-	
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evet	40	59	26	125
		32,0%	47,2%	20,8%	100,0%
	Hayır	97	78	11	186
		52,2%	41,9%	5,9%	100,0%
Toplam		137	137	37	311
		44,1%	44,1%	11,9%	100,0%

III. 2. İŞÇİLERİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

Ailelerin aylık net gelir grupları belirlenirken Türk-İş'in 2006 Mart Ay'ı açlık ve yoksulluk sınırları referans olarak alınmıştır. Buna göre o dönemin açlık sınırı olan 570 YTL ve altında ücret alanların oranı Tablo B.1'den de görüleceği üzere işçilerin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Araştırma sonucuna göre işçilerin % 50,5'i açlık sınırında ve altında aylık net aile gelirine sahip bulunmakta ve insanca yaşamak için gerekli olan bir gelire sahip bulunmamaktadır. Yine işçilerin yarısına yakını açlık sınırı ve yoksulluk sınırı arasında yaşamaktadır. Ailelerin aylık net gelirlerinin sektörlere ve illere dağılımına bakıldığında, açlık sınırı ve altındaki aylık net aile gelirinin (0-569 YTL) % 58,8'lik bir oranla ağırlıklı olarak mermer sektöründe çalışan işçiler arasında yoğunlaştığı görülmektedir (bkz. Tablo B.2). Bu aralıktaki gelir dilimi içinde yer alan işçilerin oranı kömür sektöründe de yüksek olmakla birlikte; bu sektörde 570-1854 YTL arasında aylık net aile gelirine sahip olma mermer sektörüne kıyasla oransal olarak daha yüksektir (bkz. Tablo B.2). İller bakımından, açlık sınırı ve altında yaşayan işçilerin oranı Diyarbakır ve Zonguldak illerinde daha yüksektir. Muğla ve Kütahya illerinde ise işçilerin çoğunlukla açlık sınırı ve yoksulluk sınırı arasında bir aylık net aile gelirine (bu gelir Zonguldak ve Diyarbakır illerinden görece daha fazla miktarda bir gelirdir) sahip oldukları görülmektedir (bkz. Tablo B.3). Muğla ilindeki işçilerin evlerinde gelir getirici bir işte çalışanların sayısının birden fazla olması, Kütahya ilinde ise işçilerin ayrıca tarımsal ve hayvansal üretimde bulunması bu illerde aylık net aile gelirlerinin diğer illere göre fazla olmasının nedenlerindedir.

Tablo B.1

Ailenin aylık net gelir grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0-569	167	49,1	50,5
	570-1854	164	48,2	49,5
	Toplam	331	97,4	100,0
Geçersiz		9	2,6	
Toplam		340	100,0	

Tablo B.2

		Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)		Toplam
		0-569	570-1854	
Sektör	MERMER	70	49	119
		58,8%	41,2%	100,0%
	KÖMÜR	97	114	211
		46,0%	54,0%	100,0%
Toplam		167	163	330
		50,6%	49,4%	100,0%

Tablo B.3

		Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)		Toplam
		0-569	570-1854	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	33	9	42
		78,6%	21,4%	100,0%
	KÜTAHYA	64	105	169
		37,9%	62,1%	100,0%
	MUĞLA	20	41	61
		32,8%	67,2%	100,0%
	DİYARBAKIR	50	8	58
		86,2%	13,8%	100,0%
Toplam		167	163	330
		50,6%	49,4%	100,0%

İşçilerin % 14,8'inin ailesinde 2, % 1,5'inin ailesinde ise 3 kişi çalışmaktadır (bkz. Tablo B.4). Ailesinde iki kişi çalışanların çoğunluğunu mermer sektöründekiler oluşturmaktadır. Bu oran mermer sektöründe de Muğla iline denk bir orandadır (bkz. Tablo B.5). Ayrıca madencilik sektöründe eşin çalışması ender rastlanan bir durumdur. Tablo B.6'dan da görüleceği gibi eşi çalışanların tamamına yakını mermer sektöründeki işçilerden oluşurken; mermer sektörü içerisinde de bu oranın en yüksek olduğu ilin Muğla olduğu görülmektedir (bkz. Tablo B.7).

Ayrıca eşi çalışan işçilerin ailelerinin aylık net gelirlerinin eşleri çalışmayanlara göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır (bkz. Tablo B.8).

Tablo B.4

Ailenizde gelir getirici işte çalışan kaç kişi var?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0	2	,6	,6
	1	274	80,6	83,0
	2	49	14,4	14,8
	3	5	1,5	1,5
	Toplam	330	97,1	100,0
Geçersiz		10	2,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo B.5

		Ailenizde gelir getirici işte çalışan kaç kişi var?				Toplam
		0	1	2	3	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK		34	5	3	42
			81,0%	11,9%	7,1%	100,0%
	KÜTAHYA	1	161	5		167
		,6%	96,4%	3,0%		100,0%
	MUĞLA	1	27	34		62
		1,6%	43,5%	54,8%		100,0%
	DİYARBAKIR		51	5	2	58
			87,9%	8,6%	3,4%	100,0%
Toplam		2	273	49	5	329
		,6%	83,0%	14,9%	1,5%	100,0%

Tablo B.6

		Eşiniz çalışıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	15	87	102
		14,7%	85,3%	100,0%
	KÖMÜR	1	213	214
		,5%	99,5%	100,0%
Toplam		16	300	316
		5,1%	94,9%	100,0%

Tablo B.7

		Eşiniz çalışıyor mu?		Toplam
		Evete	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK		43	43
			100,0%	100,0%
	KÜTAHYA	1	170	171
		,6%	99,4%	100,0%
	MUĞLA	14	36	50
		28,0%	72,0%	100,0%
	DİYARBAKIR	1	51	52
	1,9%	98,1%	100,0%	
Toplam		16	300	316
		5,1%	94,9%	100,0%

Tablo B.8

		Ailenin aylık net gelir grubu		Toplam
		0-569	570-1854	
Eşiniz çalışıyor mu?	Evete	3	13	16
		18,8%	81,3%	100,0%
	Hayır	159	135	294
		54,1%	45,9%	100,0%
Toplam		162	148	310
		52,3%	47,7%	100,0%

İşçilerin bir kısmı aynı zamanda tarımsal üretimde bulunmaktayken, bir kısmı da hayvansal üretimde bulunmaktadır. Bunlar ürettikleri ürünleri ya aile içinde tüketmekte ya da bir kısmını satmaktadırlar. Ürettiklerini tüketerek veya satarak olsun bu tür faaliyetlerin işçilerin geçimlerini sağlamak ve kendilerinin ve ailelerinin yeniden-üretiminde önemli alternatif stratejiler olduğu anlaşılmaktadır.

Bunun yanında bazı işçiler kaymakamlıktan, bazıları da çalıştıkları işletmeden kömür yardımı almaktadırlar. Kaymakamlıktan ve çalıştığı işletmeden yardım işçiler arasında da farklılıklar bulunmaktadır (bkz. Tablo B.14); kaymakamlıktan veya çalıştığı işletmeden erzak yardımı alanların hiçbiri **tarımsal veya hayvansal üretimde bulunmamaktadır**. (bkz. Tablo B.10, B.11, B.12 ve B.13). Başka bir deyişle, hayvansal veya tarımsal faaliyetlerde bulunan işçilerin tamamına yakını çalıştığı işletmeden ya da kaymakamlıktan yardım almamaktadırlar. Tarımsal veya hayvansal üretimde bulunan işçilerin oranının düşüklüğü göz önünde bulundurulduğunda işçilerin önemli bir kısmının

belirli miktarlarda erzak, kömür, gıda vb destek ve yardımlara “muhtaç” konumda kaldıkları görülmektedir. Kaymakamlıktan yardım alanların tamamına yakını mermer sektöründe çalışanlar oluşturmaktayken, çalıştığı işletmeden yardım alanların tamamı ise kömür sektöründe çalışmaktadır. Hem tarımsal hem de hayvansal üretimde bulunanlar ise çok düşük bir orandadır (bkz. Tablo B.9). Bütün bunlar işçilerin önemli bir kısmının bir şekilde erzak vb. bir desteğe ya da yardıma bağımlı bir biçimde yaşadığını göstermektedir. Kaymakamlıktan ve çalıştığı işletmeden yardım alanların tamamına yakını açlık sınırında ve açlık sınırının altında yaşayan işçiler oluşturmaktadır. Yine tarımsal ve hayvansal üretimle meşgul olanların yarısına yakınının 569 YTL ve altında aylık aile net gelirine sahip olmaları ise bu alternatif geçimlik stratejisinin de işçilerin yoksulluk ve açlıkla baş etmede yeterli olmadığını göstermektedir.

Tablo B.9

		Hayvansal üretimden gelen gelir grubu				Toplam
		0- 1	2- 1999	2000- 3999	4000-	
Tarımsal üretimden gelen gelir grubu	0-1	291	8		2	301
		96,7%	2,7%		,7%	100,0%
	2-2499	2	6	2		10
		20,0%	60,0%	20,0%		100,0%
	2500-4499	2	3	3	1	9
		22,2%	33,3%	33,3%	11,1%	100,0%
	4500-	2	2	2		6
	33,3%	33,3%	33,3%		100,0%	
Toplam		297	19	7	3	326
		91,1%	5,8%	2,1%	,9%	100,0%

Tablo B.10

		Erzak kaymakamlıktan					Toplam
		Geçersiz	yok	KOMUR	KOMUR+PARA	PARA	
Tarımsal üretimden gelen gelir grubu	0- 1	18	256	28	1	1	304
		5,9%	84,2%	9,2%	,3%	,3%	100,0%
	2- 2499	2	8				10
		20,0%	80,0%				100,0%
	2500- 4499		9				9
			100,0%				100,0%
	4500-		6				6
		100,0%				100,0%	
Toplam		20	279	28	1	1	329
		6,1%	84,8%	8,5%	,3%	,3%	100,0%

Tablo B.11

		Erzak çalıştığım işletmeden				Toplam
		Geçersiz	yok	GIDA	KOMUR	
Tarımsal üretimden gelen gelir grubu	0- 1	31	255	1	17	304
		10,2%	83,9%	,3%	5,6%	100,0%
	2- 2499	2	8			10
		20,0%	80,0%			100,0%
	2500- 4499		9			9
			100,0%			100,0%
	4500-		6			6
		100,0%			100,0%	
Toplam		33	278	1	17	329
		10,0%	84,5%	,3%	5,2%	100,0%

Tablo B.12

		Erzak kaymakamlıktan					Toplam
		Geçersiz	yok	KOMUR	KOMUR +PARA	PARA	
Hayvansal üretimden gelen gelir grubu	0- 1	18	250	28	1	1	298
		6,0%	83,9%	9,4%	,3%	,3%	100,0%
	2- 1999	2	17				19
		10,5%	89,5%				100,0%
	2000- 3999		7				7
			100,0%				100,0%
	4000-		3				3
		100,0%				100,0%	
Toplam		20	277	28	1	1	327
		6,1%	84,7%	8,6%	,3%	,3%	100,0%

Tablo B.13

		Erzak çalıştığım İşletmeden				Toplam
		Boş	yok	GIDA	KOMUR	
Hayvansal üretimden gelen gelir grubu	0- 1	31	249	1	17	298
		10,4%	83,6%	,3%	5,7%	100,0%
	2- 1999	2	17			19
		10,5%	89,5%			100,0%
	2000- 3999		7			7
			100,0%			100,0%
	4000-		3			3
		100,0%			100,0%	
Toplam		33	276	1	17	327
		10,1%	84,4%	,3%	5,2%	100,0%

Tablo B.14

		Erzak çalıştığım İşletmeden				Toplam
		Geçersiz	yok	GIDA	KOMUR	
Erzak kaymakamlık tür	-1	21				21
		100,0%				100,0%
	0		271	1	17	289
			93,8%	,3%	5,9%	100,0%
	KÖMÜR	13	15			28
		46,4%	53,6%			100,0%
	KÖMÜR +PARA		1			1
			100,0%			100,0%
	PARA		1			1
		100,0%			100,0%	
Toplam		34	288	1	17	340
		10,0%	84,7%	,3%	5,0%	100,0%

Tarımsal ve hayvansal üretimden gelir elde edenlerin oranları Kütahya ilinde yüksektir (bkz. Tablo B.15 ve B.16). Bu durum Kütahya ilindeki işçilerin aylık net aile gelirlerinin yüksek olmasına ve dolayısıyla Kütahya'daki işçilerin tüketim alışkanlıklarının da diğer illerden görece farklılaşmasına neden olmaktadır. Yapılan analizlerde hayvansal ve tarımsal üretimden elde edilen gelirleri baz almak yerine hayvancılık ve tarım için yapılan harcamalar dikkate alınmıştır. Bu alanlarda yapılan harcamaların baz alınmasının bu faaliyetlerle ilgilenenlerin oranları hakkında daha gerçekçi bilgiler vereceği önkabulü söz konusudur. Çalışmada tarımsal ya da hayvansal üretimde bulunanların oranları belirlenirken bu faaliyetler için harcamalarda bulduklarını belirtenlerin oranları dikkate alınmıştır. Tarımsal ve hayvansal üretimden gelir elde ettiklerini söyleyenlerin oranlarının daha fazla olması ve yapılan harcamaların elde edilen gelirlere oranla toplumda görece daha fazla ve gerçeğe yakın dile getirilmesi bu önkabulün nedenlerindedir.

Tablo B.15

		Yıllık tarla sulama harcamaları aralığı (YTL)				Toplam
		0-1	2-999	1000-2999	3000-	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	40	3			43
		93,0%	7,0%			100,0%
	KÜTAHYA	139	4	24	5	172
		80,8%	2,3%	14,0%	2,9%	100,0%
	MUĞLA	54	2	8		64
		84,4%	3,1%	12,5%		100,0%
	DİYARBAKIR	57				57
	100,0%				100,0%	
Toplam		290	9	32	5	336
		86,3%	2,7%	9,5%	1,5%	100,0%

Tablo B.16

		Hayvanlar için yıllık yem harcamaları aralığı (YTL)				Toplam
		0-1	2-999	1000-1999	2000-	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	39	3	1		43
		90,7%	7,0%	2,3%		100,0%
	KÜTAHYA	122	7	30	7	166
		73,5%	4,2%	18,1%	4,2%	100,0%
	MUĞLA	62	1	2		65
		95,4%	1,5%	3,1%		100,0%
	DİYARBAKIR	53	4			57
	93,0%	7,0%			100,0%	
Toplam		276	15	33	7	331
		83,4%	4,5%	10,0%	2,1%	100,0%

Aylık aile net gelirleri ve yıllık maaş miktarları arttıkça işçilerin mutfak masrafı için yaptıkları harcamaları da artmaktadır. Ayrıca ailenin gelirleri arttıkça elektrik, su, telefon, konut bakım, ısınma gibi ihtiyaçlarına yaptıkları masraflar da artmaktadır. Araştırmadan çıkan bir sonuca göre işçilerin yıllık maaş+ikramiye miktarları daha çok 4561-6829 YTL aralığındadır (bkz. Tablo B.17). Bu aralık asgari ücretle açlık sınırı arasındaki bir aralığa tekabül etmektedir. İşçilerin ikinci büyük yıllık maaş+ikramiye aralığı ise açlık sınırı ve yoksulluk sınırı arasındaki aralıktır. Yoksulluk sınırının üzerinde yaşamaya yetecek bir yıllık maaş ve ikramiyeye sahip olanların oranı % 0'dır. Yıllık maaş artı ikramiye oranları açlık sınırının altında olanların oranı ise % 7,1'dir. Yüksek yıllık maaş artı ikramiye oranlarına

çoğunlukla mermer sektöründe rastlanmaktayken, kömür sektöründe çalışan işçilerinde yarısına yakını ikinci yüksek yıllık maaş artı ikramiye oranlarına sahiptir (bkz. Tablo B.18).

Tablo B.17

Yıllık maaş artı ikramiye grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde
	0-4560	24	7,1
	4561-6829	153	45,0
	6830-10249	124	36,5
	10250-	37	10,9
	Toplam	338	99,4
Geçersiz		2	,6
Toplam		340	100,0

Tablo B.18

		Yıllık maaş artı ikramiye aralığı (YTL)				Toplam
		0-4560	4561-6829	6830-10249	10250-	
Sektör	MERMER	6	70	21	26	123
		4,9%	56,9%	17,1%	21,1%	100,0%
	KÖMÜR	18	83	102	11	214
		8,4%	38,8%	47,7%	5,1%	100,0%
Toplam		24	153	123	37	337
		7,1%	45,4%	36,5%	11,0%	100,0%

İşçilerin çoğu elde ettikleri gelirlerinin önemli bir kısmını mutfak masrafı olarak harcamaktadırlar. Özellikle açlık sınırında ve onun altında bir aylık gelire sahip olan işçilerin % 56'sı yıllık gelirlerinin yaklaşık üçte birlik kısmını mutfak masraflarına ayırmaktadır. Bu aralıkta aylık gelire sahip işçilerin % 28,9 gibi ikinci büyük bir kısmı, bu gelirinin üçte ikisine yakını mutfak giderlerine ayırmaktadır. Tablodan da görüleceği üzere işçilerin aylık gelirleri arttıkça mutfak giderleri de artmaktadır (bkz. Tablo B.19). Örneğin, aylık net geliri 570-1854 YTL arasında olan işçilerin % 40,9'u yıllık 2000-3499 YTL arasında mutfak giderlerine sahiptir. Mutfak giderleri 3500 YTL ve üzerinde olan işçi sayısı bu gelire sahip işçiler arasında daha fazladır. Mutfak giderlerinin mermer sektöründe 1000-1999 YTL arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Kömür sektörüne gelince, bu sektörde mutfak masraflarının mermere oranla bir artış gösterdiği görülmektedir (bkz.

Tablo B.20). Yıllık maaş ve ikramiye gelirlerinin kömür sektöründe mermere oranla daha fazla olması bu sektördeki mutfak harcamalarını da aynı oranda arttırmıştır.

Tablo B.19

		Yıllık mutfak harcamaları grubu (YTL)				Toplam
		0-999	1000-1999	2000-3499	3500-4999	
Ailenin aylık net gelir aralığı (YTL)	0-569	19	93	48	6	166
		11,4%	56,0%	28,9%	3,6%	100,0%
	570-1854	13	70	67	14	164
		7,9%	42,7%	40,9%	8,5%	100,0%
Toplam		32	163	115	20	330
		9,7%	49,4%	34,8%	6,1%	100,0%

Tablo B.20

		Yıllık mutfak harcamaları grubu (YTL)				Toplam
		0-999	1000-1999	2000-3499	3500-4999	
Sektör	MERMER	21	64	35	3	123
		17,1%	52,0%	28,5%	2,4%	100,0%
	KÖMÜR	13	104	80	17	214
		6,1%	48,6%	37,4%	7,9%	100,0%
Toplam		34	168	115	20	337
		10,1%	49,9%	34,1%	5,9%	100,0%

İşçilerin eğitim giderlerine bakıldığında, yıllık gelir arttıkça bütçelerinden eğitime ayırdıkları para miktarının da arttığı anlaşılmaktadır. Yıllık geliri açlık ve yoksulluk sınırları arasında olan işçilerin 1000-1999 YTL, ve 2000 YTL ve üzeri eğitim giderinde bulunmaları aylık gelirleri açlık sınırı ve bu sınırın altında olan işçilerin yaptıkları eğitim harcamalarından 5 kat daha fazladır (bkz. Tablo B.21). Eğitime yapılan harcamaların sektörlere dağılımı ise oransal olarak birbirlerine yakındır (bkz. Tablo B.22).

Tablo B.21

		Yıllık eğitim gider grubu (YTL)					Toplam
		0-1	2-499	500-999	1000-1999	2000-	
Ailenin aylık net gelir aralığı (YTL)	0-569	79	56	22	6	4	167
		47,3%	33,5%	13,2%	3,6%	2,4%	100,0%
	570-1854	67	33	20	25	18	163
		41,1%	20,2%	12,3%	15,3%	11,0%	100,0%
Toplam		146	89	42	31	22	330
		44,2%	27,0%	12,7%	9,4%	6,7%	100,0%

Tablo B.22

		Yıllık eğitim gider grubu (YTL)					Toplam
		0-1	2-499	500-999	1000-1999	2000-	
Sektör	MERMER	63	32	16	5	7	123
		51,2%	26,0%	13,0%	4,1%	5,7%	100,0%
	KÖMÜR	89	57	26	26	16	214
		41,6%	26,6%	12,1%	12,1%	7,5%	100,0%
Toplam		152	89	42	31	23	337
		45,1%	26,4%	12,5%	9,2%	6,8%	100,0%

İşçilerin gelirlerinin artmasıyla birlikte artan bir harcamaları da giyim kuşam harcamalarıdır. Aylık geliri görece yüksek olan işçilerin giyim için yaptıkları harcama miktarı yıllık 1000 YTL ve üzerindedir (bkz. Tablo B.23).

Tablo B.23

		Yıllık giyim harcamaları grubu (YTL)				Toplam
		0-499	500-999	1000-1999	2000-	
Ailenin aylık net gelir aralığı (YTL)	0-569	69	77	19	1	166
		41,6%	46,4%	11,4%	,6%	100,0%
	570-1854	18	84	57	3	162
		11,1%	51,9%	35,2%	1,9%	100,0%
Toplam		87	161	76	4	328
		26,5%	49,1%	23,2%	1,2%	100,0%

Tablo B.24'den de görüleceği üzere işçilerin % 51,9'u oturdukları konutta kiracıdır.

Tablo B.24

Oturduğunuz evin durumu aşağıdaki seçeneklerden hangisine uyuyor?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Kendimizin	155	45,6	46,0
Kira	175	51,5	51,9
Akrabamızın evi, kira vermiyoruz	4	1,2	1,2
Başka	3	,9	,9
Toplam	337	99,1	100,0
Geçersiz	3	,9	
Toplam	340	100,0	

İşçilerin konut haklarını ilgilendiren önemli bir husus ise bir çok maden işçisinin aldığı ücretin düşüklüğü ve çalışma koşullarının zorluğu yanında gecekonda ya da prefabrik deprem konutlarında yaşıyor olmalarıdır (bkz. Tablo B.25). Prefabrik deprem konutlarında oturan işçilerin tamamı mermer sektöründe çalışmaktayken, gecekonduda oturanların büyük bir oranı ise kömür sektöründe çalışmaktadırlar (bkz. Tablo B.26). Tablo B.27'den de görüleceği üzere, işçilerin % 70,2'si 1-2 odalı evlerde yaşamaktadırlar. Özellikle Diyarbakır ilinde yaşayan mermer işçilerinin % 91,4'ü 1-2 odalı evlerde yaşamaktadırlar. Yine bu ildeki işçilerin % 87,9'u genişliği 0-70 metrekare aralığında olan evlerde ikamet etmekte ve % 51,7'si de 6 ve üzerinde aile bireyinin yaşadığı kalabalık evlerde yaşamaktadır. Konut genişliğinde 71-119 metrekare aralığının yüksek oranda çıkmasının nedeni konutların depo ya da ahır gibi bölmelerinin işçiler tarafından konutların yaşam alanına dahil edilmesinden kaynaklanmaktadır (bkz. Tablo B.28 ve B.29).

Tablo B.25

Oturduğunuz konutun türü nedir?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Apartman dairesi	73	21,5	21,6
1-2 katlı müstakil konut	117	34,4	34,6
Toplu konut alanında apartman	34	10,0	10,1
Toplu konut alanında müstakil ev	1	,3	,3
Gecekonda	70	20,6	20,7
Prefabrik deprem konutu	43	12,6	12,7
Toplam	338	99,4	100,0
Geçersiz	2	,6	
Toplam	340	100,0	

Tablo B.26

		Oturduğunuz konutun türü nedir?						Toplam
		Apartman dairesi	1-2 katlı müstakil konut	Toplu konut alanında apartman	Toplu konut alanında müstakil ev	Gecekondu	Prefabrik deprem konutu	
Sektör	MERMER	16	53	1		9	43	122
		13,1%	43,4%	,8%		7,4%	35,2%	100,0%
	KOMUR	57	64	32	1	61		215
		26,5%	29,8%	14,9%	,5%	28,4%		100,0%
Toplam		73	117	33	1	70	43	337
		21,7%	34,7%	9,8%	,3%	20,8%	12,8%	100,0%

Tablo B.27

Konuttaki oda sayısı grubu

	Oda sayısı	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	1-2	231	67,9	70,2
	3-4	98	28,8	29,8
	Toplam	329	96,8	100,0
Geçersiz		11	3,2	
Toplam		340	100,0	

Tablo B.28

Oturulan konutun metre kare aralığı

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
	0- 70	59	17,4	18,1
	71- 119	197	57,9	60,4
	120-	70	20,6	21,5
	Toplam	326	95,9	100,0
Geçersiz		14	4,1	
Toplam		340	100,0	

Tablo B.29

		Evin genişliği (metrekare)			Toplam
		0- 70	71- 119	120-	
Ahır, depo var mı?	Hayır	54	124	34	212
		25,5%	58,5%	16,0%	100,0%
	Evet	5	73	36	114
		4,4%	64,0%	31,6%	100,0%
Toplam		59	197	70	326
		18,1%	60,4%	21,5%	100,0%

İşçilerin % 16,3'ü oturduğu konutun devlet hastanesine 50 km'den uzak olduğunu, % 9,6'sı 25-50 km uzaklıkta olduğunu belirtmiştir (bkz. Tablo B.30). İşçilerin oturdukları konutlar genel olarak okullara ve devlet kurumlarına yakındır ve büyük çoğunluğu buralara yürüyerek gidebilmektedir. Ayrıca konutlar alışveriş mekanlarına yakın bulunmaktadır. İşçilerin % 12'sinin çalıştığı işletme oturduğu konuta 25-50 km uzaklıktadır (bkz. Tablo B.32). % 4,2'sininki ise 50 km ve üzerinde bir mesafededir. İl bazında bakıldığında devlet hastanelerine en uzak konutlarda oturanlar daha çok Diyarbakır ilindeki işçilerdir. Bu konuda Diyarbakır ilinin ardından Zonguldak gelmektedir (bkz. Tablo B.31). Oturdukları konutları çalıştıkları işletmelere en uzak olan işçiler ise öncelikle Muğla, ardından da Zonguldak ilinde yüksek orandadır (bkz. Tablo B.33). Diyarbakır'daki işçilerin % 98'inin oturduğu konutların devlet hastanesine uzaklığı 50 km'nin üstündedir. Muğla ilinde çalışan işçilerin yarısının evleri de işyerlerine 25-50 km uzaklıktadır.

Tablo B.30

Oturulan konutun devlet hastanesine uzaklık grubu

	km	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
	0- 1	114	33,5	36,4
	2- 10	85	25,0	27,2
	11- 25	30	8,8	9,6
	26- 50	33	9,7	10,5
	51-	51	15,0	16,3
	Toplam	313	92,1	100,0
Geçersiz		27	7,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo B.31

		Devlet Hastanesine Uzaklık Grubu (km)					Toplam
		0- 1	2- 10	11- 25	26- 50	51-	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	1	4	4	31	3	43
		2,3%	9,3%	9,3%	72,1%	7,0%	100,0%
	KÜTAHYA	75	71	13			159
		47,2%	44,7%	8,2%			100,0%
	MUĞLA	37	9	13	2		61
		60,7%	14,8%	21,3%	3,3%		100,0%
	DIYARBAKIR		1			48	49
		2,0%			98,0%	100,0%	
Toplam		113	85	30	33	51	312
		36,2%	27,2%	9,6%	10,6%	16,3%	100,0%

Tablo B.32

Oturulan konutun iş yerine olan uzaklığının grubu

	km	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0-1	63	18,5	20,4
	1,1-10	88	25,9	28,5
	10,1-25	108	31,8	35,0
	25,1-50	37	10,9	12,0
	50,1-	13	3,8	4,2
	Toplam	309	90,9	100,0
Geçersiz		31	9,1	
Toplam		340	100,0	

Tablo B.33

		İş yeri uzaklık grubu (km)					Toplam
		0-1	1,1-10	10,1-25	25,1-50	50,1-	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	19	5		1	11	36
		52,8%	13,9%		2,8%	30,6%	100,0%
	KÜTAHYA	3	50	93	6	2	154
		1,9%	32,5%	60,4%	3,9%	1,3%	100,0%
	MUĞLA		16	14	30		60
			26,7%	23,3%	50,0%		100,0%
	DİYARBAKIR	41	17				58
	70,7%	29,3%				100,0%	
Toplam		63	88	107	37	13	308
		20,5%	28,6%	34,7%	12,0%	4,2%	100,0%

Çalışmanın bulgularına göre işçiler elde ettikleri gelirlerini başta mutfak masrafları olmak üzere sağlık, eğitim, ısınma, kira ve giyim kuşama harcamaktadırlar. Elde edilen gelir ise işçilerin temel ihtiyaçlarını gidermeye yetmemektedir.

İşçilere yöneltilen evlerinde hangi olanakların bulunduğuna yönelik sorulara verilen yanıtlar maden işçisi ve ailesinin “lüks tüketim” ürünlerine sahip olmadıklarını göstermektedir. Örneğin, işçilerin yalnızca % 5’nin evinde bilgisayar bulunmaktadır; yine % 12,6’nda otomatik bulaşık makinesi, % 13,5’inde de güneş enerjisi bulunmaktadır (bkz. Tablo B.34, B.35, B.36). Lüks sayılabilecek tüketim ürünleri bir tarafa bazı işçilerin evlerinde temel tüketim ve kullanım malzemeleri bile bulunmamaktadır. Örneğin, işçilerin % 12,1’inin evinde en yaygın iletişim araçlarından sayılabilecek telefon bulunmamaktadır (bkz. Tablo B.37). Ayrıca, % 5,9’unun evinde ise kanalizasyon sistemi yoktur (bkz. Tablo B.38). Örneğin, Zonguldak’taki işçilerin % 14’ünün evinde, Diyarbakır ilindeki işçilerin ise

% 10,5'inin evinde kanalizasyon sistemi bulunmamaktadır (bkz. Tablo B.39). İşçi evlerinde bilgisayarın en çok bulunduğu il Kütahya'dır. Diyarbakır ve Zonguldak ilindeki işçilerin ise hiçbirinin evinde bilgisayar bulunmamaktadır (bkz. Tablo B.40). Yine evinde otomatik bulaşık makinesi olanların dörttebirinden fazlası Kütahya'daki işçilerde bulunurken, bunu Muğla takip etmektedir. Zonguldak ve Diyarbakır illerinde yaşayan işçilerin hiçbirinin evinde otomatik bulaşık makinesi bulunmamaktadır (bkz. Tablo B.41).

Tablo B.34

Bilgisayar var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	323	95,0	95,0
Evet	17	5,0	5,0
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo B.35

Otomatik Bulaşık makinesi var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	297	87,4	87,4
Evet	43	12,6	12,6
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo B.36

Güneş enerjisi var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	294	86,5	86,5
Evet	46	13,5	13,5
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo B.37

Telefon var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	41	12,1	12,1
Evet	298	87,6	87,9
Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz	1	,3	
Toplam	340	100,0	

Tablo B.38
Kanalizasyon sistemi

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
	Hayır	20	5,9	5,9
	Evet	319	93,8	94,1
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Tablo B.39

		Evinizde kanalizasyon sistemi var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	6	37	43
		14,0%	86,0%	100,0%
	KÜTAHYA	5	168	173
		2,9%	97,1%	100,0%
	MUĞLA	3	62	65
		4,6%	95,4%	100,0%
	DİYARBAKIR	6	51	57
		10,5%	89,5%	100,0%
Toplam		20	318	338
		5,9%	94,1%	100,0%

Tablo B.40

		Evinizde bilgisayar var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	43		43
		100,0%		100,0%
	KÜTAHYA	158	15	173
		91,3%	8,7%	100,0%
	MUĞLA	63	2	65
		96,9%	3,1%	100,0%
	DİYARBAKIR	58		58
		100,0%		100,0%
Toplam		322	17	339
		95,0%	5,0%	100,0%

Tablo B.41

		Evinizde otomatik bulaşık makinesi var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	43		43
		100,0%		100,0%
	KÜTAHYA	138	35	173
		79,8%	20,2%	100,0%
	MUĞLA	57	8	65
		87,7%	12,3%	100,0%
	DİYARBAKIR	58		58
	100,0%		100,0%	
Toplam		296	43	339
		87,3%	12,7%	100,0%

İşçilerin sosyo-ekonomik özelliklerinden dikkat çekici olanlardan birisi sendikalı işçilerin sendikasızlara oranla daha az yıllık maaş+ikramiye almakta olmalarıdır (bkz. Tablo B.42). Araştırmanın ilgi çekici bulgularından birisi de sendika üyesi olmayan işçilerin, sendika üyesi işçilere kıyasla evlerinde sahip oldukları olanaklar bakımından daha iyi bir durumda bulunmalarıdır (bkz. Tablolar B.43, B.44 ve B.45). Bunun sendikasız işçilerin tarımsal ve hayvansal faaliyetlerden kaynaklanan ek gelirlere sahip bulunmalarıyla ilgili olduğu söylenebilir (bkz. Tablolar B.46 ve B.47). Oturulan konut tipi ve genişliğinde de benzer bir koşutluktan söz etmek mümkün görünmektedir: sendikalı olan işçilerde 1-2 odalı, 0-70 metrekare evlerde oturma oranı daha fazladır (bkz. Tablolar B.48 ve B.49). Sendika üyesi olmayan işçilerin oturdukları konutların sendikalı olanlara oranla daha elverişli konutlar olduklarını görmekteyiz. Sendikasız işçiler çoğunlukla 1-2 katlı müstakil evlerde ya da apartman dairelerinde oturmaktadırlar. Sendikalılar ise yoğun olarak prefabrik deprem konutu veya gecekonduda oturmaktadırlar (bkz. Tablo B.50).

Tablo B.42

		Yıllık maaş artı ikramiye grubu (YTL)				Toplam
		0-4560	4561-6829	6830-10249	10250-	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	2	66	24	15	107
		1,9%	61,7%	22,4%	14,0%	100,0%
	Hayır	20	84	98	22	224
		8,9%	37,5%	43,8%	9,8%	100,0%
Toplam		22	150	122	37	331
		6,6%	45,3%	36,9%	11,2%	100,0%

Tablo B.43

		Evinizde bilgisayar var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	106	2	108
		98,1%	1,9%	100,0%
	Hayır	209	15	224
		93,3%	6,7%	100,0%
Toplam		315	17	332
		94,9%	5,1%	100,0%

Tablo B.44

		Evinizde otomatik bulaşık makinesi var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	105	3	108
		97,2%	2,8%	100,0%
	Hayır	186	38	224
		83,0%	17,0%	100,0%
Toplam		291	41	332
		87,7%	12,3%	100,0%

Tablo B.45

		Evinizde telefon var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	20	87	107
		18,7%	81,3%	100,0%
	Hayır	20	204	224
		8,9%	91,1%	100,0%
Toplam		40	291	331
		12,1%	87,9%	100,0%

Tablo B.46

		Yıllık tarla sulama giderleri grubu (YTL)				Toplam
		0-1	2-999	1000-2999	3000-	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	100	2	5		107
		93,5%	1,9%	4,7%		100,0%
	Hayır	185	7	26	5	223
		83,0%	3,1%	11,7%	2,2%	100,0%
Toplam		285	9	31	5	330
		86,4%	2,7%	9,4%	1,5%	100,0%

Tablo B.47

		Yıllık hayvan yem giderleri grubu (YTL)				Toplam
		0-1	2-999	1000-1999	2000-	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	90	7	4	2	103
		87,4%	6,8%	3,9%	1,9%	100,0%
	Hayır	181	8	28	5	222
		81,5%	3,6%	12,6%	2,3%	100,0%
Toplam		271	15	32	7	325
		83,4%	4,6%	9,8%	2,2%	100,0%

Tablo B.48

		Konuttaki oda sayısı grubu		Toplam
		1-2	3-4	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	79	28	107
		73,8%	26,2%	100,0%
	Hayır	148	67	215
		68,8%	31,2%	100,0%
Toplam		227	95	322
		70,5%	29,5%	100,0%

Tablo B.49

		Metre kare grubu			Toplam
		0-70	71-119	120-	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	51	30	26	107
		47,7%	28,0%	24,3%	100,0%
	Hayır	7	162	44	213
		3,3%	76,1%	20,7%	100,0%
Toplam		58	192	70	320
		18,1%	60,0%	21,9%	100,0%

Tablo B.50

		Oturduğunuz konutun türü nedir?						Toplam
		Apartman dairesi	1-2 katlı müstakil konut	Toplu konut alanında apartman	Toplu konut alanında müstakil ev	Gecekondu	Prefabrik deprem konutu	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	20	22	5		21	40	108
		18,5%	20,4%	4,6%		19,4%	37,0%	100,0%
	Hayır	50	93	28	1	48	3	223
		22,4%	41,7%	12,6%	,4%	21,5%	1,3%	100,0%
Toplam		70	115	33	1	69	43	331
		21,1%	34,7%	10,0%	,3%	20,8%	13,0%	100,0%

Sendika üyesi olan ve olmaya işçiler arasındaki bir diğer farklılaşma ise sosyal yardımlardan yararlanma oranlarında görülmektedir; sendika üyesi işçilerin sosyal yardımlardan sendikasız işçilere oranla daha fazla yararlandıkları görülmektedir (bkz. Tablolar B.51 ve B.52). Özellikle kaymakamlıktan alınan yakacak yardımlarını büyük oranda sendikalı işçiler almaktadır. Sendikalı olmanın işçilere sosyal yardımlardan yararlanma konusunda belirli bir bilinç kattığı söylenebilirse de bunun sözü edilen “bilinçlilik durumu”nun ötesinde, işçilerin en temel gereksinmelerini (gıda temini, giyinme, ısınma, vb) karşılamak gibi zorunluluklar da göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo B.51

		Kaymakamlıktan alınan erzak türü					Toplam
		Geçersiz	Yok	KOMUR	KOMUR+ PARA	PARA	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	20	64	24			108
		18,5%	59,3%	22,2%			100,0%
	Hayır		218	4	1	1	224
			97,3%	1,8%	,4%	,4%	100,0%
Toplam		20	282	28	1	1	332
		6,0%	84,9%	8,4%	,3%	,3%	100,0%

Tablo B.52

		Çalıştığı işletmeden alınan erzak türü				Toplam
		Geçersiz	Yok	GIDA	KOMUR	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	32	67		9	108
		29,6%	62,0%		8,3%	100,0%
	Hayır	1	215	1	7	224
		,4%	96,0%	,4%	3,1%	100,0%
Toplam		33	282	1	16	332
		9,9%	84,9%	,3%	4,8%	100,0%

Eğitime yapılan harcamalara bakıldığında ise, sendikalı işçilerin sendikasızlara oranla eğitime daha fazla harcamada buldukları görülmektedir. Sendikalıların % 68,2’si bütçelerinden değişen oranlarda eğitime para aktarmaktadır. Sendikasızlarda ise bu oran % 50’nin altına düşmektedir (bkz. Tablo B.53). Sendikalılığın işçilere çocuklarının eğitimlerine daha fazla önem vermeleri konusunda katkı sunduğu söylenebilir.

Tablo B.53

		Yıllık eğitim gider grubu (YTL)					Toplam
		0-1	2-499	500-999	1000-1999	2000-	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	34	39	14	13	7	107
		31,8%	36,4%	13,1%	12,1%	6,5%	100,0%
	Hayır	115	47	28	18	16	224
		51,3%	21,0%	12,5%	8,0%	7,1%	100,0%
Toplam		149	86	42	31	23	331
		45,0%	26,0%	12,7%	9,4%	6,9%	100,0%

Buldukları yerleşim birimine başka bir yerden göç ederek gelmiş olan işçilere ait sosyoekonomik bilgiler de analiz açısından önem taşımaktadır. Göç ederek gelen işçilerin gelmiş oldukları yeni yerleşim yerindeki yaşam biçimleri ve koşulları, konutlarında var olan olanaklar veya olanaksızlıklar ve sosyal yardımlardan ne kadar yararlandığı da önemli hususlardır.

Tablo B.54'den de görüleceği üzere göç ederek gelen ailelerin % 28,9'u 70 metrekare ve altındaki büyüklükteki evlerde yaşamaktadırlar. Geniş aile olmaları ve küçük evlerde yaşamaları dikkate alınırca göç edenlerin konut bakımından yeterli/iyi şartlara sahip olmadıkları görülmektedir. Buldukları yerleşim birimine göç ederek gelen işçilerin evlerindeki olanaklara bakıldığında, bu ailelerin evlerinde o bölgenin yerleşiklerine oranla daha yetersiz "olanaklara" bir durumda oldukları görülmektedir. Örneğin, göç ederek gelen işçilerin % 25'inde otomatik çamaşır makinesi, % 91,7'sinde bulaşık makinesi ve % 18,2'sinde ise telefon bulunmamaktadır (bkz. Tablolar B.55, B.56 ve B.57).

Tablo B.54

		Metre kare grubu			Toplam
		0-70	71-119	120-	
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evet	37	63	28	128
		28,9%	49,2%	21,9%	100,0%
	Hayır	21	133	41	195
		10,8%	68,2%	21,0%	100,0%
Toplam		58	196	69	323
		18,0%	60,7%	21,4%	100,0%

Tablo B.55

		Otomatik amaşır makinesi var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Ŗu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evet	33	99	132
		25,0%	75,0%	100,0%
	Hayır	28	175	203
		13,8%	86,2%	100,0%
Toplam		61	274	335
		18,2%	81,8%	100,0%

Tablo B.56

		Otomatik bulaşık makinası var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Ŗu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evet	122	11	133
		91,7%	8,3%	100,0%
	Hayır	172	31	203
		84,7%	15,3%	100,0%
Toplam		294	42	336
		87,5%	12,5%	100,0%

Tablo B.57

		Telefon var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Ŗu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evet	24	108	132
		18,2%	81,8%	100,0%
	Hayır	16	187	203
		7,9%	92,1%	100,0%
Toplam		40	295	335
		11,9%	88,1%	100,0%

Buldukları yere başka bir yerden göç ederek gelmiş olan işçilerin aylık ücretlerine bakıldığında ücretlerin asgari ücretle 649 YTL arasında yoğun olduğunu görülmektedir. Oransal olarak asgari ücret ve altında ücret alanların göç ederek gelmiş işçiler arasında fazla olduğu anlaşılmaktadır. 650-1000YTL arasında maaş alanların oranı g ederek gelen işçiler arasında düşüktür (bkz. Tablo B.58). cretlerinin görece düşüklüğünün yanında buldukları yere göç ederek gelmiş olan işçilerin hayvancılıkla ya da tarımsal üretimle ilişkileri de bulunmamaktadır; bunun yanında kaymakamlıktan ya da çalıştıkları işletmeden az miktarda da olsa yardım aldıkları görülmektedir. Örneğin, göç etmiş işçilerin % 12,8'i

kaymakamlıktan; ayrıca % 12'si çalıştığı işletmeden kömür yardımı almaktadır (bkz. Tablolar B.59 ve B.60).

Tablo B.58

		Aylık ne kadar ücret alıyorsunuz grubu (YTL)			Toplam
		0-380	381-649	650-1000	
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evett	15	89	28	132
		11,4%	67,4%	21,2%	100,0%
	Hayır	20	128	53	201
		10,0%	63,7%	26,4%	100,0%
Toplam		35	217	81	333
		10,5%	65,2%	24,3%	100,0%

Tablo B.59

		Kaymakamlıktan alınan erzak türü					Toplam
		Geçersiz	Yok	KOMUR	KOMUR +PARA	PARA	
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evett	11	105	17			133
		8,3%	78,9%	12,8%			100,0%
	Hayır	9	181	11	1	1	203
		4,4%	89,2%	5,4%	,5%	,5%	100,0%
Toplam		20	286	28	1	1	336
		6,0%	85,1%	8,3%	,3%	,3%	100,0%

Tablo B.60

		Çalıştığı işletmeden alınan erzak türü				Toplam
		Geçersiz	Yok	GIDA	KOMUR	
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evett	19	98		16	133
		14,3%	73,7%		12,0%	100,0%
	Hayır	14	187	1	1	203
		6,9%	92,1%	,5%	,5%	100,0%
Toplam		33	285	1	17	336
		9,8%	84,8%	,3%	5,1%	100,0%

İşçilerin tarımsal ya da hayvansal üretimde bulunup bulunmadıkları saptanmaya çalışılırken bu faaliyetlerden elde edilen gelirden ziyade, bunlar için harcamalarda bulduklarını söyleyenlerin oranı baz alınmıştır. Bunun başlıca nedenlerinden biri, tarımsal ve hayvansal faaliyetler için harcama yaptıklarını söyleyenlerin oranının bu faaliyetlerden bir gelir elde ettiğini söyleyenlerden fazla olmasıdır. Ayrıca gelirden ziyade

harcama kalemlerinin analize dahil edilmesinin görel olarak daha “gerçekçi” bilgiler verebileceği varsayımı da önemli bir nedendir (bkz. Tablolar B.61 ve B.62).

Tablo B.61

Yıllık tarla sulama giderleri grubu (YTL)

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0-1	291	85,6	86,4
	2-999	9	2,6	2,7
	1000-2999	32	9,4	9,5
	3000-	5	1,5	1,5
	Toplam	337	99,1	100,0
Geçersiz		3	,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo B.62

Yıllık hayvan yem giderleri grubu (YTL)

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0-1	277	81,5	83,4
	2-999	15	4,4	4,5
	1000-1999	33	9,7	9,9
	2000-	7	2,1	2,1
	Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz		8	2,4	
Toplam		340	100,0	

Tarımsal harcamada bulunanların en fazla kömür sektöründe çalışıyor oldukları görülmektedir. Tablo B.63 ve Tablo B.64’den de görüleceği üzere kömür sektöründe çalışan işçilerin % 16,8’i tarımsal, % 22,9’u ise hayvansal üretim için harcamalarda bulunmaktadır. Mermer sektöründe bu oranların tarımsal harcamalar için % 8,3; hayvancılık için ise % 5,7 olduğu görülmektedir. Sektörlerdeki bu oransal farklılıkları kömürde çalışanların ağırlıklı olarak köy kökenli olmalarıyla ve köyleriyle hala bir şekilde bağlarının ve iletişimlerinin sürüyor olmasıyla ilişkilendirmek mümkün görünmektedir.

Tablo B.63

		Yıllık tarla sulama giderleri grubu (YTL)				Toplam
		0-1	2-999	1000-2999	3000-	
Sektör	MERMER	111	2	8		121
		91,7%	1,7%	6,6%		100,0%
	KÖMÜR	179	7	24	5	215
		83,3%	3,3%	11,2%	2,3%	100,0%
Toplam		290	9	32	5	336
		86,3%	2,7%	9,5%	1,5%	100,0%

Tablo B.64

		Yıllık hayvan yem giderleri grubu (YTL)				Toplam
		0-1	2-999	1000-1999	2000-	
Sektör	MERMER	115	5	2		122
		94,3%	4,1%	1,6%		100,0%
	KÖMÜR	161	10	31	7	209
		77,0%	4,8%	14,8%	3,3%	100,0%
Toplam		276	15	33	7	331
		83,4%	4,5%	10,0%	2,1%	100,0%

İşçilerin % 16,5'inde bir motorlu taşıt bulunmaktadır (bkz. Tablo B.65). Motorlu taşıtı bulunanların gelir düzeyleri de birbirinden farklılık göstermektedir. Ailesinin aylık net geliri 569 YTL ve altında olanların % 6,8'i bir motorlu taşıta sahipken, gelir düzeyi 570-1854 YTL arasında olanlarda motorlu bir taşıta sahip olma oranı % 26,3'e yükselmektedir (bkz. Tablo B.66).

Tablo B.65

Motorlu taşıtınız var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	54	15,9	16,5
	Hayır	274	80,6	83,5
	Toplam	328	96,5	100,0
Geçersiz		12	3,5	
Toplam		340	100,0	

Tablo B.66

		Motorlu taşıtınız var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)	0-569	11	150	161
		6,8%	93,2%	100,0%
	570-1854	42	118	160
		26,3%	73,8%	100,0%
Toplam		53	268	321
		16,5%	83,5%	100,0%

Sendikalı işçiler sendikasızlara oranla daha az motorlu taşıta sahiptirler (bkz. Tablo B.67). Motorlu taşıtı olanların % 57,4'ünü mermer sektöründe çalışanlar oluştururken; kömür sektöründe çalışan işçiler için bu oran % 42,6'ya düşmektedir (bkz. Tablo B.68). Traktör sahipliği yoğun olarak kömür sektöründe çalışanlardayken, mermer sektöründe çalışanlarda ise daha çok binek tipi araç sahipliği söz konusudur. Kömür sektöründe çalışanlarda traktör sahipliği oranının yüksekliği bu sektörde çalışanların tarımsal faaliyetlerde daha yoğun bulunduğunu göstermektedir (bkz. Tablo B.69). Bu durum sendikasız işçilerin gelirlerinin görece yüksekliğini açıklayan bir faktör olduğu gibi, aynı zamanda sendikalı işçilerin tarım ve hayvancılık faaliyetlerine katıl(a)madıklarını ve gelirlerinin bu nedenle diğer işçilere oranla daha düşük olmasını da açıklamaktadır. Muğla ilindeki işçilerin % 48,4'ünün motorlu bir taşıtı bulunmaktadır. Bu oran Zonguldak ili için % 12,2, Kütahya için % 10,7'dir. Diyarbakır ilinde çalışan işçilerin ise hiçbiri motorlu bir taşıta sahip değildir (bkz. Tablo B.70).

Tablo B.67

		Motorlu taşıtınız var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	9	93	102
		8,8%	91,2%	100,0%
	Hayır	45	174	219
		20,5%	79,5%	100,0%
Toplam		54	267	321
		16,8%	83,2%	100,0%

Tablo B.68

		Sektör		Toplam
		MERMER	KOMUR	
Motorlu taşıtınız var mı?	Evett	31	23	54
		57,4%	42,6%	100,0%
	Hayır	87	186	273
		31,9%	68,1%	100,0%
Toplam		118	209	327
		36,1%	63,9%	100,0%

Tablo B.69

Motorlu taşıtınızın türü nedir?

		Evetse türü						Toplam
		1	2	3	4	5	6	
Sektör	MERMER	18	3	5	1	2	2	31
		58,1%	9,7%	16,1%	3,2%	6,5%	6,5%	100,0%
	KOMUR	12	10	1				23
		52,2%	43,5%	4,3%				100,0%
Toplam		30	13	6	1	2	2	54
		55,6%	24,1%	11,1%	1,9%	3,7%	3,7%	100,0%

- 1) Binek- taksi
- 2) Traktör
- 3) Motorsiklet- mobilet
- 4) Minibüs
- 5) Traktör ve Motorsiklet
- 6) Traktör ve taksi

Tablo B.70

		Motorlu taşıtınız var mı?		Toplam
		Evett	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	5	36	41
		12,2%	87,8%	100,0%
	KUTAHYA	18	150	168
		10,7%	89,3%	100,0%
	MUĞLA	31	33	64
		48,4%	51,6%	100,0%
	DİYARBAKIR		54	54
		100,0%	100,0%	
Toplam		54	273	327
		16,5%	83,5%	100,0%

III. 3. İŞÇİLERİN ÇALIŞMA YAŞAMINA AİT ÖZELLİKLER

İşçilerin % 16,7'si yeraltında düz işçi, yedek kürekçi, kazmacı, kancacı, tulumbacı, kazı ustası, nakliyecı-vagoncu, yedek kazıcı, kömür tezviyecı, kömür lavcı olarak çalışmaktadır. İşçilerin % 13,7'si madencilikle ilgili makineleri, alet ve edevatları kullanan operatörler olarak, % 19'u hafriyat alanında taşımacı-şoför olarak, % 2,3'ü dolgu-cıla işçisi olarak, % 3,8'i fayans hattında toplama ve paketlemede, % 5,3'ü bakım ve onarımcı olarak, % 3'ü köprü kesimde, % 2,6'sı kömür torbalamada, % 2'si mermer fabrikasında düz işçi olarak çalışmaktadır. % 22,6 sı ise kaya kesim, levha silim, torna tesviye, kalite kontrol, kömür alım, kafa kesme, atölye, katrak, forklift gibi çeşitli alanlarda çalışmaktadırlar.

İşçilerin işteki konumlarına bakıldığında % 84,6'sının maaşlı olarak sürekli çalıştıkları görülmektedir (bkz. Tablo C.1). Fakat bu süreklilik işçilerin ne kadar süredir işyerlerinde çalıştıkları ve işten çıkarılma durumlarına bakıldığında sağlıklı bir süreklilik olmaktan çıkmaktadır. İşçilerin % 27,9'u 1 ve 2 yıl; % 23,5'i 2-4 yıl, % 15,5'i 4-5 yıl, % 14,7'si 1 yıl ve altı zamanda, % 14,5'i de 5 yılın üzerinde bir zamandır şu anki işyerlerinde çalışmaktadır. Mevcut işyerinde kaç yıldır çalışıyorsunuz sorusuna verilen en uzun zaman 9 yıldır. Bu da işçilerin çalıştıkları sektörde çok yeni olduklarını, sektördeki bir işletmede uzun süreli olarak çalışma durumunun pek sık karşılaşılan bir durum olmadığını göstermektedir. İşçilerin % 10,9'u mevsimlik olarak çalıştıklarını belirtmiştir. Mevsimlik olarak çalışan işçilerin tamamı kömür sektöründe istihdam edilmektedir ve çoğunlukla Kütahya ilinde bulunmaktadırlar (bkz. Tablo C.2). Kömür madenciliğinin kırsalda yapılması, çıkarılan ürün miktarına göre üretime ara verilmesi, teknolojik yetersizlikle malul üretimden dolayı üretimin sürekleşememesi, kışın üretime ara verilmesi gibi nedenlerle, "mevsimlik işçilik" kömür sektöründe sıkça rastlanan bir durumdur. İşçilerin % 4,2'si ise işsiz olduğunu, ara sıra iş bulduğunu, emekli olduğunu fakat yine de çalıştığını ya da emekli olmasına rağmen iş bulabildikçe çalışacağını bildirmiştir.

Tablo C.1

İşteki konumunuz aşağıdaki durumlardan hangisine uyuyor?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Maaşlı olarak sürekli çalışıyorum.	281	82,6	84,6
Mevsimlik olarak çalışıyorum.	37	10,9	11,1
İşsizim, ara sıra iş bulduğunda çalışıyorum.	4	1,2	1,2
Emekliyim ama hala düzenli olarak bir işte çalışıyorum.	6	1,8	1,8
Emekliyim, ancak iş bulabildiğimde çalışıyorum.	3	,9	,9
Başka (Belirtiniz):	1	,3	,3
Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz	8	2,4	
Toplam	340	100,0	

Tablo C.2

		ANKETİN YAPILDIĞI İL				Toplam
		ZONGU LDAK	KÜTAH YA	MUĞL A	DIYAR BAKIR	
İşteki konumunuz aşağıdaki durumlardan hangisine uyuyor?	Maaşlı olarak sürekli çalışıyorum.	31	128	63	58	280
		11,1%	45,7%	22,5%	20,7%	100,0%
	Mevsimlik olarak çalışıyorum.	5	32			37
		13,5%	86,5%			100,0%
	İşsizim, ara sıra iş bulduğunda çalışıyorum.		4			4
			100,0%			100,0%
	Emekliyim ama hala düzenli olarak bir işte çalışıyorum.	2	3	1		6
		33,3%	50,0%	16,7%		100,0%
Emekliyim, ancak iş bulabildiğimde çalışıyorum.		3			3	
		100,0%			100,0%	
Başka (Belirtiniz):		1			1	
		100,0%			100,0%	
Toplam		38	171	64	58	331
		11,5%	51,7%	19,3%	17,5%	100,0%

İşçilerin aylık ücretlerine bakıldığında % 65,2'sinin 381-649 YTL arası ücret aldıkları görülmekte; % 10,7'si 381 ve altında maaş almaktadır. Madencilik sektöründe en yüksek maaş dilimi ise 650-1000 YTL arasındadır (bkz. Tablo C.3). Maden işçilerinin aldıkları maaşlar gruplandırılırken, öncelikle 2006 mart ayının net asgari ücret düzeyi -380 YTL- baz alınmıştır. Asgari ücret dışındaki sınırlar ise tüm işçilerin aldıkları maaşların ortalamaları hesaplanırken ortaya çıkan sınırlardır. Tablodan da görüleceği üzere maaşlar mermer sektöründe ağırlıklı olarak 381-649 YTL arasında iken yüksek maaş oranlarına ise

en çok kömür sektöründe rastlanmaktadır (bkz. Tablo C.4). Ayrıca aylık ücretlerin illere dağılımında asgari ücret ve altında maaşların en fazla Muğla ilinde alındığı görülmektedir. Muğla ilindeki işçilerin % 29,2'si asgari ücret alırken, Kütahya'dakilerin % 8,9'u ve Diyarbakır'dakilerin % 3,4'ü asgari ücret ya da asgari ücretin altında maaşlar almaktadırlar. 650-1000 YTL'lik maaş dilimindeki ücret aralığından en çok pay alanlar ise Kütahya ilindeki işçilerdir. Zonguldak ilinin tamamı, Diyarbakır ilindeki işçilerin ise tamamına yakını 381-649 YTL aylık ücret almaktadır (bkz. Tablo C.5). Bunların yanında Diyarbakır ilinde 500 YTL'yi, Zonguldak ilinde ise 600 YTL'yi geçen aylık ücret bulunmamaktadır.

Tablo C.3

Aylık ne kadar ücret alıyorsunuz grubu (YTL)

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0-380	36	10,6	10,7
	381-649	219	64,4	65,2
	650-1000	81	23,8	24,1
	Toplam	336	98,8	100,0
Geçersiz		4	1,2	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.4

		Aylık ne kadar ücret alıyorsunuz aylık (YTL)			Toplam
		0-380	381-649	650-1000	
Sektör	MERMER	21	96	6	123
		17,1%	78,0%	4,9%	100,0%
	KÖMÜR	15	123	74	212
		7,1%	58,0%	34,9%	100,0%
Toplam		36	219	80	335
		10,7%	65,4%	23,9%	100,0%

Tablo C.5

		Aylık ne kadar ücret alıyorsunuz grubu (YTL)			Toplam
		0-380	381-649	650-1000	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK		43		43
			100,0%		100,0%
	KÜTAHYA	15	80	74	169
		8,9%	47,3%	43,8%	100,0%
	MUĞLA	19	40	6	65
		29,2%	61,5%	9,2%	100,0%
	DIYARBAKIR	2	56		58
	3,4%	96,6%		100,0%	
Toplam		36	219	80	335
		10,7%	65,4%	23,9%	100,0%

Aylık ücretlerin illere dağılımına bakıldığında 650-1000 YTL arasında maaş alanların % 92,5'ini Kütahya ilindeki işçiler oluşturmaktadır. Asgari ücret ve altında maaş alanların yarısından fazlası ise Muğla ilindeki işçilerdir. 381-649 YTL arasında ücret alanların % 36,5'i Kütahya'da, % 25,6'sı Diyarbakır'da, % 19,6'sı Zonguldak'ta ve % 18,3'ü ise Muğla illerindeki işçilerdir (bkz. Tablo C.6).

Tablo C.6

		ANKETİN YAPILDIĞI İL				Toplam
		ZONGULDAK	KÜTAHYA	MUĞLA	DIYARBAKIR	
Aylık ne kadar ücret alıyorsunuz grubu (YTL)	0-380		15	19	2	36
			41,7%	52,8%	5,6%	100,0%
	381-649	43	80	40	56	219
		19,6%	36,5%	18,3%	25,6%	100,0%
	650-1000		74	6		80
		92,5%	7,5%		100,0%	
Toplam		43	169	65	58	335
		12,8%	50,4%	19,4%	17,3%	100,0%

Ücretlerin yaşlara göre dağılımına bakıldığında 1980 ve üzeri doğumluların % 28'inin asgari ücret aldığı, bu yaş grubunun yalnızca % 4'ünün 650-1000 YTL'lik maaş grubuna dahil oldukları görülmektedir. Madencilik sektöründe yaş ilerledikçe 650-1000 YTL grubunun da oransal olarak arttığı görülmektedir. 381-649 YTL maaş alanların en büyük bölümünü 1970-1979 doğumlular oluşturmaktadır (bkz. Tablo C.7).

Tablo C.7

		Aylık ne kadar ücret alıyorsunuz grubu (YTL)			Toplam
		0-380	381-649	650-1000	
İşçilere ait doğum tarihi aralıkları	1980-	14	34	2	50
		28,0%	68,0%	4,0%	100,0%
	1970-1979	19	115	35	169
		11,2%	68,0%	20,7%	100,0%
	1960-1969	3	65	41	109
		2,8%	59,6%	37,6%	100,0%
	1950-1959		5	3	8
			62,5%	37,5%	100,0%
Toplam		36	219	81	336
		10,7%	65,2%	24,1%	100,0%

Ücretlerin düşüklüğüyle birlikte anlam ifade eden bir veri de, ailesinde birden fazla kişinin çalıştığını söyleyen işçilerin düşük ücretler almasıdır. Yeterli ücreti alamayan işçilerin geçinmek için diğer aile bireylerini de “istihdama” yönelttikleri veya buna zorunlu kaldıkları görülmektedir (bkz. Tablo C.8).

Tablo C.8

		Ailenizde gelir getirici işte çalışan kaç kişi var?				Toplam
		1	2	3		
Aylık ne kadar ücret alıyorsunuz grubu (YTL)	0-380	18	15		33	
		54,5%	45,5%		100,0%	
	381-649	1	179	29	5	214
		,5%	83,6%	13,6%	2,3%	100,0%
	650-1000		75	5		80
		93,8%	6,3%		100,0%	
Toplam		1	272	49	5	327
		,3%	83,2%	15,0%	1,5%	100,0%

Mermer sektöründe çalışanların bu işi yapmalarının geçimini sağlamak dışında en önemli nedenleri sigortalı olmak ya da emeklilik güvencesi sağlamakken; kömür sektöründe çalışanlar çoğunlukla yapacak başka işleri olmadığı için veya çaresizlikten bu işi yapmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir (bkz. Tablo C.9).

Tablo C.9

Bu işi yapmanızın geçiminizi sağlamak dışında en önemli nedeni nedir?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Sigortalı olmak için	105	30,9	37,4
Emeklilik güvencesi için	57	16,8	20,3
Yapacak başka işim olmadığı için	101	29,7	35,9
Ek gelir elde etmek için	13	3,8	4,6
Diğer	5	1,5	1,8
Toplam	281	82,6	100,0
Geçersiz	59	17,4	
Toplam	340	100,0	

Araştırmaya katılan işçilerin % 98,5'i SSK'lıdır; bu oran sosyal güvenlik düzeyinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (bkz. Tablo C.10). Ancak bu durumunun sorunsuz olmadığını araştırmanın sonuçları itibarıyla vurgulamak gerekmektedir. Örneğin, işçilerin % 18,8'nin sigorta primleri eksik yatırılırken, % 4,2'sininki ise arada sırada yatırılmaktadır (bkz. Tablo C.11). Ayrıca yasal olarak işçinin sigorta primlerinin aldığı ücret üzerinden yatırılması gerekmektedir. Araştırmadan çıkan sonuç ise bu durumun gerçekleşmediğini göstermektedir. Ayrıca, sigorta primleriniz ne üzerinden yatırılıyor sorusuna işçilerin % 5,2'si bilmiyorum derken, % 85,7'si ise asgari ücret üzerinden yatırılıyor yanıtını vermişlerdir (bkz. Tablo C.12). Aldıkları ücretin altında asgari ücret ödemeleri işçilerin emeklilik maaşlarının düşük olmasına neden olmaktadır. Ayrıca sigorta primlerinin düşük oranlarda yatırılması işverene daha fazla kâr sağlamaktadır. Bu açıdan da maden işçileri ciddi bir hak ihlaline maruz kalmaktadırlar.

Tablo C.10

Sosyal güvenceniz var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
SSK	328	96,5	98,5
BAĞKUR	1	,3	,3
Yok	4	1,2	1,2
Toplam	333	97,9	100,0
Geçersiz	7	2,1	
Toplam	340	100,0	

Tablo C.11

Sigortanız varsa, sigorta primleriniz düzenli yatırılıyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Tam	233	68,5	75,2
	Eksik	64	18,8	20,6
	Arada sırada	13	3,8	4,2
	Toplam	310	91,2	100,0
Geçersiz		30	8,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.12

Sigorta primleriniz ne üzerinden yatırıyor?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Aldığım ücret üzerinden	27	7,9	8,2
	Aldığım ücretten daha düşük ama asgari ücretten fazla	3	,9	,9
	Asgari ücret üzerinden	281	82,6	85,7
	Bilmiyorum	17	5,0	5,2
	Toplam	328	96,5	100,0
Geçersiz		12	3,5	
Toplam		340	100,0	

Diyarbakır ve Muğla illerindeki mermer sektöründe çalışan işçilerin sigorta primlerinin düzenli olarak yatırılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Muğla ve Diyarbakır'daki işçilerin tamamı sigorta primlerinin düzenli olarak yatırıldığını belirtmişlerdir. Sigorta primlerinin düzensiz olarak yatırıldığı il ise Zonguldak'tır. Bu ildeki işçilerin % 43,8'i sigorta primlerinin eksik, % 21,9'u ise arada sırada yatırıldığını belirtmiştir. Kütahya ilindeki işçilerin yarısından fazlasının primleri tam yatırılırken; % 30,7'sinin ise eksik yatırıldığı görülmektedir (bkz. Tablo C.13). Diyarbakır dışında bütün illerde işçilerin çok büyük bölümü sigorta primlerinin asgari ücret üzerinden yatırıldığını ifade etmişlerdir. Diyarbakır ilindeki işçilerin % 40,4'ü primlerinin aldıkları ücret üzerinden yatırıldığını belirtmiştir (bkz. Tablo C.14). Bu ildeki işçilerin sendikalı olmalarının sigorta primlerinin aldıkları ücret üzerinden yatırılmasında etkili olduğu söylenebilir.

Tablo C.13

		Sigortanız varsa, sigorta primleriniz düzenli yatırılıyor mu?			Toplam
		Tam	Eksik	Arada sırada	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	11	14	7	32
		34,4%	43,8%	21,9%	100,0%
	KÜTAHYA	107	50	6	163
		65,6%	30,7%	3,7%	100,0%
	MUĞLA	64			64
		100,0%			100,0%
	DİYARBAKIR	50			50
	100,0%			100,0%	
Toplam		232	64	13	309
		75,1%	20,7%	4,2%	100,0%

Tablo C.14

		Sigorta primleriniz ne üzerinden yatıyor?				Toplam
		Aldığım ücret üzerinden	Aldığım ücretten daha düşük ama asgari ücretten fazla	Asgari ücret üzerinden	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	2		37		39
		5,1%		94,9%		100,0%
	KÜTAHYA		3	163	2	168
			1,8%	97,0%	1,2%	100,0%
	MUĞLA	2		61		63
		3,2%		96,8%		100,0%
	DİYARBAKIR	23		19	15	57
	40,4%		33,3%	26,3%	100,0%	
Toplam		27	3	280	17	327
		8,3%	,9%	85,6%	5,2%	100,0%

Sözleşmesi olan işçi oranı madencilik sektöründe % 12'lik oldukça düşük bir orandadır (bkz. Tablo C.15). Sözleşmeli olan işçilerin % 87,2'si Muğla ilinde mermer sektöründe çalışmaktadır (bkz. Tablo C.16). Sözleşmesi olanların % 53,8'i sözleşmesinin içeriğini ve şartlarını hiçbir şekilde bilmezken, % 28,2'si çok az, % 10,3'ü ise kısmen bilmektedir. Sözleşmesi olan işçilerin % 82,1'i sözleşmelerinin tek taraflı olarak feshedilebilir şartlar içerip içermediğini bilmemektedir; başka bir deyişle içeriği konusunda bir bilgiye sahip değillerdir. Ayrıca, sözleşmesi olanların % 92,3'ü sözleşmelerinin bir

örneğinin ise kendilerinde bulunmadığını belirtmişlerdir. Sözleşmesi olanların yalnızca % 10,3'ü sözleşmelerinde işe giriş tarihlerinin yazılı olduğunu bilmektedir. Sözleşmesi olmayan işçilerin çalıştıkları işle, maaşlarıyla, sigorta durumlarıyla ilgili bilgilerinin yer aldığı çalışma karnelerine ve ücret ödeme pusulalarına sahip olmaları gerekmektedir. Araştırma sonuçlarına göre işçilerin % 62,4'üne ücret ödeme pusulası verilmemektedir. Ayrıca işçilerin % 76,9'u çalışma karnelerinin olmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo C.17 ve C.18).

Tablo C.15
Sözleşmeniz var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	39	11,5	12,0
	Hayır	285	83,8	88,0
	Toplam	324	95,3	100,0
Geçersiz		16	4,7	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.16

		ANKETİN YAPILDIĞI İL				Toplam
		ZONGULDAK	KÜTAHYA	MUĞLA	DİYARBAKIR	
Sözleşmeniz var mı?	Evet	1	2	34	2	39
		2,6%	5,1%	87,2%	5,1%	100,0%
	Hayır	36	162	31	55	284
		12,7%	57,0%	10,9%	19,4%	100,0%
Toplam		37	164	65	57	323
		11,5%	50,8%	20,1%	17,6%	100,0%

Tablo C.17
İşletmenizde ücret ödeme pusulası veriliyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	120	35,3	37,6
	Hayır	199	58,5	62,4
	Toplam	319	93,8	100,0
Geçersiz		21	6,2	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.18

İşletmenizde işçilere çalışma karnesi veriliyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	68	20,0	23,1
	Hayır	227	66,8	76,9
	Toplam	295	86,8	100,0
Geçersiz		45	13,2	
Toplam		340	100,0	

Mermer sektöründe çalışanların % 91,5'i ücret ödeme pusulası alırken, kömür sektöründe ücret ödeme pusulası alanların oranı yalnızca % 6,5'tur. Bu sektörde ücret ödeme pusulası almayanların oranı % 93,5'dir (bkz. Tablo C.19). Çalışma karnesinde ise durum daha da olumsuzdur. Örneğin, mermer işçilerinin % 59,8'i çalışma karnesi almaktayken, bu oran kömür sektöründe önemli bir düşüş göstermektedir. Kömür sektöründe çalışma karnesi almadıklarını belirtenlerin oranı % 93,6'dır (bkz. Tablo C.20). Sendikalı olmanın çalışma karnesi ve ücret ödeme pusulası almak hususunda sendikasızlara oranla olumlu bir farklılık yarattığı anlaşılmaktadır. Sendikalı olanların yarısından fazlasının ücret ödeme pusulası aldıkları ve yine sendika üyesi işçilerin % 48,5'inin çalışma karnesi aldıkları görülmektedir (bkz. Tablo C.21 ve C.22).

Tablo C.19

		İşletmenizde ücret ödeme pusulası veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	107	10	117
		91,5%	8,5%	100,0%
	KÖMÜR	13	188	201
		6,5%	93,5%	100,0%
Toplam		120	198	318
		37,7%	62,3%	100,0%

Tablo C.20

		İşletmenizde işçilere çalışma karnesi veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	55	37	92
		59,8%	40,2%	100,0%
	KÖMÜR	13	189	202
		6,4%	93,6%	100,0%
Toplam		68	226	294
		23,1%	76,9%	100,0%

Tablo C.21

		İşletmenizde ücret ödeme pusulası veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	54	48	102
		52,9%	47,1%	100,0%
	Hayır	66	145	211
		31,3%	68,7%	100,0%
Toplam		120	193	313
		38,3%	61,7%	100,0%

Tablo C.22

		İşletmenizde işçilere çalışma kartesi veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	50	53	103
		48,5%	51,5%	100,0%
	Hayır	16	170	186
		8,6%	91,4%	100,0%
Toplam		66	223	289
		22,8%	77,2%	100,0%

Çalışma hayatında, özellikle madencilik gibi denetlenmesi zor, dağınık olan bir sektörde işçilerin işten çıkarılıp tekrar işe alınmaları yani işe girdi-çıkı yapma durumu işverenlerin sigorta, emeklilik, tazminat gibi konularda daha az harcama yapmalarını sağlamaktadır. Bu tür durumlar karşısında işçi, emeklilik, kıdem tazminatı gibi haklarını tam olarak alamamaktadır. Bu açıdan madencilik sektöründe çalışanlara işyerlerinde işe girdi çıktılarının yapılıp yapılmadığı üzerine bir soru sormanın gerekli olduğu düşünülmüştür. Araştırmanın sonuçları da bu suistimalin/sorunun varlığını teyit etmektedir. Araştırmanın bulgularına göre, işçilerin % 47,5'i işyerlerinde işe girdi-çıkı yapıldığını belirtmiştir. İşe girdi-çıkı yapma durumunun kömür sektöründe çok daha yoğun olarak yaşandığı görülmektedir (bkz. Tablo C.23 ve C.24). Dikkat çekici bir bulgu ise sendikal örgütlenmenin yoğun olduğu işyerlerinde işe girdi-çıkı yapma oranlarının sendikasız işçilerin çalıştığı yerlere oranla daha düşük olmasıyla ilgilidir; bu durum sendikalılığın suistimalleri engellemede olumlu bir gösterge olarak değerlendirilebilir (bkz. Tablo C.25).

Tablo C.23

Çalıştığınız işyerinde işe girdi çıktı yapıyorlar mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	152	44,7	47,5
	Hayır	162	47,6	50,6
	Bilmiyorum	6	1,8	1,9
	Toplam	320	94,1	100,0
Geçersiz		20	5,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.24

		Çalıştığınız işyerinde işe girdi çıktı yapıyorlar mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	14	102	4	120
		11,7%	85,0%	3,3%	100,0%
	KOMUR	137	60	2	199
		68,8%	30,2%	1,0%	100,0%
Toplam		151	162	6	319
		47,3%	50,8%	1,9%	100,0%

Tablo C.25

		Çalıştığınız işyerinde işe girdi çıktı yapıyorlar mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	33	65	4	102
		32,4%	63,7%	3,9%	100,0%
	Hayır	114	96	2	212
		53,8%	45,3%	,9%	100,0%
Toplam		147	161	6	314
		46,8%	51,3%	1,9%	100,0%

Çalışma süreleri maden işçileri için son derece önem taşıyan bir konudur. Araştırmanın sonuçlarına göre maden işçilerinin yarısından fazlası günde 8-9 saat çalışmaktayken, % 42,5'i de 10 saat ve üzerinde çalışmaktadır (bkz. Tablo C.26). 10 saat ve üzerinde çalışmaya yoğun olarak kömür sektöründe rastlanırken mermer sektöründe günlük çalışmalar daha çok 8-9 saat aralığındadır (bkz. Tablo C.27). Mermer ve kömür sektörlerinde genellikle 2 veya 3 vardiya sistemiyle çalışılmaktadır (bkz. Tablo C.28). Araştırmaya katılan işçilerin % 76,8'i yemek molası dışında dinlenme aralıklarının olmadığını belirtmektedirler. Mermer sektöründe çalışan işçilerin yarısından fazlası yemek

molası dışında dinlenme aralıklarına sahip değilken, bu oran kömür sektöründe % 91,7'ye çıkmaktadır. Mermer sektöründe yemek molası dışında dinlenme aralıklarına sahip olan işçilerin neredeyse tamamı Diyarbakır ilinde çalışan işçilerdir (bkz. Tablo C.29 ve C.30). Bunun Diyarbakır ilindeki işçilerin sendikal örgütlenmeye düzeyinin yüksekliği ile ilişkili olduğu söylenebilir. Haftalık tatil izinleriyle ilgili durumlarına bakıldığında işçilerin % 33,2'si haftalık izine sahip olmadıklarını belirtmiştir. Haftalık tatil iznine sahip olmayan işçilerin neredeyse tamamı Kütahya ilinde çalışmaktadır. Haftalık tatil izni kullananların büyük çoğunluğu haftada 1 gün dinlenirken, bir kısım işçi de 14 günde bir; 15 günde iki; 20 günde iki gün izin kullandıklarını belirtmiştir (bkz. Tablo C.31 ve C.32). Haftalık tatil izinlerini kullanabilmede mermer sektörü kömür sektörüne göre daha iyi durumdadır. Bu sektörde çalışan işçilerin tamamına yakını haftalık izinlerini kullanırken, kömür sektöründe durum pek iç açıcı değildir. Kömür sektöründe çalışan işçilerin % 51,9'u haftalık izinlerinin olmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo C.33). Ayrıca 14 günde bir, 15 günde iki ya da 20 günde iki gün izin kullanmaya ise tamamen kömür sektörüne dahil illerde rastlanılmaktadır (bkz. Tablo C.32)

Tablo C.26

Günde ortalama ne kadar çalışıyorsunuz (saat aralığı)

	Saat aralığı	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0-7	2	,6	,6
	8-9	190	55,9	56,9
	10-	142	41,8	42,5
	Toplam	334	98,2	100,0
Geçersiz		6	1,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.27

		Günde ortalama ne kadar çalışıyorsunuz (saat aralığı)			Toplam
		0-7	8-9	10-	
Sektör	MERMER	1	112	10	123
		,8%	91,1%	8,1%	100,0%
	KÖMÜR	1	78	131	210
		,5%	37,1%	62,4%	100,0%
Toplam		2	190	141	333
		,6%	57,1%	42,3%	100,0%

Tablo C.28

Kaç vardiya çalışıyorsunuz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	1	10	2,9	3,0
	2	196	57,6	58,9
	3	127	37,4	38,1
	Toplam	333	97,9	100,0
Geçersiz		7	2,1	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.29

Yemek molası dışında dinlenme aralıklarınız var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	76	22,4	23,2
	Hayır	251	73,8	76,8
	Toplam	327	96,2	100,0
Geçersiz		13	3,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.30

		Yemek molası dışında dinlenme aralıklarınız var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	59	63	122
		48,4%	51,6%	100,0%
	KÖMÜR	17	187	204
		8,3%	91,7%	100,0%
Toplam		76	250	326
		23,3%	76,7%	100,0%

Tablo C.31

Haftalık tatil izniniz var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	223	65,6	66,8
	Hayır	111	32,6	33,2
	Toplam	334	98,2	100,0
Geçersiz		6	1,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.32

		ANKETİN YAPILDIĞI İL				Toplam
		ZONGULDAK	KÜTAHYA	MUĞLA	DIYARBAKIR	
Haftalık izniniz ne kadar?	1gün	29	53	63	57	202
		14,4%	26,2%	31,2%	28,2%	100,0%
	2 gün			1		1
				100,0%		100,0%
	14 günde 1	2				2
		100,0%				100,0%
	14 günde 2	2				2
		100,0%				100,0%
	15 günde 2	7				7
		100,0%				100,0%
20 günde 2	1				1	
	100,0%				100,0%	
Toplam		41	53	64	57	215
		19,1%	24,7%	29,8%	26,5%	100,0%

Tablo C.33

		Haftalık tatil izniniz var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	122	1	123
		99,2%	,8%	100,0%
	KÖMÜR	101	109	210
		48,1%	51,9%	100,0%
Toplam		223	110	333
		67,0%	33,0%	100,0%

Sendikalı işçilerin günlük çalışma saatleri, haftalık ve yıllık izinleri, yemek molası dışında dinlenme aralıklarına sahip olma durumu sendikasız işçilerle karşılaştırıldığı zaman sendikalıların bu konularda daha avantajlı oldukları görülmektedir. Bir sendikaya üye işçilerin % 75'i 8-9 saat çalışmaktayken; sendikalı olup da 10 saat ve üzeri çalışan işçilerin oranı ise % 25'dir. Sendikasız işçilerde ise durum sendikalılara kıyasla daha olumsuzdur. Bu işçilerin % 51,4'ü günde 10 saat ve üzerinde çalışırken, 8-9 saat çalışanların oranı % 47,7'dir. Yemek molası dışında dinlenme aralıklarına sahip olmak bakımından sendikalılarla sendikasızlar arasında derin bir uçurum bulunmaktadır. Sendikalı işçilerin

yarısından fazlası yemek molası dışında dinlenme aralıklarına sahipken, sendikasız işçilerin % 91,6'sı bu olanağa sahip bulunmamaktadır (bkz. Tablo C.34 ve C.35).

Tablo C.34

		Günde ortalama kaç saat çalışıyorsunuz (saat aralığı)			Toplam
		0-7	8-9	10-	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evett		81	27	108
			75,0%	25,0%	100,0%
	Hayır	2	105	113	220
		,9%	47,7%	51,4%	100,0%
Toplam		2	186	140	328
		,6%	56,7%	42,7%	100,0%

Tablo C.35

		Yemek molası dışında dinlenme aralıklarınız var mı?		Toplam
		Evett	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evett	58	49	107
		54,2%	45,8%	100,0%
	Hayır	18	196	214
		8,4%	91,6%	100,0%
Toplam		76	245	321
		23,7%	76,3%	100,0%

Haftalık ve yıllık izinler konusunda sendikasız işçilerin sendikalılara göre daha çok hak ihlaline maruz kaldığı araştırma bulguları arasındadır. Tablo C.36'da görüleceği üzere sendikalı işçilerin % 78,7'si haftalık izinlerini kullanabilirken, bu oran sendika üyesi olmayan işçiler arasında % 60,9'a gerilemiştir. Yıllık ücretli izinlerini kullanabilme hususunda da sendikasızlar daha kötü durumdadırlar. Sendikasızların yıllık izinlerini kullanabilme oranları % 32 iken bu oran sendikalı işçilerde % 55,6'ya yükselmektedir. Ayrıca sendikalı işçilerin büyük bir bölümü tüm bayramlarda izinliyken, sendikasızların büyük bölümü ise yalnızca dini bayramlarda izinli olmaktadır (bkz. Tablo C.37 ve C.38).

Tablo C.36

		Haftalık tatil izniniz var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	85	23	108
		78,7%	21,3%	100,0%
	Hayır	134	86	220
		60,9%	39,1%	100,0%
Toplam		219	109	328
		66,8%	33,2%	100,0%

Tablo C.37

		Yıllık ücretli izin kullanabiliyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	60	48	108
			44,4%	100,0%
			149	219
		32,0%	68,0%	100,0%
Toplam		130	197	327
		39,8%	60,2%	100,0%

Tablo C.38

		Dini ve milli bayramlarda izinli oluyor musunuz?				Toplam
		Evet, tüm bayramlarda	Evet, yalnızca dini bayramlarda	Evet, az bir kısmında	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	56	45		2	103
		54,4%	43,7%		1,9%	100,0%
	Hayır	70	145	4	1	220
		31,8%	65,9%	1,8%	,5%	100,0%
Toplam		126	190	4	3	323
		39,0%	58,8%	1,2%	,9%	100,0%

Yıllık ücretli izinlerini kullanabilme açısından mermer sektöründe çalışanların haftalık izinlerde olduğu gibi kömür sektöründe çalışanlara göre daha iyi bir durumda oldukları görülmektedir. Tablo C.39 ve C.40'da görüleceği üzere genel olarak tüm sektörde yıllık izinlerini kullanabilme oranı % 39 gibi düşük bir seviyedeysen, bu oran mermer sektöründe % 95,9'a çıkmaktadır. Ancak kömür sektöründe yıllık izinleri kullanabilme oranı % 5,7'ye kadar düşmektedir. Ayrıca yıllık izinleyken sendikalıların % 57,8'inin

maaşları yatmaya devam etmektedir. Sendikasızlarda ise bu oran % 29,4'le sendikalılarınkinin neredeyse yarısına kadar düşmektedir (bkz. Tablo C.41).

Tablo C.39

Yıllık ücretli izin kullanabiliyor musunuz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	130	38,2	39,0
	Hayır	203	59,7	61,0
	Toplam	333	97,9	100,0
Geçersiz		7	2,1	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.40

		Yıllık ücretli izin kullanabiliyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	118	5	123
		95,9%	4,1%	100,0%
	KÖMÜR	12	197	209
		5,7%	94,3%	100,0%
Toplam		130	202	332
		39,2%	60,8%	100,0%

Tablo C.41

		Yıllık izinde olduğunuz durumlarda ücretiniz yatmaya devam ediyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	59	43	102
		57,8%	42,2%	100,0%
	Hayır	63	151	214
		29,4%	70,6%	100,0%
Toplam		122	194	316
		38,6%	61,4%	100,0%

İşçilerin büyük bir bölümü yalnızca dini bayramlarda izinli olduklarını belirtirlerken, ikinci büyük bölümü dini ve milli bayramlarda izinli olduklarını belirtmiştir. Bu durumun sektörlere dağılımına bakıldığında mermer işçilerinin tüm bayramlarda izinli olduğu; kömürde çalışan işçilerin ise çoğunlukla yalnızca dini bayramlarda izinli olabildikleri görülmektedir (bkz. Tablo C.42 ve C.43). Dini ya da milli bayramlarda izinli

oldukları zaman, işçilerin % 65,4'ü ücretlerini normal mesai ücreti üzerinden aldıklarını belirtmiştir. Bayram günü ya da fazla mesai üzerinden alanların oranı ise yalnızca % 34,6'dır. Ancak bu durum da sektörler arasında değişkenlik göstermektedir. Mermer sektöründe çalışan işçiler bu konuda da görece daha şanslı görünmektedirler. Mermerde çalışanların % 79,8'i bayramlarda çalıştıklarında ücretlerini fazla mesai ya da bayram günü üzerinden almaktayken; kömürde çalışan işçilerin % 92,5'i normal mesai günü üzerinden ücretlerini aldıklarını belirtmektedirler (bkz. Tablo C.44 ve C.45). Özellikle kömürde çalışan işçiler hem bayramlarda izinlerini kullanamamakta hem de çalıştıkları zaman normal çalışma günü üzerinden ücretlerini almaktadırlar.

Tablo C.42

Dini ve milli bayramlarda izinli oluyor musunuz?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet, tüm bayramlarda	126	37,1	38,3
Evet, yalnızca dini bayramlarda	196	57,6	59,6
Evet, az bir kısmında	4	1,2	1,2
Hayır	3	,9	,9
Toplam	329	96,8	100,0
Geçersiz	11	3,2	
Toplam	340	100,0	

Tablo C.43

		Dini ve milli bayramlarda izinli oluyor musunuz?				Toplam
		Evet, tüm bayramlarda	Evet, yalnızca dini bayramlarda	Evet, az bir kısmında	Hayır	
Sektör	MERMER	118	3		1	122
		96,7%	2,5%		,8%	100,0%
	KÖMÜR	8	192	4	2	206
		3,9%	93,2%	1,9%	1,0%	100,0%
Toplam		126	195	4	3	328
		38,4%	59,5%	1,2%	,9%	100,0%

Tablo C.44

Dini yada milli bayramlarda çalıştığınız günlerde ücretiniz ne üzerinden hesaplanıyor?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Normal mesai günü üzerinden	210	61,8	65,4
	Bayram günü ya da fazla mesai üzerinden	111	32,6	34,6
	Toplam	321	94,4	100,0
Geçersiz		19	5,6	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.45

		Dini yada milli bayramlarda çalıştığınız günlerde ücretiniz ne üzerinden hesaplanıyor?		Toplam
		Normal mesai günü üzerinden	Bayram günü ya da fazla mesai üzerinden	
Sektör	MERMER	24	95	119
		20,2%	79,8%	100,0%
	KÖMÜR	186	15	201
		92,5%	7,5%	100,0%
Toplam		210	110	320
		65,6%	34,4%	100,0%

Doğal nedenler gibi işçilerin dışında gelişen nedenlerden ötürü üretime ara verildiğinde işçinin ücretinin ödenmesi ve mağdur edilmemesi bir hak iken, bu hakkın madencilik sektöründe pek işlerlik taşımadığı görülmektedir. İşçilerin % 64,1'i kendi iradeleri ve bilgileri dışında üretime ara verildiğinde ücretlerinin yatırılmadığını belirtmektedirler (bkz. Tablo C.46). Mermer sektöründe çalışanların bu konuda görece daha şanslı oldukları söylenebilir. Bu sektörde çalışan işçilerin % 71,8'i bu tür durumlarda ücretini almaya devam ettiklerini belirtirlerken, kömür sektöründe çalışanların % 98,5'i böylesi durumlarda ücretlerini alamadıklarını ifade etmektedirler (bkz. Tablo C.47). Sendikalı işçilerin ise sendikasızlara oranla (bu oran çok az da olsa) bu tür durumlarda ücretlerini alabildiklerini belirtmektedirler (bkz. Tablo C.48).

Tablo C.46

İradeniz ve bilginiz dışında üretime ara verildiğinde ücretiniz ödenmeye devam ediyor mu?

		Sıklık	Yüzde
	Evet	55	16,2
	Hayır	218	64,1
	Toplam	273	80,3
Geçersiz		67	19,7
Toplam		340	100,0

Tablo C.47

		İradeniz ve bilginiz dışında üretime ara verildiğinde ücretiniz ödenmeye devam ediyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	51	20	71
		71,8%	28,2%	100,0%
	KÖMÜR	3	198	201
		1,5%	98,5%	100,0%
Toplam		54	218	272
		19,9%	80,1%	100,0%

Tablo C.48

		İradeniz ve bilginiz dışında üretime ara verildiğinde ücretiniz ödenmeye devam ediyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	22	61	83
		26,5%	73,5%	100,0%
	Hayır	33	151	184
		17,9%	82,1%	100,0%
Toplam		55	212	267
		20,6%	79,4%	100,0%

İşçilere ait fazla mesai durumlarına bakıldığında, Tablo C.49'da görüleceği üzere çalışanların % 25,3'ünün fazla mesai yaptıkları görülmektedir. Fazla mesai durumu söz konusu olduğu zamanlarda işçilerin yaşadıkları birtakım hak ihlalleri söz konusudur. Fazla mesai yapıldığında işçilerin yalnızca % 43,2'si mesai ücreti aldıklarını belirtmektedir. Mermerde çalışanların % 96,7'si fazla mesai ücretlerini alabildiklerini söylerken; kömürde çalışanların bu konuda daha kötü durumda oldukları görülmektedir. Kömürde çalışanların % 84'ü fazla mesai söz konusu olduğunda mesai ücretlerini alamadıklarını belirtmişlerdir (bkz. Tablo C.50 ve C.51). Sendikalılık durumunda ise, sendikalı işçilerin yarısından fazlası

fazla mesai ücretlerini alabilmekteyken; sendikasız işçilerin yarısından azı bu ücreti alabilmektedir (bkz. Tablo C.52).

Tablo C.49

Fazla mesai yapıyor musunuz?

		Sıklık	Yüzde
	Evet	86	25,3
	Hayır	246	72,4
	Toplam	332	97,6
Geçersiz		8	2,4
Toplam		340	100,0

Tablo C.50

Fazla mesai durumu söz konusu olduğunda, mesai ücreti alıyor musunuz?

		Sıklık	Yüzde
	Evet	147	43,2
	Hayır	161	47,4
	Toplam	308	90,6
Geçersiz		32	9,4
Toplam		340	100,0

Tablo C.51

		Fazla mesai durumu söz konusu olduğunda, mesai ücreti alıyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	116	4	120
		96,7%	3,3%	100,0%
	KÖMÜR	30	157	187
		16,0%	84,0%	100,0%
Toplam		146	161	307
		47,6%	52,4%	100,0%

Tablo C.52

		Fazla mesai durumu söz konusu olduğunda, mesai ücreti alıyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	55	35	90
		61,1%	38,9%	100,0%
	Hayır	91	122	213
		42,7%	57,3%	100,0%
Toplam		146	157	303
		48,2%	51,8%	100,0%

İşçilerin yarısına yakını fazla mesai durumu söz konusu olduğu zaman kendi rızalarının alınmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo C.53). Fazla mesai durumunda işçilerin rızalarının alınması durumu mermer ve kömür sektöründe farklılıklar göstermektedir. Mermer sektöründeki işçilerin % 89,8'i bu tür durumlarda kendilerinin rızasının alındığını belirtirken kömür sektöründe çalışanların % 82,3'ü fazla mesai durumunda rızalarının dikkate alınmadığını belirtmişlerdir (bkz. Tablo C.54). Sendikalı olanların sendikasız işçilere oranla fazla mesaiye kalma konusunda daha çok söz hakkı olduğu anlaşılmaktadır. Sendikalıların yarısından fazlası kendi isteklerini dikkate alabilirken, sendikasız işçilerin isteklerinin hesaba katılmadığı görülmektedir (bkz. Tablo C.55).

Tablo C.53

Fazla mesai durumu söz konusu olduğunda rızanız alınıyor mu?

		Sıklık	Yüzde
	Evet	140	41,2
	Hayır	165	48,5
	Toplam	305	89,7
Geçersiz		35	10,3
Toplam		340	100,0

Tablo C.54

		Fazla mesai durumu söz konusu olduğunda rızanız alınıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	106	12	118
		89,8%	10,2%	100,0%
	KÖMÜR	33	153	186
		17,7%	82,3%	100,0%
Toplam		139	165	304
		45,7%	54,3%	100,0%

Tablo C.55

		Fazla mesai durumu söz konusu olduğunda rızanız alınıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	56	36	92
		60,9%	39,1%	100,0%
	Hayır	83	125	208
		39,9%	60,1%	100,0%
Toplam		139	161	300
		46,3%	53,7%	100,0%

İşçilerin % 34,7'si daha önce işten çıkarılma “tecrübesi” yaşamıştır. Tablodan da görüleceği gibi en az bir defa olmak üzere işçilerin bir kısmı iki, üç, dört, ya da her yıl işten çıkarılmışlardır (bkz. Tablo C.56 ve C.57).

Tablo C.56

Hiç işten rızanız dışında çıkarıldığınız oldu mu?

		Sıklık	Yüzde
Evet		118	34,7
Hayır		211	62,1
Toplam		329	96,8
Geçersiz		11	3,2
Toplam		340	100,0

Tablo C.57

Hiç işten rızanız dışında çıkarıldığınız oldu mu, evetse kaç defa?

		Sıklık	Yüzde
	1	21	6,2
	2	28	8,2
	3	12	3,5
	4	2	,6
	Çok	2	,6
	Her kış	7	2,1
	Her yıl	2	,6
	Toplam	74	21,8
Geçersiz		266	78,3
	Toplam	266	78,2
Toplam		340	100,0

İşten çıkarılma durumu mermer sektöründe çok düşük bir orandayken, işten çıkarılmaların tamamına yakını kömür sektöründe görülmektedir. Özellikle her yıl kış aylarında üretime ara verilmesi burada çalışanları mevsimlik işçi durumuna düşürmektedir. Ayrıca madencilğin ileri/yeterli teknolojik desteğe dayalı olarak yapılmaması, faaliyetin toprağın yüzeyinde kalan madenin alınmasıyla son bulmasına ya da kısa sürmesine neden olmaktadır. Bu da o işletmede çalışan işçiyi işsiz kalmaya kadar götürmektedir. Aşağıda işten çıkarılan işçilerin oranlarının sektörlere ve illere göre dağılımları gösterilmektedir (bkz. Tablo C.58, C.59 ve C.60). Buna göre işten çıkarılma durumuna yoğun olarak % 70,7'lik bir oranla Zonguldak ilinde rastlanmaktadır. Zonguldak ilini % 47,6'yla Kütahya takip etmektedir. Muğla ve Diyarbakır illeri ise işten çıkarılmaların en az yaşandığı yerlerdir. İşten çıkarılmayla ilgili araştırma sonucunda ulaşılan dikkate değer bir bulgusu ise, sendika üyesi işçilerin işten çıkarılma oranlarının sendikasız işçilere göre daha yüksek olmasıdır (bkz. Tablo C.61). Bunun sektörün yanlış yapılanmasıyla ve ileride sendikal örgütlenme bölümünde değinileceği üzere işçilerin sendikalaşmasının işveren tarafından işçinin işten çıkarılma nedeni olarak görülmesiyle ilgili olduğu söylenmelidir.

Tablo C.58

		Hiç işten rızanız dışında çıkarıldığınız oldu mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	9	112	121
		7,4%	92,6%	100,0%
	KÖMÜR	108	99	207
		52,2%	47,8%	100,0%
Toplam		117	211	328
		35,7%	64,3%	100,0%

Tablo C.59

		Sektör		Toplam
		MERMER	KOMUR	
İşten çıkarıldıysanız kaç defa?	1	6	15	21
		28,6%	71,4%	100,0%
	2	2	26	28
		7,1%	92,9%	100,0%
	3		11	11
			100,0%	100,0%
	4		2	2
			100,0%	100,0%
	Çok		2	2
			100,0%	100,0%
	Her kıış		7	7
			100,0%	100,0%
Her yıl		2	2	
		100,0%	100,0%	
Toplam		8	65	73
		11,0%	89,0%	100,0%

Tablo C.60

		Hiç işten rızanız dışında çıkarıldığınız oldu mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	29	12	41
		70,7%	29,3%	100,0%
	KÜTAHYA	79	87	166
		47,6%	52,4%	100,0%
	MUĞLA	2	62	64
		3,1%	96,9%	100,0%
	DİYARBAKIR	7	50	57
		12,3%	87,7%	100,0%
Toplam		117	211	328
		35,7%	64,3%	100,0%

Tablo C.61

		Hiç işten rızanız dışında çıkarıldığınız oldu mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	50	55	105
		47,6%	52,4%	100,0%
	Hayır	63	155	218
		28,9%	71,1%	100,0%
Toplam		113	210	323
		35,0%	65,0%	100,0%

İşten çıkarılan işçilerin hak arama bilincini en iyi ifade edebilecek eylemlerden birisi mahkemeye başvurup vurmadığıdır. Tablo C.62'ye bakıldığında işten çıkarılan işçilerin % 59,8'inin mahkemelere başvurduğu anlaşılmaktadır. Mahkemeye başvuranların çoğu kömür sektöründen ve sendikalı işçilerden oluşmaktadır (bkz. C.63 ve C.64). İşten çıkarıldıkları için mahkemeye başvuran işçilerin % 43,4'ünün davası lehine sonuçlanmıştır. % 49,1'inin davası devam ederken yalnızca % 1,9'unun davası aleyhine sonuçlanmıştır (bkz. Tablo C.65). Bu oranlar işçilerin haksız yere işten çıkartıldıklarını teyid etmek bakımından hayli anlamlı görünmektedir.

Tablo C.62

		İşten çıkarıldığınız için hiç mahkemeye başvurduunuz mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Hiç işten rızanız dışında çıkarıldığınız oldu mu?	Evet	52	35	87
		59,8%	40,2%	100,0%
	Hayır	2	10	12
		16,7%	83,3%	100,0%
Toplam		54	45	99
		54,5%	45,5%	100,0%

Tablo C.63

		İşten çıkarıldığınız için hiç mahkemeye başvurduğunuz mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER		12	12
			100,0%	100,0%
	KÖMÜR	58	33	91
		63,7%	36,3%	100,0%
Toplam		58	45	103
		56,3%	43,7%	100,0%

Tablo C.64

		İşten çıkarıldığınız için hiç mahkemeye başvurduğunuz mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	35	13	48
		72,9%	27,1%	100,0%
	Hayır	20	33	53
		37,7%	62,3%	100,0%
Toplam		55	46	101
		54,5%	45,5%	100,0%

Tablo C.65

		Dava nasıl sonuçlandı?				Toplam
		Lehime	Aleyhime	Dava devam ediyor	Davadan vazgeçtim	
İşten çıkarıldığınız için hiç mahkemeye başvurduğunuz mu?	Evet	23	1	26	3	53
		43,4%	1,9%	49,1%	5,7%	100,0%
Toplam		23	1	26	3	53
		43,4%	1,9%	49,1%	5,7%	100,0%

İşten çıkarılma durumuyla karşılaşan işçilerin ayrıca tazminatlarını alma konusunda da hak ihlallerine maruz kaldıkları görülmektedir (bkz Tablo C.66). İşten çıkartılan işçilerin % 62,2'si kıdem ya da ihbar tazminatlarını alamamıştır. Tazminatlarını alamayanların büyük kısmını sendikalı işçiler oluşturmaktadır (bkz. Tablo C.67). Tazminatlarını aldıklarını söyleyen işçilerin % 35,5'i bunu tam olarak alabilmiştir. Bunun dışında, tazminatlarını alabildiklerini söyleyenlerin % 64,5'i ise tazminatlarını eksik olarak alabilmişlerdir (bkz. Tablo C.68).

Tablo C.66

		İşten çıkarıldığınızda kıdem ya da ihbar tazminatı aldınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Hiç işten rızanız dışında çıkarıldığınız oldu mu?	Evet	31	51	82
		37,8%	62,2%	100,0%
	Hayır	2	3	5
		40,0%	60,0%	100,0%
Toplam		33	54	87
		37,9%	62,1%	100,0%

Tablo C.67

		İşten çıkarıldığınızda kıdem ya da ihbar tazminatı aldınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	14	32	46
		30,4%	69,6%	100,0%
	Hayır	19	21	40
		47,5%	52,5%	100,0%
Toplam		33	53	86
		38,4%	61,6%	100,0%

Tablo C.68

		Tazminatınızı alabildiyse, ne kadarını alabildiniz?		Toplam
		Tam olarak aldım	Eksik aldım	
Hiç işten rızanız dışında çıkarıldığınız oldu mu?	Evet	11	20	31
		35,5%	64,5%	100,0%
	Hayır	1	2	3
		33,3%	66,7%	100,0%
Toplam		12	22	34
		35,3%	64,7%	100,0%

Araştırmanın sonuçları işsizlik sigortasının madencilik sektöründe pek başvurulan bir durum olmadığı göstermektedir. Zonguldak ve Diyarbakır illerindeki işçilerden hiçbiri işsizlik sigortasına başvurmamıştır. Muğla ilindeki işçilerin yalnızca % 3,1'i işsizlik sigortasına başvurmuşken, en fazla başvuru Kütahya ilinden yapılmıştır (bkz. Tablo C.69). İşsizlik sigortasına yapılan başvuru sonucunda, başvuranların % 88,6'sı gibi büyük bir oranı para almıştır (bkz. Tablo C.70).

Tablo C.69

		İşsizlik sigortasına hiç başvurduunuz mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK		43	43
			100,0%	100,0%
	KÜTAHYA	42	126	168
		25,0%	75,0%	100,0%
	MUĞLA	2	62	64
		3,1%	96,9%	100,0%
	DİYARBAKIR		50	50
		100,0%	100,0%	
Toplam		44	281	325
		13,5%	86,5%	100,0%

Tablo C.70

		Hiç işsizlik sigortasından para aldınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
İşsizlik sigortasına hiç başvurduunuz mu?	Evet	39	5	44
		88,6%	11,4%	100,0%
	Hayır	3	20	23
		13,0%	87,0%	100,0%
Toplam		42	25	67
		62,7%	37,3%	100,0%

İşsizlik sigortasına başvuruda olduğu gibi İŞKUR hakkında da işçilerin bilgileri ve başvuru düzeyleri illere göre değişiklikler göstermektedir. Muğla'daki işçilerin % 70,8'i İŞKUR hakkında en fazla bilgiye sahip durumdadırlar. Muğla'nın ardından Kütahya'daki işçiler gelmektedir ve bu ildeki işçilerin % 55,4'ü İŞKUR hakkında bir bilgiye sahiptirler. İŞKUR hakkında en az bilgiye sahip işçiler ise Zonguldak ve Diyarbakır'dakilerdir. Bu illerde İŞKUR hakkında bilgisi olanların oranları sırasıyla % 10 ve % 15,5'dir (bkz. Tablo C.71). Muğla ili İŞKUR hakkında en fazla bilgiye sahip olmasına rağmen İŞKUR'a başvuru bu ilde % 21,5 oranındadır. İŞKUR'a en fazla başvurunun olduğu il ise % 63,6'lık bir oranla Kütahya'dır (bkz. Tablo C.72).

Tablo C.71

		İŞKUR hakkında bir bilginiz var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	4	36	40
		10,0%	90,0%	100,0%
	KÜTAHYA	93	75	168
		55,4%	44,6%	100,0%
	MUĞLA	46	19	65
		70,8%	29,2%	100,0%
	DİYARBAKIR	9	49	58
		15,5%	84,5%	100,0%
Toplam		152	179	331
		45,9%	54,1%	100,0%

Tablo C.72

		İŞKUR'a hiç başvurduğunuz mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	3	35	38
		7,9%	92,1%	100,0%
	KÜTAHYA	105	60	165
		63,6%	36,4%	100,0%
	MUĞLA	14	51	65
		21,5%	78,5%	100,0%
	DİYARBAKIR	20	38	58
		34,5%	65,5%	100,0%
Toplam		142	184	326
		43,6%	56,4%	100,0%

İşçilerin dörtte üçü çalıştıkları işten memnun olduklarını belirtmiştir. Mermer ve kömür sektörlerinde çalışanların yaklaşık dörtte üçü çalıştığı işten memnunken; bu memnuniyet oranı sendikalılarda % 67,9, sendikasızlarda ise % 80,9'dur (bkz. Tablo C.73, C.74 ve C.75). İşçilerin bunca kötü koşullarda yaşamasına rağmen yaptıkları işten bu kadar yüksek oranlarda memnuniyet duymalarının sebebinin mevcut koşullardaki işsizlik tehdidi olduğu söylenmelidir.

Tablo C.73

Çalıştığım işten memnunum

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	253	74,4	76,2
	Hayır	79	23,2	23,8
	Toplam	332	97,6	100,0
	Geçersiz	8	2,4	
	Toplam	340	100,0	

Tablo C.74

		Çalıştığım işten memnunum		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	93	29	122
		76,2%	23,8%	100,0%
	KÖMÜR	160	49	209
		76,6%	23,4%	100,0%
Toplam		253	78	331
		76,4%	23,6%	100,0%

Tablo C.75

		Çalıştığım işten memnunum		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	72	34	106
		67,9%	32,1%	100,0%
	Hayır	178	42	220
		80,9%	19,1%	100,0%
Toplam		250	76	326
		76,7%	23,3%	100,0%

İşçilerin % 26,8'i kendi bilgi, beceri ve yeteneklerine uygun bir birimde çalıştırılmadıklarını düşünmektedir; ayrıca işçilerin % 74,8'i çalıştığı işle ilgili yeterli mesleki ve teknik eğitim almadıklarını belirtmiştir (bkz. Tablo C.76 ve C.77). Tablo C.78'de görüleceği üzere yaptığı işle ilgili eğitim alma hususunda kömür sektörü mermerden daha kötü bir durumdadır. Sektörde genelde gün içerisinde sekiz saatten fazla çalışılmaktadır. Ancak bu konuda da kömür sektörü daha kötü durumdadır. Kömürde çalışanların % 65,9'u günde sekiz saatten fazla çalışmaktadır. Gün içerisinde sekiz saatten az çalışanlara ise en fazla Diyarbakır ilinde rastlanmaktadır (bkz. Tablo C.79, C.80 ve C.81). Sendikalı işçilerin sendikasızlara oranla sekiz saatten fazla çalışmaları ise daha az rastlanan bir durumdur. Sendikalıların üçte

birinden azı sekiz saatten fazla çalışmaktayken sendikasıızların % 62'si sekiz saatten fazla çalışmaktadır (bkz. Tablo C.82).

Tablo C.76

Bilgi, beceri ve yeteneklerime uygun bir birimde çalıştırılıyorum

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	240	70,6	72,5
	Hayır	91	26,8	27,5
	Toplam	331	97,4	100,0
Geçersiz		9	2,6	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.77

İşyerinde çalıştığım işle ilgili yeterli mesleki ve teknik eğitimi aldım.

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	83	24,4	25,2
	Hayır	247	72,6	74,8
	Toplam	330	97,1	100,0
Geçersiz		10	2,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.78

		İşyerinde çalıştığım işle ilgili yeterli mesleki ve teknik eğitimi aldım.		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	43	78	121
		35,5%	64,5%	100,0%
	KÖMÜR	39	169	208
		18,8%	81,3%	100,0%
Toplam		82	247	329
		24,9%	75,1%	100,0%

Tablo C.79

Bir gün içerisinde 8 saatten çok çalışıyorum

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	171	50,3	51,8
	Hayır	159	46,8	48,2
	Toplam	330	97,1	100,0
Geçersiz		10	2,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.80

	Bir gün içerisinde 8 saatten çok çalışıyorum	Toplam
--	--	--------

		Evete	Hayır	
Sektör	MERMER	33	88	121
		27,3%	72,7%	100,0%
	KÖMÜR	137	71	208
		65,9%	34,1%	100,0%
Toplam		170	159	329
		51,7%	48,3%	100,0%

Tablo C.81

		Bir gün içerisinde 8 saatten çok çalışıyorum		Toplam
		Evete	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	14	27	41
		34,1%	65,9%	100,0%
	KÜTAHYA	123	44	167
		73,7%	26,3%	100,0%
	MUĞLA	28	37	65
		43,1%	56,9%	100,0%
	DİYARBAKIR	5	51	56
		8,9%	91,1%	100,0%
Toplam		170	159	329
		51,7%	48,3%	100,0%

Tablo C.82

		Bir gün içerisinde 8 saatten çok çalışıyorum		Toplam
		Evete	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evete	31	72	103
		30,1%	69,9%	100,0%
	Hayır	137	84	221
		62,0%	38,0%	100,0%
Toplam		168	156	324
		51,9%	48,1%	100,0%

İşçilerin % 62,2 gibi bir oranı çalışma koşullarından memnun olmadıklarını belirtmişlerdir (bkz. Tablo C.83). Ancak çalışma koşullarından memnuniyet mermer sektöründe kömür sektörüne oranla daha fazlayken; kömür sektöründekilerin % 73,1'i işyerlerindeki çalışma şartlarından memnuniyet duymamaktadır (bkz. Tablo C.84). Tablo C.85'de görüldüğü üzere çalışma koşullarından duyulan memnuniyetsizlik oranı sendikalı ve sendikasız işçilerde yaklaşık olarak aynıdır.

Tablo C.83

Çalışma koşullarından memnununum

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	125	36,8	37,8
	Hayır	206	60,6	62,2
	Toplam	331	97,4	100,0
Geçersiz		9	2,6	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.84

		Çalışma koşullarından memnununum		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	69	53	122
		56,6%	43,4%	100,0%
	KÖMÜR	56	152	208
		26,9%	73,1%	100,0%
Toplam		125	205	330
		37,9%	62,1%	100,0%

Tablo C.85

		Çalışma koşullarından memnununum		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	40	65	105
		38,1%	61,9%	100,0%
	Hayır	83	137	220
		37,7%	62,3%	100,0%
Toplam		123	202	325
		37,8%	62,2%	100,0%

İşçilerin % 73,8 gibi büyük bir oranı çalıştıkları işte yükselme olanakları olmadığını düşünmektedir (bkz. Tablo C.86). Mermerde çalışanların yükselme olanağı daha fazla iken bu oran kömürde mermere göre çok büyük bir düşüş göstermektedir. Tablodan da görüleceği gibi mermerde çalıştığı işte yükselebileceğini düşünenlerin oranı % 55,4 iken; kömürde bu oran % 9,2'ye kadar gerilemektedir (bkz. Tablo C.87).

Tablo C.86

Çalıştığım işte yükselme olanağım var

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	86	25,3	26,2
	Hayır	242	71,2	73,8

	Toplam	328	96,5	100,0
Geçersiz		12	3,5	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.87

		Çalıştığım işte yükselme olanağım var		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	67	54	121
		55,4%	44,6%	100,0%
	KÖMÜR	19	187	206
		9,2%	90,8%	100,0%
Toplam		86	241	327
		26,3%	73,7%	100,0%

İşçilerin üçte ikisine yakını çalıştığı işte çok yorulmakta olduklarını belirtmişlerdir. İlginç olan bir bulgu ise çalıştığı işte çok yorulduğunu belirtenlerin oranının kömür sektöründe mermere oranla görece daha az olmasıdır (bkz. Tablo C.88 ve C.89). İşçilerin yaptıkları işe ilişkin bir diğer düşünceleri ise yaptıkları işin sağlıklarına zarar verip vermemesi üzerinedir. Genel olarak işçilerin % 72,5'i yaptıkları işin sağlıklarına zarar verdiğini düşünmektedir. Bu konuda mermer sektörü ve kömür sektörü arasında kayda değer bir farklılık bulunmamaktadır. İki sektörde de işçilerin büyük çoğunluğu yaptıkları işin sağlıklarına zarar verdiğini düşünmektedir (bkz. Tablo C.90 ve C.91). Bu konuda bir diğer bulgu ise sendikalı işçilerin sendikasızlara oranla, az da olsa daha fazla bilince sahip olduklarıdır. Sendikalılarda yaptıkları işin sağlıklarına zarar verdiğini düşünenlerin oranı daha yüksektir (bkz. Tablo C.92).

Tablo C.88

Çalıştığım işte çok yoruluyorum

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	229	67,4	69,4
	Hayır	101	29,7	30,6
	Toplam	330	97,1	100,0
Geçersiz		10	2,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.89

		Çalıştığım işte çok yoruluyorum		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	74	30	104
		71,2%	28,8%	100,0%
	Hayır	149	71	220
		67,7%	32,3%	100,0%
Toplam		223	101	324
		68,8%	31,2%	100,0%

Tablo C.90

Çalıştığım iş sağlığıma zarar veriyor

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	235	69,1	72,5
	Hayır	89	26,2	27,5
	Toplam	324	95,3	100,0
Geçersiz		16	4,7	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.91

		Çalıştığım iş sağlığıma zarar veriyor		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	87	34	121
		71,9%	28,1%	100,0%
	KÖMÜR	147	55	202
		72,8%	27,2%	100,0%
Toplam		234	89	323
		72,4%	27,6%	100,0%

Tablo C.92

		Çalıştığım iş sağlığıma zarar veriyor		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	78	27	105
		74,3%	25,7%	100,0%
	Hayır	151	62	213
		70,9%	29,1%	100,0%
Toplam		229	89	318
		72,0%	28,0%	100,0%

Tablo C.93'den de görüleceği gibi kömür sektöründe çalışan işçilerin % 34,6'sı yaptığı işi yaşamları için tamamen riskli bulurken; mermerde çalışanların yalnızca % 23,6'sı

tamamen riskli bulmaktadır. Ayrıca kömürde çalışanların yarısından fazlası yaptıkları işi kısmen riskli bulmaktayken mermerde çalışanların % 41,5'i kısmen riskli bulmaktadır. Yaptıkları işi yaşamları ve sağlıkları için riskli bulmayanların oranı mermerde % 13,8'dir, kömürde ise % 1'dir. Kömür sektörü, koşulları itibariyle mermerden görece daha tehlikeli olarak düşünülmektedir. Bu konuda sendikacılar ise sendikasızlara oranla işlerinin yaşamları için riskli olduğunu daha fazla düşünmektedir (bkz. Tablo C.94).

Tablo C.93

		Çalıştığınız işi yaşamınız ve sağlığınız için riskli buluyor musunuz?				Toplam
		Tamamen riskli	Kısmen riskli	Çok az riskli	Riskli değil	
Sektör	MERMER	29	51	26	17	123
		23,6%	41,5%	21,1%	13,8%	100,0%
	KÖMÜR	71	112	20	2	205
		34,6%	54,6%	9,8%	1,0%	100,0%
Toplam		100	163	46	19	328
		30,5%	49,7%	14,0%	5,8%	100,0%

Tablo C.94

		Çalıştığınız işi yaşamınız ve sağlığınız için riskli buluyor musunuz?				Toplam
		Tamamen riskli	Kısmen riskli	Çok az riskli	Riskli değil	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	37	46	13	8	104
		35,6%	44,2%	12,5%	7,7%	100,0%
	Hayır	62	115	32	11	220
		28,2%	52,3%	14,5%	5,0%	100,0%
Toplam		99	161	45	19	324
		30,6%	49,7%	13,9%	5,9%	100,0%

İşçilerin % 85,4 gibi büyük bir oranı aldığı ücretin çalıştığı işin zorluğu ve riskiyle uyumlu olmadığını düşünmektedir. Bu konuda mermerde çalışanların % 91,9'u uyumlu değil derken; kömürde çalışanlarda bu oran % 81,4'e gerilemektedir (bkz. Tablo C.95 ve C.96).

Tablo C.95

Aldığınız ücretin yaptığınız işin zorluğu ve riskiyle uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	48	14,1	14,6
	Hayır	280	82,4	85,4
	Toplam	328	96,5	100,0
Geçersiz		12	3,5	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.96

		Aldığınız ücretin yaptığınız işin zorluğu ve riskiyle uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	10	113	123
		8,1%	91,9%	100,0%
	KÖMÜR	38	166	204
		18,6%	81,4%	100,0%
Toplam		48	279	327
		14,7%	85,3%	100,0%

İşçilere bugün işten çıksalar ya da çıkarılsalar ne iş yapabilecekleri sorusu yöneltildiğinde, % 15,4'ü tarlasının olduğunu eğer işten çıkarsa/çıkartılırsa *tarlasında çalışacağını* belirtmiştir. Ayrıca, % 12,5'i *hayvancılık yapabileceğini*; % 45'i *başka bir şehre çalışmaya gidebileceğini* belirtmiştir (bkz. Tablo C.97). Tablo C.98'den de görüleceği gibi tarla işleri ve hayvancılık yapabileceklerini söyleyenlerin oranı kömür sektöründe çalışanlarda fazlayken *başka bir şehre çalışmaya giderim* diyenlerin oranı da mermerde çalışanlarda yüksektir. Bu soruya diğer yanıtını verenlerin oranı ise % 24,7'dir. Bu % 24,7'lik "diğer" oranının içindeki yanıtlar kategorize edildiğinde; *inşaatlarda çalışırım, bulabildiğim her işi yaparım, sanatım olmadığından hiçbir iş yapamam, işsiz kalırım, marangozluk yaparım* diyenler ve çok düşük bir oranla da olsa *kendi işimi kurarım, aile işinde çalışırım* diyenlere rastlanmaktadır.

Tablo C.97

Bugün işten çıksanız madencilik dışında hangi işleri yapabilme imkânına sahipsiniz?
(Seçim yapabileceği alternatif işlerin varlığı-mesleki vasıflar)

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Tarlam var çiftçilik yaparım.	48	14,1	15,4
Hayvancılık yaparım.	39	11,5	12,5
Başka bir şehre çalışmaya giderim.	140	41,2	45,0
Diğer	84	24,7	27,0
Toplam	311	91,5	100,0
Geçersiz	29	8,5	
Toplam	340	100,0	

Tablo C.98

		Bugün işten çıksanız madencilik dışında hangi işleri yapabilme imkânına sahipsiniz?				Toplam
		Tarlam var çiftçilik yaparım.	Hayvancılık yaparım.	Başka bir şehre çalışmaya giderim.	Diğer	
Sektör	MERMER	15	6	55	43	119
		12,6%	5,0%	46,2%	36,1%	100,0%
	KÖMÜR	33	33	84	41	191
		17,3%	17,3%	44,0%	21,5%	100,0%
Toplam		48	39	139	84	310
		15,5%	12,6%	44,8%	27,1%	100,0%

İşçilerin % 12,1'i maaşlarını almakta sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu işçiler maaşlarının düzenli verilmediğini ya da geç verildiğini belirtmiştir. Maaşlarının düzenli verilmemesi ya da geç verilmesinden dolayı mağduriyet yaşayanların, kömür sektöründe mermere oranla daha fazla bulunduğunu görülmektedir. Ayrıca, sendikalı işçilerin sendikasızlara oranla bu konuda daha fazla mağduriyet yaşadıkları ise araştırmanın kayda değer bulguları arasındadır (bkz. Tablo C.99, C.100 ve C.101).

Tablo C.99

Maaşım düzenli verilmiyor ya da geç veriliyor.

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	299	87,9	87,9
Evet	41	12,1	12,1
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo C.100

		Maaşım düzenli verilmiyor ya da geç veriliyor.		Toplam
		Hayır	Evet	
Sektör	MERMER	116	7	123
		94,3%	5,7%	100,0%
	KÖMÜR	182	34	216
		84,3%	15,7%	100,0%
Toplam		298	41	339
		87,9%	12,1%	100,0%

Tablo C.101

		Maaşım düzenli verilmiyor ya da geç veriliyor.		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	91	17	108
		84,3%	15,7%	100,0%
	Hayır	201	23	224
		89,7%	10,3%	100,0%
Toplam		292	40	332
		88,0%	12,0%	100,0%

İşçilerin mağduriyet yaşadıkları bir diğer konu da sigorta primlerinin yatırılmasıyla ilgilidir. İşçilerin % 18,8'inin sigorta primlerinin yatırılmadığı ya da düzensiz yatırıldığı görülmektedir. Sigorta primleriyle ilgili yaşanan mağduriyetlerin tamamının kömür sektöründe yaşandığı anlaşılmaktadır (bkz. Tablo C.102 ve C.103). Vurgulanması gereken bir başka bulgu ise Tablo C.104'de de görüleceği üzere sigorta primleri konusunda yaşanan mağduriyet oranının sendikalı işçilerde sendikasız olanlara göre daha fazla oluşudur.

Tablo C.102

Sigorta primlerim yatırılmıyor ya da düzensiz yatıyor.

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	276	81,2	81,2
Evet	64	18,8	18,8
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo C.103

		Sigorta primlerim yatırılmıyor ya da düzensiz yatıyor.		Toplam
		Hayır	Evet	
Sektör	MERMER	123		123
		100,0%		100,0%
	KÖMÜR	152	64	216
		70,4%	29,6%	100,0%
Toplam		275	64	339
		81,1%	18,9%	100,0%

Tablo C.104

		Sigorta primlerim yatırılmıyor ya da düzensiz yatıyor.		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	81	27	108
		75,0%	25,0%	100,0%
	Hayır	188	36	224
		83,9%	16,1%	100,0%
Toplam		269	63	332
		81,0%	19,0%	100,0%

İşçilerin % 16,2'si işyerlerinde ağır ve angarya işlerin kendilerine yaptırıldığını; bu konuda ayrımcılığa maruz kalıp mağduriyet yaşadıklarını belirtmişlerdir (bkz. Tablo C.105). Mermer sektöründe çalışanların % 14,6'sı, kömür sektöründe çalışanların ise % 17,1'i ağır ve angarya işlerin kendisine yaptırılması hususunda mağduriyet yaşadığını belirtmiştir (bkz. Tablo C.106). Sendikasız işçilerde bu konuda yaşanan mağduriyet oranı ise sendikalı işçilere nazaran daha fazladır (bkz. Tablo C.107).

Tablo C.105

Ağır ve angarya işleri bana yaptırılıyor.

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	285	83,8	83,8
Evet	55	16,2	16,2
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo C.106

		Ağır ve angarya işleri bana yaptırılıyor.		Toplam
		Hayır	Evet	

Sektör	MERMER	105	18	123
		85,4%	14,6%	100,0%
	KÖMÜR	179	37	216
		82,9%	17,1%	100,0%
Toplam		284	55	339
		83,8%	16,2%	100,0%

Tablo C.107

		Ağır ve angarya işleri bana yaptırılıyor.		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	92	16	108
		85,2%	14,8%	100,0%
	Hayır	185	39	224
		82,6%	17,4%	100,0%
Toplam		277	55	332
		83,4%	16,6%	100,0%

İşçilerin % 17,9'u ise daha başka konularda mağduriyetler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin, çalışma saatlerinin uzunluğundan, sosyal haklarının verilmemesine, maaşlarının azlığına, tatillerinin ve boş vakitlerinin olmamasına, mesai saatlerinin uzun olmasına kadar bir çok konuda mağduriyetler yaşadıklarını belirtmektedirler.

Madencilik sektöründe çok sık rastlanan bir durum da taşeronluk uygulamasıdır. Taşeronlaştırma asıl işverenin işi parçalara ayırarak, her bir parçayı başka bir işletmeye ya da şahısa yaptırtmasıdır. İşverenler ekonomik nedenlerden dolayı, büyüme ve üretimi arttırmak gibi gerekçelerle taşeronlaşmaya gitmektedirler. Sendikasız ve ucuz işgücü çalıştırma bu yöntemle daha kolay olabilmektedir. Ayrıca taşeronlaştırma yoluyla işverenler işçilerin sosyal ve ekonomik haklarının bir kısmını daha rahat "törpüleyebilmektedirler". İşçilerin yarısına yakını işyerlerinde taşeron sistemiyle işçi çalıştırıldığını söylemiştir (bkz. Tablo C.108). Taşeron yöntemiyle işçi çalıştırma durumunun kömür sektöründe çok yoğun olduğu; bunun yanında mermerde görece daha düşük bir oranda olmakla birlikte % 12,5 gibi bir oranda olduğu görülmektedir (bkz. Tablo C.109). Bunun nedeni kömür sektörünün kendine özgü yapısından dolayı işin parçalara daha rahat ayrılabilmesi ve kömür madenciliği faaliyetlerinin daha çok kırsalda gerçekleştirilmesinden ötürü denetiminin daha zor olmasıdır. Sendikasız işçilerin çalıştıkları işletmelerde taşeron

sistemiyle işçi çalıştırılması durumu sendikalı işçilerin çalıştıkları işyerlerine göre oldukça fazladır (bkz. Tablo C.110).

Tablo C.108

İşyerinizde taşeron sistemiyle işçi çalıştırılıyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	154	45,3	48,1
	Hayır	166	48,8	51,9
	Toplam	320	94,1	100,0
Geçersiz		20	5,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo C.109

		İşyerinizde taşeron sistemiyle işçi çalıştırılıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	14	98	112
		12,5%	87,5%	100,0%
	KÖMÜR	140	67	207
		67,6%	32,4%	100,0%
Toplam		154	165	319
		48,3%	51,7%	100,0%

Tablo C.110

		İşyerinizde taşeron sistemiyle işçi çalıştırılıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	36	68	104
		34,6%	65,4%	100,0%
	Hayır	115	95	210
		54,8%	45,2%	100,0%
Toplam		151	163	314
		48,1%	51,9%	100,0%

İşçilerin % 19,3'ü çalıştığı işletmeye yürüyerek giderken, % 10,5'i işletmeye geliş-gidiş masraflarını kendi cebinden karşılamaktadırlar (bkz. Tablo C.111). Aylık ücreti 381-649 YTL arasında olan işçiler işletmelerine geliş-gidiş masraflarını kendilerinin karşıladığını belirtmiştir. Düşük ücret alan işçilerin bir yandan da yol ücretlerini karşılamaları veya servis imkanına sahip olmamaları çalışanlar için önemli bir sorundur. Bu sorun yoğun olarak kömür sektöründe görülmektedir (bkz. Tablo C.112).

Tablo C.111

Çalıştığınız işletmeye geliş-gidiş masraflarınızı kim karşılıyor?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
İşletme karşılıyor.	231	67,9	69,6
Kendim karşılıyorum.	35	10,3	10,5
Yürüyerek gidiyorum.	64	18,8	19,3
Bisikletle gidiyorum.	2	,6	,6
Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz	8	2,4	
Toplam	340	100,0	

Tablo C.112

		Çalıştığınız işletmeye geliş-gidiş masraflarınızı kim karşılıyor?				Toplam
		İşletme karşılıyor	Kendim karşılıyorum	Yürüyerek gidiyorum	Bisikletle gidiyorum	
Sektör	MERMER	73	4	45		122
		59,8%	3,3%	36,9%		100,0%
	KÖMÜR	157	31	19	2	209
		75,1%	14,8%	9,1%	1,0%	100,0%
Toplam		230	35	64	2	331
		69,5%	10,6%	19,3%	,6%	100,0%

III. 4. GÜVENLİ VE SAĞLIKLI ÇALIŞMA KOŞULLARI

Araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde madencilik sektörüne bakıldığında maden işçilerinin çalıştıkları koşulların onların yaşamlarını tehdit ettiği ve meslek hastalıklarına ve iş kazalarına sebep olacak bir ortamda çalıştıkları görülmektedir. Maden işçilerinin iş kazaları geçirmelerinin ve meslek hastalıklarına yakalanmalarının sıklıkla yaşanabildiği ve bunların bir çok nedeni olduğu araştırmanın bulguları arasındadır. İşçilerin işe başlamadan önce yapacakları işi tanımaları, yaptıkları işten dolayı ortaya çıkabilecek muhtemel kazalar ve meslek hastalıkları hakkında bilgilenmesi, bunlara karşı nasıl tedbirler alınacağını öğrenmesi; kısacası riskler ve güvenlik konusunda eğitimler alması gerekli iken; araştırmanın da saptadığı üzere, işçilerin büyük çoğunluğu yaptıkları iş, o işte kullanılan makineler vb. hakkında böyle bir eğitim ya da bilgilendirmeden yoksunlardır (bkz. Tablo D.1 ve D.2). Böylesi bir eğitim almamanın veya bilgilendirmenin olmamasının yanı sıra işçilerin yarısından fazlası, kendilerine yaptıkları işe uygun koruyucu ekipman, giyim ve teçhizat da sağlanmadığını belirtmişlerdir. İşçilerin yalnızca % 48,2'si işverenlerinin kendilerine bu ekipmanları sağladığını belirtmektedir (bkz. Tablo D.3). Mermer sektöründe bu malzeme ve ekipmanların kömür sektörüne oranla daha fazla sağlandığı görülmektedir. Mermerde çalışanların % 89,3'ü kendilerine koruyucu elbise ve ekipmanların sağlandığını ve bunların işverence karşılandığını belirtmişlerdir. Kömürde çalışan işçilerin % 75,8'i ise bu ekipmanların sağlanmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo D.4).

Tablo D.1

İşe başlamadan önce veya çalışırken yaptığınız iş hakkında seminer ya da kurs aldınız mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	46	13,5	13,8
	Hayır	287	84,4	86,2
	Toplam	333	97,9	100,0
Geçersiz		7	2,1	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.2

İşe başlamadan önce veya çalışırken o işte kullanılan makinelerin güvenli ve tehlikeli kullanımları hakkında bir eğitim aldınız mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	89	26,2	26,7
	Hayır	244	71,8	73,3
	Toplam	333	97,9	100,0
Geçersiz		7	2,1	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.3

Çalıştığınız işyerinde yaptığınız işe uygun elbise ve ekipman veriliyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	161	47,4	48,2
	Hayır	173	50,9	51,8
	Toplam	334	98,2	100,0
Geçersiz		6	1,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.4

		Çalıştığınız işyerinde yaptığınız işe uygun elbise ve ekipman veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	109	13	122
		89,3%	10,7%	100,0%
	KÖMÜR	51	160	211
		24,2%	75,8%	100,0%
Toplam		160	173	333
		48,0%	52,0%	100,0%

İşçilerin % 74,2'si yaptıkları işin koruyucu bir işleve sahip malzemeleri ya da ekipmanları gerektirdiğini düşünmektedir (bkz. Tablo D.5). Bu konuda mermer sektöründeki işçilerin tamamına yakını koruyucu malzemelerin gerekli olduğunu düşünürken, kömür sektöründe çalışan işçilerin % 38,3'ü gerekli olmadığını düşünmektedir (bkz. Tablo D.6)

Tablo D.5

Çalıştığınız iş gözlük, eldiven, maske kulaklık vb. koruyucu malzemeler gibi özel bir malzemeyi ya da malzemeleri gerektiriyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	244	71,8	74,2
	Hayır	85	25,0	25,8
	Toplam	329	96,8	100,0
Geçersiz		11	3,2	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.6

		Çalıştığınız iş gözlük, eldiven, maske kulaklık vb. koruyucu malzemeler gibi özel bir malzemeyi ya da malzemeleri gerektiriyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	116	6	122
		95,1%	4,9%	100,0%
	KÖMÜR	127	79	206
		61,7%	38,3%	100,0%
Toplam		243	85	328
		74,1%	25,9%	100,0%

İşçilerin % 31,8 gibi önemli bir oranı çalıştığı işin gerektirdiği koruyucu malzemelerin hiçbirinin karşılanmadığını belirtirken, % 5,6'sı bütün bu malzemeleri kendi imkanlarıyla karşıladıklarını, % 8,8'i ise bir kısmını işyerinin verdiğini, bir kısmını ise kendi imkanlarıyla karşıladığını belirtmiştir. İşçilerin % 7,2'si koruyucu malzemelerin bir kısmının işverence karşılandığını bir kısmının ise karşılanmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo D.7). Koruyucu malzemelerin mermer ve kömür sektörlerinde nasıl sağlandıklarına ilişkin bulgular Tablo D.8'de görülmektedir.

Tablo D.7

Evetse (işiniz koruyucu malzemeler gerektiriyorsa), bu nasıl temin ediliyor?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Ne gerekiyorsa işyeri sağlıyor.	128	37,6	41,7
Bir kısmını işyeri veriyor, bir kısmı kalıyor.	22	6,5	7,2
Bir kısmını işyeri veriyor, bir kısmını kendim karşılıyor	30	8,8	9,8
Hepsini kendim karşılıyorum.	19	5,6	6,2
Hiç biri karşılanmıyor.	108	31,8	35,2
Toplam	307	90,3	100,0
Geçersiz	33	9,7	
Toplam	340	100,0	

Tablo D.8

		Evetse, bu nasıl temin ediliyor?					Toplam
		Ne gerekiyorsa işyeri sağlıyor.	Bir kısmını işyeri veriyor, bir kısmı kalıyor.	Bir kısmını işyeri veriyor, bir kısmını kendim karşılıyor	Hepsini kendim karşılıyorum.	Hiç biri karşılanmıyor.	
Sektör	MERMER	101	17	1			119
		84,9%	14,3%	,8%			100,0%
	KÖMÜR	26	5	29	19	108	187
		13,9%	2,7%	15,5%	10,2%	57,8%	100,0%
Toplam		127	22	30	19	108	306
		41,5%	7,2%	9,8%	6,2%	35,3%	100,0%

Araştırmadan çıkan bir sonuca göre işçilerin % 46,4'ü işyerlerinde işyeri hekimi bulunmadığını belirtmişlerdir. Mermer sektöründeki işçilerin % 98,4'ü işyeri hekimlerinin olduğunu ifade ederken; kömür sektöründe ise işçilerin % 72,5'i işyeri hekimlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca sendika üyesi işçiler sendikasız işçilere oranla daha fazla işyeri hekimi olanağına sahip bulunmaktadırlar (bkz. Tablo D.9, D.10 ve D.11). İşçilerin % 69,8'i acil durumlarda ambulans sağlanmadığını ve bu tür durumlarda müdahale edebilecek bir kurtarma ekibinin olmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo D.12 ve D.14). Mermer sektöründe çalışan işçilerin % 42,1'i ambulans sağlandığını söylerken aynı sektördeki % 42,6'sı bir kurtarma ekibine sahip olduklarını belirtmiştir. Kömür sektörüne bakıldığında acil durumlarda ambulans sağlandığını söyleyen işçilerin oranı %14,2'dir. Bu sektörde acil durumlarda müdahale edebilecek bir kurtarma ekiplerinin var olduğunu belirtenlerin oranı ise %9,9'dur (bkz. Tablo D.13 ve D.15).

Tablo D.9
İşyeri hekimi var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	156	45,9	46,7
	Hayır	155	45,6	46,4
	Bilmiyorum	23	6,8	6,9
	Toplam	334	98,2	100,0
Geçersiz		6	1,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.10

		İşyeri hekimi var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	120	2		122
		98,4%	1,6%		100,0%
	KÖMÜR	35	153	23	211
		16,6%	72,5%	10,9%	100,0%
Toplam		155	155	23	333
		46,5%	46,5%	6,9%	100,0%

Tablo D.11

		İşyeri hekimi var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	66	34	7	107
		61,7%	31,8%	6,5%	100,0%
	Hayır	89	117	15	221
		40,3%	52,9%	6,8%	100,0%
Toplam		155	151	22	328
		47,3%	46,0%	6,7%	100,0%

Tablo D.12

Acil durumlarda ambulans sağlanıyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	81	23,8	24,3
	Hayır	233	68,5	69,8
	Bilmiyorum	20	5,9	6,0
	Toplam	334	98,2	100,0
Geçersiz		6	1,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.13

		Acil durumlarda ambulans sağlanıyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	51	61	9	121
		42,1%	50,4%	7,4%	100,0%
	KÖMÜR	30	171	11	212
		14,2%	80,7%	5,2%	100,0%
Toplam		81	232	20	333
		24,3%	69,7%	6,0%	100,0%

Tablo D.14

Acil durumlarda müdahale edebilecek kurtarma ekibi var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet		73	21,5	21,8
Hayır		233	68,5	69,6
Bilmiyorum		29	8,5	8,7
Toplam		335	98,5	100,0
Geçersiz		5	1,5	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.15

		Acil durumlarda müdahale edebilecek kurtarma ekibi var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	52	49	21	122
		42,6%	40,2%	17,2%	100,0%
	KÖMÜR	21	183	8	212
		9,9%	86,3%	3,8%	100,0%
Toplam		73	232	29	334
		21,9%	69,5%	8,7%	100,0%

Riskler ve güvenlik konusunda verilen eğitim işçileri o işi yaparken veya bir iş kazası gerçekleştiğinde nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda önceden bilgi sahibi yapar. İşçilerin beşte dördünden fazlası riskler ve güvenlik konusunda bir eğitim almamıştır (bkz. Tablo D.16). Riskler ve güvenlik konusunda verilen eğitim bakımından da kömür sektörü mermer sektöründen daha kötü bir durumdadır. Kömür sektöründeki işçilerin % 92,9'u bu konuda bir eğitim almamışken; bu oran mermer sektöründe % 65,6'ya gerilemektedir (bkz. Tablo D.17). Sendikalı işçilerin ise riskler ve güvenlik konusunda sendikasızlara oranla daha fazla eğitim aldıklarını görülmektedir. Sendikalı

işçilerin % 21,5'i bu konularda eğitim almışken, sendikasızlarda bu oran % 8,6'dır (bkz. Tablo D.18). Sendikalı işçilerin acil durumlarda müdahale edebilecek bir kurtarma ekibinden sendikasız işçilere oranla daha fazla mahrum olmaları sendikalılığın bu konuda yeterli olmadığını işaret edebilir (bkz. Tablo D.19).

Tablo D.16

Riskler ve güvenlik konusunda eğitim veriliyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	42	12,4	12,5
	Hayır	278	81,8	83,0
	Bilmiyorum	15	4,4	4,5
	Toplam	335	98,5	100,0
Geçersiz		5	1,5	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.17

		Riskler ve güvenlik konusunda eğitim veriliyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	33	80	9	122
		27,0%	65,6%	7,4%	100,0%
	KÖMÜR	9	197	6	212
		4,2%	92,9%	2,8%	100,0%
Toplam		42	277	15	334
		12,6%	82,9%	4,5%	100,0%

Tablo D.18

		Riskler ve güvenlik konusunda eğitim veriliyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	23	74	10	107
		21,5%	69,2%	9,3%	100,0%
	Hayır	19	198	5	222
		8,6%	89,2%	2,3%	100,0%
Toplam		42	272	15	329
		12,8%	82,7%	4,6%	100,0%

Tablo D.19

		Acil durumlarda müdahale edebilecek kurtarma ekibi var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	6	88	13	107
		5,6%	82,2%	12,1%	100,0%
	Hayır	67	139	16	222
		30,2%	62,6%	7,2%	100,0%
Toplam		73	227	29	329
		22,2%	69,0%	8,8%	100,0%

İşçilerin % 27,4'ü acil durumlarda çok önemli olan yeraltından farklı çıkış yollarının olmadığını belirtmiştir. Özellikle yeraltında çalışmanın yoğun olduğu kömür sektöründe, işçilerin % 26'sı acil durumlar için yeraltında farklı çıkış yollarının bulunmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo D.20 ve D.21).

Tablo D.20

Acil durumlarda yeraltından farklı çıkış yolları var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	23	6,8	9,1
	Hayır	69	20,3	27,4
	Bilmiyorum	160	47,1	63,5
	Toplam	252	74,1	100,0
Geçersiz		88	25,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.21

		Acil durumlarda yeraltından farklı çıkış yolları var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	10	22	38	70
		14,3%	31,4%	54,3%	100,0%
	KÖMÜR	13	47	121	181
		7,2%	26,0%	66,9%	100,0%
Toplam		23	69	159	251
		9,2%	27,5%	63,3%	100,0%

Tablo D.22'den de görüleceği üzere toplam işçilerin yarısından fazlası işyerlerinde sağlık kontrollerinden geçirilmemektedir. Bu durumun mermer ve kömür sektörlerinde ne düzeyde oldukları ise tablo D.23'de görülmektedir. Bu tabloya göre mermer sektöründe

çalışan işçilerin % 87,7'si çalıştığı işyerinde sağlık kontrollerinden geçirildiğini belirtirken; kömür sektöründe çalışanların ise % 17,4'ü sağlık kontrollerinden geçirildiğini belirtmiştir. Bir sendikaya üye işçilerin % 54,7'si –bu oran sendikasızlardan daha yüksek- sağlık kontrollerinden geçirildiklerini belirtmişlerdir. Yine sendikalı işçilerin sendikasız işçilere oranla daha sık sağlık kontrollerinden geçirildikleri görülmektedir (bkz. Tablo D.24). Sendikalı işçilerin % 47,1'i 6 ayda bir sağlık kontrolüne girdiğini belirtirken, sendikasızların % 31,9'u yılda bir kere sağlık kontrolünden geçirildiklerini ifade etmiştir (bkz. Tablo D.25). İşçilerin % 74,4'ü sağlık kontrolleri sonucunda kendilerine sağlık durumları hakkında bilgi verilmediğini söylemiştir. Sağlık kontrolleri sonucunda işçilere bilgi verilmemesi durumu kömür sektöründe mermer sektörüne göre daha yüksek bir orandadır. Kömür sektöründe bu oran % 93,2'dir (bkz. Tablo D.26 ve D.27). Sendikalılarda periyodik sağlık kontrolleri sonucu bilgilendirilme oranının düşük olması da vurgulanması gereken bir sonuç olup; sendikalı olmanın bu konuda belirgin bir bilinç yarat(a)madığını göstermektedir (bkz. Tablo D.28).

Tablo D.22

Çalıştığınız işyerinde işçiler sağlık kontrollerinden geçiriliyor mu (işle ilgili check up gibi)?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	144	42,4	43,6
	Hayır	186	54,7	56,4
	Toplam	330	97,1	100,0
Geçersiz		10	2,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.23

		Çalıştığınız işyerinde işçiler sağlık kontrollerinden geçiriliyor mu (işle ilgili check up gibi)?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	107	15	122
		87,7%	12,3%	100,0%
	KÖMÜR	36	171	207
		17,4%	82,6%	100,0%
Toplam		143	186	329
		43,5%	56,5%	100,0%

Tablo D.24

		Çalıştığınız işyerinde işçiler sağlık kontrollerinden geçiriliyor mu (işle ilgili check up gibi)?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	58	48	106
		54,7%	45,3%	100,0%
	Hayır	85	133	218
		39,0%	61,0%	100,0%
Toplam		143	181	324
		44,1%	55,9%	100,0%

Tablo D.25

		İş yerinizde sağlık kontrolleri ne kadar zamanda bir yapılıyor?						Toplam
		3 Ayda bir	6 ayda bir	Yılda bir	İki yılda bir	Yapılmıyor	Denetim olacağı zaman	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	9	49	12	3	30	1	104
		8,7%	47,1%	11,5%	2,9%	28,8%	1,0%	100,0%
	Hayır	3	19	69		120	5	216
		1,4%	8,8%	31,9%		55,6%	2,3%	100,0%
Toplam		12	68	81	3	150	6	320
		3,8%	21,3%	25,3%	,9%	46,9%	1,9%	100,0%

Tablo D.26

Periyodik sağlık kontrolleri sonucu size bilgi veriliyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	76	22,4	23,1
	Hayır	253	74,4	76,9
	Toplam	329	96,8	100,0
Geçersiz		11	3,2	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.27

		Periyodik sağlık kontrolleri sonucu size bilgi veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	61	60	121
		50,4%	49,6%	100,0%
	KÖMÜR	14	193	207
		6,8%	93,2%	100,0%
Toplam		75	253	328
		22,9%	77,1%	100,0%

Tablo D.28

		Periyodik sağlık kontrolleri sonucu size bilgi veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	15	91	106
		14,2%	85,8%	100,0%
	Hayır	61	156	217
		28,1%	71,9%	100,0%
Toplam		76	247	323
		23,5%	76,5%	100,0%

Araştırmanın ortaya koyduğu bir hak ihlali de, sağlık durumu iyi olmadığı için işçilerin işten çıkarılmalarıyla ilgilidir. Tablo D.29'dan da görüleceği gibi işçilerin % 36,5'i sağlık durumu bozulduğu için işten çıkarılan işçiler olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda kömür sektörü mermere göre oldukça kötü bir durumdadır. Sağlığı bozulduğu için işten çıkarılan işçi oranı kömürde % 58,7 iken, mermer de bu oran % 4,9'dur (bkz. Tablo D.30). İşverenin, yaptığı işten dolayı bir meslek hastalığına yakalanan işçilerin masraflarını karşılamadığını belirtenlerin oranı % 44,1'dir (bkz. Tablo D.31). Sektörel olarak bakıldığında ise mermer sektöründe bu masrafların karşılanması kömür sektörüne oranla daha yüksektir. Kömür sektöründe bu masrafları karşılama durumu hem daha düşüktür hem de masrafların bir kısmının karşılandığı belirtilmektedir (bkz. Tablo D.32 ve D.33). Bu konuda bir diğer ilgi çekici sonuç ise sağlık konusunda sendikalı olma durumunun sendikasız olma durumuna göre fazla bir bilinç ve kazanım sağla(ya)madığıdır. Hatta sendikalıların bu konuda sendikasızlara oranla daha fazla hak ihlaline maruz kaldığı görülmektedir (bkz. Tablo D.34).

Tablo D.29

Sağlık durumu iyi olmadığı/bozulduğu için işten çıkarılan işçiler oluyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	124	36,5	38,3
	Hayır	195	57,4	60,2
	Bilmiyorum	5	1,5	1,5
	Toplam	324	95,3	100,0
Geçersiz		16	4,7	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.30

		Sağlık durumu iyi olmadığı/bozulduğu için işten çıkarılan işçiler oluyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	6	112	4	122
		4,9%	91,8%	3,3%	100,0%
	KÖMÜR	118	82	1	201
		58,7%	40,8%	,5%	100,0%
Toplam		124	194	5	323
		38,4%	60,1%	1,5%	100,0%

Tablo D.31

İşveren meslek hastalıkları ve kazalardan kaynaklanan masrafları, karşılıyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	172	50,6	53,4
	Hayır	150	44,1	46,6
	Toplam	322	94,7	100,0
Geçersiz		18	5,3	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.32

		İşveren meslek hastalıkları ve kazalardan kaynaklanan masrafları, karşılıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	74	45	119
		62,2%	37,8%	100,0%
	KÖMÜR	97	105	202
		48,0%	52,0%	100,0%
Toplam		171	150	321
		53,3%	46,7%	100,0%

Tablo D.33

		Evetse ne kadarını karşılıyor?			Toplam
		Tamamını karşılıyor.	Bir kısmını karşılıyor.	Diğer	
Sektör	MERMER	55	18	1	74
		74,3%	24,3%	1,4%	100,0%
	KÖMÜR	9	85	2	96
		9,4%	88,5%	2,1%	100,0%
Toplam		64	103	3	170
		37,6%	60,6%	1,8%	100,0%

Tablo D.34

		İşveren meslek hastalıkları ve kazalardan kaynaklanan masrafları, karşılıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	29	75	104
		27,9%	72,1%	100,0%
	Hayır	139	73	212
		65,6%	34,4%	100,0%
Toplam		168	148	316
		53,2%	46,8%	100,0%

Madencilik sektörü nitelikli teknolojiler kullanılmadan yapıldığında, çalışma sırasında veya çalışma ilerlerken bir takım önlemler alınmadan üretime ve çalışmaya devam edilirse çok ciddi kazaların yaşanma olasılığının bulunduğu bir sektördür. Gerekli önlemler alınmadığında, kötü koşullarla karşılaştığında işçinin çalışmayı reddetme hakkı bulunmaktadır. İşçi yapacağı işin yaşamına tehdit oluşturduğunu düşünürse ve haklıysa o işi o an yapmama hakkına sahiptir. Ancak araştırmanın da saptadığı üzere işçilerin büyük bir çoğunluğunun, özellikle de kömür sektöründe çalışanların büyük çoğunluğunun riskli durumlarda çalışmaya devam ettikleri, çalışmayı reddemedikleri anlaşılmaktadır (bkz. Tablo D.35 ve D.36). Sendikalı olmanın riskli durumlarda çalışmayı engelleyen bir mekanizma işlevi görmediği de araştırma sonuçlarından ortaya çıkan bir durumdur (bkz. Tablo D.37). İşçilerin riskli durumlarda çalışmayı reddetmeleri onların işten atılmalarına, uyarı cezası ya da yevmiye cezası almalarına neden olmaktadır. İşçilerin % 23'ü riskli bir durumda çalışmayı reddettiğinde işten atılmakla tehdit edildiğini, % 8,4'ü işveren ve yöneticilerle tartıştıklarını, % 4,7'si uyarı ve para cezası aldıklarını söylerken işçilerin yalnızca % 8,3'ü herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtmektedir.

Tablo D.35

Riskli durumlarda çalışmayı kabul etmediğiniz oluyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	126	37,1	38,9
	Hayır	198	58,2	61,1
	Toplam	324	95,3	100,0
Geçersiz		16	4,7	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.36

		Riskli durumlarda çalışmayı kabul etmediğiniz oluyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	76	43	119
		63,9%	36,1%	100,0%
	KÖMÜR	49	155	204
		24,0%	76,0%	100,0%
Toplam		125	198	323
		38,7%	61,3%	100,0%

Tablo D.37

		Riskli durumlarda çalışmayı kabul etmediğiniz oluyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	45	58	103
		43,7%	56,3%	100,0%
	Hayır	80	135	215
		37,2%	62,8%	100,0%
Toplam		125	193	318
		39,3%	60,7%	100,0%

Araştırma sonucunda ortaya çıkan, güvenlikle ilgili bir diğer bulgu da işçilerin çalıştıkları işletmelerde kazalara ve acil durumlara yönelik hazırlanmış planların olmaması ya da işçilerin bu konuda bilgilerinin bulunmamasıdır (bkz. Tablo D.38).

Tablo D.38

Çalıştığınız işletmede kazalar ve acil durumlar için hazırlanmış planlar var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	27	7,9	8,3
Hayır	77	22,6	23,7
Bilmiyorum	221	65,0	68,0
Toplam	325	95,6	100,0
Geçersiz	15	4,4	
Toplam	340	100,0	

İşçilerden % 23,2'si yeraltında grizu patlamalarının engellemesi bakımından son derece önem taşıyan gaz analizlerinin yapılmadığını ifade etmiştir (bkz. Tablo D.39). Bu, kömür sektöründe yeraltında çalışan toplam işçi sayısına göre büyük bir orandır. Mermer sektöründe bu soruya yanıt alınmamıştır. Çünkü mermer sektörü daha çok açık ocaklarda,

yer üstünde yapılan faaliyetlerden oluşmaktadır. Bunun yanında kömür sektöründe çalışan işçilerden yeraltında gaz analizlerinin yapılmadığını belirtenlerin oranı % 24,1'dir (bkz. Tablo D.40).

Tablo D.39

Çalıştığınız ocakta yeraltında (kömür ocakları için özellikle) gaz analizleri yapıyor mu?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	35	10,3	19,3
Hayır	42	12,4	23,2
Bilmiyorum	104	30,6	57,5
Toplam	181	53,2	100,0
Geçersiz	159	46,8	
Toplam	340	100,0	

Tablo D.40

		Çalıştığınız ocakta yeraltında (kömür ocakları için özellikle) gaz analizleri yapıyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER			7	7
				100,0%	100,0%
	KÖMÜR	35	42	97	174
		20,1%	24,1%	55,7%	100,0%
Toplam		35	42	104	181
		19,3%	23,2%	57,5%	100,0%

Araştırmanın dikkat çeken bir diğer önemli bulgusu da madencilik sektöründe meydana gelen iş kazalarına ilişkindir. İşçilerin % 87,4'ünün çalıştığı işletmelerde, sıklıkları değişmekle birlikte iş kazaları yaşanmaktadır. İşçilerin % 47,1'i çalıştıkları işletmelerde haftada bir ya da birkaç kez iş kazası yaşandığını belirtmiştir (bkz. Tablo D.41). İş kazası olma sıklığı iki sektörde de yoğun olmasına rağmen kömür sektöründe en çok haftada bir ya da birkaç kez iş kazası olurken, mermer sektöründe en çok ayda bir ya da birkaç kez iş kazası yaşanmaktadır (bkz. Tablo D.42). Gerçekleşen bu iş kazaları sonucunda işçilerin % 25'ine yakın bir kısmı ya tutanak tutulmadığını ya da sadece ciddi kazalarda tutanak tutulduğunu belirtmiştir (bkz. Tablo D.43).

Tablo D.41

Çalıştığınız yerde iş kazası olma sıklığı nedir?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Haftada bir/ ya da bir kaç kez	140	41,2	47,1
Ayda bir/ ya da bir kaç kez	115	33,8	38,7
3 ayda bir	17	5,0	5,7
Yılda bir	20	5,9	6,7
Yılda birden az	5	1,5	1,7
Toplam	297	87,4	100,0
Geçersiz	43	12,6	
Toplam	340	100,0	

Tablo D.42

		Çalıştığınız yerde iş kazası olma sıklığı nedir?					Toplam
		Haftada bir/ ya da bir kaç kez	Ayda bir/ ya da bir kaç kez	3 ayda bir	Yılda bir	Yılda birden az	
Sektör	MERMER	25	67	14	13	4	123
		20,3%	54,5%	11,4%	10,6%	3,3%	100,0%
	KÖMÜR	115	48	3	6	1	173
		66,5%	27,7%	1,7%	3,5%	,6%	100,0%
Toplam		140	115	17	19	5	296
		47,3%	38,9%	5,7%	6,4%	1,7%	100,0%

Tablo D.43

Çalıştığınız işyerinde meydana gelen her iş kazası için tutanak tutuluyor mu?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	241	70,9	74,6
Hayır	12	3,5	3,7
Sadece ciddi kazalarda	70	20,6	21,7
Toplam	323	95,0	100,0
Geçersiz	17	5,0	
Toplam	340	100,0	

Tablo D.44'den de anlaşılacağı üzere işçilerin yarısına yakını işyerlerinin denetlenmediğini söylemiştir. İşyerlerinin denetlendiğini söyleyenlerin % 42,3'ü ise ancak bir şikayet söz konusu olduğu zaman işyerlerinin denetlendiğini belirtmiştir (bkz. Tablo D.45).

Tablo D.44

Çalıştığınız işyeri denetleniyor mu? (Çalışma Bakanlığı tarafından)

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	168	49,4	50,1
	Hayır	163	47,9	48,7
	Bilmiyorum	4	1,2	1,2
	Toplam	335	98,5	100,0
Geçersiz		5	1,5	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.45

Evetse, ne kadar sürede bir denetleniyor?

		Evetse, ne kadar sürede bir denetleniyor?						Toplam
		3 ayda bir	1 yılda bir	2 yılda bir	3 yılda bir	Şikayet olursa	Denetle nmiyor	
Çalıştığınız işyeri denetleniyor mu? (Çalışma Bakanlığı tarafından)	Evet	18	76	2	1	71		168
		10,7%	45,2%	1,2%	,6%	42,3%		100,0%
	Hayır						93	93
							100,0%	100,0%
	Bilmiyorum						1	1
							100,0%	100,0%
Toplam		18	76	2	1	71	94	262
		6,9%	29,0%	,8%	,4%	27,1%	35,9%	100,0%

Sendikalı işçilerde işyerlerinin denetlenmediği fikri sendikasilara oranla daha yüksektir (bkz. Tablo D.46).

Tablo D.46

		Çalıştığınız işyeri denetleniyor mu? (Çalışma Bakanlığı tarafından)			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	33	72	2	107
		30,8%	67,3%	1,9%	100,0%
	Hayır	134	87	2	223
		60,1%	39,0%	,9%	100,0%
Toplam		167	159	4	330
		50,6%	48,2%	1,2%	100,0%

İşçilerin % 37,1'i çalıştıkları işletmede havalandırma sisteminin olmadığını, % 6423'ü ise havalandırma sistemlerinin yetersiz veya kötü olduğunu belirtmiştir (bkz. Tablo D.47 ve D.48). Havalandırma sistemlerinin olmadığını söyleyenlerin oranı mermer sektöründe daha fazladır (bkz. Tablo D.49). Ayrıca sendikasız işçiler sendikalılara oranla havalandırma sistemine daha fazla oranda sahip değiliz demektedirler (bkz. Tablo D.50).

Tablo D.47

Havalandırma sistemi var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	108	31,8	47,2
	Hayır	85	25,0	37,1
	Bilmiyorum	36	10,6	15,7
	Toplam	229	67,4	100,0
Geçersiz		111	32,6	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.48

Havalandırma sistemi nasıl

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Yeterli	30	8,8	35,7
	Yetersiz	49	14,4	58,3
	Kötü	5	1,5	6,0
	Toplam	84	24,7	100,0
Geçersiz		256	75,3	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.49

		Havalandırma sistemi var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	34	78	10	122
		27,9%	63,9%	8,2%	100,0%
	KÖMÜR	74	7	26	107
		69,2%	6,5%	24,3%	100,0%
Toplam		108	85	36	229
		47,2%	37,1%	15,7%	100,0%

Tablo D.50

		Havalandırma sistemi var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	47	35	5	87
		54,0%	40,2%	5,7%	100,0%
	Hayır	57	50	31	138
		41,3%	36,2%	22,5%	100,0%
Toplam		104	85	36	225
		46,2%	37,8%	16,0%	100,0%

İşçilerin eksikliğini yoğun olarak hissettikleri bir diğer konu ise ısıtma sistemidir. İşçilerin % 72,7'si işletmelerinde ısıtma sisteminin olmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo D.51).

Tablo D.51

Isıtma sistemi var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	34	10,0	16,3
Hayır	152	44,7	72,7
Bilmiyorum	23	6,8	11,0
Toplam	209	61,5	100,0
Geçersiz	131	38,5	
Toplam	340	100,0	

Madencilik sektöründe, özellikle de mermercilikte işçi sağlığını ve güvenliğini tehdit eden önemli etmenlerden biri de toz-gürültü ve titreşimdir. İşçilerin % 50,9'una göre çalıştıkları madende/işletmede toz-gürültü ve titreşime karşı önlemler alınmamaktadır; önlem alındığını söyleyenlerin % 57,6'sı ise alınan önlemleri yetersiz veya kötü bulmaktadır (bkz. Tablo D.52 ve D.53) Mermer sektöründe çalışanların ise % 45,1'i bu konuda önlem alınmadığını belirtmektedir (bkz. Tablo D.54). Tablo D.55'den de görüleceği üzere sendikalı işçilerin sendikasızlara oranla toz-gürültü ve titreşime daha fazla maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo D.52

Toz-gürültü-titreşime karşı önlem alınıyor mu?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	95	27,9	40,9
Hayır	118	34,7	50,9

	Bilmiyorum	19	5,6	8,2
	Toplam	232	68,2	100,0
Geçersiz		108	31,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.53

		Toz gürültü ve titreşime karşı alınan önlemler nasıl?			Toplam
		Yeterli	Yetersiz	Kötü	
Toz- gürültü- titreşime karşı önlem alınıyor mu?	Evet	34	43	3	80
		42,5%	53,8%	3,8%	100,0%
	Hayır		1	3	4
			25,0%	75,0%	100,0%
Toplam		34	44	6	84
		40,5%	52,4%	7,1%	100,0%

Tablo D.54

		Toz-gürültü-titreşime karşı önlem alınıyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	67	55		122
		54,9%	45,1%		100,0%
	KÖMÜR	28	63	19	110
		25,5%	57,3%	17,3%	100,0%
Toplam		95	118	19	232
		40,9%	50,9%	8,2%	100,0%

Tablo D.55

		Toz-gürültü-titreşime karşı önlem alınıyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	17	71		88
		19,3%	80,7%		100,0%
	Hayır	76	45	19	140
		54,3%	32,1%	13,6%	100,0%
Toplam		93	116	19	228
		40,8%	50,9%	8,3%	100,0%

Madencilik sektöründe işçilerin çalıştıkları ortamlar kadar yemeklerini yedikleri, kişisel temizliklerini yaptıkları yerlerin temizliği de önemlidir. Madencilik sektöründe çalışılan ortamda insan sağlığına zarar verebilecek tozların ve gazların olması o sektörde çalışanların işten sonra kişisel temizliklerini yapabilecekleri ve sağlıklı bir şekilde bu toz ve gazlardan uzakta yemeklerini yiyebilecekleri bir ortamı gerekli kılar. İşçilerin % 28,4'ü özel

yemek yeme ortamına sahip olmadıklarını düşünmektedirler (bkz. Tablo D.56). Özel yemek yeme ortamına sahip olamama durumu Tablo D.57’de görüleceği üzere mermerde % 42,6’lık bir oranla daha fazladır. Kişisel temizlik ortamlarını ise işçilerin % 42,2’si yetersiz veya kötü bulmaktadır (bkz. Tablo D.59). Sendikalı işçilerin özel yemek yeme ve de kişisel temizlik ortamlarının sendikasız işçilere göre daha iyi durumda oldukları görülmektedir (bkz. Tablo D.58 ve D.60).

Tablo D.56

Özel yemek yeme ortamı var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	227	66,8	71,6
	Hayır	90	26,5	28,4
	Toplam	317	93,2	100,0
Geçersiz		23	6,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.57

		Özel yemek yeme ortamı var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	70	52	122
		57,4%	42,6%	100,0%
	KÖMÜR	156	38	194
		80,4%	19,6%	100,0%
Toplam		226	90	316
		71,5%	28,5%	100,0%

Tablo D.58

		Özel yemek yeme ortamı var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	80	19	99
		80,8%	19,2%	100,0%
	Hayır	142	70	212
		67,0%	33,0%	100,0%
Toplam		222	89	311
		71,4%	28,6%	100,0%

Tablo D.59 Kişisel temizlik ortamı nasıl?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Yeterli	104	30,6	57,8
	Yetersiz	70	20,6	38,9
	Kötü	6	1,8	3,3
	Toplam	180	52,9	100,0
Geçersiz		160	47,1	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.60

		Kişisel temizlik ortamı nasıl?			Toplam
		Yeterli	Yetersiz	Kötü	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evett	57	16	1	74
		77,0%	21,6%	1,4%	100,0%
	Hayır	45	53	5	103
		43,7%	51,5%	4,9%	100,0%
Toplam		102	69	6	177
		57,6%	39,0%	3,4%	100,0%

Kömür madenciliği özellikle grizu patlamalarına -ocakta biriken gazın patlaması- ve toprak kaymalarına açıktır. Gerekli gaz ölçümleri günlük ve sık sık yapılmaz, gaz ölçümleri sonucunda gerekli önlemler alınmazsa işçilerin hayatları tehlikeye girer. Bütün işçilerin % 59,5'i, kömür işçilerinden sürekli olarak yeraltında çalışanların ise % 58,9'u grizu patlamalarına karşı gerekli önlemlerin alınmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo D.61 ve D.62). Grizu patlamaları gibi toprak kaymaları da kömür sektöründe can alabilmektedir. Yeraltına inildikçe ve madenle birlikte toprak çıkarıldıkça gerekli tahkimatların yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde göçükler ve toprak kaymaları meydana gelir. İşçilerin % 22,7'si toprak kaymaları ya da göçüklere karşı önlemlerin alınmadığını belirtmiştir (bkz. Tablo D.63). Grizu ve toprak kaymalarına karşı önlemler alınmaması durumu neredeyse tamamen kömür sektöründe görülmektedir (bkz. Tablo D.62 ve D.64).

Tablo D.61

Grizu patlamalarına karşı önlemler alınıyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evett	30	8,8	40,5
	Hayır	44	12,9	59,5
	Toplam	74	21,8	100,0
Geçersiz		266	78,2	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.62

		Grizu patlamaları		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER		1	1
			100,0%	100,0%
	KÖMÜR	30	43	73
		41,1%	58,9%	100,0%
Toplam		30	44	74
		40,5%	59,5%	100,0%

Tablo D.63

Toprak kaymaları ya da göçüklere karşı önlemler alınıyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	58	17,1	77,3
	Hayır	17	5,0	22,7
	Toplam	75	22,1	100,0
Geçersiz		265	77,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo D.64

		Toprak kaymaları ya da göçüklere		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER		1	1
			100,0%	100,0%
	KÖMÜR	58	16	74
		78,4%	21,6%	100,0%
Toplam		58	17	75
		77,3%	22,7%	100,0%

Güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarının irdelendiği bir başka değişken de anketin yapıldığı illerdir. İşçilerin, yaptıkları iş hakkında eğitim alma durumları, çalışma koşullarının iyi olup olmama durumu, iş kazalarının sıklığı, çalıştıkları işletmenin denetlenip denetlenmeme durumu gibi konular illere göre değişiklikler gösterebilmektedir. Yaptığı iş hakkında eğitim alma imkanı genel olarak ele alınan illerde düşük bir seviyede olmakla birlikte, Zonguldak ve Diyarbakır'ın durumu özellikle kötü bir durumdadır (bkz. Tablo D.65). İşe başlamadan önce o işte kullanılan makinelerin güvenli ve riskli kullanımları hakkında işçilere en fazla eğitimin verildiği ilin Muğla olduğu görülmektedir; bu ildeki işçilerin % 41,5'i söz konusu alanda gerekli ve yeterli eğitimlerin verildiği kanaatindedir.

Bu konuda diğer illerdeki oranlar ise oldukça düşüktür; bu oranlar Zonguldak'ta % 9,3, Diyarbakır'da % 17,5 ve Kütahya'da % 28,1'dir (bkz. Tablo D.66).

Tablo D.65

		İşe başlamadan önce veya çalışırken yaptığınız iş hakkında seminer ya da kurs aldınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	3	39	42
		7,1%	92,9%	100,0%
	KÜTAHYA	29	138	167
		17,4%	82,6%	100,0%
	MUĞLA	11	54	65
		16,9%	83,1%	100,0%
	DIYARBAKIR	2	56	58
	3,4%	96,6%	100,0%	
Toplam		45	287	332
		13,6%	86,4%	100,0%

Tablo D.66

		İşe başlamadan önce veya çalışırken o işte kullanılan makinelerin güvenli ve tehlikeli kullanımları hakkında bir eğitim aldınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	4	39	43
		9,3%	90,7%	100,0%
	KÜTAHYA	47	120	167
		28,1%	71,9%	100,0%
	MUĞLA	27	38	65
		41,5%	58,5%	100,0%
	DIYARBAKIR	10	47	57
	17,5%	82,5%	100,0%	
Toplam		88	244	332
		26,5%	73,5%	100,0%

İşçilerin çalıştıkları işe uygun donanım edinme, elbise ve ekipman sağlanma durumunun en fazla Muğla ve Diyarbakır illerinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu illerdeki işçilerin sırayla % 3,1'i ve % 19'u iş için gerekli elbise ve ekipmanları edinemezken; Zonguldak ilindeki işçilerin % 86'sı, Kütahya ilindekilerin % 73,2'si yaptıkları işe uygun elbise ve ekipman edinemedirler (bkz. Tablo D.67).

Tablo D.67

		Çalıştığınız işyerinde yaptığınız işe uygun elbise ve ekipman veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	6	37	43
		14,0%	86,0%	100,0%
	KÜTAHYA	45	123	168
		26,8%	73,2%	100,0%
	MUĞLA	62	2	64
		96,9%	3,1%	100,0%
	DİYARBAKIR	47	11	58
	81,0%	19,0%	100,0%	
Toplam		160	173	333
		48,0%	52,0%	100,0%

Çalıştıkları işletmede işyeri hekiminin bulunup bulunmaması durumu da illere göre değişiklikler göstermektedir. Tablo D.68'de görüleceği üzere, Zonguldak ve Kütahya illerindeki işçilerin sırasıyla % 88,4'ü ve % 68,5'i çalıştıkları işletmede işyeri hekiminin bulunmadığını belirtmiştir. Diğer yandan Diyarbakır ilindeki işçilerin tamamı işyeri hekimlerinin olduğunu söylerken, Muğla ilindeki işçilerin % 96,9'u işletmelerinde işyeri hekiminin bulunduğunu belirtmiştir.

Tablo D.68

		İşyeri hekimi var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	2	38	3	43
		4,7%	88,4%	7,0%	100,0%
	KÜTAHYA	33	115	20	168
		19,6%	68,5%	11,9%	100,0%
	MUĞLA	63	2		65
		96,9%	3,1%		100,0%
	DİYARBAKIR	57			57
	100,0%			100,0%	
Toplam		155	155	23	333
		46,5%	46,5%	6,9%	100,0%

Diyarbakır ilindeki işçilerin % 40,4'ü riskler ve güvenlik konusunda eğitim verildiğini belirtmektedirler. Riskler ve güvenlik konusunda gerekli eğitimi alma hususunda

ise diğer illerdeki oranlar oldukça düşük bir düzeydedir. Zonguldak ve Kütahya illerinde bu konuda eğitim alanların oranları sırasıyla % 4,7 ve % 4,1'dir. Muğla ilinde ise işçilerin % 15,4'ü riskler ve güvenlik konusunda eğitim verildiğini belirtmektedirler (bkz. Tablo D.69).

Tablo D.69

		Riskler ve güvenlik konusunda eğitim veriliyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	2	37	4	43
		4,7%	86,0%	9,3%	100,0%
	KÜTAHYA	7	160	2	169
		4,1%	94,7%	1,2%	100,0%
	MUĞLA	10	54	1	65
		15,4%	83,1%	1,5%	100,0%
	DİYARBAKIR	23	26	8	57
	40,4%	45,6%	14,0%	100,0%	
Toplam		42	277	15	334
		12,6%	82,9%	4,5%	100,0%

Acil durumlarda ambulans sağlanması da ilden ile değişiklikler göstermektedir. Diyarbakır ilinde çalışan işçilerin yalnızca % 3,6'sı acil bir durumda işverenin ambulans sağladığını belirtirken bu ilde ambulans sağlanmadığını ifade edenlerin oranı % 85,7'dir. İşçilerin, Zonguldak ilinde % 74,4'ü, Kütahya'da % 82,2'si acil durumlarda ambulans hizmetlerine sahip olamadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda en iyi durumda olan il ise Muğla'dır. Muğla ilindeki işçilerin % 75,4'ü kendilerine acil durumlarda ambulans tahsis edildiğini belirtirken, edilmediğini belirtenlerin oranı % 20'dir (bkz. Tablo D.70). Ayrıca Tablo D.71'den de görüleceği üzere Muğla ili acil durumlarda bir kurtarma ekibine sahip olma bakımından daha iyi bir konumdadır. Diğer illerden Zonguldak ise bu konuda en kötü durumdaki il konumundadır. Zonguldak'taki işçilerin yalnızca % 2,3'ü acil durumlarda müdahale edebilecek bir kurtarma ekibine sahip olduklarını belirtmektedir. Diyarbakır'daki işçilerin % 70,2'si, Kütahya'dakilerin ise % 84'ü işçi kurtarma ekiplerinin olmadığını söylemiştir.

Tablo D.70

		Acil durumlarda ambulans sağlanıyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	8	32	3	43
		18,6%	74,4%	7,0%	100,0%
	KÜTAHYA	22	139	8	169
		13,0%	82,2%	4,7%	100,0%
	MUĞLA	49	13	3	65
		75,4%	20,0%	4,6%	100,0%
	DİYARBAKIR	2	48	6	56
		3,6%	85,7%	10,7%	100,0%
Toplam		81	232	20	333
		24,3%	69,7%	6,0%	100,0%

Tablo D.71

		Acil durumlarda müdahale edebilecek kurtarma ekibi var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	1	41	1	43
		2,3%	95,3%	2,3%	100,0%
	KÜTAHYA	20	142	7	169
		11,8%	84,0%	4,1%	100,0%
	MUĞLA	46	9	10	65
		70,8%	13,8%	15,4%	100,0%
	DİYARBAKIR	6	40	11	57
		10,5%	70,2%	19,3%	100,0%
Toplam		73	232	29	334
		21,9%	69,5%	8,7%	100,0%

“Sağlık kontrollerinden geçiriliyor musunuz?” sorusuna Zonguldak’taki işçilerin % 48,8’i, Kütahya’dakilerin % 91,5’i, Muğla’dakilerin % 1,6’sı ve Diyarbakır’dakilerin % 24,1’i hayır yanıtını vermişlerdir. Yapılan sağlık kontrolleri sonucu sağlık durumu hakkında bilgilendirilme oranı ise Muğla ilinde yüksek bir orandayken diğer illerde oldukça düşüktür bir düzeydedir. Zonguldak ilindeki işçilerin % 97,6’sı, Kütahya’dakilerin % 92,1’i, Diyarbakır’dakilerin % 84,2’si işçi sağlık kontrolleri sonucu bilgilendirilmediğini belirtirken, bu oran Muğla’da % 18,8’e kadar gerilemektedir (bkz. Tablo D.72 ve D.73).

Tablo D.72

		Çalıştığınız işyerinde işçiler sağlık kontrollerinden geçiriliyor mu (işle ilgili check up gibi)?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	22	21	43
		51,2%	48,8%	100,0%
	KÜTAHYA	14	150	164
		8,5%	91,5%	100,0%
	MUĞLA	63	1	64
		98,4%	1,6%	100,0%
	DİYARBAKIR	44	14	58
	75,9%	24,1%	100,0%	
Toplam		143	186	329
		43,5%	56,5%	100,0%

Tablo D.73

		Periyodik sağlık kontrolleri sonucu size bilgi veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	1	41	42
		2,4%	97,6%	100,0%
	KÜTAHYA	13	152	165
		7,9%	92,1%	100,0%
	MUĞLA	52	12	64
		81,3%	18,8%	100,0%
	DİYARBAKIR	9	48	57
	15,8%	84,2%	100,0%	
Toplam		75	253	328
		22,9%	77,1%	100,0%

Sağlık durumu iyi olmadığı için işten çıkarılan işçilerin oranı Kütahya ilinde diğer illere göre oldukça yüksektir. Bu ildeki işçilerin % 69,8'i çalıştıkları işletmede sağlık durumu bozulduğu için işten çıkarılan işçiler olduğunu belirtmiştir. Kütahya ilini % 16,7'yle Zonguldak, % 6,3 ile Muğla ve % 3,4'le Diyarbakır illeri takip etmektedir (bkz. Tablo D.74). “Meslek hastalıkları ve kazalardan kaynaklanan masraflarınızı işveren karşılıyor mu?” sorusuna Zonguldak ilindeki işçilerin % 95,1'i, Diyarbakır'dakilerin % 78,6'sı, Kütahya'dakilerin % 41'i ve Muğla'dakilerin ise yalnızca % 1,6'sı karşılanmıyor yanıtını vermiştir (bkz. Tablo D.75).

Tablo D.74

		Sağlık durumu iyi olmadığı/bozulduğu için işten çıkarılan işçiler oluyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	7	34	1	42
		16,7%	81,0%	2,4%	100,0%
	KÜTAHYA	111	48		159
		69,8%	30,2%		100,0%
	MUĞLA	4	56	4	64
		6,3%	87,5%	6,3%	100,0%
	DİYARBAKIR	2	56		58
	3,4%	96,6%		100,0%	
Toplam		124	194	5	323
		38,4%	60,1%	1,5%	100,0%

Tablo D.75

		İşveren meslek hastalıkları ve kazalardan kaynaklanan masrafları, karşılıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	2	39	41
		4,9%	95,1%	100,0%
	KÜTAHYA	95	66	161
		59,0%	41,0%	100,0%
	MUĞLA	62	1	63
		98,4%	1,6%	100,0%
	DİYARBAKIR	12	44	56
	21,4%	78,6%	100,0%	
Toplam		171	150	321
		53,3%	46,7%	100,0%

Tablo D.76'dan da anlaşılacağı üzere riskli durumlarda çalışmayı reddedebilme imkanına en fazla Muğla ilindeki işçiler ve ardından Diyarbakır'daki işçiler sahiptirler. Kütahya ilindeki işçilerin % 80,9'u riskli bir durumda çalışmayı kabul etmeme şanslarının olmadığını belirtmiştir. "Çalıştığınız işletmede kazalar ve acil durumlar için hazırlanmış planlar var mı?" sorusuna bütün illerden oldukça düşük oranlarda *evet* yanıtı gelmiştir. İllerdeki işçilerin bir çoğu bu konuda bilgi sahibi değildir. Bu soruya en fazla evet yanıtını verenler % 20'lik bir oranla Muğla ilindeki işçiler olmuştur (bkz. Tablo D.77).

Tablo D.76

	Riskli durumlarda çalışmayı kabul	Toplam
--	-----------------------------------	--------

		etmediğiniz oluyor mu?		
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	18	24	42
		42,9%	57,1%	100,0%
	KÜTAHYA	31	131	162
		19,1%	80,9%	100,0%
	MUĞLA	47	17	64
		73,4%	26,6%	100,0%
	DİYARBAKIR	29	26	55
	52,7%	47,3%	100,0%	
Toplam		125	198	323
		38,7%	61,3%	100,0%

Tablo D.77

		Çalıştığınız işletmede kazalar ve acil durumlar için hazırlanmış planlar var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	2	14	24	40
		5,0%	35,0%	60,0%	100,0%
	KÜTAHYA	7	42	121	170
		4,1%	24,7%	71,2%	100,0%
	MUĞLA	13	2	50	65
		20,0%	3,1%	76,9%	100,0%
	DİYARBAKIR	5	19	25	49
	10,2%	38,8%	51,0%	100,0%	
Toplam		27	77	220	324
		8,3%	23,8%	67,9%	100,0%

Kütahya ilindeki işçilerin % 74,1'i çalıştıkları işletmede haftada bir ya da birkaç kez iş kazası meydana geldiğini belirtmiştir. Haftada bir ya da birkaç kez iş kazası meydana gelme sıklığı Zonguldak ve Muğla'da % 30'ların üzerinde bir orandadır. Diyarbakır ise % 6,9'luk bir oranla haftalık kaza olma oranının en az olduğu il konumundadır. Zonguldak ilinde ayda bir ya da birkaç kez iş kazası olma sıklığı % 52,6'dır. Bu oran Muğla'da % 52,3'ken, Diyarbakır'da % 56,9'a yükselmekte, Kütahya ilinde ise % 20,7'ye düşmektedir (bkz. Tablo D.78). Tabloda da gösterilen bu bilgiler ışığında işçilerin çalıştıkları işletmelerde çok sık iş kazası yaşandığı söylenebilir. Diyarbakır, Muğla ve Kütahya illerinde yaşanan iş kazaları sonucu tutanak tutulduğunu belirtenlerin oranı % 75'lerin üzerindedir. Kazaların çok sık yaşandığı bir il olan Zonguldak'ta ise işçilerin % 68,3'ü sadece ciddi kazalarda tutanak

tutulduğunu belirtmiştir. Sadece ciddi kazalarda işletmelerde kazalar için tutanak tutulduğunu belirtenlerin oranları Kütahya’da % 15,5, Muğla’da % 14,3 ve Diyarbakır’da ise % 14’dür (bkz. Tablo D.79).

Tablo D.78

		Çalıştığınız yerde iş kazası olma sıklığı nedir?					Toplam
		Haftada bir/ ya da bir kaç kez	Ayda bir/ ya da bir kaç kez	3 ayda bir	Yılda bir	Yılda birden az	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	15	20	2	1		38
		39,5%	52,6%	5,3%	2,6%		100,0%
	KÜTAHYA	100	28	1	5	1	135
		74,1%	20,7%	,7%	3,7%	,7%	100,0%
	MUĞLA	21	34	7	1	2	65
		32,3%	52,3%	10,8%	1,5%	3,1%	100,0%
	DİYARBAKIR	4	33	7	12	2	58
	6,9%	56,9%	12,1%	20,7%	3,4%	100,0%	
Toplam		140	115	17	19	5	296
		47,3%	38,9%	5,7%	6,4%	1,7%	100,0%

Tablo D.79

		Çalıştığınız işyerinde meydana gelen her iş kazası için tutanak tutuluyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Sadece ciddi kazalarda	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	9	4	28	41
		22,0%	9,8%	68,3%	100,0%
	KÜTAHYA	133	3	25	161
		82,6%	1,9%	15,5%	100,0%
	MUĞLA	54		9	63
		85,7%		14,3%	100,0%
	DİYARBAKIR	44	5	8	57
	77,2%	8,8%	14,0%	100,0%	
Toplam		240	12	70	322
		74,5%	3,7%	21,7%	100,0%

“Çalıştığınız işyeri denetleniyor mu?” sorusuna da illere göre değişik yanıtlar verilmiştir. Diyarbakır ilindeki işçilerin % 94,8’i çalıştıkları işyerinin denetlenmediğini belirtmiştir. Kütahya’da işyerlerinin denetlenmediğini belirten işçilerin oranı ise % 55,9’dur. Diğer illere kıyasla işyerlerinin denetlendiğini belirten işçilerin oranı Muğla ilinde daha yüksektir.

Muğla ilindeki işçilerin % 96,9'u işyerlerinin denetlendiğini belirtmiştir. Zonguldak'ta ise işyerlerinin denetlenmediğini belirtenlerin oranı % 29,3'dür (bkz. Tablo D.80).

Tablo D.80

		Çalıştığınız işyeri denetleniyor mu? (Çalışma Bakanlığı tarafından)			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	28	12	1	41
		68,3%	29,3%	2,4%	100,0%
	KÜTAHYA	74	95	1	170
		43,5%	55,9%	,6%	100,0%
	MUĞLA	63	1	1	65
		96,9%	1,5%	1,5%	100,0%
	DİYARBAKIR	2	55	1	58
	3,4%	94,8%	1,7%	100,0%	
Toplam		167	163	4	334
		50,0%	48,8%	1,2%	100,0%

Tablo D.81'de görüleceği üzere çalıştıkları işletmede havalandırma sistemlerinin olmadığını belirtenlerin oranı Muğla ve Diyarbakır illerinde yüksektir. Bu illerde *havalandırma sistemine sahip değiliz* diyenlerin oranları sırasıyla % 70,8 ve % 56,1'dir. Toz-gürültü ve titreşime karşı önlem alınmayan illerin başında ise Zonguldak ve Diyarbakır gelmektedir. Toz-gürültü ve titreşime karşı çalıştıkları işletmede gerekli önlemlerin alınmadığını belirtenlerin oranı Zonguldak ilinde % 90,5, Diyarbakır'da ise % 73,7'dir. Bu oran Muğla ilinde % 20'ye, Kütahya'da ise % 36,8'e gerilemektedir (bkz. Tablo D.82). “Grizu patlamalarına karşı önlemler alınıyor mu?” sorusuna ise Kütahya'da kömür sektöründe çalışan işçilerin % 36,4'ü hayır yanıtı demiştir. Bu soruya Zonguldak'tan gelen hayır yanıtı oranı ise % 77,5'dir (bkz. Tablo D.83).

Tablo D.81

		Havalandırma sistemi var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	40	3		43
		93,0%	7,0%		100,0%
	KÜTAHYA	34	4	26	64
		53,1%	6,3%	40,6%	100,0%
	MUĞLA	9	46	10	65
		13,8%	70,8%	15,4%	100,0%
	DİYARBAKIR	25	32		57
	43,9%	56,1%		100,0%	
Toplam		108	85	36	229
		47,2%	37,1%	15,7%	100,0%

Tablo D.82

		Toz-gürültü-titreşime karşı önlem alınıyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	4	38		42
		9,5%	90,5%		100,0%
	KÜTAHYA	24	25	19	68
		35,3%	36,8%	27,9%	100,0%
	MUĞLA	52	13		65
		80,0%	20,0%		100,0%
	DİYARBAKIR	15	42		57
	26,3%	73,7%		100,0%	
Toplam		95	118	19	232
		40,9%	50,9%	8,2%	100,0%

Tablo D.83

		Grizu patlamalarına karşı önlemler alınıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	9	31	40
		22,5%	77,5%	100,0%
	KÜTAHYA	21	12	33
		63,6%	36,4%	100,0%
	DİYARBAKIR		1	1
		100,0%	100,0%	
Toplam		30	44	74
		40,5%	59,5%	100,0%

III. 5. SENDİKAL YAŞAM

Bu bölümde işçilerin sendikal haklarını ne ölçüde gerçekleştirdiği, nasıl bir sendikalılık bilincine sahip oldukları irdelenecektir. İşçilerin % 38,8'i çalıştıkları işletmede sendikalı işçilerin bulunduğunu belirtirken, kendileri sendikalı olan işçilerin oranı ise % 32,5'tir (bkz. Tablo E.1 ve E.2). Sendikalılık oranı mermer işçilerinde % 44,7'ye, kömür sektöründe bu oran % 25'e düşmektedir (bkz. Tablo E.3). Kömür sektörünün kırsal mekan ağırlıklı oluşu, sektördeki işverenlerin sendikal örgütlenmeyi işten çıkarılma nedeni olarak görmeleri, sendikalı olmaya yönelmeyi olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan mermer sektöründeki sendikalaşma ise iller bazında değişiklik göstermektedir. Diyarbakır ilinin tamamına yakını sendikalı işçilerden oluşmaktayken Muğla ilindeki işçilerin tamamı sendikasızdır (bkz. Tablo E.4).

Tablo E.1

Bu işyerinde sendikaya üye işçi var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	123	36,2	38,8
	Hayır	194	57,1	61,2
	Toplam	317	93,2	100,0
Geçersiz		23	6,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo E.2

Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	108	31,8	32,5
	Hayır	224	65,9	67,5
	Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz		8	2,4	
Toplam		340	100,0	

Tablo E.3

		Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	55	68	123
		44,7%	55,3%	100,0%
	KÖMÜR	52	156	208
		25,0%	75,0%	100,0%
Toplam		107	224	331
		32,3%	67,7%	100,0%

Tablo E.4

		Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	26	16	42
		61,9%	38,1%	100,0%
	KÜTAHYA	26	140	166
		15,7%	84,3%	100,0%
	MUĞLA		65	65
			100,0%	100,0%
	DİYARBAKIR	55	3	58
		94,8%	5,2%	100,0%
Toplam		107	224	331
		32,3%	67,7%	100,0%

Tablo E.5’den de görüleceği üzere sendikalı işçilerin sendikal örgütlenmeyle tanışmaları oldukça yenidir. Sendikalı işçilerin yalnızca % 20’si 5-9 yıldır, % 6,3’ü ise 10 ve üzeri yıldır sendika üyesidirler.

Tablo E.5

Kaç yıldır sendika üyesisiniz?

	Yıl	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
	1- 4	70	20,6	73,7
	5- 9	19	5,6	20,0
	10-	6	1,8	6,3
	Toplam	95	27,9	100,0
Geçersiz		224	65,9	
		21	6,2	
		245	72,1	
Toplam		340	100,0	

Görüşülen işçilerin % 93,9’u sendikalı olmak ister misiniz sorusuna evet yanıtını vermiştir. İşçilerin yarısından fazlası ise bu soruya yanıt vermemiştir (bkz. Tablo E.6). İşçilerin % 30’a yakını sendikalı olmak istemelerinin nedeni olarak haklarını koruyabilmeyi veya güvence altına alabilmeyi belirtmektedirler (bkz. Tablo E.8). “Sendikalı olmak ister misiniz?” sorusuna yanıt vermeyenlerin büyük bir bölümünü kömür sektöründeki işçiler

oluşturmaktadırlar (bkz. Tablo E.7). Bu durum daha önce de belirttiğimiz gibi kömür sektörünün kırsalda olmasıyla ve bu alanda çalışanların mermer sektörüne oranla göreceli olarak işverenin müdahalelerine açık olmasıyla ilgili görünmektedir. Sendikaya üye olmak istemediklerini belirten işçilerin büyük bir bölümü sendikalıların işten atılma olasılığını bir sendikaya üye olmak istememelerinin nedeni olarak belirtmişlerdir (bkz. Tablo E.9). Gerçekten bu durumu destekleyen bir gösterge de işçilerin % 28,5'inin çalıştıkları işletmede sendikalı olduğu için işten çıkarılan işçilerin olduğunu belirtmektedirler (bkz. Tablo E.10). Kömür sektöründe sendikal faaliyetler nedeniyle işten çıkarılmaların daha fazla olduğu yine bu sektörde çalışan işçiler tarafından belirtilmektedir (bkz. Tablo E.11).

Tablo E.6
Sendikalı olmak ister misiniz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	154	45,3	93,9
	Hayır	10	2,9	6,1
	Toplam	164	48,2	100,0
Geçersiz		176	51,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo E.7

		Sendikalı olmak ister misiniz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	75	1	76
		98,7%	1,3%	100,0%
	KÖMÜR	78	9	87
		89,7%	10,3%	100,0%
Toplam		153	10	163
		93,9%	6,1%	100,0%

Tablo E.8

Evetse sendikaya üye olmak istemenizin en önemli nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Toplu sözleşmeden yararlanabilmek için	13	3,8	11,4
	Haklarımı koruyabilmek ve güvence altına alabilmek için	99	29,1	86,8
	İşçilerle dayanışma içinde olmak için	2	,6	1,8
	Toplam	114	33,5	100,0
Geçersiz		226	66,5	
Toplam		340	100,0	

Tablo E.9

Bir sendikaya üye değilseniz bunun nedenleri nelerdir?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Patronum izin vermiyor.	9	2,6	9,3
Sendikaya güvenmiyorum	5	1,5	5,2
Sendikalıların işten atılma tehlikesi var.	74	21,8	76,3
Etrafımda hiç kimse sendikalı değil.	4	1,2	4,1
Diğer	5	1,5	5,2
Toplam	97	28,5	100,0
Geçersiz	243	71,5	
Toplam	340	100,0	

Tablo E.10

Çalıştığınız işyerinde sendikal örgütlenme yüzünden işten çıkarılan işçiler oldu mu?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	89	26,2	28,5
Hayır	223	65,6	71,5
Toplam	312	91,8	100,0
Geçersiz	28	8,2	
Toplam	340	100,0	

Tablo E.11

		Çalıştığınız işyerinde sendikal örgütlenme yüzünden işten çıkarılan işçiler oldu mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	21	97	118
		17,8%	82,2%	100,0%
	KÖMÜR	67	126	193
		34,7%	65,3%	100,0%
Toplam		88	223	311
		28,3%	71,7%	100,0%

İşçilerin % 22,8'i daha önce bir sendikaya üye olup işveren baskısından dolayı ayrıldıklarını belirtmişlerdir (bkz. Tablo E.12). Daha önce bir sendikaya üye olup da bu sendikadan ayrılan işçiler bu duruma neden olarak en çok işverenin baskısını, işten çıkarılmaları ve ücretsiz izine çıkartılmalarını göstermişlerdir. Bunun dışında bir diğer durum ise işçilerin sendikal faaliyetlerde bulunduğu için baskılarla karşılaşmasıdır (bkz. Tablo E.14). Karşılaşılan baskılar; sendikadan istifaya zorlanma, işten atılma tehdidi, ücretsiz izine çıkartılma, işten atılma, sürekli izlenme ve psikolojik baskılar şeklinde dile

getirilmektedir. Ayrıca bazı işçiler bu tür baskılardan çekindikleri için sendikahlıklarını işverenden gizli tutmaktadırlar. Daha önceden bir sendikaya üye olup da ayrılan işçi oranı kömür sektöründe mermere göre daha yüksektir. Yine çalıştığı işletmede sendikal faaliyetler nedeniyle baskılarla karşılaşma durumu kömür sektöründe daha sık rastlanan bir durumdur (bkz. Tablo E.13 ve E.15). Çalıştığı işletmede sendikal örgütlenme yüzünden işten çıkarılan işçiler olduğunu söyleyenlerin oranı Tablo E.11'den de görüleceği üzere kömür sektöründe daha yüksektir.

Tablo E.12

Daha önce bir sendikaya üye olup ayrıldığınız oldu mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	74	21,8	22,8
	Hayır	250	73,5	77,2
	Toplam	324	95,3	100,0
Geçersiz		16	4,7	
Toplam		340	100,0	

Tablo E.13

		Daha önce bir sendikaya üye olup ayrıldığınız oldu mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	6	110	116
		5,2%	94,8%	100,0%
	KÖMÜR	68	139	207
		32,9%	67,1%	100,0%
Toplam		74	249	323
		22,9%	77,1%	100,0%

Tablo E.14

Çalıştığınız işyerinde sendikal faaliyetler nedeni ile baskılarla karşılaşılıyor musunuz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	57	16,8	17,3
	Hayır	214	62,9	64,8
	NA	59	17,4	17,9
	Toplam	330	97,1	100,0
Geçersiz		10	2,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo E.15

		Çalıştığınız işyerinde sendikal faaliyetler nedeni ile baskılarla karşılaşılıyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	12	86	98
		12,24%	87,76%	100,00%
	KÖMÜR	45	127	172
		26,16%	73,84%	100,00%
Toplam		57	213	270
		21,11%	78,89%	100,00%

İşçilerin % 50'sinin daha önce bir grev ya da direnişe katıldıklarını görülmektedir (Bkz. Tablo E.16). Burada grev ile direniş biçiminde bir ayırım yapılmasının nedeni, bir çok işçinin yasal olarak grev yapabilme imkanlarına sahip olmaması; bunun yerine *illegal* olan direnişi bir hak arama yöntemi olarak sıkça benimsemelerindedir. İşçilerin % 85,8'si katıldıkları grev ya da direnişin temel nedeni olarak kendilerine karşı yapılan hak ihlallerini göstermiştir. Bunun yanında düşük bir orandaki işçi de grev/direniş nedeni olarak yapılan özelleştirmeleri, toplu sözleşmelerdeki ücret anlaşmazlığını ve yeni haklar elde edebilmeyi göstermiştir (bkz. Tablo E.18). Burada dikkat çeken nokta işçilerin grev/direniş nedeni olarak yeni haklar elde edebilmeyi çok fazla düşünmemiş olmalarıdır. Bu durumdan işçilerin haklar açısından ilerlemeci bir anlayış yerine savunmacı ya da korumacı bir anlayışa sahip oldukları sonucu çıkartılabilir. Tablo E.17'de görüleceği gibi kömür sektöründe çalışanların yarısından fazlasının daha önce bir grev ya da direniş deneyimi bulunmaktayken bu deneyim oranı mermerde çalışanlarda % 43,1'e düşmektedir.

Tablo E.16

Şu ana kadar siz hiç bir greve/direnişe katıldınız mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	163	47,9	50,0
	Hayır	163	47,9	50,0
	Toplam	326	95,9	100,0
Geçersiz		14	4,1	
Toplam		340	100,0	

Tablo E.17

		Şu ana kadar siz hiç bir greve/direnışe katıldınız mı?		Toplam
		Evett	Hayır	
Sektör	MERMER	53	69	122
		43,4%	56,6%	100,0%
	KÖMÜR	110	93	203
		54,2%	45,8%	100,0%
Toplam		163	162	325
		50,2%	49,8%	100,0%

Tablo E.18

Evette katıldığınız grevin/direnışin temel nedenleri nelerdi?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Toplu sözleşmedeki ücret anlaşmazlığı	5	1,5	3,5
	Hak ihlali	121	35,6	85,8
	Yeni haklar elde etmek	7	2,1	5,0
	Diğer	8	2,4	5,7
	Toplam	141	41,5	100,0
Geçersiz		199	58,5	
Toplam		340	100,0	

Araştırmanın bulgularından biri de sendikalı olan işçilerin % 79'unun daha önce bir grev ya da direniş tecrübesine sahip olmalarıyla ilgilidir. Sendikalı işçilerin sendikasızlara göre daha fazla direniş ya da greve katılmış oldukları görülmektedir. Sendika üyesi olmayan işçilerin yalnızca % 35,9'u daha önce bir greve ya da direniş katılmışlardır (bkz. Tablo E.19). Sendikalı olmanın grev ya da direnişleri örgütleyerek işçilerin haklarının korunmasında ya da yeni haklar elde etmelerinde önemli bir unsur olduğu söylenebilir.

Tablo E.19

		Şu ana kadar siz hiç bir greve/direnışe katıldınız mı?		Toplam
		Evett	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evett	83	22	105
		79,0%	21,0%	100,0%
	Hayır	78	139	217
		35,9%	64,1%	100,0%
Toplam		161	161	322
		50,0%	50,0%	100,0%

İşçilere yöneltilen “işyerlerinizde işçilerin sendikalara bakışı nasıl?” sorusuna olumlu yanıt veren işçi oranı % 28,4’iken; olumsuz yanıt verenlerin oranı % 23,5’tir. İşçilerin % 46,2’si ise bu soruya “bilmiyorum” yanıtını vermiştir (bkz. Tablo E.20). İşçilerin bilmiyorum seçeneğini belirtmelerinin sendikal faaliyetlerde bulunmanın ‘tehlikeli’ olması ve işçiler arasında bu konuda diyalogların ol(a)mamasına işaret ettiği söylenebilir. Ayrıca Tablo E.21’de sektörlere göre sendikalara bakış hakkında bilgi verilmiştir. Bu tabloya göre mermer sektöründe sendikalara daha olumlu bir yaklaşım görülmektedir.

Tablo E.20

Çalıştığınız işyerinde işçilerin sendikalara bakışları nasıl?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Olumlu	93	27,4	28,4
Olumsuz	77	22,6	23,5
Bilmiyorum	151	44,4	46,2
Diğer	6	1,8	1,8
Toplam	327	96,2	100,0
Geçersiz	13	3,8	
Toplam	340	100,0	

Tablo E.21

		Çalıştığınız işyerinde işçilerin sendikalara bakışları nasıl?				Toplam
		Olumlu	Olumsuz	Bilmiyorum	Diğer	
Sektör	MERMER	68	6	45	4	123
		55,3%	4,9%	36,6%	3,3%	100,0%
	KÖMÜR	25	71	105	2	203
		12,3%	35,0%	51,7%	1,0%	100,0%
Toplam		93	77	150	6	326
		28,5%	23,6%	46,0%	1,8%	100,0%

III. 6. İŞÇİLERİN BESLENME VE SAĞLIK DÜZEYLERİ

İşçilere yöneltilen “işyerinizde sıklıkla karşılaşılan hastalıklar nelerdir?” sorusu sonucunda aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır. İşçilerin bir çoğunun verdiği yanıt bel fitiği olduklarıydı. Yaptıkları işin büyük bir fiziksel güç gerektirmesi, kaldırılan ağır mermer ve kömür kütleleri, sürekli olarak ayakta çalışılması, molaların ve tatillerin azlığı bel fitiğine ve diğer rahatsızlıklara zemin hazırlayan nedenlerdendir. İşçilerin % 67 gibi büyük bir oranı bel fitiği olduğunu belirtmiştir. Sektörlere dağılımına baktığımızda ise mermer sektöründe çalışanların kömürde çalışanlara oranla daha fazla bel fitiği oldukları görülmektedir. Mermerde çalışanların % 89,3’ü bel fitiği rahatsızlığı yaşarken, bu oran kömürde çalışanlarda % 54,6’dır (bkz. Tablo F.1 ve F.2).

Tablo F.1
Bel fitiği

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	112	32,9	33,0
	Evet	227	66,8	67,0
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Tablo F.2

		Bel fitiği		Toplam
		Hayır	Evet	
Sektör	MERMER	13	109	122
		10,7%	89,3%	100,0%
	KÖMÜR	98	118	216
		45,4%	54,6%	100,0%
Toplam		111	227	338
		32,8%	67,2%	100,0%

Neredeyse bel fitiği kadar sık karşılaşılan bir diğer rahatsızlık da akciğer rahatsızlıklarıdır. Çalışılan ortamın mermer tozu başta olmak üzere, toz ve gazlardan oluşması, gerekli önlemlerin yeterince alınmaması işçilerde akciğer rahatsızlıklarının yüksekliğinin nedenleridir. İşçilerin % 55,3’ü işyerlerinde akciğer rahatsızlıklarına sık sık yakalandıklarını belirtmişlerdir. Mermer sektöründe çalışan işçilerin % 52,8’i akciğer

rahatsızlıklarının işyerlerinde yoğun olarak görüldüğünü belirtirken, kömür sektöründe çalışanlarda bu oran % 56,9'dur (bkz. Tablo F.3 ve F.4).

Tablo F.3

Akciğer rahatsızlıkları

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	152	44,7	44,7
Evet	188	55,3	55,3
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.4

		Akciğer rahatsızlıkları		Toplam
		Hayır	Evet	
Sektör	MERMER	58	65	123
		47,2%	52,8%	100,0%
	KÖMÜR	93	123	216
		43,1%	56,9%	100,0%
Toplam		151	188	339
		44,5%	55,5%	100,0%

İşyerlerinde sıklıkla rastlanan bir diğer rahatsızlık da işitme bozuklukları ve kayıdır; iş makinelerinin yoğun olarak çalıştığı gürültülü işletmelerde sıkça görülmektedir. Bu tür makinelerin sıkça kullanıldığı mermer sektöründe işitme kaybı en fazla görülen rahatsızlıklardandır. İşçilerin % 31,3'ü işitme kaybı yaşadığını belirtmiştir. Ancak bunun büyük bölümü mermer sektöründe yaşanmaktadır. Mermerde çalışanların % 69,7'si işyerlerinde işitme kaybının çok sık yaşandığını belirtirken bu oran kömür sektöründe % 9,7'ye gerilemektedir (bkz. Tablo F.5 ve F.6).

Tablo F.5

İşitme kaybı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	233	68,5	68,7
Evet	106	31,2	31,3
Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz	1	,3	
Toplam	340	100,0	

Tablo F.6

		İşitme kaybı		Toplam
		Hayır	Evet	
Sektör	MERMER	37	85	122
		30,3%	69,7%	100,0%
	KÖMÜR	195	21	216
		90,3%	9,7%	100,0%
Toplam		232	106	338
		68,6%	31,4%	100,0%

İşitme kaybından sonra sıkça rastlanan bir hastalık da alerjidir. Yine tozlu ve gazlı, hijyenik olmayan ortamlarda bu toz ve gazın insan vücuduna teması ya da solunum yoluyla alınması sonucunda ortaya çıkan bir rahatsızlıktır. Bu rahatsızlık da mermer sektöründe daha sık görülmektedir. İşçilerin % 25,4'ü işyerlerinde alerjinin çok sık yaşandığını belirtirken, bunun mermer sektöründeki oranı % 45,9'dur, kömür sektöründe ise bu oran % 13,9'dur (bkz. Tablo F.7 ve F.8).

Tablo F.7

Alerji

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	253	74,4	74,6
	Evet	86	25,3	25,4
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Tablo F.8

		Alerji		Toplam
		Hayır	Evet	
Sektör	MERMER	66	56	122
		54,1%	45,9%	100,0%
	KÖMÜR	186	30	216
		86,1%	13,9%	100,0%
Toplam		252	86	338
		74,6%	25,4%	100,0%

Sektörde yine toz ve gazların yoğunluğundan kaynaklı olarak ortaya çıkan rahatsızlıklardan biri de cilt rahatsızlıklarıdır. Çalışanların % 22,1'i işyerlerinde cilt rahatsızlıklarının çok sık rastlandığını belirtmiştir. Mermer sektöründe çalışanların %

39,3'ü, kömür de çalışanların ise % 12,5'i cilt rahatsızlıklarının işyerlerinde sıkça meydana geldiğini ifade etmiştir (bkz. Tablo F.9 ve F.10). Sektörde çok az da olsa kanser hastalığına rastlanmaktadır. İşçilerin % 2,1'i işletmelerinde kansere rastlandığını belirtmiştir (bkz. Tablo F.11). Tablo F.12'den görüleceği üzere işçilerin yalnızca % 18,2'si işyerlerinde herhangi bir hastalığa rastlanmadığını belirtmiştir.

Tablo F.9

Cilt rahatsızlıkları

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	264	77,6	77,9
	Evet	75	22,1	22,1
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Tablo F.10

		Cilt rahatsızlıkları		Toplam
		Hayır	Evet	
Sektör	MERMER	74	48	122
		60,7%	39,3%	100,0%
	KÖMÜR	189	27	216
			12,5%	100,0%
Toplam			75	338
		77,8%	22,2%	100,0%

Tablo F.11

Kanser

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	333	97,9	97,9
Evet	7	2,1	2,1
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.12

Herhangi bir hastalığa rastlanmıyor

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	278	81,8	81,8
Evet	62	18,2	18,2
Toplam	340	100,0	100,0

Sendikalı işçilerin sendikasız işçilere oranla sürekli olarak bir hastalıklarının bulunduğunu daha çok belirttikleri görülmektedir (bkz. Tablo F.13). Sendikalı işçilerin bu konuları daha sık gözlemledikleri ve bu tür konularda daha bilinçli oldukları söylenebilir. Sendika üyesi işçilere göre, çalıştıkları işletmede sıklıkla karşılaşılan hastalıkların başında yine bel fitiği gelmektedir (bkz. Tablo F.14). Sendika üyesi işçilerin işyerlerinde sıklıkla karşılaşılan ikinci rahatsızlık olarak akciğer rahatsızlıklarını belirttikleri anlaşılmaktadır (bkz. Tablo F.15). Alerji, işitme kaybı ve bozuklukları ile cilt rahatsızlıkları sendika üyesi işçilerin işyerlerinde çokça yaşandıklarını belirttikleri diğer rahatsızlıklardır (bkz. Tablo F.16, F17 ve F.18). Tablo F.19'da görüleceği üzere sendikalı işçilerin çok az bir kısmı işyerlerinde herhangi bir hastalığa rastlanmadığını belirtmiştir.

Tablo F.13

		Sürekli bir hastalığınız var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	29	78	107
		27,1%	72,9%	100,0%
	Hayır	8	216	224
		3,6%	96,4%	100,0%
Toplam		37	294	331
		11,2%	88,8%	100,0%

Tablo F.14

		Bel fitiği		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	27	80	107
		25,2%	74,8%	100,0%
	Hayır	79	145	224
		35,3%	64,7%	100,0%
Toplam		106	225	331
		32,0%	68,0%	100,0%

Tablo F.15

		Akciğer rahatsızlıkları		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evete	38	70	108
		35,2%	64,8%	100,0%
	Hayıra	108	116	224
		48,2%	51,8%	100,0%
Toplam		146	186	332
		44,0%	56,0%	100,0%

Tablo F.16

		Alerji		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evete	74	33	107
		69,2%	30,8%	100,0%
	Hayıra	171	53	224
		76,3%	23,7%	100,0%
Toplam		245	86	331
		74,0%	26,0%	100,0%

Tablo F.17

		İşitme kaybı		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evete	72	35	107
		67,3%	32,7%	100,0%
	Hayıra	153	71	224
		68,3%	31,7%	100,0%
Toplam		225	106	331
		68,0%	32,0%	100,0%

Tablo F.18

		Cilt rahatsızlıkları		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evete	71	36	107
		66,4%	33,6%	100,0%
	Hayıra	185	39	224
		82,6%	17,4%	100,0%
Toplam		256	75	331
		77,3%	22,7%	100,0%

Tablo F.19

		Herhangi bir hastalık görülmüyor		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	102	6	108
		94,4%	5,6%	100,0%
	Hayır	170	54	224
		75,9%	24,1%	100,0%
Toplam		272	60	332
		81,9%	18,1%	100,0%

Genel olarak bir çok hastalığa, özel olarak da meslek hastalığına yakalanma riskinin yüksek olduğu madencilik sektöründe işçilerin meslek hastalıkları hastanesinden haberdar olmaları büyük önem taşımaktadır. Meslek hastalıkları hastanesi işçinin rahatsızlığının yaptığı işten kaynaklandığını onaylayarak, resmi olarak işçinin bir takım haklarını alabilmesine ve tedavisini yapabilmesine olanak sağlamaktadır. Meslek hastalıklarından ve meslek hastalıkları hastanelerinden haberdar olan, bu konuda yeterli bilince sahip olan bir işçi ise haklarını takip edebilecek ve koruyabilecektir. Ancak bu konuyla ilgili olarak elde edilen veriler işçilerin % 66'sının meslek hastalıkları hastanesinden haberdar olmadığını göstermektedir. Özellikle mermer sektöründeki işçilerin % 98,4'ü bu tür hastaneler hakkında herhangi bir bilgiye sahip değilken; kırsalda yaşayan ve daha çok köy kökenli olan kömür sektörü işçilerinin % 53,4'ünün bu konudan haberdar olması dikkate değer bir bulgudur (bkz. Tablo F.20 ve F.21). Sendikalı işçilerin, bu konuda sendikasızlara oranla daha az bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Sendikalı işçilerin % 23,8'i meslek hastalıkları hastanesinden haberdarken sendikasız işçilerde bu konuda bilgisi olanların oranı % 39'a yükselmektedir (bkz. Tablo F.22). Sendikalı olan işçilerin bu konuda yetersiz bir bilinç ve bilgiye sahip olmaları ise oldukça düşündürücüdür.

Tablo F.20

Meslek hastalıkları hastanesinden haberiniz var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	113	33,2	34,0
	Hayır	219	64,4	66,0
	Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz		8	2,4	
Toplam		340	100,0	

Tablo F.21

		Meslek hastalıkları hastanesinden haberiniz var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	2	121	123
		1,6%	98,4%	100,0%
	KÖMÜR	111	97	208
		53,4%	46,6%	100,0%
Toplam		113	218	331
		34,1%	65,9%	100,0%

Tablo F.22

		Meslek hastalıkları hastanesinden haberiniz var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	25	80	105
		23,8%	76,2%	100,0%
	Hayır	87	136	223
		39,0%	61,0%	100,0%
Toplam		112	216	328
		34,1%	65,9%	100,0%

Maden işçilerinin sağlık durumlarını ilgilendiren önemli bir husus da çevrelerinde yeterli sayıda, gerekli cihazlarla donatılmış hastanelerin ve bilinçli sağlıkçıların bulunup bulunmadığıyla ilgilidir. İşçilerin sağlık kurumlarına ulaşabilmesi ve sağlık kontrollerinden geçirilmesi yakalanabilecekleri meslek hastalıklarının tedavisi için önemlidir. İşçilerin % 49,2'si çevrelerinde yeterli sağlık kuruluşu bulunmadığını düşünmektedir (bkz. Tablo F.23). Tablo F.24'den de görüleceği gibi mermer ve kömür sektörlerinin ikisinde de bu konuda sıkıntı bulunmaktadır. Ayrıca işçilerin % 28,7'si çevrelerindeki sağlık kuruluşlarının yeterli donanıma sahip olmadıklarını düşünmektedir (bkz. Tablo F.25).

Tablo F.23

Sizce çevrenizde yeterli sağlık kuruluşu var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	114	33,5	34,2
Hayır	164	48,2	49,2
Bilmiyorum	55	16,2	16,5
Toplam	333	97,9	100,0
Geçersiz	7	2,1	
Toplam	340	100,0	

Tablo F.24

		Sizce çevrenizde yeterli sağlık kuruluşu var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	47	74	1	122
		38,5%	60,7%	,8%	100,0%
	KÖMÜR	66	90	54	210
		31,4%	42,9%	25,7%	100,0%
Toplam		113	164	55	332
		34,0%	49,4%	16,6%	100,0%

Tablo F.25

Evetse, personel, cihaz vb. konularda yeterli mi?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet		39	11,5	28,7
Hayır		97	28,5	71,3
Toplam		136	40,0	100,0
Geçersiz		204	60,0	
Toplam		340	100,0	

Sağlık kuruluşlarındaki personelin hastalarla olan ilişkileri, onları hastalıkları konusunda bilgilendirmeleri çok önemlidir. Özellikle doktorların gelen hastalarına onların mesleklerinin, işlerinin ne olduğunu sorup hastalıklarıyla meslekleri arasında ilişki kurmaları ve bu konuda hastalarını bilgilendirmesi gerekmektedir. Hastanın mesleği ile hastalığı arasında bir ilişki kuruluyorsa hastasını meslek hastalıkları hastanesine sevk etmeleri gerekmektedir. Ülkemizde hekimler genellikle hastalarını muayene ederken hastalarının mesleklerini sormayı ihmal etmektedir. Bu ihmal hastanın, konu bağlamında da maden işçilerinin meslek hastalıkları konusunda tedavi masraflarını ve tazminatlarını alabilmesini engellemektedir. İşçilerin % 65,7'si sağlık kurumlarındaki personelin davranışlarından memnuniyetsizlik duymaktadır (bkz. Tablo F.26). Ayrıca işçilerin % 70,3'ü sağlık kurumlarında kendilerine sağlık durumları hakkında yeterli bilgi verilmediğini düşünmektedir (bkz. Tablo F.27). Özellikle mermer sektöründe çalışanların % 94,3 gibi büyük bir oranı sağlık durumları hakkında yeterince bilgilendirilmediğini düşünürken, bu oran kömür sektöründe % 56,5'dir (bkz. Tablo F.28). Dikkat çekici bir bulgu ise sendikalı işçilerin bu konuda bilgilendirilme durumlarının sendikasızlara oranla daha az oluşudur. Oysa sendikalı olmanın bu işçilere meslek hastalıkları ya da sağlıkları hakkında gerekli ve yeterli bilgiyi edinmeyi yani bu konularda haklarını aramada daha bilinçli olmayı sağlaması gerekmektedir. Fakat edinilen sonuçlar bu beklentinin tersini göstermektedir. Sendikalı

işçilerin yalnızca % 15'inin sağlık durumu hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sendikasız işçiler arasında ise bu oran % 35,6'ya çıkmaktadır (bkz. Tablo F.29).

Tablo F.26

Sağlık ocağındaki ya da hastanedeki personelin davranışlarından memnun musunuz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	111	32,6	34,3
	Hayır	213	62,6	65,7
	Toplam	324	95,3	100,0
Geçersiz		16	4,7	
Toplam		340	100,0	

Tablo F.27

Hastanelerde ya da sağlık ocaklarında sağlık durumunuz konusunda size yeterli bilgi veriliyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	99	29,1	29,7
	Hayır	234	68,8	70,3
	Toplam	333	97,9	100,0
Geçersiz		7	2,1	
Toplam		340	100,0	

Tablo F.28

		Hastanelerde ya da sağlık ocaklarında sağlık durumunuz konusunda size yeterli bilgi veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	7	116	123
		5,7%	94,3%	100,0%
	KÖMÜR	91	118	209
		43,5%	56,5%	100,0%
Toplam		98	234	332
		29,5%	70,5%	100,0%

Tablo F.29

		Hastanelerde ya da sağlık ocaklarında sağlık durumunuz konusunda size yeterli bilgi veriliyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	16	91	107
		15,0%	85,0%	100,0%
	Hayır	79	143	222
		35,6%	64,4%	100,0%
Toplam		95	234	329
		28,9%	71,1%	100,0%

İşçilerin yarısından fazlası yaptığı işten dolayı yakalanabileceği bir hastalığın olup olmadığını bilmemektedir. Bu da işçilerin yaptıkları işin niteliği ve yaratabileceği sorunlar hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Yaptığı işten dolayı yakalanabileceği bir hastalık olduğunu düşünenlerin oranı % 37,9'dur. Diğer yandan, işçilerin yalnızca % 8,1'i yaptığı işten kaynaklanabilecek bir hastalığın söz konusu olmadığını düşünmektedir (bkz. Tablo F.30). Tablo F.31'den de görüleceği gibi bu konuda mermer işçilerinin % 63,9'u yaptığı işten dolayı yakalanabileceği bir hastalığın olduğunu düşünmektedir. Kömür sektöründeki işçilerin % 72'si bu konuda herhangi bir bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. Bu sektörde yaptığı işin bir hastalığa neden olabileceğini düşünenlerin oranı ise % 23,7'dir. Araştırma sonuçlarına göre sendikalı işçilerin sendikasız işçilere oranla bu konuda daha bilinçli oldukları görülmektedir. Buna göre sendika üyesi işçilerin % 53,8'i, sendikasız işçilerin ise % 32,1'i yaptığı işten dolayı yakalanabileceği bir hastalığın bulunduğunu düşünmektedir (bkz. Tablo F.32). İşçilerin büyük bir kısmı yaptığı işten dolayı yakalanabileceği hastalıkları bel fıtığı, akciğer hastalıkları, işitme kaybı olarak belirtirken; bir kısmı da astım, bronşit, solunum yetersizliği, tozdan kaynaklı iç hastalıkları ve psikolojik sorunları belirtmiştir.

Tablo F.30

Yaptığınız işten dolayı yakalanabileceğiniz hastalıklar var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	129	37,9	38,6
	Hayır	27	7,9	8,1
	Bilmiyorum	178	52,4	53,3
	Toplam	334	98,2	100,0
Geçersiz		6	1,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo F.31

		Yaptığınız işten dolayı yakalanabileceğiniz hastalıklar var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	78	18	26	122
		63,9%	14,8%	21,3%	100,0%
	KÖMÜR	50	9	152	211
		23,7%	4,3%	72,0%	100,0%
Toplam		128	27	178	333
		38,4%	8,1%	53,5%	100,0%

Tablo F.32

		Yaptığınız işten dolayı yakalanabileceğiniz hastalıklar var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	57	14	35	106
		53,8%	13,2%	33,0%	100,0%
	Hayır	72	13	139	224
		32,1%	5,8%	62,1%	100,0%
Toplam		129	27	174	330
		39,1%	8,2%	52,7%	100,0%

İşçilerin % 28,7'si çalıştıkları işletmelerin kendilerini işe girişte sağlık taramasından/muayenesinden geçirmediğini belirtmiştir (bkz. Tablo F.33). İşe giriş muayeneleri işçilerin o işe girmeden önceki sağlık durumunu resmileştirir ve kayıt altına alır. Eğer işçi iş sırasında bir hastalığa yakalanırsa bu hastalığın meslek hastalığı olduğu belirlenebilir ve işçi hak talebinde bulunabilir. İşe giriş muayenelerinin yaptırılmama oranı mermer sektöründe kömür sektöründen daha yüksektir. Kömürde çalışanların % 26,3'ü işe girdiği zaman sağlık kontrolünden geçirilmezken, bu oran mermerde çalışanlarda % 33,1'e çıkmaktadır (bkz. Tablo F.34).

Tablo F.33

İşe girişte işletme sizi sağlık kontrolünden geçirdi mi?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	236	69,4	71,3
Hayır	95	27,9	28,7
Toplam	331	97,4	100,0
Geçersiz	9	2,6	
Toplam	340	100,0	

Tablo F.34

		İşe girişte işletme sizi sağlık kontrolünden geçirdi mi?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	81	40	121
		66,9%	33,1%	100,0%
	KÖMÜR	154	55	209
		73,7%	26,3%	100,0%
Toplam		235	95	330
		71,2%	28,8%	100,0%

İşçilere yöneltilen sorulardan bazıları da maden işletmesi ve çevre arasındaki ilişki üzerinedir. İşletme açıldıktan sonra çevrede bir takım değişimlerin olup olmadığına dair işçilere bir dizi soru yöneltilmiştir. Çevre hem maden işçisinin ve ailesinin hem de madenle doğrudan ilişkisi olmayan insanların sağlığı açısından büyük öneme sahiptir. Bu konuda kömür ve mermer işçileri arasında algıları itibarıyla kayda değer bir farklılık söz konusudur. İşçilerin % 45,5 gibi büyük bir oranı işletme açıldıktan sonra sularda ve çevrede değişiklikler meydana geldiğini belirtmiştir (bkz. Tablo F.35). Sularda ve çevrede değişiklikler meydana geldiğini belirtenlerin % 96,6'sını kömür sektöründe çalışan işçiler oluşturmaktadır (bkz. Tablo F.36). Mermer sektöründeki işçilerin % 63,6'sı, su ve çevreye yönelik bir değişiklik olmadığını düşünmelerinin bu sektörün daha gelişkin yerleşim birimlerinde kurulu olmasıyla ve faaliyetlerinin içeriklerinin farklı olmasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Kömür madenciliği daha çok kırsal bölgelerde ormanlarda, su kaynaklarına yakın yerlerde kısacası doğayla iç içe olan ortamlarla ilişkili olduğundan, çevredeki değişiklikler kömür sektöründeki işçiler tarafından daha dolaysız gözlemlenebilmektedir.

Tablo F.35

İşletme açıldıktan sonra sularda ve çevrede herhangi bir değişiklik meydana geldi mi?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	146	42,9	45,5
Hayır	99	29,1	30,8
Bilmiyorum	76	22,4	23,7
Toplam	321	94,4	100,0
Geçersiz	19	5,6	
Toplam	340	100,0	

Tablo F.36

		Sektör		Toplam
		MERMER	KOMUR	
İşletme açıldıktan sonra sulara ve çevrede herhangi bir değişiklik meydana geldi mi?	Evet	5	141	146
		3,4%	96,6%	100,0%
	Hayır	75	24	99
		75,8%	24,2%	100,0%
	Bilmiyorum	38	37	75
		50,7%	49,3%	100,0%
Toplam		118	202	320
		36,9%	63,1%	100,0%

İşçilerin % 21,8'i çalıştıkları işletme açıldıktan sonra işletme çevresindeki suların renginin değiştiğini düşünmektedir (bkz. Tablo F.37). Suların tadının değiştiğini düşünenlerin oranı ise % 8,2'dir (bkz. Tablo F.38). İşçilerin % 41,5'i işletme açıldıktan sonra su kaynaklarındaki seviyelerinin azaldığı görüşündedir (bkz. Tablo F.39). Ayrıca işçilerin % 38,2'si suların akışlarında olumsuz değişiklikler meydana geldiğini belirtmiştir (bkz. Tablo F.40).

Tablo F.37

Suyun rengi değişti.

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	266	78,2	78,2
Evet	74	21,8	21,8
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.38

Suyun tadı değişti.

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	312	91,8	91,8
Evet	28	8,2	8,2
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.39

Su kaynaklarındaki su seviyesi azaldı.

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	199	58,5	58,5
Evet	141	41,5	41,5
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.40

Suların akışları bozuldu.

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	210	61,8	61,8
Evet	130	38,2	38,2
Toplam	340	100,0	100,0

Çalıştıkları işletme açıldıktan sonra işletmenin bulunduğu coğrafyada hava kirliliklerinin oluştuğunu ifade edenlerin oranı % 46,5'dir. Hava kirliliği oluştuğunu düşünenlerle aynı oranda ki bir işçi kitlesi de işletmenin bulunduğu civarda ormansızlaşma meydana geldiğini belirtmiştir (bkz. Tablo F.41 ve F.42). Bunların yanında işçilerin % 36,2'si toprak kaymalarının meydana geldiğini, % 38,8'i yaban çeşitliliğinin azaldığını ve % 40,3'ü meraların azaldığını belirtmesi işletmelerin çevreyle uyumlu bir şekilde çalışmadığını göstermektedir (bkz. Tablo F.43, F.44 ve F.45). Hava kirliliğinin oluşması, ormanların yok olması, suların kirlenmesi başta insan sağlığı olmak üzere doğayı da tehdit etmektedir. Bunun yanında toprak kaymaları gerek işçilerin gerekse de çevrede yaşayan diğer yerleşimcilerin yaşamını tehdit edebilmektedir. Bunun yanında meraların azalması çevrede yapılmakta olan hayvancılık ve çiftçiliği de olumsuz etkileyebilmektedir.

Tablo F.41

Hava kirliliği oluştu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	182	53,5	53,5
Evet	158	46,5	46,5
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.42

Ormansızlaşma oldu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	182	53,5	53,5
Evet	158	46,5	46,5
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.43

Toprak kaymaları oldu

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	217	63,8	63,8
Evet	123	36,2	36,2
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.44

Yaban çeşitliliği azaldı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	208	61,2	61,2
Evet	132	38,8	38,8
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.45

Meralar azaldı

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	203	59,7	59,7
Evet	137	40,3	40,3
Toplam	340	100,0	100,0

İşçilerin % 63,7'si çalışma koşullarının ev hayatlarında sorunlara yol açtığını düşünmektedir. Çalışma ve yaşam koşullarının ev hayatında sorunlar yarattığını düşünenlerin % 74,3'ünü kömür sektöründe çalışanlar, % 25,7'sini da mermer sektöründe çalışanlar oluşturmaktadır (bkz. Tablo F.46 ve F.47). Aile içi geçimsizlik, maddi ve manevi yetersizlikler, kavgalar, aile üyelerine zaman ayıramamadan ve yeterli maddi gelire sahip olamamadan kaynaklı huzursuzluk ve sorunlar işçiler tarafından belirtilen en önemli ailevi sorunlardır.

Tablo F.46

Çalışma ve yaşam koşullarınız ev hayatınızda sorunlara yol açıyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	211	62,1	63,7
	Hayır	120	35,3	36,3
	Toplam	331	97,4	100,0
Geçersiz		9	2,6	
Toplam		340	100,0	

Tablo F.47

		Sektör		Toplam
		MERMER	KOMUR	
Çalışma ve yaşam koşullarınız ev hayatınızda sorunlara yol açıyor mu?	Evet	54 25,7%	156 74,3%	210 100,0%
	Hayır	69 57,5%	51 42,5%	120 100,0%
Toplam		123 37,3%	207 62,7%	330 100,0%

İşçilere sıklıkla tükettikleri besin maddelerinin neler olduğu sorulduğunda en çok nohut, fasulye, bulgur, makarna, pirinç gibi gıda maddelerini sürekli tükettiklerini; bunun yanında yeterli ve sağlıklı beslenmenin unsurları olan bal, et, balık gibi besin maddelerini ise çok az tüketebildikleri görülmektedir. İşçilerin % 75'inin evine bal girmezken, % 48,5'i ise et tüketiminde bulunamamaktadır. Ayrıca işçilerin % 35,6'sı balık tüketmemektedir. Tablo F.48, F.49 ve F.50'de işçilere ait bal, et ve balık tüketim oranları ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Tablo F.48

bal aylık

Kg	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	57	16,8	16,8
0	255	75,0	75,0
0,2	1	,3	,3
0,25	1	,3	,3
0,5	6	1,8	1,8
1	8	2,4	2,4
2	3	,9	,9
3	6	1,8	1,8
4	3	,9	,9
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.49

et aylık

Kg	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	34	10,0	10,0
0	165	48,5	48,5
0,2	1	,3	,3
0,5	13	3,8	3,8
1	47	13,8	13,8
1,5	3	,9	,9
10	4	1,2	1,2
12	2	,6	,6
16	1	,3	,3
2	39	11,5	11,5
2,5	1	,3	,3
20	2	,6	,6
3	6	1,8	1,8
4	12	3,5	3,5
5	4	1,2	1,2
8	6	1,8	1,8
Toplam	340	100,0	100,0

Tablo F.50

balık aylık

Kg	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	41	12,1	12,1
0	121	35,6	35,6
0,5	3	,9	,9
1	39	11,5	11,5
1,5	5	1,5	1,5
10	3	,9	,9
12	1	,3	,3
14	1	,3	,3
15	2	,6	,6
2	64	18,8	18,8
2,5	1	,3	,3
20	4	1,2	1,2
3	8	2,4	2,4
30	1	,3	,3
4	29	8,5	8,5
5	6	1,8	1,8
6	2	,6	,6
8	9	2,6	2,6
Toplam	340	100,0	100,0

İşçilerin kendilerini ilgilendiren yasal mevzuatlar ve iş yaşamı hakkında ne tür bir bilgiye sahip olduklarına yönelik sorular sorulmuştur. Örneğin, işçilerin % 18,7'si işverenin sağlığı bozulan işçiyi yasal olarak işten çıkarma hakkının olduğunu düşünmektedir (bkz. Tablo G.1). Sağlığı bozulan işçinin işveren tarafından işten çıkarılabileceğini düşünenlerin oranı mermer sektöründe daha fazladır (bkz. Tablo G.2). Bu konuda ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç da sendikalı işçilerin sağlığı bozulan işçinin işveren tarafından işten çıkarılabileceğini sendikasız işçilere oranla daha fazla düşünmeleridir. Sendikalı işçilerin % 26,2'si böyle düşünmekteyken sendikasızların % 15,4'ü bu şekilde düşünmektedir (bkz. Tablo G.3).

Tablo G.1

İşveren sağlığı bozulan işçiyi yasal olarak işten çıkarma hakkına sahiptir.

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	62	18,2	18,7
	Hayır	270	79,4	81,3
	Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz		8	2,4	
Toplam		340	100,0	

Tablo G.2

		İşveren sağlığı bozulan işçiyi yasal olarak işten çıkarma hakkına sahiptir.		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	35	88	123
		28,5%	71,5%	100,0%
	KÖMÜR	27	181	208
		13,0%	87,0%	100,0%
Toplam		62	269	331
		18,7%	81,3%	100,0%

Tablo G.3

		İşveren sağlığı bozulan işçiyi yasal olarak işten çıkarma hakkına sahiptir.		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	28	79	107
		26,2%	73,8%	100,0%
	Hayır	34	187	221
		15,4%	84,6%	100,0%
Toplam		62	266	328
		18,9%	81,1%	100,0%

İşçilerin % 4,8'i sendikalı olmanın işveren tarafından işten çıkartılmak için yasal bir neden olduğunu düşünmektedir (bkz. Tablo G.4). Bu şekilde düşünenlerin çoğunu mermer sektöründe çalışan işçiler oluşturmaktadır (bkz. Tablo G.5). Ayrıca böyle düşünenlerin bir çoğunun sendikalı işçiler olması ise üzerinde durulması gereken bir husustur; sendikalı işçilerin % 10,3'ünün sendikalı olmanın işten çıkartılmak için yasal bir neden olduğunu düşünmesi, bu işçilerin kendi örgütlenmeleri ve sendikal hakları hakkında yeterli bilince sahip olmadıklarını göstermektedir (bkz. Tablo G.6).

Tablo G.4

Sendikalı olmak işten çıkarılmak için yasal bir nedendir.

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	16	4,7	4,8
	Hayır	316	92,9	95,2
	Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz		8	2,4	
Toplam		340	100,0	

Tablo G.5

		Sendikalı olmak işten çıkarılmak için yasal bir nedendir.		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	9	112	121
		7,4%	92,6%	100,0%
	KÖMÜR	7	203	210
		3,3%	96,7%	100,0%
Toplam		16	315	331
		4,8%	95,2%	100,0%

Tablo G.6

		Sendikalı olmak işten çıkarılmak için yasal bir nedendir.		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	11	96	107
		10,3%	89,7%	100,0%
	Hayır	5	216	221
		2,3%	97,7%	100,0%
Toplam		16	312	328
		4,9%	95,1%	100,0%

Daha önceki bölümlerde işçinin hayatını, beden bütünlüğünü riske atabilecek koşullar içerisinde çalışmayı reddetme hakkına sahip olduğunu belirtmişti. İşçilerin bu konuda ne düşündüklerini anlamak için onlara işverenin riskli bir durumda çalışmayı reddeden işçiyi işten çıkarmaya hakkı olup olmadığı soruldu. Tablo G.7'den de görüleceği üzere işçilerin % 7,3'ü işverenin böyle bir hakkı olduğunu düşünmektedir. Herhangi bir sendikaya üye işçilerin % 16'sı riskli durumda çalışmayı reddetmenin yasal olarak işten çıkarılma gerekçesi olabileceğini düşünmektedir. Bu oran sendikasız işçiler arasında % 3,2'dir (bkz. Tablo G.8). Hayli manidar görünen bu sonucun sendikal işçilerin bir bölümünün sendikal örgütlenme hakkında ve sendikal hak üzerine bilinç/bilgi eksikliklerini göstermesi bakımından üzerinde durulması gereken bir olguyu işaret ettiği söylenmelidir.

Tablo G.7

İşveren riskli bir durumda çalışmayı reddeden işçiyi işten çıkarma hakkına sahiptir.

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	24	7,1	7,3
	Hayır	306	90,0	92,7
	Toplam	330	97,1	100,0
Geçersiz		10	2,9	
Toplam		340	100,0	

Tablo G.8

		İşveren riskli bir durumda çalışmayı reddeden işçiyi işten çıkarma hakkına sahiptir.		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	9	113	122
		7,4%	92,6%	100,0%
	KÖMÜR	15	192	207
		7,2%	92,8%	100,0%
Toplam		24	305	329
		7,3%	92,7%	100,0%

Tablo G.9

		İşveren riskli bir durumda çalışmayı reddeden işçiyi işten çıkarma hakkına sahiptir.		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	17	89	106
		16,0%	84,0%	100,0%
	Hayır	7	213	220
		3,2%	96,8%	100,0%
Toplam		24	302	326
		7,4%	92,6%	100,0%

İşçilerin % 3,8'i işverenin belli sayıda işçiyi sigortasız çalıştırmaya hakkı olduğunu düşünmektedir (bkz. Tablo G.9). Böyle düşünenlerin çoğu mermer sektöründe çalışmakta ve aynı zamanda bir sendikaya da üye bulunmaktadırlar (bkz. Tablo G.10 ve G.11).

Tablo G.10

İşveren belirli sayıda işçiyi sigortasız çalıştırma hakkına sahiptir.

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	13	3,8	4,1
	Hayır	306	90,0	95,9
	Toplam	319	93,8	100,0
Geçersiz		21	6,2	
Toplam		340	100,0	

Tablo G.11

		İşveren belirli sayıda işçiyi sigortasız çalıştırma hakkına sahiptir.		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	8	112	120
		6,7%	93,3%	100,0%
	KÖMÜR	5	193	198
		2,5%	97,5%	100,0%
Toplam		13	305	318
		4,1%	95,9%	100,0%

Tablo G.12

		İşveren belirli sayıda işçiyi sigortasız çalıştırma hakkına sahiptir.		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir	Evet	10	92	102

sendikaya üye misiniz?		9,8%	90,2%	100,0%
	Hayır	3	210	213
		1,4%	98,6%	100,0%
Toplam		13	302	315
		4,1%	95,9%	100,0%

İşçilere sendikal örgütlenmenin amaçlarından ve de kazanımlarından biri olan toplu iş sözleşmelerinden kimlerin yararlanabildiği sorusu yöneltildi. Genel olarak tüm işçilerin bu konuda kafalarının karışık olduğu anlaşılmaktadır. İşçilerin % 39,4'ü *bütün işçiler*, % 35,9'u *bütün sendikalar* ve % 21,5'i *taraf sendikaya üye işçiler* yanıtlarını vermişlerdir (bkz. Tablo G.12). Ayrıca mermer sektöründe bu soruya yanıt verenlerin çoğu *bütün sendikalar* derken, kömür sektöründe en çok *bütün işçiler* yanıtı verilmiştir (bkz. Tablo G.13). Sendikalı işçilerin bu soruya verdikleri yanıtlar ise ayrıca üzerinde durulmayı gerektirmektedir. Çünkü toplu iş sözleşmeleri sendikal hareket içerisinde işçilerin haklarını kazanmalarında en önemli araçlardan biridir ve çoğu zaman ülkemizde sendika ve toplu sözleşme bir sayılmıştır. Araştırmanın bu konuyla ilgili ulaştığı sonuçlar ise şunlardır: bir sendikaya üye işçilerin % 43,3'ü toplu iş sözleşmelerinden *bütün sendikaların yararlandığını*, % 36,5'i *bütün işçilerin yararlandığını* ve % 19,2'si ise *taraf sendikaya üye işçilerin yararlandığı* yanıtını vermiştir (bkz. Tablo G.14). Sendikalı işçilerin çoğunun bu konuda doğru bilgilere sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo G.13

Toplu iş sözleşmelerinden kimler yararlanır?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Taraf sendikaya üye işçiler	73	21,5	22,1
Bütün işçiler	134	39,4	40,5
Bütün sendikalar	122	35,9	36,9
Bilmiyorum	2	,6	,6
Toplam	331	97,4	100,0
Geçersiz	9	2,6	
Toplam	340	100,0	

Tablo G.14

		Toplu iş sözleşmelerinden kimler yararlanır?				Toplam
		Taraf sendikaya üye işçiler	Bütün işçiler	Bütün sendikacılar	Bilmiyorum	
Sektör	MERMER	28	31	62	1	122
		23,0%	25,4%	50,8%	,8%	100,0%
	KÖMÜR	45	102	60	1	208
		21,6%	49,0%	28,8%	,5%	100,0%
Toplam		73	133	122	2	330
		22,1%	40,3%	37,0%	,6%	100,0%

Tablo G.15

		Toplu iş sözleşmelerinden kimler yararlanır?				Toplam
		Taraf sendikaya üye işçiler	Bütün işçiler	Bütün sendikacılar	Bilmiyorum	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	20	38	45	1	104
		19,2%	36,5%	43,3%	1,0%	100,0%
	Hayır	52	94	76	1	223
		23,3%	42,2%	34,1%	,4%	100,0%
Toplam		72	132	121	2	327
		22,0%	40,4%	37,0%	,6%	100,0%

İşçilerin % 14,1'i işverenin ciddi bir kaza olması durumunda yetkili makamları bundan haberdar etmek zorunda olduğunu bilmemektedir. Özellikle kömür sektöründe çalışan işçilerin % 20'si işverenin bu konuda bir sorumluluğunun olmadığı düşüncesindedirler (bkz. Tablo G.15 ve G.16). Sendikalı işçiler de neredeyse sendikasız işçiler kadar bu konuda işverenin bir sorumluluk taşımadığını düşünmektedir. Sendikalı işçilerin % 12,1'lik bir kısmı bu şekilde düşünürken; bu oran sendikasız işçilerde % 15,2'ye yükselmektedir (bkz. Tablo G.17). Konuya ilişkin sendikalı işçilerle sendikasız olanlar arasında önemli bir farklılığın olmaması ise üzerinde durulması gereken bir başka önemli durumu işaret etmektedir.

Tablo G.16

İşveren ciddi bir kaza olur olmaz yetkili makamları durumdan haberdar etmek zorundadır.

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	287	84,4	85,9
	Hayır	47	13,8	14,1
	Toplam	334	98,2	100,0
Geçersiz		6	1,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo G.17

		İşveren ciddi bir kaza olur olmaz yetkili makamları durumdan haberdar etmek zorundadır.		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	118	5	123
		95,9%	4,1%	100,0%
	KÖMÜR	168	42	210
		80,0%	20,0%	100,0%
Toplam		286	47	333
		85,9%	14,1%	100,0%

Tablo G.18

		İşveren ciddi bir kaza olur olmaz yetkili makamları durumdan haberdar etmek zorundadır.		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	94	13	107
		87,9%	12,1%	100,0%
	Hayır	189	34	223
		84,8%	15,2%	100,0%
Toplam		283	47	330
		85,8%	14,2%	100,0%

İşçilerin bir kısmının, işverenin işçilerine gerekli iş elbisesi ve koruyucu malzemeyi sağlama zorunluluğundan haberdar olmadıkları da ortaya çıkan bir diğer bulgudur. İşçilerin % 7,4'ü, kömür sektöründe çalışanların % 9,5'i, mermerdekilerin % 4,1'i, sendikalarının ise % 6,5'i işverenin, işçilerden onlar için sağladığı koruyucu malzemelerin ücretlerini alabileceğini düşünmektedir (bkz. Tablo G.18, G.19, G.20). Ayrıca işçilerin % 6,8'inin iş için sağlanan koruyucu malzemeleri giymek/kullanmak zorunda olmadıklarını düşünmesi de iş güvenliği bakımından önemli bir eksiklik. Bu şekilde düşünenlerin oranı kömür sektöründe daha yüksektir. Ayrıca sendikalılar arasında az da olsa böyle düşünenler bulunmaktadır (bkz. Tablo G.21, G.22 ve G.23).

Tablo G.19

İşverenler işçilerine sağladıkları koruyucu malzemelerin ücretlerini işçilerden alabilir.

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	25	7,4	7,5
	Hayır	309	90,9	92,5
	Toplam	334	98,2	100,0
Geçersiz		6	1,8	
Toplam		340	100,0	

Tablo G.20

		İşverenler işçilerine sağladıkları koruyucu malzemelerin ücretlerini işçilerden alabilir.		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	5	118	123
		4,1%	95,9%	100,0%
	KÖMÜR	20	190	210
		9,5%	90,5%	100,0%
Toplam		25	308	333
		7,5%	92,5%	100,0%

Tablo G.21

		İşverenler işçilerine sağladıkları koruyucu malzemelerin ücretlerini işçilerden alabilir.		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	7	101	108
		6,5%	93,5%	100,0%
	Hayır	18	204	222
		8,1%	91,9%	100,0%
Toplam		25	305	330
		7,6%	92,4%	100,0%

Tablo G.22

İş sırasında işçiler kendilerine sağlanan koruyucu giysileri ve ekipmanları kullanmak zorundadırlar.

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	310	91,2	93,1
	Hayır	23	6,8	6,9
	Toplam	333	97,9	100,0
Geçersiz		7	2,1	
Toplam		340	100,0	

Tablo G.23

		İş sırasında işçiler kendilerine sağlanan koruyucu giysileri ve ekipmanları kullanmak zorundadırlar.		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	120	3	123
			2,4%	100,0%
	KÖMÜR	189	20	209
		90,4%	9,6%	100,0%
Toplam		309	23	332
		93,1%	6,9%	100,0%

Tablo G.24

		İş sırasında işçiler kendilerine sağlanan koruyucu giysileri ve ekipmanları kullanmak zorundadırlar.		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	104	4	108
		96,3%	3,7%	100,0%
	Hayır	202	19	221
		91,4%	8,6%	100,0%
Toplam		306	23	329
		93,0%	7,0%	100,0%

İşçilere herhangi bir hak ihlali ile karşılaşması durumunda ne yapacağı, nerelere başvurabileceğini bilip bilmedikleri sorulmuştur. İşçilerin yalnızca % 27,9'u herhangi bir hak ihlali durumunda nasıl ve nereye başvuracağını bildiğini düşünmektedir. İşçilerin % 26,5'i böylesi bir durumda nereye ve nasıl başvuracağını bilmemekte; % 43,2'si ise kısmen bildiğini düşünmektedir (bkz. Tablo G.24). Mermer sektöründe çalışan işçilerin % 42,1'i nereye nasıl başvuracağını bildiğini belirtirken; % 15,7'si konuyla ilgili herhangi bir bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Diğer yandan kömür sektöründeki işçilerin yalnızca % 20,5'i bir hak ihlali durumunda nasıl davranacağını bildiğini düşünmektedir. İki sektörde de kısmen ne yapılabileceğini bilenlerin oranları birbirlerine yakınken, nasıl davranacağını bilmeyenlerin oranı % 33,8'le kömür sektöründe daha yüksektir (bkz. Tablo G.25). Sendikalılığın bir hak ihlali durumunda nasıl ve nereye başvurulacağını bilmesinde işçilere, sendikasızlara oranla az da olsa bir katkı sunduğu söylenebilir. Sendikalı işçilerin % 38,7'sinin bir hak ihlali karşısında nasıl davranacağını bilmesinin yanında % 26,4'ünün bilmemesi ise düşündürücü bir durumdur (bkz. Tablo G.26). Sendika üyesi işçilerle, sendikasız işçiler arasında konuya ilişkin anlamlı bir farklılığın bulunmaması da manidar bir durumu göstermektedir.

Tablo G.25

Herhangi bir durumda nasıl-nereye başvuracağımı biliyorum.

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	95	27,9	28,6
	Hayır	90	26,5	27,1
	Kısmen	147	43,2	44,3
	Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz		8	2,4	
Toplam		340	100,0	

Tablo G.26

		Herhangi bir durumda nasıl-nereye başvuracağımı biliyorum.			Toplam
		Evet	Hayır	Kısmen	
Sektör	MERMER	51	19	51	121
		42,1%	15,7%	42,1%	100,0%
	KÖMÜR	43	71	96	210
		20,5%	33,8%	45,7%	100,0%
Toplam		94	90	147	331
		28,4%	27,2%	44,4%	100,0%

Tablo G.27

		Herhangi bir durumda nasıl-nereye başvuracağımı biliyorum.			Toplam
		Evet	Hayır	Kısmen	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	41	28	37	106
		38,7%	26,4%	34,9%	100,0%
	Hayır	54	62	106	222
		24,3%	27,9%	47,7%	100,0%
Toplam		95	90	143	328
		29,0%	27,4%	43,6%	100,0%

İşçilerin % 14,5'inin, işletmelerin atıklarını dere ya da benzeri su kaynaklarına atabileceğini düşünmesi de düşündürücüdür. Bu şekilde düşünen işçilerin büyük kısmı kömür sektöründe çalışmaktadır. Kömür sektöründeki işçilerin % 16,8'i, mermerde çalışanların % 9,5'i, işletmelerin atıklarını dere ya da benzeri su kaynaklarına atabileceği kanaatindedir. Ayrıca sendikalı işçilerin % 10,7'si de bu kanaatedir (bkz. Tablo G.27, G.28 ve G.29).

Tablo G.28

İşletmeler atıklarını dere ya da benzeri su kaynaklarına atmakla yükümlüdür?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	48	14,1	14,5
	Hayır	283	83,2	85,5
	Toplam	331	97,4	100,0
Geçersiz		9	2,6	
Toplam		340	100,0	

Tablo G.29

		İşletmeler atıklarını dere ya da benzeri su kaynaklarına atmakla yükümlüdür?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	11	105	116
		9,5%	90,5%	100,0%
	KÖMÜR	36	178	214
		16,8%	83,2%	100,0%
Toplam	47	283	330	
		14,2%	85,8%	100,0%

Tablo G.30

		İşletmeler atıklarını dere ya da benzeri su kaynaklarına atmakla yükümlüdür?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	11	92	103
		10,7%	89,3%	100,0%
	Hayır	35	187	222
		15,8%	84,2%	100,0%
Toplam	46	279	325	
		14,2%	85,8%	100,0%

IV. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın ulaştığı bulgu ve sonuçlar üzerine ayrıntılı yorum ve değerlendirmeler yapmayı araştırma ekibi tercih etmemiştir. Bunun yerine elde edilen veri, bulgu ve sonuçların kendilerinin konuşması ve alanın doğrudan muhatabı olan sendika ve yöneticilerinin söz konusu veri, bulgu ve sonuçları yorumlamaların daha isabetli ve anlamlı olacağına inanmalarından kaynaklanmaktadır. Bu tespit ve tercih ise: mevcut bulgu ve sonuçlardan siyasalar/stratejiler üretecek olanın öncelikle sendika olması gerektiğine olan inançtan kaynaklanmaktadır. Alanın dışında yer alan araştırmacılar olarak veri, bulgu ve sonuçlara yönelik her türlü yorum/değerlendirme vb girişimin ne kadar isabetli olacağına tartışma götürmesinden; diğer yandan ise böylesi bir tutumun etik bir yaklaşım olmayacağını düşünmekten dolayıdır.

Yukarıda dile getirilen neden ve kaygılardan dolayı ayrıntılı bir sonuç ve değerlendirme yerine, aşağıda araştırmanın ulaştığı en genel temel bulgu ve sonuçlar başlıklar halinde verilmektedir:

- İşçilerin doğdukları yerleşim yerine bakıldığında çalışanların daha çok kırsal kökenli oldukları görülmektedir (Tablo A.3).
- İşçilerin doğdukları yerleşim birimleri ile sendikalılık arasında bir ilişki kurulduğunda ortaya ilgi çekici bir tablo çıkmaktadır. Herhangi bir sendikaya üye işçilerin % 53,7'si gibi önemli bir oranı köy doğumludur (Tablo A.5). Kentte doğmuş olanların sendikalılık oranının çok düşük olması bu durumu daha da ilginç kılmaktadır. Kentte doğan bir işçinin kırsal kökenli birine oranla hak arama bilincine daha fazla sahip olması beklenirken, durum bunun tersini göstermektedir. Köy doğumluların işçileşme süreçlerinde piyasaya karşı daha yalnız ve savunmasız kalarak sendikalaşmaya yönelmesi bu durumun nedenleri arasında gösterilebilir.
- Madencilik çalışma koşullarının ağır ve tehlikeli olması nedeniyle her yaşta bireyi istihdam etmeye elverişli değildir. Bu sektörde çalışanların yarısını 27-36 yaş aralığındaki

bireyler oluşturmaktayken; 37-46 yaş aralığında bulunanların oranı % 32,6'dır. Sektörde 46 ve üzeri yaşta olup da çalışmaya devam etmekte olanların oranı ise çok düşüktür (Tablo A.6).

- İşçilerin aile yapılarına bakıldığında madencilik sektöründe 1-3, ya da 4-5 kişiden oluşan çekirdek aile yapısının ağırlık taşıdığı görülmektedir (Tablo A.9).
- Madencilik sektöründe çalışanlar arasında dikkate değer bir mekansal hareketlilik ve/veya göç hareketliliği görülmektedir (Tablo A.11). Köylü üretim ilişkilerinin gittikçe azalması ve gelir getirmemesi, hızlı kentleşme ve artan yoksulluk göçü tetikleyen temel unsurlardır. Sendikalı olanların büyük bir oranının köy doğumlu olmaları da hesaba katılırsa şu sonuca varabilir: bir köyde doğup, köyünden göç etmek durumunda olan işçiler, göç ettikleri yerleşim yerindeki tek başlıklarını ve korunaksızlıklarını sendikalı olmakla gidermekte ve karşılaştıkları hak ihlallerine karşı sendikalılığı bir savunma ve korunma mekanizması olarak daha çok benimsemektedirler. Çalışmanın önemli bulgularından bir tanesi göç eden işçilerin sendikalılıkla olan ilişkisiyle ilgilidir. Herhangi bir sendikaya üye olan işçiler arasında göç etmiş bulunanların oranı % 60,2'dir.
- Ailelerin aylık net gelir grupları belirlenirken Türk-İş'in 2006 Mart Ay'ı açlık ve yoksulluk sınırları referans olarak alınmıştır. Buna göre o dönemin açlık sınırı olan 570 YTL ve altında ücret alanların oranı işçilerin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Araştırma sonucuna göre işçilerin % 49,1'i açlık sınırında ve altında aylık net aile gelirine sahip bulunmakta ve insanca yaşamak için gerekli olan bir gelire sahip bulunmamaktadır.
- İşçilerin bir kısmı aynı zamanda tarımsal üretimde bulunmaktayken, bir kısmı da hayvansal üretimde bulunmaktadır. Bunlar ürettikleri ürünleri ya aile içinde tüketmekte ya da bir kısmını satmaktadırlar. Ürettiklerini tüketerek veya satarak olsun bu tür faaliyetlerin işçilerin geçimlerini sağlamak ve kendilerinin ve ailelerinin yeniden-üretiminde önemli alternatif stratejiler olduğu söylenebilir.

- Bunun yanında bazı işçiler kaymakamlıktan, bazıları da çalıştıkları işletmeden kömür yardımı almaktadırlar. Kaymakamlıktan ve çalıştığı işletmeden yardım işçiler arasında da farklılıklar bulunmaktadır (Tablo B.14); kaymakamlıktan veya çalıştığı işletmeden erzak yardımı alanların hiçbiri tarımsal veya hayvansal üretimde bulunmamaktadır. (Tablo B.10, B.11, B.12 ve B.13). Başka bir deyişle, hayvansal veya tarımsal faaliyetlerde bulunan işçilerin tamamına yakını çalıştığı işletmeden ya da kaymakamlıktan yardım almamaktadırlar. Tarımsal veya hayvansal üretimde bulunan işçilerin oranının düşüklüğü göz önünde bulundurulduğunda işçilerin önemli bir kısmının belirli miktarlarda erzak, kömür, gıda vb destek ve yardımlara “muhtaç” konumda kaldıkları görülmektedir. Hem tarımsal hem de hayvansal üretimde bulunanlar ise çok düşük bir orandadır (Tablo B.9). Bütün bunlar işçilerin önemli bir kısmının bir şekilde erzak vb. bir desteğe ya da yardıma bağımlı bir biçimde yaşadığını göstermektedir. Kaymakamlıktan ve çalıştığı işletmeden yardım alanların tamamına yakını açlık sınırında ve açlık sınırının altında yaşayan işçiler oluşturmaktadır. Yine tarımsal ve hayvansal üretimle meşgul olanların yarısına yakınının 569 YTL ve altında aylık aile net gelirine sahip olmaları ise bu alternatif geçimlik stratejisinin de işçilerin yoksulluk ve açlıkla baş etmede yeterli olmadığını göstermektedir.

- İşçilerin % 51,9’u oturdukları konutta kiracıdırlar ve % 70,2’si 1-2 odalı evlerde yaşamaktadırlar (Tablo B.24 ve Tablo B.27).

- İşçilere yöneltilen evlerinde hangi olanakların bulunduğuna yönelik sorulara verilen yanıtlar maden işçisi ve ailesinin “lüks tüketim” ürünlerine sahip olmadıklarını göstermektedir. Örneğin, işçilerin yalnızca % 5’nin evinde bilgisayar bulunmaktadır; yine % 12,6’nda otomatik bulaşık makinesi, % 13,5’inde de güneş enerjisi bulunmaktadır (Tablo B.34, B.35, B.36). Lüks sayılabilecek tüketim ürünleri bir tarafa bazı işçilerin evlerinde temel tüketim ve kullanım malzemeleri bile bulunmamaktadır. Örneğin, işçilerin % 12,1’inin evinde en yaygın iletişim araçlarından sayılabilecek telefon bulunmamaktadır (Tablo B.37). Ayrıca, % 5,9’unun evinde ise kanalizasyon sistemi yoktur (Tablo B.38).

- İşçilerin sosyo-ekonomik özelliklerinden dikkat çekici olanlardan birisi sendikalı işçilerin sendikasızlara oranla daha az yıllık maaş+ikramiye almakta olmalarıdır (Tablo B.42). Araştırmanın ilgi çekici bulgularından birisi de sendika üyesi olmayan işçilerin, sendika üyesi işçilere kıyasla evlerinde sahip oldukları olanaklar bakımından daha iyi bir durumda bulunmalarıdır (Tablolar B.43, B.44 ve B.45). Bunun sendikasız işçilerin tarımsal ve hayvansal faaliyetlerden kaynaklanan ek gelirlere sahip bulunmalarıyla ilgili olduğu söylenebilir.

- Sendika üyesi olan ve olmaya işçiler arasındaki bir diğer farklılaşma ise sosyal yardımlardan yararlanma oranlarında görülmektedir; sendika üyesi işçilerin sosyal yardımlardan sendikasız işçilere oranla daha fazla yararlandıkları görülmektedir (Tablolar B.51 ve B.52). Özellikle kaymakamlıktan alınan yakacak yardımlarını büyük oranda sendikalı işçiler almaktadır. Sendikalı olmanın işçilere sosyal yardımlardan yararlanma konusunda belirli bir bilinç kattığı söylenebilirse de bunun sözü edilen “bilinçlilik durumu”nun ötesinde, işçilerin en temel gereksinmelerini (gıda temini, giyinme, ısınma, vb) karşılamak gibi zorunluluklar da göz önünde bulundurulmalıdır.

- Eğitime yapılan harcamalara bakıldığında ise, sendikalı işçilerin sendikasızlara oranla eğitime daha fazla harcamada buldukları görülmektedir. Sendikalıların % 68,2’si bütçelerinden değişen oranlarda eğitime para aktarmaktadır. Sendikasızlarda ise bu oran % 50’nin altına düşmektedir (Tablo B.53). Sendikalılığın işçilere çocuklarının eğitimlerine daha fazla önem vermeleri konusunda katkı sunduğu söylenebilir.

- İşçilerin % 16,5’inde bir motorlu taşıt bulunmaktadır (Tablo B.65). Motorlu taşıtı bulunanların gelir düzeyleri de birbirinden farklılık göstermektedir. Ailesinin aylık net geliri 569 YTL ve altında olanların % 6,8’i bir motorlu taşıta sahipken, gelir düzeyi 570-1854 YTL arasında olanlarda motorlu bir taşıta sahip olma oranı % 26,3’e yükselmektedir (Tablo B.66).

- İşçilerin işteki konumlarına bakıldığında % 84,6’sının maaşlı olarak sürekli çalıştıkları görülmektedir (Tablo C.1). Fakat bu süreklilik işçilerin ne kadar süredir

işyerlerinde çalıştıkları ve işten çıkarılma durumlarına bakıldığında sağlıklı bir süreklilik olmaktan çıkmaktadır. İşçilerin % 27,9'u 1 ve 2 yıl; % 23,5'i 2-4 yıl, % 15,5'i 4-5 yıl, % 14,7'si 1 yıl ve altı zamanda, % 14,5'i de 5 yılın üzerinde bir zamandır şu anki işyerlerinde çalışmaktadır. Mevcut işyerinde kaç yıldır çalışıyorsunuz sorusuna verilen en uzun zaman 9 yıldır. Bu da işçilerin çalıştıkları sektörde çok yeni olduklarını, sektördeki bir işletmede uzun süreli olarak çalışma durumunun pek sık karşılaşılan bir durum olmadığını göstermektedir.

- İşçilerin aylık ücretlerine bakıldığında % 65,2'sinin 381-649 YTL arası ücret aldıkları görülmekte; % 10,7'si 381 ve altında maaş almaktadır. Madencilik sektöründe en yüksek maaş dilimi ise 650-1000 YTL arasındadır (Tablo C.3).

- Araştırmaya katılan işçilerin % 98,5'i SSK'lıdır; bu oran sosyal güvenlik düzeyinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (Tablo C.10). Ancak bu durumunun sorunsuz olmadığını araştırmanın sonuçları itibarıyla vurgulamak gerekmektedir. Örneğin, işçilerin % 18,8'nin sigorta primleri eksik yatırılırken, % 4,2'sininki ise arada sırada yatırılmaktadır (Tablo C.11). Ayrıca yasal olarak işçinin sigorta primlerinin aldığı ücret üzerinden yatırılması gerekmektedir. Araştırmadan çıkan sonuç ise bu durumun gerçekleşmediğini göstermektedir. Aldıkları ücretin altında asgari ücret ödemeleri işçilerin emeklilik maaşlarının düşük olmasına neden olmaktadır. Ayrıca sigorta primlerinin düşük oranlarda yatırılması işverene daha fazla kâr sağlamaktadır. Bu açıdan da maden işçileri ciddi bir hak ihlaline maruz kalmaktadırlar.

- Çalışma hayatında, özellikle madencilik gibi denetlenmesi zor, dağınık olan bir sektörde işçilerin işten çıkarılıp tekrar işe alınmaları yani işe girdi-çıkı yapma durumu işverenlerin sigorta, emeklilik, tazminat gibi konularda daha az harcama yapmalarını sağlamaktadır. Bu tür durumlar karşısında işçi, emeklilik, kıdem tazminatı gibi haklarını tam olarak alamamaktadır. Bu açıdan madencilik sektöründe çalışanlara işyerlerinde işe girdi çıktıkların yapılıp yapılmadığı üzerine bir soru sormanın gerekli olduğu düşünülmüştür. Araştırmanın sonuçları da bu suiistimalin/sorunun varlığını teyit etmektedir. Araştırmanın bulgularına göre, işçilerin % 47,5'i işyerlerinde işe girdi-çıkı

yapıldığını belirtmiştir. İşe girdi-çıkıtı yapma durumunun kömür sektöründe çok daha yoğun olarak yaşandığı görölmektedir (Tablo C.23 ve C.24). Dikkat çekici bir bulgu ise sendikal örgütlenmenin yoğun olduğu işyerlerinde işe girdi-çıkıtı yapma oranlarının sendikasız işçilerin çalıştığı yerlere oranla daha düşük olmasıyla ilgilidir; bu durum sendikalılığın suiistimalleri engellemede olumlu bir gösterge olması olarak değerlendirilebilir (Tablo C.25).

- Haftalık ve yıllık izinler konusunda sendikasız işçilerin sendikalılara göre daha çok hak ihlaline maruz kaldığı araştırma bulguları arasındadır. görüleceği üzere sendikalı İşçilerin % 78,7'si haftalık izinlerini kullanabilirken, bu oran sendika üyesi olmayan işçiler arasında % 60,9'a gerilemiştir (Tablo C.36). Yıllık ücretli izinlerini kullanabilme hususunda da sendikasızlar daha kötü durumdadırlar. Sendikasızların yıllık izinlerini kullanabilme oranları % 32 iken bu oran sendikalı işçilerde % 55,6'ya yükselmektedir. Ayrıca sendikalı işçilerin büyük bir bölümü tüm bayramlarda izinliyken, sendikasızların büyük bölümü ise yalnızca dini bayramlarda izinli olmaktadır (Tablo C.37 ve C.38).

- Doğal nedenler gibi işçilerin dışında gelişen nedenlerden ötürü üretime ara verildiğinde işçinin ücretinin ödenmesi ve mağdur edilmemesi bir hak iken, bu hakkın madencilik sektöründe pek işlerlik taşımadığı görölmektedir. İşçilerin % 64,1'i kendi iradeleri ve bilgileri dışında üretime ara verildiğinde ücretlerinin yatırılmadığını belirtmektedirler (Tablo C.46).

- İşten çıkarılan işçilerin hak arama bilincini en iyi ifade edebilecek eylemlerden birisi mahkemeye başvurup vurmadığıdır. İşten çıkarılan işçilerin % 59,8'inin mahkemelere başvurduğu anlaşılmaktadır (Tablo C.62). Mahkemeye başvuranların çoğu kömür sektöründen ve sendikalı işçilerden oluşmaktadır (C.63 ve C.64). İşten çıkarıldıkları için mahkemeye başvuran işçilerin % 43,4'ünün davası lehine sonuçlanmıştır. % 49,1'inin davası devam ederken yalnızca % 1,9'unun davası aleyhine sonuçlanmıştır (Tablo C.65). Bu oranlar işçilerin haksız yere işten çıkartıldıklarını teyit etmek bakımından hayli anlamlı görünmektedir.

- İşçilerin dörtte üçü çalıştıkları işten memnun olduklarını belirtmiştir. Mermer ve kömür sektörlerinde çalışanların yaklaşık dörtte üçü çalıştığı işten memnunken; bu memnuniyet oranı sendikalılarda % 67,9, sendikasızlarda ise % 80,9'dur (Tablo C.73, C.74 ve C.75). İşçilerin bunca kötü koşullarda yaşamasına rağmen yaptıkları işten bu kadar yüksek oranlarda memnuniyet duymalarının sebebinin mevcut koşullardaki işsizlik tehdidi olduğu söylenmelidir.

- İşçilerin üçte ikisine yakını çalıştığı işte çok yorulmakta olduklarını belirtmişlerdir. İlginç olan bir bulgu ise çalıştığı işte çok yorulduğunu belirtenlerin oranının kömür sektöründe mermere oranla görece daha az olmasıdır (Tablo C.88 ve C.89). İşçilerin yaptıkları işe ilişkin bir diğer düşünceleri ise yaptıkları işin sağlıklarına zarar verip vermemesi üzerinedir. Genel olarak işçilerin % 72,5'i yaptıkları işin sağlıklarına zarar verdiğini düşünmektedir.

- İşçilerin % 85,4 gibi büyük bir oranı aldığı ücretin çalıştığı işin zorluğu ve riskiyle uyumlu olmadığını düşünmektedir.

- İşçilerin % 12,1'i maaşlarını almakta sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu işçiler maaşlarının düzenli verilmediğini ya da geç verildiğini belirtmiştir. İşçilerin mağduriyet yaşadıkları bir diğer konu da sigorta primlerinin yatırılmasıyla ilgilidir. İşçilerin % 18,8'inin sigorta primlerinin yatırılmadığı ya da düzensiz yatırıldığı görülmektedir. Vurgulanması gereken bir başka bulgu ise sigorta primleri konusunda yaşanan mağduriyet oranının sendikalı işçilerde sendikasız olanlara göre daha fazla oluşudur (Tablo C.104).

- Madencilik sektöründe çok sık rastlanan bir durum da taşeronluk uygulamasıdır. Taşeronlaştırma asıl işverenin işi parçalara ayırarak, her bir parçayı başka bir işletmeye ya da şahısa yaptırtmasıdır. İşverenler ekonomik nedenlerden dolayı, büyüme ve üretimi arttırmak gibi gerekçelerle taşeronlaşmaya gitmektedirler. Sendikasız ve ucuz işgücü çalıştırma bu yöntemle daha kolay olabilmektedir. Ayrıca taşeronlaştırma yoluyla işverenler işçilerin sosyal ve ekonomik haklarının bir kısmını daha rahat "törpüleyebilmektedirler". İşçilerin yarısına yakını işyerlerinde taşeron sistemiyle işçi çalıştırıldığını söylemiştir (Tablo

C.108). Sendikasız işçilerin çalıştıkları işletmelerde taşeron sistemiyle işçi çalıştırılması durumu sendikalı işçilerin çalıştıkları işyerlerine göre oldukça fazladır (Tablo C.110).

- Araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde madencilik sektörüne bakıldığında maden işçilerinin çalıştıkları koşulların onların yaşamlarını tehdit ettiği ve meslek hastalıklarına ve iş kazalarına sebep olacak bir ortamda çalıştıkları görülmektedir. Maden işçilerinin iş kazaları geçirmelerinin ve meslek hastalıklarına yakalanmalarının sıklıkla yaşanabildiği ve bunların bir çok nedeni olduğu araştırmanın bulguları arasındadır. İşçilerin işe başlamadan önce yapacakları işi tanımaları, yaptıkları işten dolayı ortaya çıkabilecek muhtemel kazalar ve meslek hastalıkları hakkında bilgilendirilmesi, bunlara karşı nasıl tedbirler alınacağını öğrenmesi; kısacası riskler ve güvenlik konusunda eğitimler alması gerekli iken; araştırmanın da saptadığı üzere, işçilerin büyük çoğunluğu yaptıkları iş, o işte kullanılan makineler vb. hakkında böyle bir eğitim ya da bilgilendirmeden yoksunlardır (Tablo D.1 ve D.2). Böylesi bir eğitim almamanın veya bilgilendirmenin olmamasının yanı sıra işçilerin yarısından fazlası, kendilerine yaptıkları işe uygun koruyucu ekipman, giyim ve teçhizat da sağlanmadığını belirtmişlerdir. İşçilerin yalnızca % 48,2'si işverenlerinin kendilerine bu ekipmanları sağladığını belirtmektedir (Tablo D.3).

- Araştırmadan çıkan bir sonuca göre işçilerin % 46,4'ü işyerlerinde işyeri hekimi bulunmadığını belirtmişlerdir.

- İşçilerin beşte dördünden fazlası riskler ve güvenlik konusunda bir eğitim almamıştır (Tablo D.16).

- İşçilerin yarısından fazlası işyerlerinde sağlık kontrollerinden geçirilmemektedir (Tablo D.22). Bir sendikaya üye işçilerin % 54,7'si –bu oran sendikasızlardan daha yüksek– sağlık kontrollerinden geçirildiklerini belirtmişlerdir. Yine sendikalı işçilerin sendikasız işçilere oranla daha sık sağlık kontrollerinden geçirildikleri görülmektedir (Tablo D.24). Sendikalı işçilerin % 47,1'i 6 ayda bir sağlık kontrolüne girdiğini belirtirken, sendikasızların % 31,9'u yılda bir kere sağlık kontrolünden geçirildiklerini ifade etmiştir (Tablo D.25). İşçilerin % 74,4'ü sağlık kontrolleri sonucunda kendilerine sağlık durumları hakkında bilgi

verilmediğini söylemiştir. Sağlık kontrolleri sonucunda işçilere bilgi verilmemesi durumu kömür sektöründe mermer sektörüne göre daha yüksek bir orandadır. Sendikalılarda periyodik sağlık kontrolleri sonucu bilgilendirilme oranının düşük olması da vurgulanması gereken bir sonuç olup; sendikalı olmanın bu konuda belirgin bir bilinç yarat(a)madığını göstermektedir (Tablo D.28).

- Araştırmanın ortaya koyduğu bir hak ihlali de, sağlık durumu iyi olmadığı için işçilerin işten çıkarılmalarıyla ilgilidir. İşçilerin % 36,5'i sağlık durumu bozulduğu için işten çıkarılan işçiler olduğunu belirtmişlerdir (Tablo D.29). İşverenin, yaptığı işten dolayı bir meslek hastalığına yakalanan işçilerin masraflarını karşılamadığını belirtenlerin oranı % 44,1'dir (Tablo D.31). Bu konuda bir diğer ilgi çekici sonuç ise sağlık konusunda sendikalı olma durumunun sendikasız olma durumuna göre fazla bir bilinç ve kazanım sağla(ya)madığıdır. Hatta sendikalıların bu konuda sendikasızlara oranla daha fazla hak ihlaline maruz kaldığı görülmektedir (Tablo D.34).

- Sendikalı olmanın riskli durumlarda çalışmayı engelleyen bir mekanizma işlevi görmediği de araştırma sonuçlarından ortaya çıkan bir durumdur (Tablo D.37). İşçilerin riskli durumlarda çalışmayı reddetmeleri onların işten atılmalarına, uyarı cezası ya da yevmiye cezası almalarına neden olmaktadır. İşçilerin % 23'ü riskli bir durumda çalışmayı reddettiğinde işten atılmakla tehdit edildiğini, % 8,4'ü işveren ve yöneticilerle tartıştıklarını, % 4,7'si uyarı ve para cezası aldıklarını söylerken işçilerin yalnızca % 8,3'ü herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtmektedir.

- Araştırmanın dikkat çeken bir diğer önemli bulgusu da madencilik sektöründe meydana gelen iş kazalarına ilişkindir. İşçilerin % 87,4'ünün çalıştığı işletmelerde, sıklıkları değişmekle birlikte iş kazaları yaşanmaktadır. İşçilerin % 47,1'i çalıştıkları işletmelerde haftada bir ya da birkaç kez iş kazası yaşandığını belirtmiştir (Tablo D.41). İş kazası olma sıklığı iki sektörde de yoğun olmasına rağmen kömür sektöründe en çok haftada bir ya da birkaç kez iş kazası olurken, mermer sektöründe en çok ayda bir ya da birkaç kez iş kazası yaşanmaktadır (Tablo D.42). Gerçekleşen bu iş kazaları sonucunda işçilerin % 25'ine yakın

bir kısmı ya tutanak tutulmadığını ya da sadece ciddi kazalarda tutanak tutulduğunu belirtmiştir (Tablo D.43).

- İşçilerin yarısına yakını işyerlerinin denetlenmediğini söylemiştir. İşyerlerinin denetlendiğini söyleyenlerin % 42,3'ü ise ancak bir şikayet söz konusu olduğu zaman işyerlerinin denetlendiğini belirtmiştir (Tablo D.44 ve Tablo D.45). Sendikali işçilerde işyerlerinin denetlenmediği fikri sendikasızlara oranla daha yüksektir (Tablo D.46).

- İşçilerin % 38,8'i çalıştıkları işletmede sendikali işçilerin bulunduğunu belirtirken, kendileri sendikali olan işçilerin oranı ise % 32,5'dir (Tablo E.1 ve E.2). Sendikalılık oranı mermer işçilerinde % 44,7'yken, kömür sektöründe bu oran % 25'e düşmektedir (Tablo E.3).

- Sendikali işçilerin sendikal örgütlenmeyle tanışmaları oldukça yenidir (Tablo E.5). Sendikali işçilerin yalnızca % 20'si 5-9 yıldır, % 6,3'ü ise 10 ve üzeri yıldır sendika üyesidirler.

- Görüşülen işçilerin % 93,9'u sendikali olmak ister misiniz sorusuna evet yanıtını vermiştir. İşçilerin yarısından fazlası ise bu soruya yanıt vermemiştir (Tablo E.6). İşçilerin % 30'a yakını sendikali olmak istemelerinin nedeni olarak haklarını koruyabilmeyi veya güvence altına alabilmeyi belirtmektedirler (Tablo E.8).

- Sendikaya üye olmak istemediklerini belirten işçilerin büyük bir bölümü sendikalıların işten atılma olasılığını bir sendikaya üye olmak istememelerinin nedeni olarak belirtmişlerdir (Tablo E.9). Gerçekten bu durumu destekleyen bir gösterge de işçilerin % 28,5'inin çalıştıkları işletmede sendikali olduğu için işten çıkarılan işçilerin olduğunu belirtmektedirler (Tablo E.10). Kömür sektöründe sendikal faaliyetler nedeniyle işten çıkarılmaların daha fazla olduğu yine bu sektörde çalışan işçiler tarafından belirtilmektedir (Tablo E.11).

- İşçilerin % 22,8'i daha önce bir sendikaya üye olup işveren baskısından dolayı ayrıldıklarını belirtmişlerdir (Tablo E.12). Daha önce bir sendikaya üye olup da bu sendikadan ayrılan işçiler bu duruma neden olarak en çok işverenin baskısını, işten çıkarılmaları ve ücretsiz izine çıkartılmalarını göstermişlerdir. Bunun dışında bir diğer durum ise işçilerin sendikal faaliyetlerde bulunduğu için baskılarla karşılaşmasıdır (Tablo E.14). Karşılaşılan baskılar; sendikadan istifaya zorlanma, işten atılma tehdidi, ücretsiz izine çıkartılma, işten atılma, sürekli izlenme ve psikolojik baskılar şeklinde dile getirilmektedir. Ayrıca bazı işçiler bu tür baskılardan çekindikleri için sendikalılıklarını işverenden gizli tutmaktadırlar.

- İşçilerin % 50'sinin daha önce bir grev ya da direnişe katıldıklarını görülmektedir (Tablo E.16). Burada grev ile direniş biçiminde bir ayrım yapılmasının nedeni, bir çok işçinin yasal olarak grev yapabilmeye imkanlarına sahip olmaması; bunun yerine *illegal* olan direnişi bir hak arama yöntemi olarak sıkça benimsemelerindedir. İşçilerin % 85,8'si katıldıkları grev ya da direnişin temel nedeni olarak kendilerine karşı yapılan hak ihlallerini göstermiştir. Bunun yanında düşük bir orandaki işçi de grev/direniş nedeni olarak yapılan özelleştirmeleri, toplu sözleşmelerdeki ücret anlaşmazlığını ve yeni haklar elde edebilmeyi göstermiştir (Tablo E.18). Burada dikkat çeken nokta işçilerin grev/direniş nedeni olarak yeni haklar elde edebilmeyi çok fazla düşünmemiş olmalarıdır. Bu durumdan işçilerin haklar açısından ilerlemeci bir anlayış yerine savunmacı ya da korumacı bir anlayışa sahip oldukları sonucu çıkartılabilir.

- Araştırmanın bulgularından biri de sendikalı olan işçilerin % 79'unun daha önce bir grev ya da direniş tecrübesine sahip olmalarıyla ilgilidir. Sendikalı işçilerin sendikasızlara göre daha fazla direniş ya da greve katılmış oldukları görülmektedir. Sendika üyesi olmayan işçilerin yalnızca % 35,9'u daha önce bir greve ya da direnişe katılmışlardır (Tablo E.19). Sendikalı olmanın grev ya da direnişleri örgütleyerek işçilerin haklarının korunmasında ya da yeni haklar elde etmelerinde önemli bir unsur olduğu söylenebilir.

- İşçilere yöneltilen “işyerlerinizde işçilerin sendikalara bakışı nasıl?” sorusuna olumlu yanıt veren işçi oranı % 28,4’iken; olumsuz yanıt verenlerin oranı % 23,5’tir. İşçilerin % 46,2’si ise bu soruya “bilmiyorum” yanıtını vermiştir (Tablo E.20). İşçilerin bilmiyorum seçeneğini belirtmelerinin sendikal faaliyetlerde bulunmanın ‘tehlikeli’ olması ve işçiler arasında bu konuda diyalogların ol(a)mamasına işaret ettiği söylenebilir.

- İşçilere yöneltilen “işyerinizde sıklıkla karşılaşılan hastalıklar nelerdir?” sorusu sonucunda aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır. İşçilerin bir çoğunun verdiği yanıt bel fıtığı olduklarıydı. Yaptıkları işin büyük bir fiziksel güç gerektirmesi, kaldırılan ağır mermer ve kömür kütleleri, sürekli olarak ayakta çalışılması, molaların ve tatillerin azlığı bel fıtığına ve diğer rahatsızlıklara zemin hazırlayan nedenlerdendir. İşçilerin % 67 gibi büyük bir oranı bel fıtığı olduğunu belirtmiştir. Sektörlere dağılımına baktığımızda ise mermer sektöründe çalışanların kömürde çalışanlara oranla daha fazla bel fıtığı oldukları görülmektedir. Mermerde çalışanların % 89,3’ü bel fıtığı rahatsızlığı yaşarken, bu oran kömürde çalışanlarda % 54,6’dır (Tablo F.1 ve F.2).

- Neredeyse bel fıtığı kadar sık karşılaşılan bir diğer rahatsızlık da akciğer rahatsızlıklarıdır. Çalışılan ortamın mermer tozu başta olmak üzere, toz ve gazlardan oluşması, gerekli önlemlerin yeterince alınmaması işçilerde akciğer rahatsızlıklarının yüksekliğinin nedenleridir. İşçilerin % 55,3’ü işyerlerinde akciğer rahatsızlıklarına sık sık yakalandıklarını belirtmişlerdir. Mermer sektöründe çalışan işçilerin % 52,8’i akciğer rahatsızlıklarının işyerlerinde yoğun olarak görüldüğünü belirtirken, kömür sektöründe çalışanlarda bu oran % 56,9’dur (Tablo F.3 ve F.4).

- İşyerlerinde sıklıkla rastlanan bir diğer rahatsızlık da işitme bozuklukları ve kayıdır; iş makinelerinin yoğun olarak çalıştığı gürültülü işletmelerde sıkça görülmektedir. Bu tür makinelerin sıkça kullanıldığı mermer sektöründe işitme kaybı en fazla görülen rahatsızlıklardandır. İşçilerin % 31,3’ü işitme kaybı yaşandığını belirtmiştir. Ancak bunun büyük bölümü mermer sektöründe yaşanmaktadır. Mermerde çalışanların % 69,7’si

işyerlerinde işitme kaybının çok sık yaşandığını belirtirken bu oran kömür sektöründe % 9,7'ye gerilemektedir (Tablo F.5 ve F.6).

- İşitme kaybından sonra sıkça rastlanan bir hastalık da alerjidir. Yine tozlu ve gazlı, hijyenik olmayan ortamlarda bu toz ve gazın insan vücuduna teması ya da solunum yoluyla alınması sonucunda ortaya çıkan bir rahatsızlıktır. Bu rahatsızlık da mermer sektöründe daha sık görülmektedir. İşçilerin % 25,4'ü işyerlerinde alerjinin çok sık yaşandığını belirtirken, bunun mermer sektöründeki oranı % 45,9'dur, kömür sektöründe ise bu oran % 13,9'dur (Tablo F.7 ve F.8).

- Sektörde yine toz ve gazların yoğunluğundan kaynaklı olarak ortaya çıkan rahatsızlıklardan biri de cilt rahatsızlıklarıdır. Çalışanların % 22,1'i işyerlerinde cilt rahatsızlıklarının çok sık rastlandığını belirtmiştir. Mermer sektöründe çalışanların % 39,3'ü, kömür de çalışanların ise % 12,5'i cilt rahatsızlıklarının işyerlerinde sıkça meydana geldiğini ifade etmiştir (Tablo F.9 ve F.10). Sektörde çok az da olsa kanser hastalığına rastlanmaktadır. İşçilerin % 2,1'i işletmelerinde kansere rastlandığını belirtmiştir (Tablo F.11). İşçilerin yalnızca % 18,2'si işyerlerinde herhangi bir hastalığa rastlamadığını belirtmiştir (Tablo F.12).

- Sendikalı işçilerin sendikasız işçilere oranla sürekli olarak bir hastalıklarının bulunduğunu daha çok belirttikleri görülmektedir (Tablo F.13). Sendikalı işçilerin bu konuları daha sık gözlemledikleri ve bu tür konularda daha bilinçli oldukları söylenebilir. Sendika üyesi işçilere göre, çalıştıkları işletmede sıklıkla karşılaşılan hastalıkların başında yine bel fıtığı gelmektedir (Tablo F.14). Sendika üyesi işçilerin işyerlerinde sıklıkla karşılaşılan ikinci rahatsızlık olarak akciğer rahatsızlıklarını belirttikleri anlaşılmaktadır (Tablo F.15). Alerji, işitme kaybı ve bozuklukları ile cilt rahatsızlıkları sendika üyesi işçilerin işyerlerinde çokça yaşandıklarını belirttikleri diğer rahatsızlıklardır (Tablo F.16, F.17 ve F.18). Sendikalı işçilerin çok az bir kısmı işyerlerinde herhangi bir hastalığa rastlanmadığını belirtmiştir (Tablo F.19).

- Genel olarak bir çok hastalığa, özel olarak da meslek hastalığına yakalanma riskinin yüksek olduğu madencilik sektöründe işçilerin meslek hastalıkları hastanesinden haberdar olmaları büyük önem taşımaktadır. Meslek hastalıkları hastanesi işçinin rahatsızlığının yaptığı işten kaynaklandığını onaylayarak, resmi olarak işçinin bir takım haklarını alabilmesine ve tedavisini yapabilmesine olanak sağlamaktadır. Meslek hastalıklarından ve meslek hastalıkları hastanelerinden haberdar olan, bu konuda yeterli bilince sahip olan bir işçi ise haklarını takip edebilecek ve koruyabilecektir. Ancak bu konuyla ilgili olarak elde edilen veriler işçilerin % 66'sının meslek hastalıkları hastanesinden haberdar olmadığını göstermektedir. Özellikle mermer sektöründeki işçilerin % 98,4'ü bu tür hastaneler hakkında herhangi bir bilgiye sahip değilken; kırsalda yaşayan ve daha çok köy kökenli olan kömür sektörü işçilerinin % 53,4'ünün bu konudan haberdar olması dikkate değer bir bulgudur (Tablo F.20 ve F.21). Sendikali işçilerin, bu konuda sendikasızlara oranla daha az bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Sendikali işçilerin % 23,8'i meslek hastalıkları hastanesinden haberdarken sendikasız işçilerde bu konuda bilgisi olanların oranı % 39'a yükselmektedir (Tablo F.22). Sendikali olan işçilerin bu konuda yetersiz bir bilinç ve bilgiye sahip olmaları ise oldukça düşündürücüdür.

- İşçilerin yarısından fazlası yaptığı işten dolayı yakalanabileceği bir hastalığın olup olmadığını bilmemektedir. Bu da işçilerin yaptıkları işin niteliği ve yaratabileceği sorunlar hakkında bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Yaptığı işten dolayı yakalanabileceği bir hastalık olduğunu düşünenlerin oranı % 37,9'dur. Diğer yandan, işçilerin yalnızca % 8,1'i yaptığı işten kaynaklanabilecek bir hastalığın söz konusu olmadığını düşünmektedir (Tablo F.30).

- İşçilerin büyük bir kısmı yaptığı işten dolayı yakalanabileceği hastalıkları bel fitiği, akciğer hastalıkları, işitme kaybı olarak belirtirken; bir kısmı da astım, bronşit, solunum yetersizliği, tozdan kaynaklı iç hastalıkları ve psikolojik sorunları belirtmiştir.

- İşçilerin % 63,7'si çalışma koşullarının ev hayatlarında sorunlara yol açtığını düşünmektedir. Çalışma ve yaşam koşullarının ev hayatında sorunlar yarattığını düşünenlerin % 74,3'ünü kömür sektöründe çalışanlar, % 25,7'sini da mermer sektöründe

çalışanlar oluşturmaktadır (Tablo F.46 ve F.47). Aile içi geçimsizlik, maddi ve manevi yetersizlikler, kavgalar, aile üyelerine zaman ayıramamadan ve yeterli maddi gelire sahip olamamadan kaynaklı huzursuzluk ve sorunlar işçiler tarafından belirtilen en önemli ailevi sorunlardır.

- İşçilerin % 4,8'i sendikalı olmanın işveren tarafından işten çıkartılmak için yasal bir neden olduğunu düşünmektedir (Tablo G.4). Ayrıca böyle düşünenlerin bir çoğunun sendikalı işçiler olması ise üzerinde durulması gereken bir husustur; sendikalı işçilerin % 10,3'ünün sendikalı olmanın işten çıkartılmak için yasal bir neden olduğunu düşünmesi, bu işçilerin kendi örgütlenmeleri ve sendikal hakları hakkında yeterli bilince sahip olmadıklarını göstermektedir (Tablo G.6).

- Herhangi bir sendikaya üye işçilerin % 16'sı riskli durumda çalışmayı reddetmenin yasal olarak işten çıkarılma gerekçesi olabileceğini düşünmektedir. Bu oran sendikasız işçiler arasında % 3,2'dir (Tablo G.8). Hayli manidar görünen bu sonucun sendikalı işçilerin bir bölümünün sendikal örgütlenme hakkında ve sendikal hak üzerine bilinç/bilgi eksikliklerini göstermesi bakımından üzerinde durulması gereken bir olguyu işaret ettiği söylenmelidir.

- İşçilerin % 3,8'i işverenin belli sayıda işçiyi sigortasız çalıştırmaya hakkı olduğunu düşünmektedir (Tablo G.9). Böyle düşünenlerin çoğu mermer sektöründe çalışmakta ve aynı zamanda bir sendikaya da üye bulunmaktadırlar (Tablo G.10 ve G.11).

- İşçilere sendikal örgütlenmenin amaçlarından ve de kazanımlarından biri olan toplu iş sözleşmelerinden kimlerin yararlanabildiği sorusu yöneltildi. Genel olarak tüm işçilerin bu konuda kafalarının karışık olduğu anlaşılmaktadır. İşçilerin % 39,4'ü *bütün işçiler*, % 35,9'u *bütün sendikalar* ve % 21,5'i *taraf sendikaya üye işçiler* yanıtlarını vermişlerdir (Tablo G.12). Sendikalı işçilerin bu soruya verdikleri yanıtlar ise ayrıca üzerinde durulmayı gerektirmektedir. Çünkü toplu iş sözleşmeleri sendikal hareket içerisinde işçilerin haklarını kazanmalarında en önemli araçlardan biridir ve çoğu zaman ülkemizde sendika ve toplu sözleşme bir sayılmıştır. Araştırmanın bu konuyla ilgili ulaştığı sonuçlar ise şunlardır: bir

sendikaya üye işçilerin % 43,3'ü toplu iş sözleşmelerinden *bütün sendikaların yaralandığını*, % 36,5'i *bütün işçilerin yararlandığını* ve % 19,2'si ise *taraf sendikaya üye işçilerin yararlandığı* yanıtını vermiştir (Tablo G.14). Sendikalı işçilerin çoğunun bu konuda doğru bilgilere sahip olmadığı anlaşılmaktadır.

- İşçilerin % 14,1'i işverenin ciddi bir kaza olması durumunda yetkili makamları bundan haberdar etmek zorunda olduğunu bilmemektedir. Özellikle kömür sektöründe çalışan işçilerin % 20'si işverenin bu konuda bir sorumluluğunun olmadığı düşüncesindedirler (Tablo G.15 ve G.16). Sendikalı işçiler de neredeyse sendikasız işçiler kadar bu konuda işverenin bir sorumluluk taşımadığını düşünmektedir. Sendikalı işçilerin % 12,1'lik bir kısmı bu şekilde düşünürken; bu oran sendikasız işçilerde % 15,2'ye yükselmektedir (Tablo G.17). Konuya ilişkin sendikalı işçilerle sendikasız olanlar arasında önemli bir farklılığın olmaması ise üzerinde durulması gereken bir başka önemli durumu işaret etmektedir.

- İşçilerin bir kısmının, işverenin işçilerine gerekli iş elbisesi ve koruyucu malzemeyi sağlama zorunluluğundan haberdar olmadıkları da ortaya çıkan bir diğer bulgudur. İşçilerin % 7,4'ü, kömür sektöründe çalışanların % 9,5'i, mermerdekilerin % 4,1'i, sendikalıların ise % 6,5'i işverenin, işçilerden onlar için sağladığı koruyucu malzemelerin ücretlerini alabileceğini düşünmektedir (Tablo G.18, G.19, G.20). Ayrıca işçilerin % 6,8'inin iş için sağlanan koruyucu malzemeleri giymek/kullanmak zorunda olmadıklarını düşünmesi de iş güvenliği bakımından önemli bir eksiklik. Bu şekilde düşünenlerin oranı kömür sektöründe daha yüksektir. Ayrıca sendikalılar arasında az da olsa böyle düşünenler bulunmaktadır (Tablo G.21, G.22 ve G.23).

- İşçilere herhangi bir hak ihlali ile karşılaşması durumunda ne yapacağı, nerelere başvurabileceğini bilip bilmedikleri sorulmuştur. İşçilerin yalnızca % 27,9'u herhangi bir hak ihlali durumunda nasıl ve nereye başvuracağını bildiğini düşünmektedir. İşçilerin % 26,5'i böylesi bir durumda nereye ve nasıl başvuracağını bilmemekte; % 43,2'si ise kısmen bildiğini düşünmektedir (Tablo G.24). Sendikalılığın bir hak ihlali durumunda nasıl ve nereye başvurulacağını bilmesinde işçilere, sendikasızlara oranla az da olsa bir katkı

sunduğu söylenebilir. Sendikalı işçilerin % 38,7'sinin bir hak ihlali karşısında nasıl davranacağını bilmesinin yanında % 26,4'ünün bilmemesi ise düşündürücü bir durumdur (Tablo G.26). Sendika üyesi işçilerle, sendikasız işçiler arasında konuya ilişkin anlamlı bir farklılığın bulunmaması da manidar bir durumu göstermektedir.

EK.1. ANKET

MADEN İŞÇİLERİNİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMLARI ARAŞTIRMASI SORU FORMU

ANKET NO:.....

Anketör tarafından işçiye sorulmadan doldurulacak bilgiler:

ANKETÖRÜN ADI:

ANKETİN YAPILDIĞI İL\İLÇE:

ANKETİN YAPILDIĞI TARİH:

**İŞÇİNİN ÇALIŞTIĞI SEKTÖR (MADENCİLİK SEKTÖRÜ İÇERİSİNDEKİ
ALT SEKTÖRLER):**

ANKETÖRE NOT: Lütfen **Anketör yönergesine** bağlı kalın. Soru formundaki açıklamalar dışında ilave bir açıklama ya da yorum yapmayın, işçiyi yönlendirmeyin. Yalnızca soruları okuyun (“bilmiyorum” şikkını okumayın, söylenirse işaretleyin). İşçinin söylediği ekstra her türlü bilgiyi onun ağzından çıktığı gibi not edin. Teşekkürler, kolay gelsin.

İŞÇİYE GEREKLİ AÇIKLAMA:

Değerli İşçiler,

Bu araştırma, özel sektörde çalışan maden işçilerinin sosyal ve ekonomik durumlarını tespit etmek, anlamak ve değerlendirmek amacıyla yapılan bir çalışmadır. Ülkemizde özellikle özel sektör madenciliği alanında çalışan işçilerin durumlarına ilişkin yapılmış olan çok sınırlı sayıda çalışma vardır. Bu yüzden, sosyal ve ekonomik durumunuzla ilgili olarak vereceğiniz yanıtlar, özel sektör madenciliği alanında yaşananların doğru bir biçimde ortaya konması açısından yaşamsal önemdedir. Vereceğiniz bilgilerin bilimsel amaçlar için kullanılacağından ve saklı tutulacağından emin olabilirsiniz. Amaç, çalışma ve yaşam koşullarınızı ve bu koşullara ilişkin görüşlerinizi öğrenmek olduğu için soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Bu yüzden anketi bir sınav gibi düşünmeyiniz ve kendinize en yakın bulduğunuz seçeneği işaretleyiniz. Seçeneklerdeki görüşlerin hiçbiri görüşünüzü tam olarak yansıtmıyorsa, en yakın hissettiğiniz seçeneği işaretleyiniz.

Zamanınızı ayırdığınız için şimdiden çok teşekkür ederiz.

A. HANE BİLGİLERİ

A.1) Doğum tarihiniz nedir? 19 __ _

A.2) Doğduğunuz ilin adı: .....

A.3) Doğduğunuz yerleşim birimi aşağıdakilerden hangisi idi?

1. (...) İl
2. (...) İlçe
3. (...) Köy
4. (...) Yurt dışı → **Lütfen ülke adını yazınız:**.....

A.4) Aslen nerelisiniz (Yanıt vermekte zorlanırsa, siz kendinizi nereli hissediyorsunuz):

1. İl: ..... İlçe: .....

A.5) Siz de dahil olmak üzere şu anda evinizde kaç kişi yaşıyor? (Okumak ya da askerlik gibi sebeplerle evde yaşamayan bireyleri saymayınız.) **Sayı:** _____

Yakınlığı (eşi, çocuğu, halası, vb.)	Cinsiyet 1. erkek 2. kadın	Yaş	Öğrenci mi ? 1.evet 2.hayır	Öğrenci değilse okuduğu son sınıf (lise2, 8. sınıf gibi)	Öğrenci ise şu anki okulu ve sınıfı (lise2 , 8. sınıf gibi)	Aylık geliri
1. Kendisi						
2. Eşi						
3.						
4.						
5.						
Varsa hane dışında yaşayan çocuklar						
1.						
2.						
3.						

A.6) Eşiniz çalışıyor mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

A.7) Evetse nerede? (Lütfen nerede ve bizzat ne iş yaptığınızı ayrıntılı olarak belirtiniz. Örnek: Milli Eğitim Bakanlığı'nda müstahdem, Fiskobirlik'te muhasebe memuru, emekli gibi)

.....

A.8) Eşinizin çalışma konumu aşağıdaki durumlardan hangisine uyuyor(du)?

1. (...) Ev hanımı
2. (...) Ücretli-maaşlı olarak bir kamu kurumunda çalışıyor
3. (...) Ücretli maaşlı olarak birisinin yanında ya da özel bir kuruluştaki çalışıyor
4. (...) Kendi hesabına, serbest çalışıyor ama yanında kimseyi çalıştırmıyor.
5. (...) Kendi hesabına, serbest çalışıyor, yanında ..... kişiyi çalıştırıyor.
6. (...) Emekli, hiçbir işte çalışmıyor
7. (...) Emekli, bir başka işte çalışıyor
8. (...) Yurt dışında işçi olarak çalışıyor
9. (...) İşsiz, ara sıra iş bulduğunda çalışıyor
10. (...) Kendi toprağında çiftçi
11. (...) Başka (Belirtiniz): .....

A.9) Ailenizde gelir getirici işte çalışan kaç kişi var? **Sayı:** _____

A.10) Ailenizin aylık net geliri ne kadardır (YTL ya da TL şeklinde belirtebilirsiniz)? Eğer bilmiyorsanız, tahmini bir rakam vermeye çalışınız.

Miktar: _____

A.11) Şu anda siz nerede ikamet ediyorsunuz?

1. (...) Şehir merkezinde
2. (...) İlçe ya da kasabada
3. (...) Köyde
4. (...) Madende
5. Diğer.....

A.12) Aileniz sizinle birlikte mi kalıyor?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

A.13) Hayırsa, nerede?

1. (...) Bu şehrin bir ilçe ya da kasabasında
2. (...) Bu şehrin bir köyünde
3. (...) Başka bir şehirde, şehir merkezinde
4. (...) Başka bir şehrin ilçe ya da kasabasında
5. (...) Başka bir şehrin bir köyünde
6. (...) Yurt dışında.

A.14) Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

A.15) Evetse, kaç yılında göç ettiniz?.....

A.16) Neden ve nereden göçtünüz?

.....
.....

A.17) Hanenin **Yıllık** Gelir Tabloları

17.1. Para olarak	Yıllık (YTL)
1. Maaş +ikramiye	
2. Akrabadan gelen	
3. Yardım kuruluşlarından	
4. Tarımsal Üretimden	
5. Hayvansal Üretimden	
6.	
7.	
8.	

17.2. Erzak ve yardımlar	Tür	miktar
1. Belediye		
2. Kaymakamlık		
3. Çalıştığım İşletme		
4.		
5.		

A.18) HANENİN GİDER TABLOSU (Aylık ya da yıllık olarak alınız)

	Aylık YTL olarak	Yıllık YTL olarak
1. Kira		
2. Sağlık (Geçen yılki)		
3. Mutfak		
4. Eğitim (Geçen yılki)		
5. Isınma		
6. Giyim kuşam		
7. Ulaşım		
8. Tel, su, elektrik		
9. Konut bakım		
10. Tarla varsa sulama, tohum kredi ve emek gideri		
11. Hayvan varsa yem-ahır-su hastalık gideri		
12. Diğer		

B. KONUT BİLGİLERİ

B.1) Oturduğunuz evin durumu aşağıdaki seçeneklerden hangisine uyuyor?

1. (...) Kendimizin	2. (...) Kira (kira bedeli :.....)
3. (...) Lojman	4. (...) Akrabamızın evi, kira vermiyoruz
5. Başka (belirtiniz):	

B.2) Oturduğunuz ev kendinizinse nasıl sahip oldunuz?

1. (...) Ailemizden kaldı
2. (...) Birikimlerimizin sonucunda aldık
3. (...) kendi arazisinde ya da başka bir arazide kaçak yapı
4. (...) Arazimizin üzerine kendimiz inşa ettik
5. (...) Diğer.....

B.3) Oturduğunuz konutun türü nedir?

1. Apartman dairesi	2. 1-2 katlı müstakil konut	3. Toplu konut alanında apartman	4. Toplu konut alanında müstakil ev	5. Gecekondu	6. Diğer (Lütfen belirtiniz)

B.4) Oturduğunuz evde solon var mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

B.5) Oturduğunuz ev kaç odalı ve kaç metrekare ?

Oda Sayısı (salon hariç): Metrekare:

B.6) Oturduğunuz **evin içerisinde** aşağıdaki olanaklardan hangileri mevcut?

	Ev	Hayır		Ev	Hayır
1. Kanalizasyon sistemi			7. Bilgisayar		
2. Elektrik			8. Otomatik Çamaşır makinesi		
3. Şehir suyu			9. Otomatik Bulaşık makinesi		
4. Tuvalet			10. Telefon		
5. Banyo			11. Televizyon		
6. Güneş enerjisi			12. Uydu anteni		
			13. Ahır, depo vb.		

B.7) Binanın yapı taşı nedir?

1. (...) Tuğla (Kolon -kiriş sistemi olmaksızın tuğla yapı)
2. (...) Betonarme (Kolon -kiriş sistemi varsa betonarmedir.)
3. (...) Kerpiç
4. (...) Taş bina
5. (...) Ahşap
6. (...) Diğer.....

B.8) Binanın dış cephesi nasıl?

1. Sıva	2. Dekoratif sıva	3. Betebe	4. Çıplak	5. Diğer

B.9) Eviniz neyle ısıtılıyor?

1. (...) Merkezi sistem kalorifer
2. (...) Kat kaloriferi
3. (...) Kömürlü soba
4. (...) Doğal gaz
5. (...) Elektrikli soba
6. (...) Odun
7. (...) Diğer.....

B.10) Evin aşağıdaki olanaklara uzaklığı

	Uzaklık (km)	Ulaşım biçimi (Tercih edilen), 1.Yayan 2.Otobüsle 3.Minibüsle 4.Servisle 5.Ulaşım yok 6.Diğer	Ulaşım araçlarının sıklığı 1. Saat başı 2. Günde bir kaç sefer 3. Haftada bir kaç sefer 4. Diğer (belirtiniz)
1. Sağlık ocağı			
2. Devlet hastanesi			
3. Okul (Çocukların gittiği okullar farklı ise ortalama alınacak)			
4. İşyeri			
5. Devlet kurumları (Kaymakamlık, belediye vs.)			
6. Alışveriş edebileceğiniz en yakın yer			
7. Genel alışverişlerinizi yaptığınız alışveriş merkezi			

B.11) Motorlu taşıtınız var mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

B.12) Evetse, türü ve markası nedir ?

.....

C. ÇALIŞMA YAŞAMI

C.1) Şu andaki işiniz nedir? (Lütfen ne iş yaptığınızı **ayrıntılı** olarak belirtiniz. Örnek: kazmacı, kazı yedeği, operatör, tahkimatçı, vinççi, nakliyatçı, tabancacı, vagoncu, kuantör, çavuş, vb.)

.....

C.2) İşteki konumunuz aşağıdaki durumlardan hangisine uyuyor?

1. (...) Maaşlı olarak sürekli çalışıyorum.
2. (...) Mevsimlik olarak çalışıyorum.
3. (...) İşsizim, ara sıra iş bulduğunda çalışıyorum.
4. (...) Emekliyim ama hala düzenli olarak bir işte çalışıyorum.
6. (...) Emekliyim, ancak iş bulabildiğimde çalışıyorum.
7. (...) Başka (Belirtiniz): .....

C.3) Ücretinizi neye göre alıyorsunuz?

1. (...) Saat başına
2. (...) Haftalık
3. (...) Aylık
4. (...) Çıkardığımız ürün miktarına göre
5. (...) Diğer.....

C.4) Ne kadar ücret alıyorsunuz?(Haftada, ayda, yılda,vb. belirtin)

.....

C.5) Ne kadar zamandır bu işyerinde çalışıyorsunuz?

.....

C.6) Bu işi yapmanızın geçiminizi sağlamak dışında en önemli nedeni nedir?

1. (...) Sigortalı olmak için
2. (...) Emeklilik güvencesi için
3. (...) Yapacak başka işim olmadığı için
4. (...) Ek gelir elde etmek için
5. (...) Diğer.....

C.7) Çalıştığınız işyerinde kaç işçi çalışıyor?

.....

C.8) Yaptığınız işlerle ilgili olarak aşağıdaki bilgileri söyler misiniz?

	1.Çalıştığı yer (İl/ilçe ve maden türü – örn: kömür madenciliği)	2. İşteki görevi	3. Ücret	4. Çalıştığı süre	5. Çalıştığı yıllar (19.. – 19..)
1. Şimdiki işinden bir önceki işi					
2. Şimdiki işinden iki önceki işi					
3. Şimdiki işinden üç önceki işi					
4. İlk işi					

C.9) Son 5 sene içinde isteğiniz dışında işten çıktığınız / çıkartıldığınız oldu mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.10) Evetse, işten çıktığınız / çıkartıldığınız zamanlarda ne işle(r)le uğraştınız?

.....
.....
.....
.....

C.11) Şu an çalıştığınız işi nasıl buldunuz?

1. (...) Gazete ilanıyla
2. (...) Tanıdıklar, arkadaşlar aracılığıyla
3. (...) İŞKUR aracılığıyla
4. (...) Diğer .....

C.12) İŞKUR hakkında bir bilginiz var mı?

1. (...) Evet var 2. (...) Hayır yok

C.13) İŞKUR'a hiç başvurduunuz mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.14) Sosyal güvenceniz var mı?

1. (...) SSK
2. (...) BAĞKUR
3. (...) Özel sigorta
4. (...) Yok (C16'ya geçiniz)
5. (...) Diğer .....

C.15) Evetse, sigorta primleriniz düzenli yatırılıyor mu?

1. (...) Tam
2. (...) Eksik
3. (...) Arada sırada

C.16) Sigorta primleriniz ne üzerinden yatıyor?

1. (...) Aldığım ücret üzerinden
2. (...) Aldığım ücretten daha düşük ama asgari ücretten fazla
3. (...) Asgari ücret üzerinden
4. (...) Bilmiyorum

C.17) Çalıştığınız işyerinde işe girdi çıktı yapıyorlar mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

C.18) Sözleşmeniz var mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır (C.25'e geçiniz)

C.19) Evetse, sözleşmeyi ne zaman yaptınız?

1. (...) İşe girdiğim zaman
2. (...) İlk 1–3 ay arasında
3. (...) İlk 4–8 ay arasında
4. (...) İlk 9–12 ay arasında
5. (...) Bir yıldan sonra

C.20) Sözleşmenin içeriğini/içinde ne yazdığını, hangi şartlardan oluştuğunu biliyor musunuz?

1. (...) Evet tamamen
2. (...) Büyük ölçüde
3. (...) Kısmen
4. (...) Çok az
5. (...) Hiç

C.21) Sözleşmeniz tek tarafı olarak feshedilebilir şartlar içeriyor mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır
3. (...) Bilmiyorum

C.22) Sözleşmenizin bir örneği sizde var mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

C.23) Sözleşmenizde işe giriş tarihiniz yazıyor mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır
3. (...) Bilmiyorum

C.24) Sözleşmenizde işten çıkış tarihiniz yazıyor mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır
3. (...) Bilmiyorum

C.25) Ortalama günde kaç saat çalışıyorsunuz?

.....

C.26) Kaç vardiya çalışıyorsunuz?

.....

C.27) Yemek molası dışında dinlenme aralıklarınız var mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.28) Evetse (kaç saatte bir), kaçar dakika.

Saat aralığı (kaç saatte bir)	Mola süresi (kaç dakika)

C.29) Yemek saati için verilen ara ne kadar?

1. (...) 15, 20 dakika
2. (...) Yarım saat
3. (...) 45 dakika
4. (...) 1 saat
5. (...) Ara vermiyoruz

C.30) Fazla mesai yapıyor musunuz?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.31) Evetse kaç saat?

.....

C.32) Fazla mesai durumu söz konusu olduğunda, mesai ücreti alıyor musunuz?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.33) Fazla mesai durumu söz konusu olduğunda rızanız alınıyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.34) İşletmenizde ücret ödeme pusulası veriliyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.35) İşletmenizde işçilere çalışma kartesi veriliyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.36) Hiç işten rızanız dışında çıkarıldığınız oldu mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır (C43'e geçiniz)

C.37) Evetse kaç defa?

.....

C.38) İşten çıkarıldığınız için hiç mahkemeye başvurduunuz mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.39) Evetse;

1. Dava ne kadar sürdü? .....
2. Dava nasıl sonuçlandı?

1. (...) Lehime 2. (...) Aleyhime 3. (...) Dava devam ediyor 4. (...) Davadan vazgeçtim

C.40) Hayırsa, neden başvurmadınız?

1. (...) Mahkeme açmak masraflı olduğu için
2. (...) Mahkemeler çok uzun sürdüğü için
3. (...) Kazanacağıma inanmadığım için
4. (...) İşverenden çekindiğim için
5. (...) Diğer

C.41) İşten çıkarıldığınızda kıdem ya da ihbar tazminatı aldınız mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

C.42) Evetse, tazminatınızı tam olarak alabildiniz mi?

1. (...) Tam olarak aldım
2. (...) Eksik aldım

C.43) Haftalık tatil izniniz var mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

C.44) Evetse ne kadar?

.....

C.45) Yıllık ücretli izin kullanabiliyor musunuz?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

C.46) Evetse ne kadar?

.....

C.47) Dini ve milli bayramlarda izinli oluyor musunuz?

1. (...) Evet, tüm bayramlarda
2. (...) Evet, yalnızca dini bayramlarda
3. (...) Evet, az bir kısmında
4. (...) Hayır
5. (...) Diğer

C.48) Dini ya da milli bayramlarda çalıştığınız günlerde ücretiniz ne üzerinden hesaplanıyor?

1. (...) Normal mesai günü üzerinden
2. (...) Bayram günü ya da fazla mesai üzerinden

C.49) Yıllık izinde olduğunuz durumlarda ücretiniz yatmaya devam ediyor mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

C.50) İradeniz ve bilginiz dışında üretime ara verildiğinde ücretiniz ödenmeye devam ediyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.51) İşsizlik sigortasına hiç başvurduunuz mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır (C54'e geçiniz)

C.52) Hiç işsizlik sigortasından para aldınız mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.53) Evetse ne kadar süre ile para aldınız?

.....

C.54) Hayırsa, neden başvurmadınız?

.....

C.55) Yaptığınız işle ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangilerine katılırsınız.

	Evet	Hayır
1. Çalıştığım işten memnunum		
2. Bilgi, beceri ve yeteneklerime uygun bir birimde çalıştırılıyorum		
3. İşyerinde çalıştığım işle ilgili yeterli mesleki ve teknik eğitim aldım		
4. Bir gün içerisinde 8 saatten çok çalışıyorum		
5. Çalışma koşullarından memnunum		
6. Çalıştığım işte yükselme olanağım var		
7. Çalıştığım işte çok yoruluyorum		
8. Çalıştığım iş sağlığıma zarar veriyor		

C.56) Çalıştığınız işi yaşamınız ve sağlığınız için riskli buluyor musunuz?

1. (...) Tamamen riskli
2. (...) Kısmen riskli
3. (...) Çok az riskli
4. (...) Riskli değil

C.57) Aldığınız ücretin yaptığınız işin zorluğu ve riskiyle uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.58) Bugün işten çıksanız madencilik dışında hangi işleri yapabilme imkânına sahipsiniz? (Seçim yapabileceği alternatif işlerin varlığı-mesleki vasıflar)

1. (...) Tarlam var çiftçilik yaparım.
2. (...) Hayvancılık yaparım.
3. (...) Başka bir şehre çalışmaya giderim.
4. (...) Diğer.....

C.59) Şimdiye kadar işe alınırken / iş başvurusu sırasında herhangi bir mağduriyet yaşadınız mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır (C.61'e geçiniz)

C.60) Evetse neden?

1. (...) Siyasal görüşümden dolayı
2. (...) Mezhebimden dolayı
3. (...) Yaşlı olduğum için
4. (...) Genç olduğum için
5. (...) Etnik kimliğimden dolayı
6. (...) Engelli olduğum için
7. (...) Eski hükümlü olduğum için
8. (...) Diğer.....

C.61) İş yerinde mağduriyet yaşadığınız konular nelerdir (**Birden fazla seçenek işaretlenebilir**)?

1. (...) Maaşım düzenli verilmiyor ya da geç veriliyor.
2. (...) Sigorta primlerim yatırılmıyor ya da düzensiz yatıyor.
3. (...) Ağır ve angarya işleri bana yaptırılıyor.
4. (...) Herhangi bir mağduriyet yaşamıyorum.
5. (...) Diğer.....

C.62) Çalıştığınız işyerinde aynı işi yaptığı halde farklı ücret alan insanlar var mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

C.63) Evetse neden?

.....

C.64) Çalıştığınız işyerinde yemeği kim karşılıyor?

1. (...) İşletme karşılıyor.
2. (...) Kendim evden getiriyorum.
3. (...) Kendim dışardan karşılıyorum.
4. (...) Diğer.....

C.65) Çalıştığınız işletmeye geliş-gidiş masraflarınızı kim karşılıyor?

1. (...) İşletme karşılıyor.
2. (...) Kendim karşılıyorum.
3. (...) Yürüyerek gidiyorum.
4. (...) Bisikletle gidiyorum.
5. (...) Diğer.....

C.66) Çalıştığınız işyerinde çocuk işçiler çalışıyor mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

C.67) Evetse sayısı kaç?

.....

C.68) İşyerinizde engelli kontenjanından çalışan işçi var mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

C.69) Evetse sayısı kaç?.....

C.70) İşyerinizde hükümlü kontenjanından çalışan işçi var mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

C.71) Evetse sayısı kaç?.....

C.72) İşyerinizde taşeron sistemiyle işçi çalıştırılıyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D. GÜVENLİ VE SAĞLIKLI ÇALIŞMA KOŞULLARI

D.1) İşe başlamadan önce veya çalışırken yaptığınız iş hakkında seminer ya da kurs aldınız mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.2) İşe başlamadan önce veya çalışırken o işte kullanılan makinelerin güvenli ve tehlikeli kullanımları hakkında bir eğitim aldınız mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.3) Çalıştığınız iş gözlük, eldiven, maske kulaklık vb. koruyucu malzemeler gibi özel bir malzemeyi ya da malzemeleri gerektiriyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.4) Evetse, bu nasıl temin ediliyor?

1. (...) Ne gerekiyorsa işyeri sağlıyor.
2. (...) Bir kısmını işyeri veriyor, bir kısmı kalıyor.
3. (...) Bir kısmını işyeri veriyor, bir kısmını kendim karşılıyorum.
4. (...) Hepsini kendim karşılıyorum.
5. (...) Hiç biri karşılanmıyor.

D.5) Çalıştığınız işyerinde yaptığınız işe uygun elbise ve ekipman veriliyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.6) Evetse bunlar nelerdir?

D.7) Aşağıdaki olanaklardan işyerinizde olması gerekenlerden hangileri var?

	Evete	Hayır	Bilmiyorum
1. İşyeri hekimi var mı?			
2. Riskler ve güvenlik konusunda eğitim veriliyor mu?			
3. Acil durumlarda ambulans sağlanıyor mu?			
4. Acil durumlarda müdahale edebilecek kurtarma ekibi var mı?			
5. Acil durumlarda yeraltından farklı çıkış yolları var mı?			
6. Temiz içme suyu sağlanıyor mu?			
7. Makineler çevresinde yeterli çalışma ve güvenlik alanı var mı?			

D.8) Aşağıdaki olanaklardan işyerinizde olması gerekenlerden hangileri var?

	Varsa bu olanakları nasıl buluyorsunuz?			Evetse:		
	Evet	Hayır	Bilmiyorum	Yeterli	Yetersiz	Kötü
1.Havalandırma sistemi var mı?						
2. Aydınlatma sistemi var mı?						
3. Isıtma sistemi var mı?						
4. Toz-gürültü-titreşime karşı önlem alınıyor mu?						
5. Patlayıcı maddelerin depolandığı güvenli bir yer var mı?						
6. Özel yemek yeme ortamı var mı?						
7. Kişisel temizlik (banyo-tuvalet) olanağı var mı?						

D.9) Çalıştığınız işyerinde işçiler sağlık kontrollerinden geçiriliyor mu (işle ilgili check up gibi)?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.10) İş yerinizde sağlık kontrolleri ne kadar zamanda bir yapılıyor?

1. (...) 3 Ayda bir
2. (...) 6 ayda bir
3. (...) Yılda bir
4. (...) İki yılda bir
5. (...) Yapılmıyor
6. (...) Denetim olacağı zaman

D.11) Periyodik sağlık kontrolleri sonucu size bilgi veriliyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.12) Sağlık durumu iyi olmadığı/bozulduğu için işten çıkarılan işçiler oluyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.13) İşveren meslek hastalıkları ve kazalardan kaynaklanan masrafları, karşılıyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.14) Evetse ne kadarını karşılıyor?

1. (...) Tamamını karşılıyor.
2. (...) Bir kısmını karşılıyor.
3. (...) Diğer.....

D.15) Riskli durumlarda çalışmayı kabul etmediğiniz oluyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.16) Kabul etmediğiniz zaman ne oluyor? Hangi sorunlarla karşılaşıyorsunuz?

.....
.

D.17) Sizce ocaklarda ateşleme işini yapan işçilerin yeterli bilgi ve becerisi var mı /ehliyeti var mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.18) Çalıştığınız işletmede kazalar ve acil durumlar için hazırlanmış planlar var mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır 3. (...) Bilmiyorum

D.19) Çalıştığınız işletmenin işletme dışında bulunan insanların ve çevrenin korunması için çalışmaları var mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır 3. (...) Bilmiyorum

D.20) Çalıştığınız ocakta yeraltında (kömür ocakları için özellikle) gaz analizleri yapıyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır 3. (...) Bilmiyorum

D.21) Evetse ne kadar zamanda bir yapıyor?

.....

D.22) Çalıştığınız ocakta grizu (gaz-toz) patlamalarına, toprak kaymalarına ya da göçüklere karşı önlemler alınıyor mu?

	Evet	Hayır
Grizu patlamaları		
Toprak kaymaları ya da göçükler		

D.23) Evetse ne gibi önlemler alınıyor?

.....
.....

D.24) Yeraltındaki çıkış yolu planları, patlayıcı maddelerin doğru kullanımı vb. konularda bilgilendirme aldınız mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.25) Çalıştığınız yerde iş kazası olma sıklığı nedir?

1. (...) Haftada bir/ ya da bir kaç kez
2. (...) Ayda bir/ ya da bir kaç kez
3. (...) 3 ayda bir
4. (...) Yılda bir
5. (...) Yılda birden az

D.26) Çalıştığınız işyerinde meydana gelen her iş kazası için tutanak tutuluyor mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır
2. (...) Sadece ciddi kazalarda

D.27) Çalıştığınız ocakta madenden kaynaklı ne gibi meslek hastalıklarına rastlanıyor?

.....

D.28) Çalıştığınız işyerinde son 1 yılda kaç kişi meslek hastalıklarına yakalandı?

.....

D.29) Çalıştığınız işyeri denetleniyor mu? (Çalışma Bakanlığı tarafından)

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

D.30) Evetse, ne kadar sürede bir denetleniyor?

1. (...) 3 ayda bir
2. (...) 1 yılda bir
3. (...) 2 yılda bir
4. (...) 3 yılda bir
5. (...) Şikayet olursa
6. (...) Denetlenmiyor

E. SENDİKAL ÖRGÜTLENME

E.1) Madencilik alanında hangi sendikaları tanıyorsunuz?

.....

E.2) Bu işyerinde sendikaya üye işçi var mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

E.3) Evetse, kaç kişi?:.....

E.4) Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır (E7'ye geçiniz)

E.5) Üye olduğunuz sendikanın adı nedir?:.....

E.6) Kaç yıldır sendika üyesisiniz:..... (E.10'a geçiniz)

E.7) Sendikalı olmak ister misiniz?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

E.8) Evetse sendikaya üye olmak istemenizin en önemli nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

1. (...) Toplu sözleşmeden yararlanabilmek için
2. (...) Arkadaşlarım üye olduğu için
3. (...) Haklarımı koruyabilmek ve güvence altına alabilmek için
4. (...) İşçilerle dayanışma içinde olmak için
5. (...) Diğer.....

E.9) Bir sendikaya üye değilseniz bunun nedenleri nelerdir?

1. (...) Patronum izin vermiyor.
2. (...) Sendikaya güvenmiyorum.
3. (...) Sendikalıların işten atılma tehlikesi var.
4. (...) Etrafımda hiç kimse sendikalı değil.
5. (...) Diğer.....

E.10) Daha önce bir sendikaya üye olup ayrıldığınız oldu mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

E.11) Evetse, neden?

.....

E.12) Çalıştığınız işyerinde sendikal faaliyetler nedeni ile baskılarla karşılaşılıyor musunuz?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

E.13) Evetse, nasıl?

.....

E.14) Çalıştığınız işyerinde sendikal ve sendikasız işçiler arasında bir ayırım yapılıyor mu?

1. (...) Evet, sendikalılar lehine yapılıyor.
2. (...) Evet, sendikalılar aleyhine yapılıyor.
3. (...) Hayır, bir ayırım yapılmıyor.

E.15) Evetse, hangi konularda ayrımcılık yapılıyor (**birden fazla seçenek işaretlenebilir**)?

1. (...) İşe girişte
2. (...) Çalışma koşullarında
3. (...) Mesleki ilerlemede
4. (...) Ücret-ikramiye-sosyal yardım konularında
5. (...) Diğer.....

E.16) Çalıştığınız işyerinde sendikal örgütlenme yüzünden işten çıkarılan işçiler oldu mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır (E20'ye geçiniz)

E.17) Evetse son bir yılda bu nedenle işten çıkarılanların sayısı kaç?

.....

E.18) İşten çıkarılan bu işçilerden ne kadarı mahkemeye başvurdu?

.....

E.19) Davalar nasıl sonuçlandı?

.....

E.20) Şu ana kadar, sizin çalıştığınız süre zarfında işyerinizde hiç grev ya da direniş oldu mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

E.21) Şu ana kadar siz hiç bir greve/direnifē katıldınız mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır (E25'e geçiniz)

E.22) Evetse katıldığınız grevin/direnifēin temel nedenleri nelerdi?

1. (...) Toplu sōzleŐmedeki ūcret anlaşmazlıđı
2. (...) Hak ihlali
3. (...) Yeni haklar elde etmek
4. (...) Diğer...

E.23) Grev / direniş hangi yıllarda gerçekleŐti?

.....

E.24) Grev / direniş sonrası durumda iyileşme oldu mu?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

E.25) alıŐtığınız işyerinde işçilerin sendikalara bakışları nasıl?

1. (...) Olumlu
2. (...) Olumsuz
3. (...) Bilmiyorum,
4. (...) Diğer.....

F. BESLENME VE SAĞLIK

F.1) Sūrekli bir hastalıđınız var mı?

1. (...) Evet 2. (...) Hayır

F.2) Evetse, hastalığınız nedir?

.....

F.3) alıŐtığınız iş yerinde sıklıkla karşılaşılan hastalıklar nelerdir? **(birden fazla seçenek işaretlenebilir)**

1. (...) Kanser
2. (...) Akciğer rahatsızlıkları
3. (...) Alerji
4. (...) İŞitme kaybı
5. (...) Cilt rahatsızlıkları
6. (...) Bel fitiği
7. (...) Yok
8. (...) Diğerleri.....

F.4) Ailenizde ve yakın çevrenizde sıklıkla karşılaşılan hastalıklar nelerdir? **(birden fazla seçenek işaretlenebilir)**

1. (...) Kalp damar hastalıkları
2. (...) Kanser
3. (...) Diyabet
4. (...) Kansızlık
5. (...) Raşitizm(kemik zayıflığı)
6. (...) Yok
7. (...) Diğerleri.....

F.5) Doğumlar evde mi hastanede mi gerçekleşiyor?

1. (...) Evde
2. (...) Hastanede

F.6) Evinizde son 5 yıl içerisinde herhangi bir sebepten ölen oldu mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

F.7) Evetse, öldüğünde kaç yaşında idi ve ölüm nedeni ne idi?

.....

F.8) Evinizde ağır bir hastalığı olan var mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

F.9) Evetse, bu hastalığın adı nedir ve hasta kaç yaşındadır?

.....

F.10) Aşağıdaki gıdaları ne kadar tüketiyorsunuz?

	<i>Haftalık (kilo/ litre /adet /)</i>	<i>Aylık</i>
1. ekmek		
2. süt		
3. yoğurt		
4. bal		
5. et		
6. tavuk		
7. balık		
8. nohut, fasulye		
9. bulgu, makarna		
10. pirinç		

F.11) Sizce çevrenizde yeterli sağlık kuruluşu var mı?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır
3. (...) Bilmiyorum

F.12) Evetse, personel, cihaz vb. konularda yeterli mi?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

F.13) Meslek hastalıkları hastanesinden haberiniz var mı?
1. (...) Evet 2. (...) Hayır

F.14) Yaptığınız işten dolayı yakalanabileceğiniz hastalıklar var mı?
1. (...) Evet 2. (...) Hayır 3. (...) Bilmiyorum

F.15) Evetse, bu hastalıklar nelerdir?
.....

F.16) İşletme açıldıktan sonra sulara ve çevrede herhangi bir değişiklik meydana geldi mi?
1. (...) Evet 2. (...) Hayır 3. (...) Bilmiyorum

F.17) Evetse, sulara ne tür değişiklikler meydana geldi (**birden fazla seçenek işaretlenebilir**)?
1. (...) Suyun rengi değişti.
2. (...) Suyun tadı değişti.
3. (...) Su kaynaklarındaki su seviyesi azaldı.
4. (...) Akışları bozuldu.
5. (...) Diğer ....

F.18) Evetse çevrede ne tür değişiklikler meydana geldi (**birden fazla seçenek işaretlenebilir**)?
1. (...) Hava kirliliği oluştu
2. (...) Hayvan ölümleri oluştu
3. (...) Ormansızlaşma oldu
4. (...) Toprak kaymaları oldu
5. (...) Yaban çeşitliliği azaldı
6. (...) Meralar azaldı
7. (...) Diğer .....

F.19) Günde yaklaşık kaç saat uyuyorsunuz?
.....

F.20) İşe girişte işletme sizi sağlık kontrolünden geçirdi mi?
1. (...) Evet 2. (...) Hayır

F.21) Yaşadığınız yerleşim yerinde kanalizasyon sistemi var mı?
1. (...) Evet 2. (...) Hayır

F.22) Evetse, bu kanalizasyon sistemi nereye boşaltılıyor?
1. (...) Dereye
2. (...) Göle
3. (...) Denize
4. (...) Ormana
5. (...) Arıtma sistemine
6. (...) Diğer.....

F.23) Evsel atıklarınız ve çöpleriniz nereye boşaltılıyor (“Çöpe atıyoruz”dan daha fazla ayrıntı)?

.....

F.24) Sağlık ocağındaki ya da hastanedeki personelin davranışlarından memnun musunuz?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

F.25) Hastanelerde ya da sağlık ocaklarında sağlık durumunuz konusunda size yeterli bilgi veriliyor mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

F.26) Aile planlaması ve sağlık konusunda yetkililer size eğitim ya da bilgilendirme verdiler mi?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

F.27) Madencilik faaliyetleri bölgenizdeki tarımsal faaliyetleri nasıl etkilemektedir?

.....

F.28) Çalışma ve yaşam koşullarınız ev hayatınızda sorunlara yol açıyor mu?

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

F.29) Evet ise ne tür sorunlara yol açıyor?

.....

GENEL SORULAR

G.1) İşveren sağlığı bozulan işçiyi yasal olarak işten çıkarma hakkına sahiptir.

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

G.2) Sendikalı olmak işten çıkarılmak için yasal bir nedendir.

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

G.3) İşveren riskli bir durumda çalışmayı reddeden işçiyi işten çıkarma hakkına sahiptir.

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

G.4) İşveren belirli sayıda işçiyi sigortasız çalıştırma hakkına sahiptir.

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

G.5) Toplu iş sözleşmelerinden kimler yararlanır?

1. (...) Taraf sendikaya üye işçiler
2. (...) Bütün işçiler
3. (...) Bütün sendikalılar

G.6) İşveren ciddi bir kaza olur olmaz yetkili makamları durumdan haberdar etmek zorundadır.

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

G.7) İşverenler işçilerine sağladıkları koruyucu malzemelerin ücretlerini işçilerden alabilir.

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

G.8) İş sırasında işçiler kendilerine sağlanan koruyucu giysileri ve ekipmanları kullanmak zorundadırlar.

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

G.9) Herhangi bir durumda nasıl-nereye başvuracağımı biliyorum.

1. (...) Evet
2. (...) Hayır
3. (...) Kısmen

G.10) Kamu amaçlı faaliyetler için konut ya da arazi istenildiği gibi istimlak edilebilir.

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

G.11) İşletmeler atıklarını dere ya da benzeri su kaynaklarına atmakla yükümlüdür.

1. (...) Evet
2. (...) Hayır

BİTTİ...

TEŞEKKÜRLER...

EK.2. TABLOLAR

SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLERE AİT EK TABLOLAR

Ek Tablo A.1

Öğrenci değilse okuduğu son sınıf (kendisi)?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	NA	2	,6	1,5
	İlkokul Mezunu	61	18,0	44,9
	Ortaokul Mezunu	35	10,3	25,7
	Düz Lise Mezunu	38	11,2	27,9
	Toplam	136	40,1	100,0
Geçersiz		203	59,9	
Toplam		339	100,0	

Ek Tablo A.2

Öğrenci değilse okuduğu son sınıf (eşi)?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	NA	3	,9	3,2
	Okuma Yazma Biliyor, ama İlkokulu bitirmemiş	2	,6	2,2
	İlkokul Mezunu	51	16,1	54,8
	Ortaokul Mezunu	23	7,3	24,7
	Düz Lise Mezunu	14	4,4	15,1
	Toplam	93	29,3	100,0
Geçersiz		224	70,7	
Toplam		317	100,0	

Ek Tablo A.3

Öğrenci ise şu anki okulu ve sınıfı (Çocukları)?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	23	4,1	4,1
NA	234	41,8	41,8
1.SINIF	35	6,3	6,3
10.SINIF	1	,2	,2
2.SINIF	29	5,2	5,2
3.SINIF	25	4,5	4,5
4.SINIF	30	5,4	5,4
5.SINIF	15	2,7	2,7
6.SINIF	25	4,5	4,5
7.SINIF	24	4,3	4,3
8.SINIF	23	4,1	4,1
9.SINIF	1	,2	,2

ACIK OGR	1	,2	,2
ANAOKULU	2	,4	,4
HAZIRLIK	1	,2	,2
ILKOKUL	4	,7	,7
LISANS	1	,2	,2
LISANS1	1	,2	,2
LISANS2	4	,7	,7
LISANS4	1	,2	,2
LISE	2	,4	,4
LISE 1	30	5,4	5,4
LISE 2	28	5,0	5,0
LISE 3	16	2,9	2,9
ORTAOKUL	2	,4	,4
Y.OKUL	2	,4	,4
Toplam	560	100,0	100,0

Ek Tablo A.4

Doğduğunuz ilin adı:

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Adana	1	,3	,3
Ankara	1	,3	,3
Aydin	1	,3	,3
Balikesir	2	,6	,6
Bursa	14	4,1	4,2
Çorum	1	,3	,3
Diyarbakir	56	16,5	16,7
Elazig	1	,3	,3
Eskisehir	1	,3	,3
İcel	1	,3	,3
İstanbul	1	,3	,3
Kirsehir	2	,6	,6
Konya	7	2,1	2,1
Kutahya	145	42,6	43,2
Manisa	1	,3	,3
Mugla	45	13,2	13,4
Sivas	6	1,8	1,8
Urfa	1	,3	,3
Karabük	18	5,3	5,4
Zonguldak	23	6,8	6,8
Denizli	1	,3	,3
Sinop	1	,3	,3
Erzincan	2	,6	,6
Ağrı	2	,6	,6
Kırıkkale	1	,3	,3
Gümüşhane	1	,3	,3

	Toplam	336	98,8	100,0
Geçersiz		4	1,2	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo A.5

Aileniz sizinle birlikte mi kalıyor?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	314	92,4	92,6
	Hayır	25	7,4	7,4
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo A.6

Aileniz sizinle birlikte kalmıyorsa, nerede kalıyor?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Bu şehrin bir ilçe ya da kasabasında	3	,9	12,5
	Bu şehrin bir köyünde	6	1,8	25,0
	Başka bir şehirde, şehir merkezinde	3	,9	12,5
	Başka bir şehrin ilçe ya da kasabasında	5	1,5	20,8
	Başka bir şehrin bir köyünde	7	2,1	29,2
	Toplam	24	7,1	100,0
Geçersiz		316	92,9	
Toplam		340	100,0	

SOSYO-EKONOMİK BİLGİLERE AİT EK TABLOLAR

Ek Tablo B.1

Tarımsal üretimden gelen gelir grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0	304	89,4	92,4
	2-2499	10	2,9	3,0
	2500-4499	9	2,6	2,7
	4500-	6	1,8	1,8
	Toplam	329	96,8	100,0
Geçersiz		11	3,2	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.2

Hayvansal üretimden gelen gelir grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0	298	87,6	91,1
	2-1999	19	5,6	5,8
	2000-3999	7	2,1	2,1
	4000-	3	,9	,9
	Toplam	327	96,2	100,0
Geçersiz		13	3,8	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.3

Kaymakamlıktan alınan erzak türü

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	21	6,2	6,2
0	289	85,0	85,0
KOMUR	28	8,2	8,2
KOMUR+PARA	1	,3	,3
PARA	1	,3	,3
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo B.4

Çalıştığı işletmeden alınan erzak yardımı türü

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	34	10,0	10,0
0	288	84,7	84,7
GIDA	1	,3	,3
KOMUR	17	5,0	5,0
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo B.5

			erzak kaymakamlıktan					Toplam
ANKETİN YAPILDIĞI İL			geçersiz	yok	KOMUR	KOMUR +PARA	PARA	
ZONGULDAK	Sektör	KÖMÜR		43				43
				100,0%				100,0%
	Toplam			43				43
				100,0%				100,0%
KUTAHYA	Sektör	KÖMÜR	3	167	1	1	1	173
			1,7%	96,5%	,6%	,6%	,6%	100,0%
	Toplam		3	167	1	1	1	173
			1,7%	96,5%	,6%	,6%	,6%	100,0%
MUĞLA	Sektör	MERMER		65				65
				100,0%				100,0%
	Toplam			65				65
				100,0%				100,0%
DİYARBAKIR	Sektör	MERMER	18	13	27			58
			31,0%	22,4%	46,6%			100,0%
	Toplam		18	13	27			58
			31,0%	22,4%	46,6%			100,0%

Ek Tablo B.6

			Erzak çalıştığım işletme türü				Toplam
ANKETİN YAPILDIĞI İL			geçersiz	yok	GIDA	KOMUR	
ZONGULDAK	Sektör	KÖMÜR		26		17	43
				60,5%		39,5%	100,0%
	Toplam			26		17	43
				60,5%		39,5%	100,0%
KÜTAHYA	Sektör	KÖMÜR	3	170			173
			1,7%	98,3%			100,0%
	Toplam		3	170			173
			1,7%	98,3%			100,0%
MUĞLA	Sektör	MERMER		64	1		65
				98,5%	1,5%		100,0%
	Toplam			64	1		65
				98,5%	1,5%		100,0%

DİYARBAKIR	Sektör	MERMER	31	27			58
			53,4%	46,6%			100,0%
	Toplam		31	27			58
			53,4%	46,6%			100,0%

Ek Tablo B.7

		Bilgisayar		Toplam
		Hayır	Evet	
Tarla için sulama harcamaları grubu yıllık (YTL)	0	279	12	291
		95,9%	4,1%	100,0%
	2- 999	9		9
		100,0%		100,0%
	1000- 2999	28	4	32
		87,5%	12,5%	100,0%
	3000-	4	1	5
	80,0%	20,0%	100,0%	
Toplam		320	17	337
		95,0%	5,0%	100,0%

Ek Tablo B.8

		Bilgisayar		Toplam
		Hayır	Evet	
Hayvan için yem harcamaları grubu yıllık (YTL)	0	266	11	277
		96,0%	4,0%	100,0%
	2- 999	15		15
		100,0%		100,0%
	1000- 1999	30	3	33
		90,9%	9,1%	100,0%
	2000-	6	1	7
	85,7%	14,3%	100,0%	
Toplam		317	15	332
		95,5%	4,5%	100,0%

Ek Tablo B.9

		Otomatik Çamaşır makinesi		Toplam
		Hayır	Evet	
Hayvan için yem harcamaları grubu yıllık (YTL)	0	55	222	277
		19,9%	80,1%	100,0%
	2- 999	3	12	15
		20,0%	80,0%	100,0%
	1000- 1999	3	30	33
		9,1%	90,9%	100,0%
	2000-		7	7
		100,0%	100,0%	
Toplam		61	271	332

		18,4%	81,6%	100,0%
--	--	-------	-------	--------

Ek Tablo B.10

		Uydu anteni		Toplam
		Hayır	Evet	
Hayvan için yem harcamaları grubu yıllık (YTL)	0	176	101	277
		63,5%	36,5%	100,0%
	2- 999	8	7	15
		53,3%	46,7%	100,0%
	1000- 1999	10	23	33
		30,3%	69,7%	100,0%
	2000-	3	4	7
	42,9%	57,1%	100,0%	
Toplam		197	135	332
		59,3%	40,7%	100,0%

Ek Tablo B.11

		Ne kadar ücret alıyorsunuz aylık grubu (YTL)			Toplam
		0- 380	381- 649	650- 1000	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	1	83	24	108
		,9%	76,9%	22,2%	100,0%
	Hayır	33	132	56	221
		14,9%	59,7%	25,3%	100,0%
Toplam		34	215	80	329
		10,3%	65,3%	24,3%	100,0%

Ek Tablo B.12

		Doğum tarihi grubu				Toplam
		1980-	1970-1979	1960-1969	1950-1959	
Ne kadar ücret alıyorsunuz aylık grubu	0- 380	14	19	3		36
		38,9%	52,8%	8,3%		100,0%
	381- 649	34	115	65	5	219
		15,5%	52,5%	29,7%	2,3%	100,0%
	650- 1000	2	35	41	3	81
	2,5%	43,2%	50,6%	3,7%	100,0%	
Toplam		50	169	109	8	336
		14,9%	50,3%	32,4%	2,4%	100,0%

Ek Tablo B.13

Eşiniz nerede çalışıyor?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
NA	318	93,5	95,5
MERMER	7	2,1	2,1
OZEL SEKTÖR	5	1,5	1,5
KAMU SEKTÖRÜ	1	,3	,3

	CİFTÇİ	2	,6	,6
	Toplam	333	97,9	100,0
Geçersiz		7	2,1	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.14

		Eşiniz çalışıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	2	100	102
		2,0%	98,0%	100,0%
	Hayır	14	194	208
		6,7%	93,3%	100,0%
Toplam		16	294	310
		5,2%	94,8%	100,0%

Ek Tablo B.15

			Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?		Toplam	
			Evet	Hayır		
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Doğduğunuz yerleşim birimi	Evet	İl	2	15	17
				11,8%	88,2%	100,0%
			İlçe	18	27	45
				40,0%	60,0%	100,0%
			Köy	45	23	68
				66,2%	33,8%	100,0%
		Toplam		65	65	130
		50,0%	50,0%	100,0%		
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Doğduğunuz yerleşim birimi	Hayır	İl		20	20
					100,0%	100,0%
			İlçe	30	98	128
				23,4%	76,6%	100,0%
			Köy	13	36	49
				26,5%	73,5%	100,0%
		Toplam		43	154	197
		21,8%	78,2%	100,0%		

Ek Tablo B.16

		Ailenizde gelir getirici işte çalışan kaç kişi var?				Toplam
		0	1	2	3	
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evet		107	21	2	130
			82,3%	16,2%	1,5%	100,0%
	Hayır	1	166	27	3	197
		,5%	84,3%	13,7%	1,5%	100,0%
Toplam		1	273	48	5	327
		,3%	83,5%	14,7%	1,5%	100,0%

Ek Tablo B.17

		Yıllık maaş artı ikramiye grubu (YTL)				Toplam
		0- 4560	4561- 6829	6830- 10249	10250-	
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evet	8	69	37	19	133
		6,0%	51,9%	27,8%	14,3%	100,0%
	Hayır	16	82	87	17	202
		7,9%	40,6%	43,1%	8,4%	100,0%
Toplam		24	151	124	36	335
		7,2%	45,1%	37,0%	10,7%	100,0%

Ek Tablo B.18

		Oturduğunuz evin durumu aşağıdaki seçeneklerden hangisine uyuyor?				Toplam
		Kendimizin	Kira	Akrabamızı n evi, kira vermiyoruz	Başka (belirtiniz):	
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evet	31	100		1	132
		23,5%	75,8%		,8%	100,0%
	Hayır	123	74	4	2	203
		60,6%	36,5%	2,0%	1,0%	100,0%
Toplam		154	174	4	3	335
		46,0%	51,9%	1,2%	,9%	100,0%

Ek Tablo B.19

		Motorlu taşıtınız var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Şu anda oturduğunuz yerleşim yerine başka bir yerden göç ederek mi geldiniz?	Evet	10	115	125
		8,0%	92,0%	100,0%
	Hayır	42	158	200
		21,0%	79,0%	100,0%
Toplam		52	273	325
		16,0%	84,0%	100,0%

Ek Tablo B.20

		Güneş enerjisi		Toplam
		Hayır	Evet	
Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)	0- 569	147	20	167
		88,0%	12,0%	100,0%
	570- 1854	142	22	164
		86,6%	13,4%	100,0%
Toplam		289	42	331
		87,3%	12,7%	100,0%

Ek Tablo B.21

		Bilgisayar		Toplam
		Hayır	Evet	

Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)	0- 569		164		3		167		
			98,2%		1,8%		100,0%		
	570- 1854		150		14		164		
			91,5%		8,5%		100,0%		
Toplam		314		17		331			
				94,9%		5,1%		100,0%	

Ek Tablo B.22

		Evinizde bilgisayar var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Sektör	MERMER	121	2	123
		98,4%	1,6%	100,0%
	KÖMÜR	201	15	216
		93,1%	6,9%	100,0%
Toplam		322	17	339
		95,0%	5,0%	100,0%

Ek Tablo B.23

		Otomatik Çamaşır makinesi		Toplam
		Hayır	Evet	
Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)	0- 569	47	119	166
		28,3%	71,7%	100,0%
	570- 1854	11	153	164
		6,7%	93,3%	100,0%
Toplam		58	272	330
		17,6%	82,4%	100,0%

Ek Tablo B.24

		Otomatik Bulaşık makinesi		Toplam
		Hayır	Evet	
Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)	0- 569	157	10	167
		94,0%	6,0%	100,0%
	570- 1854	134	30	164
		81,7%	18,3%	100,0%
Toplam		291	40	331
		87,9%	12,1%	100,0%

Ek Tablo B.25

		Otomatik bulaşık makinesi var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Sektör	MERMER	115	8	123
		93,5%	6,5%	100,0%
	KÖMÜR	181	35	216
		83,8%	16,2%	100,0%
Toplam		296	43	339

		87,3%	12,7%	100,0%
--	--	-------	-------	--------

Ek Tablo B.26

		Telefon		Toplam
		Hayır	Evet	
Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)	0- 569	31	135	166
		18,7%	81,3%	100,0%
	570- 1854	7	157	164
		4,3%	95,7%	100,0%
Toplam		38	292	330
		11,5%	88,5%	100,0%

Ek Tablo B.27

		Televizyon		Toplam
		Hayır	Evet	
Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)	0- 569	4	162	166
		2,4%	97,6%	100,0%
	570- 1854	4	160	164
		2,4%	97,6%	100,0%
Toplam			322	330
		2,4%	97,6%	100,0%

Ek Tablo B.28

		Uydu anteni		Toplam
		Hayır	Evet	
Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)	0- 569	111	55	166
		66,9%	33,1%	100,0%
	570- 1854	84	80	164
		51,2%	48,8%	100,0%
Toplam		195	135	330
		59,1%	40,9%	100,0%

Ek Tablo B.29

		Ahır, depo vb.		Toplam
		Hayır	Evet	
Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)	0- 569	117	50	167
		70,1%	29,9%	100,0%
	570- 1854	103	61	164
		62,8%	37,2%	100,0%
Toplam		220	111	331
		66,5%	33,5%	100,0%

Ek Tablo B.30

		Sizde dahil olmak üzere evde kaç kişi yaşıyor grubu			Toplam
		1- 3	4- 5	6-	

Ailenin aylık net gelir grubu (YTL)	0- 569	65	65	26	156
		41,7%	41,7%	16,7%	100,0%
	570- 1854	65	72	11	148
		43,9%	48,6%	7,4%	100,0%
Toplam		130	137	37	304
		42,8%	45,1%	12,2%	100,0%

Ek Tablo B.31

Katılımcılara ait yıllık kira giderleri grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0	160	47,3	48,6
	2- 999	50	14,7	15,2
	1000- 1499	101	29,7	30,7
	1500-	18	5,3	5,5
	Toplam	329	96,8	100,0
Geçersiz		11	3,2	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.32

Katılımcılara ait yıllık sağlık giderleri grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0	86	25,3	25,4
	2- 999	230	67,6	67,8
	1000- 2999	17	5,0	5,0
	3000-	6	1,8	1,8
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.33

Katılımcılara ait yıllık mutfak giderleri grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0- 999	34	10,0	10,1
	1000- 1999	168	49,4	49,7
	2000- 3499	116	34,1	34,3
	3500- 4999	20	5,9	5,9
	Toplam	338	99,4	100,0
Geçersiz		2	,6	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.34

Katılımcılara ait yıllık eğitim giderleri grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0	153	45,0	45,3
	2- 499	89	26,2	26,3
	500- 999	42	12,4	12,4

	1000- 1999	31	9,1	9,2
	2000-	23	6,8	6,8
	Toplam	338	99,4	100,0
Geçersiz		2	,6	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.35

Katılımcılara ait yıllık ısınma giderleri grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0	34	10,0	10,0
	2- 499	273	80,3	80,5
	500- 999	19	5,6	5,6
	1000-	13	3,8	3,8
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.36

Katılımcılara ait yıllık giyim harcamaları grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0- 499	89	26,2	26,5
	500- 999	167	49,1	49,7
	1000- 1999	76	22,4	22,6
	2000-	4	1,2	1,2
	Toplam	336	98,8	100,0
Geçersiz		4	1,2	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.37

Katılımcılara ait yıllık ulaşım harcamaları grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0	122	35,9	36,0
	2- 499	141	41,5	41,6
	500-	76	22,4	22,4
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.38

Katılımcılara ait yıllık telefon ve su giderleri grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0- 499	80	23,5	23,7
	500- 999	236	69,4	70,0
	1000-	21	6,2	6,2
	Toplam	337	99,1	100,0
Geçersiz		3	,9	

Toplam		340	100,0
--------	--	-----	-------

Ek Tablo B.39

Katılımcılara ait yıllık konut bakım harcamaları grubu

	YTL	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0	192	56,5	57,1
	2- 499	132	38,8	39,3
	500-	12	3,5	3,6
	Toplam	336	98,8	100,0
Geçersiz		4	1,2	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.40

		Yıllık kira giderleri grubu (YTL)					Toplam
		geçersiz	0	2- 999	1000- 1499	1500-	
Yıllık maaş artı ikramiye grubu (YTL)	0- 4560		10	1	13		24
			41,7%	4,2%	54,2%		100,0%
	4561- 6829		72	36	37	5	150
			48,0%	24,0%	24,7%	3,3%	100,0%
	6830- 10249	1	54	12	49	5	121
		,8%	44,6%	9,9%	40,5%	4,1%	100,0%
	10250-		22	1	2	8	33
			66,7%	3,0%	6,1%	24,2%	100,0%
Toplam		1	158	50	101	18	328
		,3%	48,2%	15,2%	30,8%	5,5%	100,0%

Ek Tablo B.41

		Sağlık yıllık grubu (YTL)				Toplam
		0	2- 999	1000- 2999	3000-	
Yıllık maaş artı ikramiye grubu (YTL)	0- 4560	5	19			24
		20,8%	79,2%			100,0%
	4561- 6829	34	107	11	1	153
		22,2%	69,9%	7,2%	,7%	100,0%
	6830- 10249	43	76	3	2	124
		34,7%	61,3%	2,4%	1,6%	100,0%
	10250-	3	28	3	3	37
		8,1%	75,7%	8,1%	8,1%	100,0%
Toplam		85	230	17	6	338
		25,1%	68,0%	5,0%	1,8%	100,0%

Ek Tablo B.42

		Yıllık ısınma giderleri grubu (YTL)				Toplam
		0	499	500- 999	1000-	
Yıllık maaş artı ikramiye grubu (YTL)	0- 4560	2	21	1		24
		8,3%	87,5%	4,2%		100,0%
	4561- 6829	28	112	7	6	153

		18,3%	73,2%	4,6%	3,9%	100,0%
	6830- 10249	3	109	7	5	124
		2,4%	87,9%	5,6%	4,0%	100,0%
	10250-	1	30	4	2	37
		2,7%	81,1%	10,8%	5,4%	100,0%
Toplam		34	272	19	13	338
		10,1%	80,5%	5,6%	3,8%	100,0%

Ek Tablo B.43

		Ulaşım yıllık grubu (YTL)			Toplam
		0	2- 499	500-	
Yıllık maaş artı ikramiye grubu (YTL)	0- 4560	13	7	4	24
		54,2%	29,2%	16,7%	100,0%
	4561- 6829	46	77	30	153
		30,1%	50,3%	19,6%	100,0%
	6830- 10249	46	48	30	124
		37,1%	38,7%	24,2%	100,0%
	10250-	17	9	11	37
		45,9%	24,3%	29,7%	100,0%
Toplam		122	141	75	338
		36,1%	41,7%	22,2%	100,0%

Ek Tablo B.44

		Telefon su yıllık grubu (YTL)			Toplam
		0- 499	500- 999	1000-	
Yıllık maaş artı ikramiye grubu (YTL)	0- 4560	7	16	1	24
		29,2%	66,7%	4,2%	100,0%
	4561- 6829	45	100	7	152
		29,6%	65,8%	4,6%	100,0%
	6830- 10249	26	89	8	123
		21,1%	72,4%	6,5%	100,0%
	10250-	2	30	5	37
		5,4%	81,1%	13,5%	100,0%
Toplam		80	235	21	336
		23,8%	69,9%	6,3%	100,0%

Ek Tablo B.45

		Konut bakım yıllık grubu (YTL)			Toplam
		0	2- 499	500-	
Yıllık maaş artı ikramiye grubu (YTL)	0- 4560	17	7		24
		70,8%	29,2%		100,0%
	4561- 6829	100	48	3	151
		66,2%	31,8%	2,0%	100,0%
	6830- 10249	55	63	5	123
		44,7%	51,2%	4,1%	100,0%
	10250-	19	14	4	37

		51,4%	37,8%	10,8%	100,0%
Toplam		191	132	12	335
		57,0%	39,4%	3,6%	100,0%

Ek Tablo B.46

		Yıllık tarla sulama harcamaları grubu (YTL)				Toplam
		0	2- 999	1000- 2999	3000-	
Yıllık maaş artı ikramiye grubu (YTL)	0- 4560	23		1		24
		95,8%		4,2%		100,0%
	4561- 6829	130	6	15	1	152
		85,5%	3,9%	9,9%	,7%	100,0%
	6830- 10249	105	1	14	4	124
		84,7%	,8%	11,3%	3,2%	100,0%
	10250-	33	2	1		36
		91,7%	5,6%	2,8%		100,0%
Toplam		291	9	31	5	336
		86,6%	2,7%	9,2%	1,5%	100,0%

Ek Tablo B.47

		Yıllık yem hayvan harcamaları grubu (YTL)				Toplam
		0	2- 999	1000- 1999	2000-	
Yıllık maaş artı ikramiye grubu (YTL)	0- 4560	21	2	1		24
		87,5%	8,3%	4,2%		100,0%
	4561- 6829	126	9	15	1	151
		83,4%	6,0%	9,9%	,7%	100,0%
	6830- 10249	97	2	15	5	119
		81,5%	1,7%	12,6%	4,2%	100,0%
	10250-	33	2	1	1	37
		89,2%	5,4%	2,7%	2,7%	100,0%
Toplam		277	15	32	7	331
		83,7%	4,5%	9,7%	2,1%	100,0%

Ek Tablo B.48

Oturduğunuz evin aylık kira bedeli grubu (YTL)

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
35- 99	74	21,8	42,8
100- 200	99	29,1	57,2
Toplam	173	50,9	100,0
Geçersiz	167	49,1	
Toplam	340	100,0	

Ek Tablo B.49

Oturduğunuz ev kendinizinse nasıl sahip oldunuz?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Ailemizden kaldı	111	32,6	72,5

	Birikimlerimizin sonucunda aldık	25	7,4	16,3
	Kendi arazisinde ya da başka bir arazide kaçak yapı	2	,6	1,3
	Arazimizin üzerine kendimiz inşa ettik	9	2,6	5,9
	Diğer:	6	1,8	3,9
	Toplam	153	45,0	100,0
Geçersiz		187	55,0	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.50

Oturduğunuz evde solon var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	317	93,2	95,2
	Hayır	16	4,7	4,8
	Toplam	333	97,9	100,0
Geçersiz		7	2,1	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.51

Oturduğunuz evin genişliği; Metre kare grubu

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	0- 70	59	17,4	18,1
	71- 90	75	22,1	23,0
	91- 110	117	34,4	35,9
	111-	75	22,1	23,0
	Toplam	326	95,9	100,0
Geçersiz		14	4,1	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.52

		Metre kare grubu			Toplam
		0-70	71-119	120-	
Sektör	MERMER	51	51	18	120
		42,5%	42,5%	15,0%	100,0%
	KÖMÜR	7	146	52	205
		3,4%	71,2%	25,4%	100,0%
Toplam		58	197	70	325
		17,8%	60,6%	21,5%	100,0%

Ek Tablo B.53

Evinizde kanalizasyon sistemi var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	20	5,9	5,9
	Evet	319	93,8	94,1
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	

Toplam		340	100,0	
--------	--	-----	-------	--

Ek Tablo B.54

Evinizde elektrik var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	5	1,5	1,5
	Evet	334	98,2	98,5
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.55

Evinizde şehir suyu var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	7	2,1	2,1
	Evet	332	97,6	97,9
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.56

Evinizde tuvalet var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	3	,9	,9
	Evet	336	98,8	99,1
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.57

Evinizde banyo var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	12	3,5	3,5
	Evet	327	96,2	96,5
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.58

Evinizde televizyon var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	11	3,2	3,2
	Evet	328	96,5	96,8
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.59

Evinizde uydu anteni var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	201	59,1	59,3
	Evet	138	40,6	40,7
	Toplam	339	99,7	100,0
Geçersiz		1	,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.60

Evinizde ahır, depo vb. var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	223	65,6	65,6
Evet	117	34,4	34,4
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo B.61

Eviniz neyle ısınıyor?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Merkezi sistem kalorifer	2	,6	,6
	Kat kaloriferi	4	1,2	1,2
	Kömürlü soba	277	81,5	85,5
	Doğal gaz	1	,3	,3
	Odun	40	11,8	12,3
	Toplam	324	95,3	100,0
Geçersiz		16	4,7	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo B.62

		Kanalizasyon sistemi var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	12	95	107
		11,2%	88,8%	100,0%
	Hayır	7	217	224
		3,1%	96,9%	100,0%
Toplam		19	312	331
		5,7%	94,3%	100,0%

Ek Tablo B.63

		Güneş enerjisi var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	105	3	108
		97,2%	2,8%	100,0%
	Hayır	184	40	224
		82,1%	17,9%	100,0%

Toplam		289	43	332
		87,0%	13,0%	100,0%

Ek Tablo B.64

		Otomatik Çamaşır makinesi var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	34	73	107
		31,8%	68,2%	100,0%
	Hayır	27	197	224
		12,1%	87,9%	100,0%
Toplam		61	270	331
		18,4%	81,6%	100,0%

Ek Tablo B.65

		Ahır, depo vb. Var mı?		Toplam
		Hayır	Evet	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	92	16	108
		85,2%	14,8%	100,0%
	Hayır	124	100	224
		55,4%	44,6%	100,0%
Toplam		216	116	332
		65,1%	34,9%	100,0%

Ek Tablo B.66

		Evin devlet hastanesine uzaklığı grubu (km)					Toplam
		0- 1	2- 10	11- 25	26- 50	51-	
Sektör	MERMER	37	10	13	2	48	110
		33,6%	9,1%	11,8%	1,8%	43,6%	100,0%
	KÖMÜR	76	75	17	31	3	202
		37,6%	37,1%	8,4%	15,3%	1,5%	100,0%
Toplam		113	85	30	33	51	312
		36,2%	27,2%	9,6%	10,6%	16,3%	100,0%

Ek Tablo B.67

		Evin iş yerine uzaklığı grubu (km)					Toplam
		0-1	1,1-10	10,1-25	25,1-50	50,1-	
Sektör	MERMER	41	33	14	30		118
		34,7%	28,0%	11,9%	25,4%		100,0%
	KÖMÜR	22	55	93	7	13	190
		11,6%	28,9%	48,9%	3,7%	6,8%	100,0%
Toplam		63	88	107	37	13	308
		20,5%	28,6%	34,7%	12,0%	4,2%	100,0%

Ek Tablo B.68

Motorlu taşıtınızın türü nedir?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	12	3,5	3,5
NA	274	80,6	80,6
90 MODEL ARABA	1	,3	,3
BINEK	28	8,2	8,2
BINEK, 95 MODEL	1	,3	,3
MINIBUS	1	,3	,3
MOBILET	2	,6	,6
MOTORSİKLET	4	1,2	1,2
TRAKTOR	13	3,8	3,8
TRAKTOR VE BINEK	1	,3	,3
TRAKTOR VE MOTORSİKLET	2	,6	,6
TRAKTOR VE TAKSI	1	,3	,3
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo B.69

Motorlu taşıtınızın markası nedir?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	35	10,3	10,3
NA	274	80,6	80,6
1986 SAHIN	1	,3	,3
1987 RENAULT	1	,3	,3
1990 DOGAN	1	,3	,3
1998 SAHIN	1	,3	,3
90 MODEL	1	,3	,3
BRODWAY	3	,9	,9
DOGAN SLX	2	,6	,6
FORD	1	,3	,3
MUTSUBISHI	1	,3	,3
RENAULT	4	1,2	1,2
RENAULT 19	1	,3	,3
RENAULT SPRING	1	,3	,3
RENAULT STATION	3	,9	,9
SAHIN	5	1,5	1,5
SERCE	1	,3	,3
TOROS STATION	4	1,2	1,2
Toplam	340	100,0	100,0

ÇALIŞMA YAŞAMINA AİT EK TABLOLAR

Ek Tablo C.1

Ücretinizi neye göre alıyorsunuz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Haftalık	3	,9	,9
	Aylık	329	96,8	97,6
	Çıkardığımız ürün miktarına göre	2	,6	,6
	Diğer	3	,9	,9
	Toplam	337	99,1	100,0
Geçersiz		3	,9	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.2

Bu işi yapmanızın geçiminizi sağlamak dışında en önemli nedeni nedir?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Sigortalı olmak için	105	30,9	37,4
	Emeklilik güvencesi için	57	16,8	20,3
	Yapacak başka işim olmadığı için	101	29,7	35,9
	Ek gelir elde etmek için	13	3,8	4,6
	Diğer	5	1,5	1,8
	Toplam	281	82,6	100,0
Geçersiz		59	17,4	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.3

Şu an çalıştığınız işi nasıl buldunuz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Gazete ilanıyla	1	,3	,3
	Tanıdıklar, arkadaşlar aracılığıyla	289	85,0	87,8
	İŞKUR aracılığıyla	5	1,5	1,5
	Diğer	34	10,0	10,3
	Toplam	329	96,8	100,0
Geçersiz		11	3,2	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.4

Şu an çalıştığınız işi nasıl buldunuz (diğer)?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	1	,3	,3
NA	306	90,0	90,0
İŞLETME BİZİM KOYUN ARAZISINDE KURULU	1	,3	,3
KENDİM BASVURUP BULDUM	28	8,2	8,2
ONLAR BENİ BULDU IS TEKLIF	4	1,2	1,2

ETTI			
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo C.5

Sözleşmenin içeriğini/içinde ne yazdığını, hangi şartlardan oluştuğunu biliyor musunuz?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Kısmen	6	1,8	15,4
	Çok az	12	3,5	30,8
	Hiç	21	6,2	53,8
	Toplam	39	11,5	100,0
Geçersiz		301	88,5	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.6

Sözleşmeniz tek taraflı olarak feshedilebilir şartlar içeriyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	2	,6	5,3
	Hayır	2	,6	5,3
	Bilmiyorum	34	10,0	89,5
	Toplam	38	11,2	100,0
Geçersiz		302	88,8	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.7

Sözleşmenizin bir örneği sizde var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	38	11,2	100,0
Geçersiz		302	88,8	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.8

Sözleşmenizde işe giriş tarihiniz yazıyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	4	1,2	10,5
	Hayır	2	,6	5,3
	Bilmiyorum	32	9,4	84,2
	Toplam	38	11,2	100,0
Geçersiz		302	88,8	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.9

Sözleşmenizde işten çıkış tarihiniz yazıyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Hayır	6	1,8	15,8
	Bilmiyorum	32	9,4	84,2
	Toplam	38	11,2	100,0

Geçersiz		302	88,8	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.10

Yemek saati için verilen ara ne kadar?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	15, 20 dakika	17	5,0	5,1
	Yarım saat	79	23,2	23,9
	45 dakika	5	1,5	1,5
	1 saat	229	67,4	69,2
	Ara vermiyoruz	1	,3	,3
	Toplam	331	97,4	100,0
Geçersiz		9	2,6	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.11

İşsizlik sigortasına hiç başvurduunuz mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	45	13,2	13,8
	Hayır	281	82,6	86,2
	Toplam	326	95,9	100,0
Geçersiz		14	4,1	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.12

Hiç işsizlik sigortasından para aldınız mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	42	12,4	55,3
	Hayır	34	10,0	44,7
	Toplam	76	22,4	100,0
Geçersiz		264	77,6	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.13

İşsizlik sigortasından ne kadar süre ile para aldınız?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	1	,3	,3
Bu soruyla ilgisiz	293	87,6	87,6
1 AY	3	,9	,9
1,5 AY	1	,3	,3
2 AY	13	3,8	3,8
2 YIL İKİSER AY	1	,3	,3
2/12	1	,3	,3
3 AY	16	4,7	4,7
4 AY	5	1,5	1,5
5 AY	1	,3	,3

Toplam	340	100,0	100,0
--------	-----	-------	-------

Ek Tablo C.14

Bugün işten çıksanız madencilik dışında hangi işleri yapabilme imkânına sahipsiniz?
(Seçim yapabileceği alternatif işlerin varlığı- mesleki vasıflar)

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Tarlam var çiftçilik yaparım.	48	14,1	15,4
Hayvancılık yaparım.	39	11,5	12,5
Başka bir şehre çalışmaya giderim.	140	41,2	45,0
Diğer	84	24,7	27,0
Toplam	311	91,5	100,0
Geçersiz	29	8,5	
Toplam	340	100,0	

Ek Tablo C.15

Bugün işten çıksanız madencilik dışında hangi işleri yapabilme imkânına sahipsiniz
(DİĞER)?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	32	13,1	,9
NA	227	66,8	66,8
AILEMIN NAKLIYE ISINDE CALISIRIM	1	,3	,3
ASCILIK YAPARIM	1	,3	,3
AYNI ISE DEVAM	1	,3	,3
BABAMIN ATOLYESINDE CALISIRIM	1	,3	,3
BASKA IS YAPABILIRIM	1	,3	,3
BASKA MERMER OCAGINA GIRERIM	1	,3	,3
BECERIM OLAN HER ISI YAPARIM	1	,3	,3
BILMIYORUM	5	1,5	1,5
BULABILDIGIM HER ISI YAPARIM	8	2,4	2,4
CALISAMAM OZURLUYUM	1	,3	,3
CALISMAM	4	1,2	1,2
ESNAFLIK	2	,6	,6
FIRINDA CALISIRIM	1	,3	,3
INSAATTA CALISIRIM	16	4,7	4,7
ISSIZ	7	2,1	2,1
KAYNAKCILIK	1	,3	,3
KENDI ISIMI KURARIM	3	,9	,9
KONFEKSIYONDA CALISIRIM	1	,3	,3
KOYUME DONERIM	1	,3	,3
MARANGOZLUK YAPARIM	4	1,2	1,2
SANATIM OLMADIGINDAN ISSIZ KALIRIM	4	1,2	1,2
SANATIMLA ILGILI CALISIRIM	1	,3	,3
SANAYIDE CALISIRIM	2	,6	,6
SERBEST MESLEK	7	2,1	2,1

SIVACILIK YAPARIM	2	,6	,6
SU TESISATCILIGI	1	,3	,3
TURIZMCILIK YAPARIM	2	,6	,6
YINE GIREYDERCILIK YAPARIM.	1	,3	,3
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo C.16

Şimdiye kadar işe alınırken / iş başvurusu sırasında herhangi bir mağduriyet yaşadınız mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	50	14,7	15,1
	Hayır	282	82,9	84,9
	Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz		8	2,4	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.17

Şimdiye kadar işe alınırken / iş başvurusu sırasında herhangi bir mağduriyet yaşadıysanız neden?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Siyasal görüşümden dolayı	9	2,6	26,5
	Genç olduğum için	2	,6	5,9
	Etnik kimliğimden dolayı	4	1,2	11,8
	Eski hükümlü olduğum için	1	,3	2,9
	Diğer	18	5,3	52,9
	Toplam	34	10,0	100,0
Geçersiz		24	7,1	
	NA	282	82,9	
	Toplam	306	90,0	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.18

Şimdiye kadar işe alınırken / iş başvurusu sırasında herhangi bir mağduriyet yaşadıysanız neden (DİĞER)?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
NA	321	94,4	94,4
HEMSERİLİKTEN	1	,3	,3
IS TECRUBEM OLMADIGINDAN	1	,3	,3
ISTIMLAK MADURU OLDUGUMUZ ICIN	1	,3	,3
MESLEGIM OLMADIGI ICIN	3	,9	,9
NEDENINI BILMIYORUM	3	,9	,9
SENDIKA UYESI OLDUGUM ICIN	7	2,1	2,1
SENDIKALASMAYA SICAK BAKTIGIM ICIN	2	,6	,6

SIGORTASIZ CALISMA DAYATILDI	1	,3	,3
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo C.19

Çalıştığınız işyerinde yemeği kim karşılıyor?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
İşletme karşılıyor.	312	91,8	94,5
Kendim evden getiriyorum.	13	3,8	3,9
Kendim dışardan karşılıyorum.	4	1,2	1,2
Diğer	1	,3	,3
Toplam	330	97,1	100,0
Geçersiz	10	2,9	
Toplam	340	100,0	

Ek Tablo C.20

Çalıştığınız işletmeye geliş- gidiş masraflarınızı kim karşılıyor?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
İşletme karşılıyor.	231	67,9	69,6
Kendim karşılıyorum.	35	10,3	10,5
Yürüyerek gidiyorum.	64	18,8	19,3
Bisikletle gidiyorum.	2	,6	,6
Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz	8	2,4	
Toplam	340	100,0	

Ek Tablo C.21

Çalıştığınız işyerinde çocuk işçiler çalışıyor mu?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	27	7,9	8,3
Hayır	299	87,9	91,7
Toplam	326	95,9	100,0
Geçersiz	14	4,1	
Toplam	340	100,0	

Ek Tablo C.22

İşyerinizde engelli kontenjanından çalışan işçi var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	164	48,2	54,7
Hayır	136	40,0	45,3
Toplam	300	88,2	100,0
Geçersiz	40	11,8	
Toplam	340	100,0	

Ek Tablo C.23

İşyerinizde hükümlü kontenjanından çalışan işçi var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
--	--------	-------	---------------

	Evet	174	51,2	59,0
	Hayır	121	35,6	41,0
	Toplam	295	86,8	100,0
Geçersiz		45	13,2	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo C.24

		Yıllık maaş artı ikramiye grubu				Toplam
		0- 4560	4561- 6829	6830- 10249	10250-	
Ortalama günde kaç saat çalışıyorsunuz grubu	0- 7		1	1		2
			50,0%	50,0%		100,0%
	8- 9	19	127	17	27	190
		10,0%	66,8%	8,9%	14,2%	100,0%
	10-	4	24	103	10	141
		2,8%	17,0%	73,0%	7,1%	100,0%
Toplam		23	152	121	37	333
		6,9%	45,6%	36,3%	11,1%	100,0%

Ek Tablo C.25

Haftalık izniniz kaç gün?

gün	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	14	4,1	4,1
Bu soruyla ilgisiz	111	32,6	32,6
1	202	59,4	59,4
14GÜNDE1	2	,6	,6
14GÜNDE2	2	,6	,6
15GÜNDE2	7	2,1	2,1
2	1	,3	,3
20GÜNDE2	1	,3	,3
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo C.26

		İşten çıkarıldığınızda kıdem ya da ihbar tazminatı aldınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	3	5	8
		37,5%	62,5%	100,0%
	KÖMÜR	30	50	80
		37,5%	62,5%	100,0%
Toplam		33	55	88
		37,5%	62,5%	100,0%

Ek Tablo C.27

		İşten çıkarıldıktan sonra mahkemeye başvurduysanız dava nasıl sonuçlandı?	Toplam

		Lehime	Aleyhime	Dava devam ediyor	Davadan vazgeçtim	
Sektör	KÖMÜR	23	1	29	3	56
		41,1%	1,8%	51,8%	5,4%	100,0%
Toplam		23	1	29	3	56
		41,1%	1,8%	51,8%	5,4%	100,0%

Ek Tablo C.28

İşten çıkartıldıktan sonar mahkemeye başvurmadıysanız, neden başvurmadınız?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Mahkeme açmak masraflı olduğu için	1	,3	3,2
Mahkemeler çok uzun sürdüğü için	2	,6	6,5
Kazanacağıma inanmadığım için	13	3,8	41,9
İşverenden çekindiğim için	1	,3	3,2
Diğer	14	4,1	45,2
Toplam	31	9,1	100,0
Geçersiz	309	90,9	
Toplam	340	100,0	

Ek Tablo C.29

İşten çıkartıldıktan sonar mahkemeye başvurmadıysanız, neden başvurmadınız (Diğer)?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
-1	1	,3	,3
	326	95,9	95,9
ANLASTIM	1	,3	,3
AYRILDIGIM YERLERDE TAZMINATIMI TAM ALDIM	1	,3	,3
BILGIM YOKTU	1	,3	,3
BIR DAHA IS BULAMAM KI DUSMAN KAZANILIR.	1	,3	,3
GEREK DUYMADIM	1	,3	,3
IS MEVSIMLIK	2	,6	,6
ISE GERI DONUS ICIN UGRASTIM	1	,3	,3
ISVEREN GERI CAGIRACAGI ICIN	1	,3	,3
TEKRAR ISE ALINDIK	2	,6	,6
TEKRAR ISIME DONICEGIM ICIN	1	,3	,3
YENIDEN BASLAMA UMUDUYLA	1	,3	,3
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo C.30

		İşten çıkarıldıktan sonra tazminatınızı alabildiyseniz, ne kadarını alabildiniz?		Toplam
		Tam olarak aldım	Eksik aldım	
Sektör	MERMER	3		3
		100,0%		100,0%

	KÖMÜR	8	23	31
		25,8%	74,2%	100,0%
Toplam		11	23	34
		32,4%	67,6%	100,0%

Ek Tablo C.31

		Çalıştığınız işyerinde çocuk işçiler çalışıyor mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sektör	MERMER	25	98	123
		20,3%	79,7%	100,0%
	KÖMÜR	2	200	202
		1,0%	99,0%	100,0%
Toplam		27	298	325
		8,3%	91,7%	100,0%

GÜVENLİ VE SAĞLIKLI ÇALIŞMA KOŞULLARINA AİT EK TABLOLAR

Ek Tablo D.1

Aydınlatma sistemi var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	192	56,5	82,4
	Hayır	19	5,6	8,2
	Bilmiyorum	22	6,5	9,4
	Toplam	233	68,5	100,0
Geçersiz		107	31,5	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.2

Aydınlatma sistemi nasıl?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Yeterli	138	40,6	87,3
	Yetersiz	19	5,6	12,0
	Kötü	1	,3	,6
	Toplam	158	46,5	100,0
Geçersiz		182	53,5	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.3

Isıtma sistemi nasıl

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Yeterli	9	2,6	25,7
	Yetersiz	18	5,3	51,4
	Kötü	8	2,4	22,9
	Toplam	35	10,3	100,0
Geçersiz		305	89,7	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.4

Patlayıcı maddelerin depolandığı güvenli bir yer var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	211	62,1	75,4
	Hayır	48	14,1	17,1
	Bilmiyorum	21	6,2	7,5
	Toplam	280	82,4	100,0
Geçersiz		60	17,6	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.5

Patlayıcı maddelerin depolandığı yer nasıl?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Yeterli	47	13,8	48,5

	Yetersiz	46	13,5	47,4
	Kötü	4	1,2	4,1
	Toplam	97	28,5	100,0
Geçersiz		243	71,5	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.6

Özel yemek yeme ortamı nasıl?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Yeterli	81	23,8	74,3
	Yetersiz	22	6,5	20,2
	Kötü	6	1,8	5,5
	Toplam	109	32,1	100,0
Geçersiz		231	67,9	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.7

Kişisel temizlik (banyo-tuvalet) olanağı var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	312	91,8	97,8
	Hayır	7	2,1	2,2
	Toplam	319	93,8	100,0
Geçersiz		21	6,2	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.8

Temiz içme suyu sağlanıyor mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	302	88,8	90,4
	Hayır	29	8,5	8,7
	Bilmiyorum	3	,9	,9
	Toplam	334	98,2	100,0
Geçersiz		6	1,8	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.9

Makineler çevresinde yeterli çalışma ve güvenlik alanı var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	235	69,1	70,1
	Hayır	91	26,8	27,2
	Bilmiyorum	9	2,6	2,7
	Toplam	335	98,5	100,0
Geçersiz		5	1,5	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.10

Sizce ocaklarda ateşleme işini yapan işçilerin yeterli bilgi ve becerisi var mı /ehliyeti var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	218	64,1	80,4
	Hayır	53	15,6	19,6
	Toplam	271	79,7	100,0
Geçersiz		69	20,3	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.11

Yeraltındaki çıkış yolu planları, patlayıcı maddelerin doğru kullanımı vb. konularda bilgilendirme aldınız mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	9	2,6	12,5
	Hayır	63	18,5	87,5
	Toplam	72	21,2	100,0
Geçersiz		268	78,8	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.12

İş yerlerinizde sağlık kontrolleri ne kadar zamanda bir yapılıyor?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	3 Ayda bir	12	3,5	3,7
	6 ayda bir	69	20,3	21,2
	Yılda bir	81	23,8	24,8
	İki yılda bir	3	,9	,9
	Yapılmıyor	155	45,6	47,5
	Denetim olacağı zaman	6	1,8	1,8
	Toplam	326	95,9	100,0
Geçersiz		14	4,1	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo D.13

		Çalıştığınız işletmenin işletme dışında bulunan insanların ve çevrenin korunması için çalışmaları var mı?			Toplam
		Evet	Hayır	Bilmiyorum	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	2	11	28	41
		4,9%	26,8%	68,3%	100,0%
	KÜTAHYA	4	31	129	164
		2,4%	18,9%	78,7%	100,0%
	MUĞLA	16	6	43	65
		24,6%	9,2%	66,2%	100,0%
	DİYARBAKIR	4	33	15	52
	7,7%	63,5%	28,8%	100,0%	

Toplam		26	81	215	322
		8,1%	25,2%	66,8%	100,0%

Ek Tablo D.14

		Çalıştığınız işyerinde meydana gelen her iş kazası için tutanak tutuluyor mu?			Toplam
		Evet	Hayır	Sadece ciddi kazalarda	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet	68	10	28	106
		64,2%	9,4%	26,4%	100,0%
	Hayır	169	2	42	213
		79,3%	,9%	19,7%	100,0%
Toplam		237	12	70	319
		74,3%	3,8%	21,9%	100,0%

SENDİKAL ÖRGÜTLENMEYE AİT EK TABLOLAR

Ek Tablo E.1

		Bu işyerinde sendikaya üye işçi var mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	10	32	42
		23,8%	76,2%	100,0%
	KÜTAHYA	57	96	153
		37,3%	62,7%	100,0%
	MUĞLA		63	63
			100,0%	100,0%
	DİYARBAKIR	55	3	58
	94,8%	5,2%	100,0%	
Toplam		122	194	316
		38,6%	61,4%	100,0%

Ek Tablo E.2

		Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	26	16	42
		61,9%	38,1%	100,0%
	KÜTAHYA	26	140	166
		15,7%	84,3%	100,0%
	MUĞLA		65	65
			100,0%	100,0%
	DİYARBAKIR	55	3	58
	94,8%	5,2%	100,0%	
Toplam		107	224	331
		32,3%	67,7%	100,0%

Ek Tablo E.3

Üye olduğunuz sendikanın adı nedir?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	13	3,8	3,8
NA	224	65,9	65,9
DISK	47	13,8	13,8
DISK DEV MADEN SEN	6	1,8	1,8
DMS	50	14,7	14,7
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo E.4

Madencilik alanında hangi sendikaları tanıyorsunuz?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	10	2,9	2,9
NA	2	,6	,6

Bilmiyorum	49	14,4	14,4
DISK	50	14,7	14,7
DISK TURK-IS	1	,3	,3
DISK, TURK-IS, DMS	1	,3	,3
DISK, TURK-IS, HAK-IS	1	,3	,3
DMS	63	18,5	18,5
DMS, G.M.I.S., TURKIYE MADEN-IS	1	,3	,3
DMS, MADEN-IS, TES-IS	2	,6	,6
DMS, MADEN IS	76	22,4	22,4
MADEN-IS, DISK	2	,6	,6
MADEN IS	34	10,0	10,0
MADEN IS, TES IS	23	6,8	6,8
MADEN IS, TURK IS	5	1,5	1,5
MADEN IS, TURK IS, TES IS	1	,3	,3
T.M. IS	1	,3	,3
TANIMIYORUM	5	1,5	1,5
TURK IS	11	3,2	3,2
TURK IS, TES IS, MADEN IS, DISK	2	,6	,6
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo E.5

Çalıştığınız işyerinde sendikalı ve sendikasız işçiler arasında bir ayırım yapıyor mu?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet, sendikalılar lehine yapıyor.	8	2,4	3,7
Evet, sendikalılar aleyhine yapıyor	22	6,5	10,3
Hayır, bir ayırım yapılmıyor.	182	53,5	85,0
Bilmiyorum	2	,6	,9
Toplam	214	62,9	100,0
Geçersiz	126	37,1	
Toplam	340	100,0	

Ek Tablo E.5.1

İşe girişte ayırım yapıyor

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	332	97,6	97,6
Evet	8	2,4	2,4
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo E.5.2

Çalışma koşullarında ayırım yapıyor

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	326	95,9	95,9
Evet	14	4,1	4,1
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo E.5.3

Mesleki ilerlemede ayırım yapıyor

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	336	98,8	98,8
Evet	4	1,2	1,2
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo E.5.4

Ücret- ikramiye- sosyal yardım konularında ayırım yapıyor

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	324	95,3	95,3
Evet	16	4,7	4,7
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo E.5.5

ayırım yapıyor (DİĞER)

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	335	98,5	98,5
SENDIKA UYELERİNİ İSTEN CIKARIYORLAR	2	,6	,6
SENDİKALILARI SİRKETLER TANIYOR VE İSE ALMIYORLAR	2	,6	,6
SENDİKALILASMAYA FIRSAT VERİLMİYOR	1	,3	,3
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo E.6

Şu ana kadar, sizin çalıştığınız süre zarfında işyerinizde hiç grev ya da direniş oldu mu?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Evet	147	43,2	45,9
Hayır	173	50,9	54,1
Toplam	320	94,1	100,0
Geçersiz	20	5,9	
Toplam	340	100,0	

Ek Tablo E.7

		Şu ana kadar siz hiç bir greve/direnişe katıldınız mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
ANKETİN YAPILDIĞI İL	ZONGULDAK	26	16	42
		61,9%	38,1%	100,0%
	KÜTAHYA	84	77	161
		52,2%	47,8%	100,0%
	MUĞLA	10	55	65
	15,4%	84,6%	100,0%	

	DİYARBAKIR	43	14	57
		75,4%	24,6%	100,0%
Toplam		163	162	325
		50,2%	49,8%	100,0%

Ek Tablo E.8

Grev / direniş sonrası durumda iyileşme oldu mu?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	51	15,0	41,8
	Hayır	71	20,9	58,2
	Toplam	122	35,9	100,0
Geçersiz		218	64,1	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo E.9

		Ailenizde gelir getirici işte çalışan kaç kişi var?				Toplam
		0	1	2	3	
Siz herhangi bir sendikaya üye misiniz?	Evet		91	12	4	107
			85,0%	11,2%	3,7%	100,0%
	Hayır	2	176	37	1	216
		,9%	81,5%	17,1%	,5%	100,0%
Toplam		2	267	49	5	323
		,6%	82,7%	15,2%	1,5%	100,0%

Ek Tablo E.10

		Evetse sendikaya üye olmak istemenizin en önemli nedeni aşağıdakilerden hangisidir?			Toplam
		Toplu sözleşmeden yararlanabilmek için	Haklarımı koruyabilmek ve güvence altına alabilmek için	İşçilerle dayanışma içinde olmak için	
Sektör	MERMER	2	72	1	75
		2,7%	96,0%	1,3%	100,0%
	KÖMÜR	11	27	1	39
		28,2%	69,2%	2,6%	100,0%
Toplam		13	99	2	114
		11,4%	86,8%	1,8%	100,0%

Ek Tablo E.11

		Bir sendikaya üye değilseniz bunun nedenleri nelerdir?				Toplam
		Patronum izin vermiyor.	Sendikaya güvenmiyorum	Sendikalarının işten atılma tehlikesi var.	Etrafımda hiç kimse sendikalı değil.	Diğer
Sektör	MERMER	1		60	1	3
		1,5%		92,3%	1,5%	4,6%
						100,0%

	KÖMÜR	8	5	14	3	2	32
		25,0%	15,6%	43,8%	9,4%	6,3%	100,0%
Toplam		9	5	74	4	5	97
		9,3%	5,2%	76,3%	4,1%	5,2%	100,0%

BESLENME VE SAĞLIĞA AİT EK TABLOLAR

Ek Tablo F.1

Sürekli bir hastalığınız var mı?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	37	10,9	11,0
	Hayır	298	87,6	89,0
	Toplam	335	98,5	100,0
Geçersiz		5	1,5	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo F.2

Sürekli bir hastalığınız var mı? Evetse, hastalığınız nedir?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Soruyla ilgisiz	281	82,6	82,6
Geçersiz	22	6,5	6,5
4 YIL ONCE IS KAZASINDA AYAGIM KIRILDI	1	,3	,3
AKCIGER PROBLEMIM VAR	1	,3	,3
ASTIM	1	,3	,3
BACAKLARDA AGRI	1	,3	,3
BEL FITIGI	9	2,6	2,6
BELFITIGI, HEPATIT B	1	,3	,3
BOBREK TASI	1	,3	,3
BRONSIT	1	,3	,3
BRONSIT, BEL- BAS AGRISI	1	,3	,3
CILT HASTALIGI	1	,3	,3
CR-ASTIM	1	,3	,3
EVDE KAZA SONUCU GOZUMUN BIRISINI KAYBETTİM	1	,3	,3
IS KAZASI SONRASI IKI AYAK, SAG BILEK KIRILDI	1	,3	,3
IS KAZASI SONUCU SOL KOLUMUN DAMARI KOPTU	1	,3	,3
KBB, NEFES	1	,3	,3
MIDE RAHATSIZLIGI	3	,9	,9
MIDE ULSERI	1	,3	,3
MIGREN	1	,3	,3
NEFES DARLIGI	2	,6	,6
PSIKOLOJIK	1	,3	,3
SAG BACAGIM KISA	1	,3	,3
SEKER	1	,3	,3
SINIR, STRES	1	,3	,3
STRES	1	,3	,3
SULU ORTAMDA CALISIYORUM, SUREKLI SOGUK ALIYORUM	1	,3	,3
TANSIYON	1	,3	,3

	Toplam	340	100,0	100,0
--	--------	-----	-------	-------

Ek Tablo F.3

Ailede görülen hastalık: Kalp damar hastalıkları

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	254	74,7	74,7
Evet	86	25,3	25,3
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo F.4

Ailede görülen hastalık: Kanser

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	310	91,2	91,2
Evet	30	8,8	8,8
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo F.5

Ailede görülen hastalık: Diyabet

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	276	81,2	81,2
Evet	64	18,8	18,8
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo F.6

Ailede görülen hastalık: Kansızlık

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	303	89,1	89,1
Evet	37	10,9	10,9
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo F.7

Ailede görülen hastalık: Raşitizm(kemik zayıflığı)

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	321	94,4	94,4
Evet	19	5,6	5,6
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo F.8

Ailede görülen hastalık:Yok

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Hayır	190	55,9	55,9
Evet	150	44,1	44,1
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo F.9

Doğumlar evde mi hastanede mi gerçekleşiyor?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evde	22	6,5	6,8
	Hastanede	303	89,1	93,2
	Toplam	325	95,6	100,0
Geçersiz		15	4,4	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo F.10

Günde yaklaşık kaç saat uyuyorsunuz?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	17	5,0	5,0
10	22	6,5	6,5
4	1	,3	,3
5	5	1,5	1,5
6-7	1	,3	,3
6	30	8,8	8,8
6,5	1	,3	,3
7	89	26,2	26,2
7,5	2	,6	,6
8	97	28,5	28,5
8,5	2	,6	,6
9	70	20,6	20,6
9,5	3	,9	,9
Toplam	340	100,0	100,0

Ek Tablo F.11

Yaşadığınız yerleşim yerinde kanalizasyon sistemi var mı?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	313	92,1
	Hayır	17	5,0
	Toplam	330	97,1
Geçersiz		10	2,9
Toplam		340	100,0

Ek Tablo F.12

Yaşadığınız yerleşim yerinde kanalizasyon sistemi var mı? Evetse, bu kanalizasyon sistemi nereye boşaltılıyor?

	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Dereye	241	70,9
	Ormana	2	,6
	Arıtma sistemine	44	12,9
	İlçe dışında depoya	32	9,4
	Toplam	319	93,8
Geçersiz		21	6,2
Toplam		340	100,0

Ek Tablo F.13

Aile planlaması ve sağlık konusunda yetkililer size eğitim ya da bilgilendirme verdiler mi?

		Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
	Evet	9	2,6	2,7
	Hayır	323	95,0	97,3
	Toplam	332	97,6	100,0
Geçersiz		8	2,4	
Toplam		340	100,0	

Ek Tablo F.14

Aylık ekmek tüketimi

adet	Sıklık	Yüzde	Geçerli yüzde
Geçersiz	29	8,5	8,5
0- 99	185	54,4	54,4
100- 149	76	22,4	22,4
150- 199	31	9,1	9,1
200- 249	13	3,8	3,8
250-	6	1,8	1,8
Toplam	340	100,0	100,0

EK 3. VAKA ÇALIŞMASI

Madencilik sektörü yalnızca bu sektörde çalışan işçileri etkilemekle kalmayıp, bazen bu sektörle doğrudan ilgileri olmayanları da çeşitli şekillerde etkileyebilir. Bu duruma, yaşadığı topraklarda maden bulunması ya da bu toprakların maden yataklarına yakın olması dolayısıyla arazileri istimlak edilen köylüler örnek olarak gösterilebilir. Kütahya'nın Tavşanlı ilçesine bağlı Ömerler, Beke, Bozbelen, Demirbilek, Gurağaç ve Hamitabat bu deneyimi yaşayan köylerdir. Bu çalışmanın merkezinde ise başta Ömerler ve Beke köyleri olmak üzere Bozbelen ve Demirbilek köyleri yer almaktadır. Bu çalışmada, arazileri istimlak edilen köylülerin istimlakla birlikte hayatlarında meydana gelen ekonomik, sosyal değişimler ortaya konmak istenmiş ve bu amaç doğrultusunda konusu geçen köylülerin istimlak öncesi ve istimlak sonrası yaşamları karşılaştırılmış, köylülerle birebir ve toplu görüşmeler yapılmış, köylülerin yaşadıkları yerleşim yerlerinde gözlemlerde bulunulmuştur. Çalışma sırasında Ömerbey Mahallesi'ne (Ömerler ve Beke Köyleri'nden gelenlerin yerleştirildiği mahalle) gidilmiş ve burada istimlâk mağduru olduğu düşünülen toplam 11 kişiyle birebir görüşme yapılmıştır. Bozbelen ve Demirbilek Köyleri ziyaret edilmiştir. Bozbelen Köyü'nde 2 kişiyle birebir görüşme yapılmış ayrıca 10 kişinin katıldığı toplu bir görüşme yapılmıştır. Demirbilek Köyü'nde ise köy muhtarı ile görüşme yapılmıştır.

İSTİMLÂK ÖNCESİ

Genel olarak köylülerin istimlâk öncesi durumuna baktığımız zaman, birçok köylü kendisine ait toprağının, hayvanının, bağ bahçesinin olduğunu söylemektedir. Tarlalarında buğday, arpa başta olmak üzere baklagiller; nohut, mercimek, fasulye, fiğ (hayvan yemi), anason ve haşhaş (izne bağlı olarak) yetiştirdiklerini; bahçelerinde sebze ve meyvelerini ürettiklerini ve bunların yanında yeter sayıda küçük ve büyük baş hayvan beslediklerini ifade etmişlerdir. Toprak ürünlerini ve hayvansal ürünleri (süt, yoğurt, yağ, peynir) gerek satarak gerekse kendi ihtiyaçları için kullanarak hayatlarını idame ettirmişlerdir. Buna ek olarak Garp Linyitleri İşletmesinde (GLİ'de) çok sayıda köylü de işçi olarak çalışmıştır. Eski yerleşim yerlerinde köylüler yakacak oduna ve suya para vermediklerini ve bütün bu

imkanlar dahilinde kendi kendine yeter şekilde, gelecek kaygısı olmadan yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Ömerbey Mahallesi'nden Ahmet Bey:

“Benim şahsen yedi, sekiz tane ineğim, danam vardı. Hiç ekmiyorsam otuz, kırk dönüm üzerinden buğday ekiyodum. On beş, yirmi dönüm arpa ekiyodum. Bakladır, nohuttur, mercimektir bunları ekiyoduk. Bunlardan olduğu gibi mahrum kaldık. Fiğ ekiyorduk mesela, hayvanın mesela sığıra veya ufak hayvana yem olarak samandan daha önemli fiğ ekerdik. Mesela kendimizin bahçemiz vardı; ben tomatese, bibere, kavuna, garpuza para vermiyordum. Gerçi babamdan kalmaydı bahçe ama içerisinde aklına ne çeşit meyva geliyorsa vardı. Kirazı, armudu ne bilim bu Ege havasında yetişen fişnesi, dudu ne aklına geliyosa vardı”

Ömerbey Mahallesi'nden Nuri Bey:

“İstimplâk edilmeden önce biz işletmede çalışıyordum, ben Tunçbilek'te mesela benim de babam hayatta olduğu için yüz dönüm arazimiz vardı bizim. Burada buğday, arpa, yulaf, mercimek, mısır, anason bunlar hepsi yetişiyordu burada, nohut... Ya satsak ta satamasak ta kendimizi idare ediyorduk hiç olmazsa. Köyde ineğin vardı, hayvanımız vardı, küçükbaş elli, atmış tane vardı. Büyükbaş sekiz, on dane vardı. Bağ bahçe vardı hepsi... Benim evimin yanındaki bahçemde elli dene ağacım vardı, meyve ağacı vardı. Bunların hiçbirinin bedeli ödenmedi”

Ömerbey Mahallesi'nden Zeliha Hanım:

“Orda tarla ekiyodum, kaldırıyodum, sütü yoğurdu Tavşanlı'ya satmaya gidiyodum, tarlada çalışıyodum, buğday, arpa, bakla ekerdim... soğan sarımsağımı dikerdim. Kömür, odun bedavaydı. Atıklardan, pasalardan seçerdik kömürü ve satardık, dağlardan odun getirirdik. Su bedavaydı, ceyran parası veriyoduk”

Ömerbey Mahallesi'nden Zeliha Hanım:

“Orda hayvancılık yapardık, çiftçilik yapardık, hayatımız çok iyiydi... Bazı arkadaşlar madende çalışırlardı... Mağdur olmazdık bağımız bahçemiz olduğundan, bütün yiyeceğimizi ordan karşıladığımızdan, oduna kömüre para vermediğimizden, suyumuz bedava... Yalnız bir elektrik parası ödüyorduk orda... Durumumuz iyiydi... Mesela benim otuz dönüm tarlam vardı... Dört tane, beş tane ineğimiz olur, on tane olan olur bunların danaları, yavruları olur; onları satarız, sütünü yağını değerlendiririz peynir, yağ olarak. Çok

güzel bir yaşantımız, hayatımız vardı ama buraya gelince sudan çıkmış balığa döndük... Çok zor durumda kaldık... Arpa buğday... fiğ, mısır bu gibi şeyler, nohut... anason ekilirdi haşhaş ekilirdi bunlar yasaklandı zaten... Arazi çok elverişliydi.”

Bozbelen Köyü’nden Mustafa Bey:

“Eskiden her aileden bu köyde bir insan işletmede çalışıyordu. İstimlâk öncesinde bu köyde her evde, her hanede bi yüz, yüz elli hayvan herkesin evinde vardı. Bizim yüz elli, iki yüze yakın küçükbaş, on kadar da büyükbaş hayvan vardı. Bizim yüz otuz dönüm filan kendi arazimiz vardı. Biz burada ayçiçeği ekerdik, buğday ekerdik, arpa. Hayvancılıkla meşgul oluyorduk ya, onların yemesi hem kendi yiyeceğimiz bakımından buğday, arpa, ayçiçeği. Mesela çiçek yağı almazdık, yağı kendimiz çıkarırdık... Aslında bizde her şey olur yani biz pancar yapıyorduk ki pancarın birini yerinden kaldıramazdık, ayçiçeği yapardık bizim ufak çocuklar ayçiçeğinin iki tanesini taşıyamazdı bu kadar büyük.”

Köylüler istimlak öncesi durumlarına dair ifadelerinde tarlalarının verimliliğini ve geçimlerinde tarımın büyük bir öneme sahip olduğunu vurgularken görüşmecilerden biri ise bu durumun tersini ifade etmiştir:

Demirbilek Köyü’nden köy muhtarı:

“İşletme gelmeden önce de verimli toprak yoktu, genelde hayvancılık yapmışlar... Köylü genelde işletmede çalışırdı... Bizim burda tarım karın doyurmuyodu zaten, ne kadar ekersen ek burda sulu tarım yok, eksem arpa, buğday, nohut bunun gibi şeyler. Bugün Bozbelek’e gitmişin orda da aynı...”

Köy sakinleri yaşadıkları mekânda geçimlerini sağlayabildikleri için dışarıya göçün bu dönemlerde yok denecek kadar az olduğunu ifade etmişlerdir. Köylülerin ekonomik durumlarının iyi olmasından ve geleneksel köy ilişkilerinden dolayı köylüler arasında yardımlaşma olduğunu; bu yardımlaşma sayesinde köyde maddi durumu iyi olmayanların eksikliklerini giderebildiklerini ve köylülerin ortak sorunlarını elbirliğiyle çözebildiklerini söylemişlerdir. Köylüler görüşmeler sırasında sık ağaçlı ormanlardan, bölgede yaşayan av hayvanlarından, suyun bolluğundan söz ederek, sık sık köylerinin eski doğal güzelliklerini dile getirmişlerdir.

İSTİMLÂK SÜRECİ

1970’lerde yukarıda bahsedilen köylülerin yaşamı, topraklarında kömürün varlığının devlet tarafından keşfedilmesiyle değişecektir. Bu keşif devletin tarla ve evleri istimlak etmesini beraberinde getirmiştir. İstimlak süreciyle birlikte köylülerin yukarıda anlattığımız yaşam koşulları hızlı bir şekilde ve köylülerin hayatında büyük sosyal ve ekonomik etkilere neden

olarak değişmiştir. 1970’lerde başlayan bu istimlak sürecinden köyler farklı şekillerde etkilenmişlerdir. Günümüze kadar devam eden ve sürmesi beklenen bu süreçte Ömerler ve Beke Köyleri tamamen istimlak edilmiş ve Tavşanlı ilçesinde Ömerbey Mahallesi adı altında yeniden kurulmuştur. Bozbelen ve Demirbilek köylerinin ise bu süreçte arazilerinin büyük bir kısmı istimlağa maruz kalmış fakat konutlarına dokunulmamıştır. Şu anda köylüler halen burada yaşamaktadırlar. Bazı köylülerse arazileri istimlâk edilmemesine rağmen evlerinin çevresindeki madencilik faaliyetleri dolayısıyla gerek arazilerinin, gerek evlerinin ve gerekse de orman, su ve yollarının kullanılamaz hale gelmesi nedeniyle GLİ’ye kamulaştırma talebiyle başvurup köylerini terk etmişler veya terk etmek zorunda kalmışlardır. Köylülerin, kendi hayatlarını ciddi bir biçimde ilgilendiren bu kamulaştırılma sürecinde, kendi gelecekleri üzerine söz söyleme veya tercih yapma şanslarının olmamıştır. İstimlâk, köylülerin tamamen dışında işleyen mekanizmalarla gerçekleşmiş, kamulaştırma bedelleri ise bilirkişiler tarafından tespit edilmiştir. Köylüler istimlâk mevzusunun nasıl ortaya çıktığını farklı farklı anlatmışlardır:

Ömerbey Mahallesi’nden Süleyman Bey:

“94’de köyüm istimlâk oldu, köy altında kömür havzası olduğu için... Köyümüz üç, dört kilometre işletme sahasına girdiği için dinamit atılıyordu. Bu dinamitlerden dolayı bizim köylerimiz günlük deprem şeklinde sallantılar meydana geliyordu. Buna istinaden, ne oldu? Sonuçta bizim evlerimiz, zaten köyde betonarme bina pek nadir, yığma bina, çamur taş duvar, bunlar zamanla çatladı...tepemize yıkılacak hale geldi. Neticede bizim halimiz ne olacak deyip GLİ’ye müracaatlar oldu. Hergün hergün müracaatlar olunca işletme ben bu köyü kaldıram, değerini verem, kurtulam demesine getirdi.”

Ömerbey Mahallesi’nden Nuri Bey:

“Köy Hizmetleri geldi bize, Köy Hizmetleri dediler; buranın altı kömür, köyünüzü istimlak yapıyoruz, arazinizi istimlak yapıyoruz, sizi buradan kaldırıyoruz dediler bize. Biz hakaten altı kömür olarak biliyoruz, çevresi kömür olduğu için. Bunun, köyün altında kömür yokmuş. Kömür olmadığı müddetçe de bunu kamulaştıramıyomuş devlet, hafriyat sahası için kamulaştıramıyomuş. Biz burada bi aldatıldık. Bizi aldatmaca yoluyla kamulaştırdılar. Kandırdılar bizi...Bu sefer ne yaptı, üzerine pasayı attı geçti...Hafriyat için kaldırmış bizi.”

Ömerbey Mahallesi'nden Ayşe Hanım:

“O evde bizim iki tarafa doğru kamyonlarla pislik atıyolar ya, o başlayınca bizim evler çatlamaya başladı. Ordan da mecburen kalkmak zorunda kaldık... O tepemize doğru gelmeye başladı... Annem dedi Tavşanlı'ya kiraya gidelim dedi, hani iyi olur dedi. Babam dedi ben şehirde yapamam. Hani köy hayatında iyi kötü yiyoz içiyoz bahçeden. Biz gelmek istemedik, şehir hayatı paran varsa şehir, paran yoksa zehir. Babam ben getmiycem dedi. Annem de biraz şehir hayatını istiyordu. Kardeşimin okulu için mecburen.”

Ömerbey Mahallesi'nden Hasan Bey:

“Bu GLİ'nin dinamit atmaları... On dinamit birden patlatınca dört, beş şiddetinde deprem meydana geliyordu. Evlerde çatlaklar meydana gelmeye başladı. Halk rahatsız oldu, şikayetçi oldu. GLİ de ben burayı nasılsa istimlâk edicem deyip, istimlâk etti... İstimlâk ederken, örneğin çarşıda çiftçiliğin ç'sini bilmeyen bi adamı getiriyor bilirkişi olarak. Hayatında çiftçilik nedir bilmiyor, bu adamı getiriyor bunun bilirkişiliğine dayanarak kamulaştırıyor.”

Ömerbey Mahallesi'nden Süleyman Bey:

“Neticede 94'te köyü kaldırma kararı geldi. Bi komisyon kurdular. Tabi devlet kurdu, bizim içinde yer almadığımız, devletin kurmuş olduğu bir komisyonla evlere değer biçildi. Evlerin paraları bankaya yatırıldı. Dediler paranızı şurdan gidin alın dediler. Gittik aldık.”

Bozbelen Köyü'nden Mustafa Bey:

“Bize şimdi bu istimlâk şaysinden bi mektup geliyor, diyor ki filan mevkiindeki araziniz kamulaştırılmıştır. Gelen komisyon ziraat mühendisi teknisyen artık neyse şu fiyatı vermiştir, paranız da bankaya yatırılmıştır. Gidip paranızı alın. Bu kadar işte. Bize başka bi soru sual yok. Bundan bizim haberimiz olmuyor. Araziyi gezdiriyor, tapu kayıtlarını alıyorlar ellerine tapudan bu arazi kimin XXX'in, burda ne olur, efendime söyleyeyim, hani engebeli arazi olduğundan pirinç olmaz, efendime söyleyeyim sen söyle ayçiçeği olmaz, pamuk olmaz, taban değildir... Ne olur sadece arpa, buğday; o da verimsiz olur su tutmadığından... deyip raporu verip yirmi beş kuruştan arazinin değeri biçilmiştir. Paranız da bankanıza yatırılmıştır, ister al ister alma, kamulaştırılmıştır araziniz”

İSTİMLÂK SONRASI

Ömerler ve Beke köylerinin arsa ve konutları tamamen istimlâk edildiği için, bu köylülerle arazileri kısmi kamulaştırma yaşayan Bozbelen ve Demirbilek köyleri farklı sorunlarla karşılaşmışlardır. Ömerler ve Beke köylüleri topraklarından ve evlerinden tamamen

ayrılmış olmalarından dolayı hem sosyal hem de ekonomik olarak geleneksel yaşam biçimlerinden kopmak zorunda kalmıştır. Arazileri istimlak edilen köylülerden Ömerler ve Beke(Beye) köylüleri kendilerine devlet tarafından gösterilen bugünkü adıyla Ömerbey Mahallesi olan yerleşim yerine arazi bedellerini ödemek kaydıyla yerleşmişlerdir.

Ömerbey Mahallesi Tavşanlı'ya 4 km uzaklıkta olan taşlık bir arazi üzerine kurulmuştur. Büyük bir çoğunluk bu mahalleden uzun vadelerle ödemek koşuluyla arsa alıp kendi imkanlarıyla bu arsa üzerine konutlarını inşaa etmişlerdir. Az sayıda köylü ise, devlet tarafından yaptırılan tek katlı konutları yine uzun vadede ödemek koşuluyla almışlardır ve bu mekana yerleşmişlerdir. Mahallede şu an toplam 500'e yakın hane bulunduğu söylenmektedir. Bu hanelerde yaşayan insanların artık tarlaları, hayvanları ve bağları bulunmamaktadır. Ayrıca odun, su gibi bir takım ihtiyaçlarını para ile karşılamakta ve kentsel ilişkiler ağının içerisine dahil olmaktadır.

Yapılan görüşmeler sonucunda işsizlik mahalle sakinleri arasında en önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Eskiden tarlada, bağda bahçede çalışan, hayvancılık yapan köylüler artık bu olanaklardan yoksun kalmıştır. Gerek eğitim seviyelerinin düşük olması, gerekse geleneksel geçim yolları dışında farklı mesleklere sahip olmamaları iş bulmalarını güçleştirmiştir. Bu işsizlikle beraber daha önce görmedikleri yoksullukla karşı karşıya kalmışlardır. Eskiden köylerinde yakacak sorunu yaşamadıklarını, suya para vermediklerini, kendi ürettiklerini tükettiklerini söyleyen köylüler artık marketle tanıştıklarını, su sıkıntısı, yakacak sıkıntısı ve beslenme sıkıntısı çektiklerini söylemişlerdir. Birçok aile, eskiden GLİ'de çalışan ailenin yaşlı üyesinin emekli maaşıyla geçinmektedir. Genç kesim ve orta yaş kesiminin ciddi boyutta işsiz olduğu gözlemlenmektedir. Mahalledeki kalabalık kahvehaneler gözlemlendiğinde bu durum daha net olarak ortaya çıkar. Ortaya çıkan işsizlik nedeniyle de gençlerin bir kısmı civar il ve ilçelere göç edip asgari ücretle çalışmaya başlamışlardır.

Ömerbey Mahallesi'nden Metin Bey:

“Ama işin ciddiyetini anladıktan sonra yapılacak başka birşey kalmamıştı... Arazimiz var, bağımız var, bahçemiz var, bizi burdan kaldıracaklar ama nereye gidecektik? Çeşitli yerler

gösteriyodu, bi tanesi Yoncalı'ydı mesela ..uzak bi yer.. sonra Hatay Ovası, Konya Ovası oralar gösterildi... En son burası gösterildi, Ömerbey mahallesi gösterildi... Hiç bağ bahçe böyle bir öneri sunulmadı, toprak önerisi sunulmadı. Sadece kat usulü ev veyahut ta müstakil ev ama şartları vardı onun... Size kat usulü veya müstakil ev yapcaz ama 76 senesinden bu tarafa aldığınız bütün tarla paralarını istimplâk paralarını da ödemek şartıyla... Bu teklifi duyan babalarımız, dedelerimiz bizim ihtiyarlar bu talebe sıcak bakmadı. Sıcak bakmayınca ev değil, arsa talebinde bulundular.”

“İlk başlarda suyumuz yoktu, elektrik bir bölgede vardı, taşıma suyla traktörle tankerle, çok zor şartlarda inşaat yaptık biz. Altyapı hiç yoktu.”

Ömerbey Mahallesi'nden Ramazan Bey:

“Köyden buraya istimlak oldu, buraya geldik, ben o zaman ben kendim işsizdim. Ama şu anda benim kanbağım, üç tane oğlum oldu benim ayarımda, onlar da işsiz... Ben kendim iş ararken şimdi çocuklarım işsiz çıktı... Devir maddiyat devri, iş arıyom iş bulamıyom.”

Ömerbey Mahallesi'nden Nuri Bey:

“Askerden gelen yığıldı, askerden gelen yığıldı. Kimse işe giremedi. Yani bunlar hep çocuk sahibi oldu. Ben nasılsam mağdursam aynı onlar da o duruma düştü. Yani birse iki oldu, ikiyse üç oldu, üçse beş oldu yani o da bu sene zarfında. Eğer bunlar işe alınmazsa bu işin sonu çok kötü bizim. Bunun çoluğu çocuğu ne yapacak, nasıl çocuk okutur.”

Ömerbey Mahallesi'nden Naile Hanım:

“Gavenin önüne gelmişler, ismilak olcak, ismilak olcak, ismilak olcak... Sizi işe koycez... koymadılar... Oğlan da işsiz, öteki oğlan askere gitcek o da işsiz, bu da işsiz.”

Ömerbey Mahallesi'nden Ahmet Bey:

“Eski köyde adam gidiyordu hiç değilse tarlasından ekinini ayırıyordu, malını, yiyeceğini, samanını ayırıyordu veya kendisi de buradan motoruyla veya af buyur merkebiyle yakacak kışlık odununu getiriyordu. Ama ben buraya geldim; altı yüz milyonluk kömür aldım bana yetmedi ama altı yüz milyonluk ben burada un alsam bir sene yiyemem. Burada yakacak yiyecekten daha önemli.”

“Bizim beklentimiz, her evden bir işçi GLİ’ ye sokmaktı. Fakat bize hiç yardımcı olmadılar. Burası iş sahası değil, gençler hep işsiz güçsüz, çalışmıyor. Tavşanlı’da bi fabrika yok, neyle gitsin neyle gelsinler...Buraya getirdiler bizi açık cezaevi gibi hapsettiler...Devletin esiriyiz.”

Ömerbey Mahallesi’nden Naile Hanım:

“Evvelden market görmüyoduk kızım. Hinci tenekeden yağ getiriyoduk, gün döndü, alıyoduk, yiyoduk. Hinci yok onlar, markete pazara gitcen de öyle alcan”

“Eski köy nassıl eyi hadi kara gözlüm hade ey... İşe giderdik. E şimdi iş yok ki, yat yat yat... Bakla mı ekerdik, haşhaş mı ekerdik, gündöndü mü ekerdik, mısır mı ekmiyoduk, hepsini ekiyoduk emme, hinci bişey yok. Hiçbişey yok gali, sıfır... Bu gâvur devlet gari”

Demirbilek Köyü’nden köy muhtarı:

“Ormanı istimlâk etmiş, kömürünü almış, burayı ağaçlandırmıyo mesela... Ormanda hayvancılık vardı, av hayvanları vardı, oksijeni vardı, her turlu şeyden mahrum oluyor, eskiden bizim şu dağda kekliklerimiz oluyordu, şimdi oyle bişey yok, hayvan nesli de tükendi, mesela gurt guş boyle hayvanlar... Şimdi gurt murt yok bunlar daha önce vardı doğanın dengesi bozuldu, mesela bizde bi karaağaç diye ağaç vardı bizim... Mesela bütün karaağaçlar kurudu... Bunların nesli tükendi, bizim bu bölgede çoktu onlardan.”

“İki sene içinde seksen beş hane göç verdik”.

Ömerbey Mahallesi’nden Süleyman Bey:

“Bizim arazimiz yok, sadece evimizin önünde dört yüz metrekare arsa... Ne yapabilirsek, yapacak başka bişey yok... Sağa gidemiyoz, sola gidemiyoz, hayvan yapamıyoz, arazimiz yok ekip biçemiyoz... E bu adam ekip biçemiyor, e Tavşanlı’da işsizlik sorunu var çalışmıyor. Ne yapıcak, mecburen sağa sola dağılıcak. Ya Bursa’ya ya Kütahya’ya gidicek. Köyde bi sorunumuz yoktu. Aşağı yukarı beş kilometre sağına iniyoduk, on kilometre soluna... Arazin vardı, hayvan yapıyordun, keçi, koyun yapıyordun, sığır yapabiliyorduk, ekip biçip samanını, otunu karşılayabiliyorduk. Burada herkes bi inek yapalım diyor, geçinelim diye; samanı para, otu para... Zaten verdiği süt parası bunu zor karşılıyor... Açık cezaevi burası bizim için. GLİ’den emekli aşağı yukarı yüz haneysel her evden aşağı yukarı üçte bir emekli var. Bunlar destek olur, çoluğu çocuğa ...O da olmazsa biz burada perişanız.”

Ömerbey Mahallesi’nden Nuri Bey:

“Yüz dönüm arazi gitti. Dört dane evimiz gitti. Evlerin önlerinde bahçeleri vardı. Bunlar gitti... Yani anamdan doğup da bu zamana kadar ne mal yaptıysam orda kaldı benim. Hiçbir şeyim kalmadı. Bi emekli maaşım la kaldım burada”

İstimlak karşılığında aldıkları bedellerin düşüklüğünü söyleyen köylüler bu parayla araziye bile zor aldıklarını, aldıkları bu arazi üzerine ise evlerini ve alt yapılarını kurmakta zorlandıklarını vurgulamışlardır. Köy statüsünden çıkarılarak mahalle olmaları (Ömerler ve Beke köylüleri için) ve mahallelerin belediyeye bağlı olması onların evlerine ek kat çıkmalarına ve hayvan beslemelerine engel olmuştur. Ayrıca istimlâk bedelleri olarak alınan para ailedeki kardeşler arasında bölündüğü için bu paranın şehirde de bir işe yaramadığından söz etmişlerdir. Köydeki gibi ekip biçme ve hayvancılık yapma imkânının mahallede olmadığını, bu yüzden de devletin buradaki insanlara meslek kursları vermelerini ve iş olanağı sağlamalarını istemişlerdir.

Ömerbey mahallesinden Metin Bey:

“Bir dönüm evim, içinde yüz yirmi tane meyve ağacı var... 93 senesinde on dokuz milyon beş yüz bin lira para verdi devlet bana. Bana burdan beş yüz otuz dokuz metre kare arsa verildi, Tavşanlı'nın Ömerbey Mahallesi'nden. On dört milyona verdi. Ben bu beş milyonla evimimi yapcam, hayatımı mı idame ettirecem, çocuklarımı mı okutacam... Bana iş vermedi devlet... Beni mağdur etti.. Benim gibi yüzlerce kişi var.”

Ömerbey Mahallesi'nden Hasan Bey:

“Kırk dönüm civarında tarlamız istimlâk edildi, iki tane evimiz istimlâk edildi. Bi siğara parasından çok düşük metrekaresine ödendi. Orda benim altı yüz elli metre kare bahçesi olan, elması, meyveleri yetişmiş olan iki katlı evime o zaman için dokuz buçuk milyon lira ödediler. Ben buradan sadece arsayı yirmi beş milyona aldım devletten. Hayvanları satıp ev yaptım. Evin inşaatı otuz milyona mal oldu... Çok cüzi bir fiyatveriyor. Fiyat arttırma davası açıyosun, yüzde yirmi beş arkasından fiyat arttırma geliyor. Velhasılı GLİ ile avukatların arasında bu para da gidiyor. İşsiz olan işsizlerimize bu müessesede iş verilecek vaadi vardı. Ne yazık ki hiçbir vatandaşımız faydalanamadı.”

Ömerbey Mahallesi'nden Nuri Bey:

“Valla benim o zamanki toprağımı istimlâk ederken bir metrekare toprak beş yüz liradıysa mesela bir kilogram soğan alamıyodum ben o parayla 85'lerde...Bana mesela evim mesela istimlâk olduğu zaman bana o zamanın parasıyla bir buçuk milyar para ödedi bir ev için. Yani ben o evi yapmaya kalksaydım o zaman için o paraya yapamazdım. İstimlaklar yavaş yavaş olduğu için elime toplu para da geçmedi. Parça parça almış olduk yani, hiçbir şeye yaramadı yani.”

Ömerbey Mahallesi'nden Ramazan Bey:

“Her birimizin, babamın yanında duruyorduk, sekiz yüz metrekaare arsamız vardı. Herkesin kendi şahsına ait bi evi vardı. Babam GLİ'den emekliydi. Altı nüfusumuz vardı. Evler hep babamın üzerineydi. İstimlâk oldu, babam istimlâk parası aldı, on üç milyon lira para aldı o zamanın parasıyla. Sekiz yüz metrekaare arsa, üç tane yığma ev, iki tane ahır, bir fırın, bir samanlık... Biz ne oldu, babam parayı aldı. Buradan bize Köy Hizmetleri arsa tahsis etti. Altı yüz otuz yedi metrekaare arsa verdi bana, üç milyon sekizyüz bin liraya arsa tahsis etti. Benim nüfusum, üç tane oğlum var, bir kız çocuğum var. Bahçeli ev olarak arsa verdiler bana. Bir arsaya bir ev yapabiliyon. İki tane ev yapamıyoz. Şimdi ben alt alta, oğlanlar da askerden geldi, aynı çatının altında oturuyoz. Oğlan kendine ev yapayım dese ev yaptırmıyor belediye, bahçeli ev olduğundan dolayı.”

“Biz buraya ev yaptık belediye geldi burası imar içinde dedi, siz kanuna nizama uyacaksınız dedi. Benim aldığım para, babamdan aldığım para belediyenin söylediği şartlara uysan, plan proje yetmicez...Bu sefer ben ev yapamıcam.”

Ömerbey Mahallesi'nden Nuri Bey:

“Ya burası var ya belediyelik olmasaydı da köy olarak kalsaydı şurası, bundan daha çok çok iyi olurdu diyom ben. Şimdi belediyelik için vatandaş ev yapacak yeni, yapamıyor. Zaten bir ev masrafı belediyeye yatırman gerekiyor. Mesela beş milyar, yedi milyar, en az beş veya yedi milyar para harcaman lazım eve başlaman için. Vatandaş daha buraya ev yapamadı.”

Ömerbey Mahallesi'nden Hasan Bey:

“Benim evim yoktu o zaman geldiğimde. Tavşanlı da sekiz, on sene kirada oturdum. O süre bi esnaflığa başladık, o arada o işi batırdık. Şu an borcun içinde yüzüyoş yani...Dört, beş yıldır yağmur suları, kar suları üzerimizden geçiyor. Çatı yok evin üzerinde. Her taraf rutubet. Bunalımdayız desek yanlış olmaz yani.”

“Zaten yedi gardaşız. Şimdi bizim elli dönüm arazimiz kaldı. Bu da yediye bölündü yani... Aldığımız parayla hiçbirşey yapamadık, zaten hiçbirşey yapacak para vermiyor ki zaten. Zaten bi hanenin malını aldıysa o hanede üç veya beş tane kardeş var. Bunlar arasında paylaşın dediğin zaman elde kalan nakit hiçbir iş görmüyor yani. Biz yedi kardeştik, yirmi beş kuruştan yüz otuz dönüm hesap et, yediye böldüğün zaman hiçbirşey yapmıyor.”

Ömerbey Mahallesi'nden Ramazan Bey:

“İnekçilik, sığır olmaz burada, tarım olmaz, elverişli değil...Sanayiye yönelik iş imkanı olsa burada...El sanatları, kurs olabilir, inşaat kursu, demir doğrama olur.”

Yeni kurulan Ömerbey Mahallesi Tavşanlı İlçesi'nin çöplüğü yakınında kurulduğu için mahalle sakinleri özellikle yazın, bu çöplükten yayılan kokulardan rahatsızlık duymakta ve halk sağlığı açısından endişe duymaktadırlar. Hem mahallenin yeni kurulmuş olan kanalizasyon sistemi, hem de Tavşanlı ilçe kanalizasyonu mahalle yakınındaki dereye dökülmekte, bu da aynı şekilde Ömerbey mahallesi sakinlerinin sağlığına tehdit oluşturmaktadır. Mahallenin sağlık sorunları yaşadığında gidebileceği bir sağlık ocağı bulunmasına rağmen, sağlık ocağında herhangi bir personel bulunmamaktadır. Sağlık ihtiyaçları için sakinler Tavşanlı ilçe merkezine gitmektedirler. Ayrıca mahalle sakinleri yerleştirildikleri bu yeni yerleşim yerinde yolların sürekli çamur olmasından ve ilçeye giden ulaşım araçlarının çok az olmasından yakınmışlardır.

İşsizliğin artması ve köylülük- kentlilik arasındaki sıkışmışlıkla birlikte, artık kendi bireysel sorunlarıyla başa çıkmaya çalıştıklarından, eskiden köyde sahip oldukları yardımlaşma duygusunun azaldığından, aile içi ilişkilerin bozulduğundan bahsetmişlerdir. Şehrin kendilerine getirdiği en önemli ve belki de tek artının çocuklarını, torunlarını okutabilme olasılığı olduğunu ifade etmişlerdir. Aileler oldukça kalabalık olmakla birlikte, ailede üç kuşak birlikte oturmakta ve bir çok evde bu üç kuşak bir tek kişinin emekli maaşı ile geçinmektedir.

Ömerbey Mahallesi'nden Metin Bey:

“Yardımlaşma düzeni Ömerler köyündeydi. Orda herkes birbirine maddi manevi olarak yardımlaşır, burda öyle bir durum yok. Burda herkes kendi ayaklarında durmaya çalışıyor.”

Ömerbey Mahallesi'nden Ramazan Bey:

“Emekli olan kişiler, eğer onlar bi vefat ederse, bizim burası atıyom Doğu'yu, Diyarbakır, Mardin'i, orayı geçer... İşsiz olduğundan. Annem emekli, annem emekli olmasa ben bakmak zorunda kalacam. Şu anda annemin üzerinde dört tane biraderiz. Annem üç yüz seksen milyon alıyor, babamın emekli maaşını”

Ömerbey Mahallesi'nden Ahmet Bey:

“Yollar çamur... Bir seneye kadar su hattı, kanalizasyon yoktu. Bir tek çeşmesi yok... Araba üç saatte yok... Park, çocuk parkı, bi avlusu yok.”

Ömerbey Mahallesi'nden Ayşen Hanım:

“Buraya geldiğimde on altı yaşındaydım. Buraya gelince ilk önce arkadaşsızlık çektim. Orda arkadaşlarım vardı...Çocukluk hayallerim ordaydı. Buraya gelince arkadaşlar tanıdım, tanıdığımı pişman oldum. Bizim köyde çok öyle boşanma olayları, gelin kaynana tartışmaları sırf geçim sıkıntısından, özellikle karı koca olayları.”

“Babası kendisi geçiniyo, oğlunu geçindiriyö, oğlunun oğlu da geçiniyor aynı paraylan.”

Madencilik sektörünün etkilediği diğer bir köy olan Bozbelen, kömürün çıkarıldığı alanlar arasında kalmış, kömürün işlendiği Tunçbilek'teki termik santralin yakınlarında bulunan ve dışarıya çokça göç vermeye başlamış bir köydür. Bu köy geçmişte iki yüz elli haneye sahipken şu anda bu sayı yaklaşık yüz haneye düşmüştür. İstimlak sonrası en önemli sorun bu köyde de işsizlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca istimlak bedellerinin düşüklüğü de Bozbelen köylüsünün vurguladığı bir diğer sorundur. Bozbelen köylüleri madencilik nedeni ile tarlalarına el konulmasıyla birlikte tarımsal üretim gerçekleştiremediklerini söylemişlerdir. Aynı zamanda meraların ve ormanların maden çıkarmak için kazılmasıyla, ya da maden atıklarının (degabaj) araziler üzerine dökülmesiyle hayvancılık da yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu köyde yaşayan insanların geçim kaynağını ise Ömerbey Mahallesi'ndeki gibi eskiden GLİ'de çalışan yaşlı nüfusun aldığı emekli maaşları oluşturmaktadır. Bunun dışında köyde istimlaktan geriye kalan toplam bin dönümlük bir arazi bulunmakta ve bu arazide köylü kendi tüketebileceği miktarda buğday ekebilmektedir. Köye girildiği anda fark edilen bir durum köydeki genç nüfusun azlığıdır. Gençler çoğunlukla Bursa'ya, İnegöl'e, yakın il ve ilçelere göç edip buralarda asgari ücrete çalışmaktadırlar. Bozbelen köylülerinin bir diğer sorunu da su sıkıntısı çekmeleridir. Maden çıkarma faaliyetleri sırasında köyün su kaynakları yön değiştirmiş ya da kaybolmuştur. Köylüler yılın altıncı ayından sonra musluklarından su akmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca işletme sahasıyla iç içe olmasından dolayı düzenli, sürekli ve güvenli bir köy yollarının olmaması diğer bir sorun olarak ifade edilmiştir.

Bozbelen Köyü'nden Zekeriya Bey:

“Eskiden buralarda kızılıklar, fındıklar, yemyeşil... Şimdi bozkır oldu... Buraları işletme aldı... Çoğunu da almadı öbür tarafın pasasını getirdi döktü, bu yeşillik altta kaldı...GLİ üst tarafı almasaydı suyumuz iyiydi, suyun başındaki dağı alınca altındaki su da haliylen kesildi.”

“...Dinamit dolayısıyla sarsıntılar yaşamın normal parçası. İçtiğimiz su artık kömür suyu.”

“Benim aklım erene kadar bu köyde her evden sakallı sakallı insanlar çıkardı, yaşlı insanlar çıkardı. Ama şimdi yetmiş yaşının üstünde ara bakalım bi tane bulcan mı? Ben çocukken dedemin babasıyla arkadaşlık yaptık beraber, dağlara giderdik, oğlaklar, kuzular... Havasının güzelliğinden... İnsanlar çok yaşardı...Hem yaşlı hem dinç, şimdi gençlerimiz böyle değil. Hem bu havadan, ağaç yok, ağaçlar temizler havayı, ağaçlarımızı aldılar üzerine dağlar yığıldılar, yerine bu bozkırları bıraktılar.”

“Eskiden bu köyde her evden bir, iki kişi işletmede çalışırdı. Şimdi her evde bir, iki kişi işsiz... Köyün tamamı göç verdi. Tam yüz yirmi tane boş ev var köyde.”

Bozbelen Köyü'nden bir köylü:

“Bedelini ödemediği yerlerde bir sigara parası dahi vermediler. GLİ tarlaları metrekaresini(o zamanın parasıyla) yirmi, yirmi beş kuruştan almış. Yani bir gazoz parası, ya da bisküvi parası... İşletme metrekaresini üç yüz kaymeye aldığı yerleri, şimdi ağaç, meyve dikelim diye geri satın almak isteyen köylülerden metrekaresini iki bin kayme istiyormuş.”

Bozbelen Köyü'nden Zekeriya Bey:

“...Köy kalabalıktı. O zaman hiç boş ev yoktu. Yardımlaşma vardı... Sevgi, saygı, yardımlaşma iyiydi çünkü herkesin durumu iyiydi. Mal mülk boldu, hayvan boldu, sığırı herşeyi vardı milletin, arazi gittikçe millet dağıldı.”

Bozbelen Köyü'nden Mustafa Bey:

“Eski yaşamımız bu köye, bu işletme, bu havzaya, bu mevkiye bu işletme istimlak etmeden önce bu köyün yani maddi ekonomik durumu çok çok iyiydi. Her evden bir kişi çalışıyordu veya iki kişi çalışıyordu. Çalışmayanlar hayvancılık yapıyordu, efendim büyük hayvan, ufak hayvan yapıyordu. Arazi istimlak edilmediğinden hiç boş arazi bırakmayıp ekiyordu. Bunun bi miktarını yeteri kadarını kendine ayırıp, geri fazlasını da satıp geçimini temin ediyordu. Ama bunların şu anda hiçbiri kalmadı. Ne yapsın ki onun için yani şu anda herkes ve herkes, tek bu köy değil bak, bu istimlakla, istimlak olan bütün köylerde şu anda ekonomik durum ölü. Alışveriş ölü. Her şey değişti.”

“Şu anda hayvan, bizim köyde hayvancılık sıfır. Adam hayvanı yapsa nereyi ekip te biçecek. Üç dönüm veya beş dönüm arazisi kaldı.”

Bozbelen Köyü’nden bir köylü:

“Köyde gençlerden kimse kalmadı, köyde hep ihtiyarlar kaldı, gençler hep gitti, kalanlar iş bulamayanlar, genç nüfus yirmi yoktur. Onlar da dışarıda iş bulamadığı için. Okumak için gönderdiğimiz hemen hemen yok sayılır. Burada bi emekliler kaldı... Çoğu İstanbul’a, Bursa’ya, İnegöl’e... gitti... İstimlaktan önce iki yüz elli, üç yüz hane vardı. Şimdi yüz yirmi hane var.”

Bozbelen Köyü’nden bir köylü:

“Akarsu geliyordu hep yukarı taraftan. Hafriyattan dolayı sularımız kesildi. Sularımız kesildikten sonra iş pompaya döndü, sağdan soldan su getirttik. Sular GLİ tarafından kesildi, köylü ceremesini çekiyor. Elektriğini köylü ödüyo, arızasını... Her türlü şeyini köylü ödüyo. İşletmenin en ufak bir yardımını yok.”

“Zaten altıncı aydan sonra bizim köyde sular gidiyor. Çünkü köyün sularını, bizim bu köyün suyu köyün başından geliyordu. Şimdi işletme oraları istimlâk edince altıncı aydan sonra kar suları kesildi mi, yağmur suları kesildikten sonra bu köyde su kalmaz.”

Bozbelen Köyü’nden Zekeriya Bey:

“Bizim yolumuz yok. İşletme bizim yolu istediği tarafa çeviriyor, bu ay burdan geçiyo...bizim kendi yolumuz yok.”

Bozbelen Köyü’nden Mustafa Bey:

“Arazimiz işletme sahası olduğundan, değişken yol kullanıldığından sabit bir yol veremiyoruz gerekçeleri de bu. İşletme sahası olduğundan, degabaj sahası olduğundan geçici yol verip...”

“Yol olmadığından ulaşım yolları kapandı. Beş kilometre bu köy kendisi yolu yaptı, kaldırım döşedi o yolu bozdu, onu da yapmıyor. Yani yapılmış yolumuzu da vermiyor. Elimizlen bak ceketlerimizden taş topladık, mütahhite ihaleye verdik, Tepecik Köyü’nden bi mütahhide, o mütahhide parayla döşettirdik salgın yaptık aramızda. Beş kilometre kaldırım yol yaptık bu köyden Demirbilek’e kadar. Aramızda para topladık, kendi bütçemizle para topladık. Beş buçuk kilometre Demirbilek’e kadar yol bağladık. Sırf kaldırım yani. Bu yolu istimlâk yapıldı GLİ tarafından, o yol da yok şimdi.”

“Bu köy aslında iki yüz elli haneden fazlaydı. Bunun yüz elli hanesi şu anda Tavşanlı’da göçte. Arazi kalmadığından Tavşanlı’ya göç ettiler.”

Bozbelen Köyü’nde dikkati çeken bir diğer durum da güvenlik sorunudur. Köyün çevresinde çok sayıda dinamitin – maden alanını açmak için- aynı anda patlatılmasıyla bir çok köy evinin duvarları, temelleri çatlamış ve zayıflamıştır. Bu yüzden köylülerin bir kısmı evlerinde oturmakta tereddüt ettiklerini ifade etmiştir. Bu sebepten açılan davalar sonucu köylüye bir miktar tadilat parası ödenmiş fakat bu para bu duruma çözüm getirmemiştir. Ayrıca uzun yıllar boyunca süren kömür çıkarma faaliyetleri sonucunda köyün etrafında derinlikleri otuz ile elli metre arasında değişen çukurlar oluşmuştur. Bu çukurlar zamanla su ile dolmuş ve göletleri oluşturmuştur. Özellikle yaz aylarında çocuklar ve köylüye ait hayvanlar için bu göletler büyük tehlike oluşturmaktadır. Bundan on, on beş yıl önce bu göletlerde ikisi çocuk üç kişinin yaşamını yitirdiğini ifade eden köylüler işletmenin vurdumduymazlığından (ilgisizliğinden) yakınmışlardır. İşletmenin gelip istediğini- kömürü- aldığı fakat ondan sonra göletlerin etrafını kapatmadığını ya da çitle çevirmediğini ifade etmişlerdir. Bu köyde yaşayanların güvenliğini tehdit eden bir diğer durum ise köyü ilçeye bağlayan yolların konumudur. Köylülerin ulaşım için kullandıkları yol işletmenin çalışma sahası içerisinde bulunmaktadır. Bu yol işletmenin işleyişine göre sürekli değişmekte ve bozulmaktadır. Sisli havalarda özellikle kışın bir tekerinin yüksekliği iki metreyi bulan Oclit ya da Wahco adlı işletmeye ait kamyonlar ulaşımında tehlike arz etmektedir. Yine köylülerin kendi imkanlarıyla ve emekleriyle yaptıkları beş buçuk kilometrelik kaldırım yol işletme tarafından yıkılmış, yerine de yenisi yapılmamıştır.

Bozbelen Köyü’nden Mustafa Bey:

“Evlerin zararı en büyük zarar zaten... Çatlamalar oldu. Şimdi maden çıkarmak için otuz, kırk ton patlayıcı yerleştiriyor o deliklerden. Valla sen sanırsın dört, beş ayarında deprem oluyor. Şimdi mesela, örneğin şu masanın üzerini alıyor işletme. Otuz, kırk tane delik deliyor on beş, yirmi metre bu masanın üzerinde. Her bir deliğe bir buçuk, iki, üç ton patlayıcı yerleştiriyor. Onu hepsini bir kabloya bağlıyor. Ateşleyen adam kablosunu uzatıyo üç yüz metre ilerde ateşliyor onu, bi anda patlıyor hepsi. Depram gibi şiddet yapıyor yani.”

Bozbelen Köyü’nden Zekeriya Bey:

“Bu köyde dinamitten zarar görmeyen hiçbir ev yoktur... Bunları mahkemeye veriyon, diyo ki mahkeme depremden diyo”

“Aslında bizim çok riskimiz de var yani... Yüz yetmiş tonluk arabaların altından geçiyoz biz... Yüz yetmiş ton arabanın yanbaşından geçiyoz mesela biz, üzerinden bi taş düşse hayatımız da söz konusu bizim yani. Bırak ön camları yağışlı havalarda zaten ön camı kapıyo ya bi de işletme sahasıdır, geçilmez. Ee ben nerden geçeyim, sen benim yolumu kapatmışsın. Artı bi de sorumluluk kabul etmez müessese herhangi bi kaza anında... Hem içinden geçiriyor bizi yolumuz yok hem de sorumluluk almıyor. Çok saçma şeyler yani”

“Kömürü aldığı yeri geri doldurmadı, sonra orası göl haline geldi. Ufak çocuklar hayvan otlatırken yaz sıcağında göle yıkanmak için giriyorlar, kaldılar. İki kişinin çocuğu kaldı, aşağı yukarı on beş sene önce.”

Bozbelen Köyü çevresinde yapılan yoğun maden çalışmaları sonucunda çevrede ciddi doğal tahribatlar meydana gelmiştir. Örneğin; orman başta olmak üzere tarlalar ve meralar neredeyse ortadan kalkmış; sular ve hava kirlenmiştir. Yapılan maden faaliyetlerinin sonunda kullanılan arazilerin yeniden yapılandırılması; ağaçlandırma, tarlaların tarıma kazandırılması kanuni ve insani bir zorunlulukken bu çalışmalar yapılmamıştır. Bozbelen köylüsünün bu bağlamda talebi bu arazilerin tekrar tarıma elverişli hale getirilmesi, ağaçlandırma çalışmalarının yapılması olmuştur. Fakat böyle bir taleple yetkililere başvurduklarında olumlu yanıt almadıklarını ifade etmişlerdir.

Bozbelen Köyü’nden Mustafa Bey:

“Bu müessesenin attığı dinamitten suların yatakları değişiyor, zaten su kayboluyor. Su kaybolunca biz yüzeydeki yağmur sularını içiyoz şu anda. Zaten çevre desen, zaten çevre kalmadı. Bu işletme yapay göletler yaptı. Degabaj, kömürü aldı, kömürü aldığı yeri geri doldurmadı...Yapıcak arazi kalmadı... Orman da kalmadı... Tarla da kalmadı... Zaten dekabaj yaptığı arazinin toprağı yığma olduğundan kayıyor. Yani şuraya toprak döktüyse üç, beş kilometre ilerisine sirayet ediyor o toprak.”

“İşletmenin aldığı gibi bırakması gerekiyor arsayı. Bitirdiği yeri düzeltmeden çöl halinde bırakıp gidiyor.”

Ömerbey Mahallesi’nden Hasan Bey:

“Arazilerimizin bazı kısımlarına hafriyat döküyorlar, bir çok kısmı boş, biz buraları ağaçlandırmayı düşündük izin vermediler. Hatta bu kullanılmayan arazilerde değil de degabaj, hafriyat dökülmüş, hafriyat döküldükten sonra burayı düzletip vatandaş buradan gelir sağlaması için meyva dikme, buralara fidan dikme talebinde bulunduk. Kabul etmediler. Benden çıktı diyor, ben diyor kamulaştırmışım, yer benim diyor ama ben

üzerine degabaj yaptıktan sonra benden çıkmıştır diyor. Orman da GLİ'nindir diyor, ben karışmam diyor... Bu şekilde arada kalıyor.”

Demirbilek Köyü'nden bir köylü:

“Lodos estiği zaman, karbondioksit mi diyunuz kömürün kokusuna, devamlı onu soluyoz biz... Mesela kömür şu anda yağıyo, sabaha kadar gaz geliyo... Her hastalıktan var... Genelde solunum yollarından”

ŞİKÂyetLER

1984 yılında çıkarılan bir kanunla birlikte arazileri istimlak edilen ya da yapılan istimlaklardan etkilenen her aileden bir ya da iki kişinin işe alınması kararlaştırılmıştır. Fakat kanunun çıktığı tarihten itibaren bu köylerden neredeyse kimse işe alınmamıştır. Şu an ciddi işsizlik sorunu yaşayan bu köylülerin en önemli ortak şikâyetini kendilerinin işe alınmaması durumu oluşturmaktadır. Köylüler kendilerini kapsayan bu kanunun uygulanmamasından şikâyet etmektedirler. Kendilerini almaları gerekirken, yetkililerin kendi siyasi görüşlerine yakın kişileri işe aldıklarını ve adam kayırdıklarını ifade etmişlerdir.

Ömerbey Mahallesi'nden Ahmet Bey:

“O zaman için şöyle deniliyordu; Ömerler Köyü'nden, Beke Köyü'nden doğum tarihinin Ömerler ispat ediyosan, bu gün dünyaya çocuğun geldiyse bu çocuğa iş verilmek mecburiyetinde dendi. Çünkü senin bu köyün atmış milyona, o zamana Türkiye'nin nüfusu atmış milyonda, kurban gidiyor dendi. Senin gelen çocuğuna iş vermek mecburiyetinde dedi. Çünkü senin köyünden iş yapılacak veya arazinden yararlanacak bir durum kalmadı. Millet iş verilecek düşüncesiyle olumlu davrandı. Herkes, sırf ben değil.”

Ömerbey Mahallesi'nden Nuri Bey:

“Beşikteki çocuğa, erkek çocuklarına dahil iş sözü verildi. Bu istimlaktan sonra bizim çocuklarımız hep işsiz kaldı. Verilen söz yerine gelmedi yani. Burayı kaldırdıktan sonra zaten bizden tarafa bakan olmadı. 85' ten sonra daha işçi alınmadı buradan. Bir kişi almadılar bizden. Dışardan işçi alınıyor, işini beceren, yapan buraya geliyor, işçi alınıyor. Bizden bir kişi girmedi yani. Biz bunları mağdur ettik, biz bunları buraya atan biziz, deyip te bize, çocuklarımızı işe almadılar yani.”

Ömerbey Mahallesi'nden Hasan Bey:

“En azından ben ordan nimet külfet dengesi... Ülkenin kalkınması, ülke yararına kalkınması için bura kamulaştırıldığı için devletin bizi de mağdur etmeyeceğini düşündük. Ama tam tersi oldu... Gerçi ben karşıyım bu yerli yabancı şeyisine de. Beni yerimden yurdumdan etti, benim toprağında gidiyor başka yerden getirdiği adamı çalıştırıyor, beni çalıştırmıyor. Buna isyan ediyor gençler.”

Ömerbey Mahallesi'nden Metin Bey:

“Yetmiş milyona benim evimi tarlamı herşeyimi feda ettim zorunlu kamulaşma diye. Ben bunu istemedim. Pazarlık da yapma şansım da yok. Devlet zorunlu kamulaşma diye bunları elimden aldı. Ama bana iş imkanı da sağlamadı. Şu anda ben kırk beş yaşındayım kendi imkânlarımı orda orda çalışıp çocuklarımı okutcam diye... Hayatla mücadele ediyorum. Bu benim zoruma gidiyor. Benim tarlamın evimin üstünde Zonguldak, Bolu, Erzurum'dan gelen insanlar çalışıyor... Mağdur edilen bizleriz ama hiç mağdur edilmemiş kişiler şu anda benim toprağımdan yararlanıyor”

Köylülerle konuşulduğunda arsalarının zamanında çok düşük bedeller ödenerek kamulaştırılması ve bu açıdan mağdur edilmeleri ikinci önemli şikayet konusunu oluşturmaktadır. Yine istimlâk sırasında bilirkişilerle yaşanan olumsuz bir diyalogun neticesinde bilirkişilerin tarlalarının değerini düşük gösterdiklerini ifade eden köylüler, 1960' tan önceki tapularının geçersiz sayılmasını da bir diğer problem olarak dile getirmişlerdir. Ayrıca köylüler yıllardır ekip biçtikleri arazilerinin büyük bir kısmının karşılığını orman statüsüne girdiği gerekçesiyle alamadıklarını ve bu yüzden mağdur olduklarını söylemiştir.

Ömerbey Mahallesi'nden Ahmet Bey:

“Aynı zamanda kırk dönüm istimlâk olduysa atmış dönüm orman diye hazineye gitti. Babama ait veya babamdan bana intikal edicek olan o günün şartlarındaki tarlalar bütün GLİ'ce istimlâk oldu. O günün şartlarında bizim muhtarlarımızın veya bilirkişilerimizin ahmaklığından ya da enayiliğinden ormanda hazineye gitti. Niye gitti; biz köylü tabiriyle o günün şartında tapu kadastroya gelen kişiler, tabi gençtir, oruç tutmadığı için, bizim de eski geleneksel köylülerimiz der; arkadaş bu oruç tutmuyor, bu gâvur mu be, bunlara yemek mi verilir derler. Onlar da; al gâvurluk öyle olmaz böyle olur dediler. Bizim tarlalarımız komple hazine orman gitti. Ama bunu böyle derkene bizim yemek vermeyen kişi eyimi diyorum; hayır ama ben kaba davrandıysam, ben kötü davrandıysam sen bi tahsilli kardeşimizsin e sen insani yönden düşün. Bana acımıyosan şu benim evladıma, ona acı. Ona da acımıyosan torunum var mesela buna acı. Ben kötüysen onların günahı ne...”

Ömerbey Mahallesi'nden Metin Bey:

“Bilirkişi diye tabir ettiğimiz ordan ileri gelen kişilerden Tavşanlı’dan... kuyumculuk yapan çeşitli mesleklerle uğraşan, benim tarlamın değerini bilmeyen insanları bilirkişi tayin ettiler, GLİ tarafından bize hiç sorulmadan. İstedığı fiyata bilirkişinin fiyatına belirlediler. Sonra dava açtık ama avukatlara para yedirmekten başka hiçbirşeyimiz olmadı... Arazimiz evimiz, damamız yok pahasına aldılar elimizen.”

Ömerbey Mahallesi’nden Hasan Bey:

“Ama örneğin benim evim var. Bu evi kamulaştırırken Emlak Beyan Yönetmeliği’ne göre hareket ediyor. Örneğin ben otuz, yirmi sene önce ev yapmışım, bundan zaten on beş sene yıpranma düşüğün zaman bu evin değeri zaten sıfıra düşüyor.”

Ömerbey Mahallesi’nden Nuri Bey:

“Tarlaların mesela yarısı diyo yeni, burası diğer ormandan açılmış. Bölüyo ordan, tarlaya katmıyor. Belli bi yer, metrekareye vuruyor. Burası orman, burası tarla diyo, böyle böyle kayıplarımız da oldu bizim.”

Bozbelen Köyü’nden Mustafa Bey:

“Kadastroya geçirdiler bu köyde ormana yakın yerlere para ödemediler. Aşağı yukarı bu köyün yüzde yirmisine ormana çıkmış diye para ödemediler. Bizim ormana giden on beş, yirmi dönüm arazi de var.”

Ömerbey Mahallesi’nden Ramazan Bey:

“Babamlan benim dört tane tarlamız vardı, bu üçü ormana çıkardılar. Orman kadastro geldi, tapumuz vardı ama 60’tan önceki tapuları geçersiz saydılar. Biz bunların iki tanesine ceza verdik. Şimdiye kadar sen kamunun malını işgal ettiğinden dolayı birinin parasını alabildik. Evin parasını aldık.”

Eğitimsiz olmalarının şu anki durumlarının kaynağı olduğunu söyleyen bir çok köylü, en azından çocuklarının okumasını talep etmektedir. Bu bağlamda köylerinde ya da mahallelerinde ilkokul dışında okul olmadığını, çocuklarını liseye göndermenin çok masraflı olduğunu bu yüzden de çocuklarının da kendileri gibi cahil olmalarından korktuklarını ifade etmişlerdir. Eğitim hizmetlerine ulaşmakta maddi zorluklar yaşayan köylülerin bir diğer sorununu da sağlık oluşturmaktadır. Sağlık ocakları olmasına rağmen içinde personelin bulunmaması şikayet konularından birisidir. Yine işsiz olmalarına bağlı olarak sigortasız olmaları onların sağlık hizmetlerine ulaşmasını engellemektedir. Maddi

durumu kötü olan istimlak mağduru köylüler sosyal yardımlara ulaşmakta da sıkıntı çekmektedirler. Kaymakamlıktan dağıtılan bir takım temel ihtiyaç maddelerini alamadıklarını söylemektedirler. Yine belediyenin kendine yakın duran kişilere yardım ettiğini söylemişlerdir.

Ömerbey Mahallesi'nden Ramazan Bey:

“Devletin sosyal yardımlaşmadan bi yardım alalım dedik. Devlet bir ton kömür yardımı çıkarmış... Bazı arkadaşlar almış... Sigortası olmayan, üzerinde arabası, banka hesabı olmayan... Ya dedim ben de gideyim... Dilekçeyi verdim. Bankaya, devletin gerekli gördüğü yerlere gittim. Banka hesabı yoktur, maliyede borcu yoktur, sigortası yoktur alıyoz... Vakıf başkanı dedi ki Ramazan senin iş olmadı. İki, üç katlı evin var, oğlun var... Senden daha mağdurlara vericez... Adam köydeki bütün birikimini getirmiş ev yapmış, başka bişeyi yok... Orda o kadar ezik hissettim ki kendi kendime ya dedim ben bir ton kömürün yüz kırk milyon lira endişesine düştüm ya. Kendi kendime utandım.”

Ömerbey Mahallesi'nden Hasan Bey:

“Vakıf'tan aldığımız yardımlarla ayakta duruyoruz, Sosyal Yardımlaşma'dan... Yaklaşık iki ayda bir falan yüz elli milyon gibi para alıyoruz. Artı çocuklara eğitim yardımı alıyoruz.”

Ömerbey Mahallesi'nden Mustafa Bey:

“Okulu götürdüler, sağlık ocağını kapattılar. Bozbelen Köyü sekiz sınıflıydı bu, Tunçbilek'e taşındı... Sadece bir, iki, üçler var. Bir tek öğretmen var. Bizde on üç, on dört öğretmen vardı önceden. Göç olduğundan talebe azmış...”

Ömerbey Mahallesi'nden Hasan Bey:

“Şurda mesela kamuya sekiz yüz civarında işçi alınacağı söyleniyor. Kamu personeli sınavıyla, o da zaten ortaokul mezunu değil zati sınava giremiyoz. Şuranın aşağı yukarı yüz tane işsizi varsa yetmiş tanesi benim durumumda. Otuz kişi ortaokul mezunu vardır. Sınavlara onlar da giremiyor. Bizim için artık her şey bitti.”

Ömerbey Mahallesi'nden Ramazan Bey:

“Ben böyleyken, bu şartlar böyle gittikten sonra benim alttan gelen nesil süper zekâ olsa ne olacak, ben okutamadıktan sonra... Okutamıyacam”

“Sağlık ocağı vardı, şimdi boş, kimse yok. Demirbilek'te ilköğretim var, lise yok, lise için Tavşanlı'ya gidiyorlar.”

Ömerbey Mahallesi'nden Ahmet Bey:

“PTT’ye, hastaneye, postaneye adam alınacak ama lise mezunu... Ömerler’in perişanlığının nedeni cahillik. Herkes ilkokul mezunu...Şehrin tek nimeti, çocuklar okursa bir tek umudumuz bu...Başka tutunacak dalımız yok. Torunlarımızın eğitimine yatırıyorum her şeyi, sigortamızı bile yapmıyoz.”

SORUNLAR KARŞISINDA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Bu süreç içerisinde köylüler haklarını elde edebilmek için bir takım eylemlerde bulduklarını ifade etmişlerdir. Yerel mülki amirlerden Ankara’daki bakanlıklara kadar birçok resmi kuruma yazılı olarak başvuruda bulunan ve görüşmeler yapan köylüler bu resmi yazışma ve görüşmelerden bir sonuç almadıklarını söylemişlerdir. Ayrıca Tavşanlı İlçe Merkezi’nde, Tunçbilek’de, Ankara’da çeşitli mitingler, yürüyüşler yoluyla seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bunun yanında maddi ve manevi zorluklar çekerek Ankara’ya yürümüşlerdir. Bu süreçte ve sonrasında bir takım güçlüklerle karşılaşmışlardır. Yerelde güçlü olan ve işletme ile beraber oldukları düşünülen siyasal partilerin ve kamu kuruluşlarının, polis, kaymakamın engelleriyle karşılaştıklarını; merkezde ise bakanlıklara müracaat ettiklerini fakat kimsenin kendilerini dikkate almadığını belirtmişlerdir. Mücadeleyi güçleştiren unsurlardan birinin de köyler arasında bir birlikteliğin olmaması olduğunu ifade eden köylüler, herkesin bireysel olarak kendi durumunu düzeltmeye çalışmasından da yakınmışlardır. Buna rağmen tüm mağdur köylerin bir araya gelmesiyle, birlikte hareket etmesiyle çözüme ulaşabilecekleri düşüncesi yaygın bir fikirdir.

Bozbelen Köyü’nden Mustafa Bey:

“Bu çocuklar ne yapacak, arazi bitti, elimizde bişey kalmadı, hayvancılık yapsa arazi yok, besi yapsa ekicek tarım arazisi olmadığından bu çocuklar nereye gidicek, ne yapacak. Bunları işe alın dedik. Onun için çok sopalarda yedik. Eylemlere de giriştik. Toplantılara gittik, toplantılarımız dağıtıldı. Ya Tunçbilek’e gittik, işte bu yabancı işyerlerinden işçiler geldi diye...2003 yılında Tunçbilek’te bir eylem gerçekleştirdik. Ama o eylemde sopa yedik. İki üç defa Tavşanlı’da, Cumhuriyet Meydanı’nda toplandık. Gerekli basın açıklamalarımızı yaptık. Müessese Müdürlüğü’nün kapısına kadar yürüdük. Ordan Cumhuriyet Alanı’na geldik. İki üç defa Ankara’ya gittik. Hatta birinde Çalışma Bakanı Yaşar Okuyan’dı. Kendisi bize haklarımızın telafi edileceğini, çocukların işe alınacağını vaad etti ama onlardan da hiçbirinden sonuç alınmadı yani. Bizim gene mağduriyetimiz devam ediyor yani.”

“Hangi hükümet işbaşındaysa bak yanlış örgütlerle irtibat kurma, sendikanın araları iyi değil, onlardan uzak durun. Hangi hükümet işbaşındaysa o hükümetin ilçe başkanı, yönetim teşkilatından gelen, muhtarlığa gelen şeyler yani fısıltılar bunlar. Bizde milleti yıldırıyorlar yani. Hani örgütlenme zayıflasın, hak arama yolları çökertilsin gibilerinden. A mesela şimdi bizim muhtar geldi, sen diyeceksin biz yarın filan yerde toplantıya gidecez. Hayır, AKP hükümette 2006’da işçi alacakmış. Ne oluyor bu sefer hak arama yolumuz bizim otomatikmen kesiliyor yani. Örgütlenme zayıf değil, hiç yok. Aslında var ya, bizim dernek kurup örgütlenmemiz lazım bu yedi köy. Şimdi herkes kendi can derdinde. Muhtar diyor ki ben şu oğlumu bi işe koysam. Öbürü diyo ki ben şu işimi görsem, yeğenimi koysam bu işe.... Aslında bizim bu beş altı köy örgütlenip, birlik beraberlik yapsak biz bu haklarımızı alırız ya... Beş altı köy hiç yoksa bin beş yüz iki bin işsiz vardır. Nüfus bakımından da oldukça kalabalığız.”

Ömerbey Mahallesi’nden Metin Bey:

“Üç sefer Ankara’ya gittim... Hakkımızı sesimizi duyurmak için yürüyüş yaptık. Mağdur edildiğimizi, bizim tarlamızı, evimizi, bağımızı, bahçemizi yetmiş milyona feda ettik geldik... Bizim toprağımız, evimiz üzerinde başka kişiler, başka memleketler; onlar da bizim kardeşimiz ama ben burada aç susuz durarken evimizin üzerinde, tarlamızın üzerinde başkası çalıştı mı ben hazmedemiyorum onu. O hak verilecekse önce bana verilecek, o hak bana verilecek, ondan sonra başkasına verilsin. Bunları hakkımızı aramak için Ankara’ya yürüyüş yaptık... Güvenlik güçleriyle sorunlar yaşadık... Çok mücadele verdik”

Bozbelen Köyü’nden bir köylü:

“Burda köyden kalkıp gidiyoz da bakanın, milletvekilinin, başbakanın çıkardığı kanununu burdan köylü olarak gidiyoz da onların çıkardığı kanunu tarif ediyoz biz. Ben şahsen öyle dedim bakanlıkta sizin çıkarmış olduğunuz kanunu bi köy muhtarı olup buraya gelip de tarif etmeye sizin adınıza utanıyorum. Bu kanunu çıkarıyon niye uygulamıyon ya. Uygulamayacağıın kanunu niye çıkarıyon. Göstermelik bişey bu. Zonguldak’ta Ecevit dört yüz kişi aldı. Burada bir kişi almadı. Enerji Bakanı’na dedim Zonguldak’la Kütahya arasında ne fark var. Aynı kanunu Zonguldak’a uyguluyorsunuz da Tunçbilek’e gelince neden uygulamıyorsunuz dedim Enerji Bakanı’na, Enerji Bakanı dedi ki Tunçbilek zarar ediyor. Ben dedim Enerji Bakanı’na etmiyo, ettiriyonuz, işçiden zarar etmiyonuz dedim.”

Bozbelen Köyü’nden bir köylü:

“Hükümet köstek oldu, Maden-İş köstek oldu... İşletmenin oraya gittik eylem yapmak için, polisten jop bile yedik. Üçyüzelli kişi falan vardık... Çevik kuvvet bizden fazlaydı... Muhtara beş kişilik kontenjan teklif etmişler, yeter ki sen sesini çıkarma diye, muhtar kabul etmemiş. Kanun çıktıysa herkesin hakkı dedim.”

Bozbelen Köyü’nden bir köylü:

“Tek çözüm tek vücut olacak, sekiz, on tane köy. Son eylemlerde (diğer köyler) dağıldılar, gelmediler... Gerekçeleri vurdumduymazlık, nasılsa Ahmet bu işi sürdürüyo hakkı kazanırsa biz de kazanırız diyolar.”

Ömerbey Köyü’nden Ahmet Bey:

“Biz de DİSK’i öncü seçip hakkımızı aramaya Tunçbilek GLİ’ye ve Bölge Müessesesi’ne, Kaymakam, Vali herkese başvuruda bulunduk... Buradan Ankara TKİ’ye, Bakanlık’a yürüdük yol parası için borç alarak, birer simit yemeden geldik... Köylülerin yüzde otuzu siz solcuların arkasından gidiyorsunuz diye bizi dışlamaya kalkan komşular. Kaymakamlık, Vali, komşular ters düştü... Biz rızığımızın peşindeyiz, açız.”

Bu mücadele süreciyle birlikte köylülerde bir hak arama bilinci oluşmasına rağmen bir sonuç alamamaları onları karamsarlığa ve umutsuzluğa sevk etmiştir. Görüşmelere giderken dikkatimizi çeken bir husus da geleneksel yaşam tarzında güne erken başlarken, artık yapacak işi olmayan köylülerin sabah geç uyanmaları da hayata umutsuz bakışın bir göstergesi olarak ele alınabilir. Bu hak arama süreciyle birlikte, kentle daha sıkı bir ilişkiye geçilmesi köylülerin özellikle eğitim konusunda kendilerini değerlendirmelerini beraberinde getirmiştir. Bir çok köylü şu an yaşadığı sıkıntıları yeterli eğitime sahip olamamalarına bağlamakta ve şehrin kendilerine getirdiği tek nimet olarak çocuklarının okuma olasılığının olması olduğunu söylemiştir. Bunun yanında da kente göçü olumlayan bir yaklaşımın olmayıp, kente göç edenlerin de özellikle ekonomik zorlukları olduğunu, gidenlerin asgari ücretle ancak geçinebildiklerini ifade etmişlerdir.

Madencilik sektörü ülke kalkınmasında, bu sektörde çalışan işçilerin yaşamlarında ve sağlıklı bir çevre açısından büyük öneme sahip olmasının yanında, madencilik faaliyetlerinin yapıldığı bölgedeki insanların sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamlarında da çok büyük değişikliklere neden olabilmesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu çalışmada böyle bir değişimin nasıl olabileceğini anlatmaya çalıştık. Maden faaliyetlerinin yapıldığı alanlar üzerinde yaşayanların kamulaştırma yoluyla evlerini, tarlalarını, ormanlarını, meralarını, bahçelerini vb. üretim ve geçim kaynaklarını yitirmeleri, topraklarını terk ederek kentlere göç etmeleri ya da maden sahalarıyla iç içe bir yaşam sürmeye çalışmalarını bu tür bir değişim için örnek teşkil edebilir. Kamulaştırma beraberinde bir takım planlı eylemleri getirir ve bu planları üretip, uygulayarak vatandaşlarını mağdur etmemek devletin

görevleri arasındadır. Kamulaştırmaların adaletli bir şekilde, birçok faktörün gözetilerek yapılması ve bu faktörlere göre adil bir bedel ödenmesi; maden faaliyetlerinin çevreye ve topluma olumsuz etkide bulunmayacak şekilde yürütülmesi (faaliyetler sonucunda o bölgedeki arazilerin tarıma, doğaya yeniden kazandırılması ve her türlü faaliyetin güvenli bir şekilde yapılması) gerekmektedir.

Topraklarının kamulaştırılması sonucu şehir hayatına ani bir geçiş yapmak zorunda kalan Ömerler ve Beke köylüleri yeni yerleşim yerlerinde ciddi ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Öncelikli olarak köylerinden tamamen kopmuş olmaları sonucu kendilerine ait eski sürekli üretim mekanizmalarından –toprak, hayvan- da tamamen uzaklaşmışlardır. Kent hayatına ise uyum sağlamak ciddi sorunlar yaratmıştır. Eğitim düzeyinin yok denecek kadar az olması, başka bir meslek ve zanaatlarının olmaması köylülerin iş bulabilmelerini engellemiş ve eskiden kendi kendine yetebilen ve sürekli üretebilen bu insanları Tavşanlı ilçesinin kıyısına –varoşlarına- itmiş, onları kentin işsizler hanesine eklemiş, umutsuzluğa ve isyana sürüklemiştir. Eskiden köylerinde toplumsal yardımlaşma duygusuna sahip olan bu insanlar artık şehirde yalnızlaşmış, kendi bireysel ihtiyaçları için mücadele eder hale gelmiştir. Şehir yaşamı, işsizlik beraberinde aile ilişkilerini de değiştirmiştir. Geniş aile artık çekirdek aile haline dönüşmüş, aile içi şiddet, geçimsizlik artmış, boşanma sayıları yükselmiştir. Köylere, geçmişlerine duyulan özlem ve şu anki durumları onları bunalıma sokmuştur. Beke köylüleri mezarlarını dahi alamamışlardır.

Bozbelen ve Demirbilek köyleri de benzer pratiklerle karşılaşmalarının yanında Ömerler ve Beke gibi tamamen kamulaştırmaya maruz kalmadıklarından ayrı sorunlarla da karşılaşmışlardır. Bu köyler bir yandan işsizlik, göç gibi konularla boğuşurken bir yandan da çevre ve güvenlik sorunlarıyla da karşı karşıya kalmışlardır. Yollarının maden faaliyetleri nedeniyle yok olması, patlamalar ve toprak kaymaları yüzünden evlerinin, tarlalarının ve meralarının zarar görmesi, sularının kaybolması, kirlenmesi ve soludukları kirli hava bu sorunlardan bazılarıdır.

Diğer yandan kamulaştırma, daha önce kendi halinde yaşayan, kentle ilgileri pek az olan bu insanları kentlerde yaşayan milyonlarca insandan daha politik ve eylemci kılmıştır. Yaşadıkları haksızlıklar onları mücadele etmeye zorlamış, bu mücadele süreci de köylüleri politize etmiştir. Artık geleneksel- muhafazakar yaşamlarını sorgulamaya ve devleti, popülist politikacıları eleştirmeye başlamışlardır. Birçok defa eylemler düzenlemiş, mitingler yapmış ve bunlar sırasında polisle bile karşı karşıya gelmişlerdir. Polislerle, önde gelen politikacılarla ve devlet adamlarıyla yaşadıkları deneyimler, onların yaşamış oldukları bu düşünsel değişimin ifadeleridir.

EK 4. ARAŞTIRMADA UYGULANAN YÖNTEM HAKKINDA BİLGİLER

Araştırma üç aşamadan oluşmuştur.

1. Hizmet verenlerle görüşmeler

Madencilik alanında bilgi birikimine ve deneyimlere sahip bir çok kuruluşla ve bireyle yapılan derinlemesine görüşmeler araştırmada kullanılacak soruların belirlenmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda sendikacılardan, doktorlara kadar bir çok alanda uzmanla görüşmeler yapılmıştır.

2. Vaka Çalışması

Kütahya- Tavşanlı da arazileri istimlak edilmiş köylülerle görüşmeler (Ömerler, Beke, Bozbelen ve Demirbilek Köylerinde toplam 15 adet derin görüşme) yapılmıştır. Bu çalışmada amaçlanan madencilikle doğrudan ilgileri olmamasına rağmen yaşadıkları yerleşim yerinde yapılan madencilik faaliyetlerinden etkilenen bireylerin durumlarını ortaya koymaktır. Tavşanlı'da bu kapsamda 15 adet derin görüşme yapılmıştır.

Bolu- Gökçesu'da hazırlanan anket çalışmasının ön uygulaması gerçekleştirilmiş, bu sayede anketin işlerliği denetlenmiştir.

Bolu- Gökçesu'da 2001 tarihinde gerçekleştirilen direniş üzerine derinlemesine görüşmeler yapılması planlanmış (Kadın ve erkeklerden oluşan 15 kişi) ancak bu faaliyet işçilerle irtibat sağlanamadığı için gerçekleştirilememiştir.

3. Niceliksel Uygulama

6 ilde toplam 750 anket planlanmıştır. Örneklem aşağıda verilen il bazında özel sektörde çalışan işçi sayılarına göre belirlenmiştir.

1	TR	Türkiye	A	1.800	75.059	72.300	61.561	10.739
2	TR621	Adana	A	31	600	592	531	61
3	TRC12	Adıyaman	A	24	260	256	233	23
4	TR332	Afyon	A	37	467	445	415	30
5	TRA21	Ağrı	A	7	44	44	42	2
6	TR712	Aksaray	A	6	30	30	20	10
7	TR834	Amasya	A	26	762	748	686	62
8	TR510	Ankara	A	50	2.594	2.535	2.244	291
9	TR611	Antalya	A	41	277	259	242	17
10	TRA24	Ardahan	A	-	-	-	-	-
11	TR905	Artvin	A	3	898	898	530	368
12	TR321	Aydın	A	60	439	436	414	22
13	TR221	Balıkesir	A	91	1.822	1.808	1.268	540
14	TR813	Bartın	A	11	1.812	1.810	1.645	165
15	TRC32	Batman	A	12	233	233	233	-

16	TRA13	Bayburt	A	6	20	15	14	1
17	TR413	Bilecik	A	43	214	202	183	19
18	TRB13	Bingöl	A	1	2	2	2	-
19	TRB23	Bitlis	A	7	22	18	17	1
20	TR424	Bolu	A	15	467	461	335	126
21	TR613	Burdur	A	28	181	153	131	22
22	TR411	Bursa	A	52	1.750	1.721	1.403	318
23	TR222	Çanakkale	A	57	1.447	1.430	804	626
24	TR822	Çankırı	A	11	244	235	215	20
25	TR833	Çorum	A	25	1.082	1.058	940	118
26	TR322	Denizli	A	38	851	837	811	26
27	TRC22	Diyarbakır	A	12	377	377	283	94
28	TR423	Düzce	A	4	100	94	89	5
29	TR212	Edirne	A	50	656	632	595	37
30	TRB12	Elazığ	A	13	1.092	1.091	1.010	81
31	TRA12	Erzincan	A	19	96	89	82	7
32	TRA11	Erzurum	A	17	1.096	1.087	942	145
33	TR412	Eskişehir	A	50	1.693	1.677	1.467	210
34	TRC11	Gaziantep	A	11	233	228	194	34
35	TR903	Giresun	A	17	473	468	400	68
36	TR906	Gümüşhane	A	13	65	62	43	19
37	TRB24	Hakkari	A	2	7	7	7	-
38	TR631	Hatay	A	14	159	151	144	7
39	TRA23	İğdır	A	3	17	17	17	-
40	TR612	Isparta	A	17	92	91	83	8
41	TR100	İstanbul	A	126	1.571	1.518	1.191	327
42	TR310	İzmir	A	37	894	876	833	43
43	TR632	Kahramanmaraş	A	14	2.450	2.447	1.689	758
44	TR812	Karabük	A	6	133	125	115	10
45	TR522	Karaman	A	13	2.764	838	818	20
46	TRA22	Kars	A	6	38	38	38	-
47	TR821	Kastamonu	A	20	497	489	398	91
48	TR721	Kayseri	A	28	516	493	430	63
49	TRC13	Kilis	A	2	9	9	9	-
50	TR711	Kırıkkale	A	4	14	13	12	1
51	TR213	Kırklareli	A	24	236	229	187	42
52	TR715	Kırşehir	A	9	118	118	87	31
53	TR421	Kocaeli	A	26	357	344	300	44
54	TR521	Konya	A	58	897	865	766	99
55	TR333	Kütahya	A	46	7.748	7.744	6.816	928
56	TRB11	Malatya	A	18	452	429	310	119
57	TR331	Manisa	A	29	4.791	4.781	4.269	512
58	TRC31	Mardin	A	7	33	33	33	-
59	TR622	Mersin	A	24	322	309	299	10
60	TR323	Muğla	A	73	4.379	4.354	2.781	1.573

61	TRB22	Muş	A	2	3	3	3	-
62	TR714	Nevşehir	A	6	44	40	31	9
63	TR713	Niğde	A	11	81	73	66	7
64	TR902	Ordu	A	15	136	129	109	20
65	TR633	Osmaniye	A	5	39	37	37	-
66	TR904	Rize	A	16	580	577	451	126
67	TR422	Sakarya	A	15	252	219	188	31
68	TR831	Samsun	A	22	411	391	369	22
69	TRC34	Siirt	A	6	41	41	41	-
70	TR823	Sinop	A	6	13	13	13	-
71	TR722	Sivas	A	46	2.411	2.401	1.987	414
72	TRC21	Şanlıurfa	A	7	60	60	57	3
73	TRC33	Şırnak	A	2	294	294	234	60
74	TR211	Tekirdağ	A	37	385	362	323	39
75	TR832	Tokat	A	28	287	264	238	26
76	TR901	Trabzon	A	21	374	346	312	34
77	TRB14	Tunceli	A	1	4	4	4	-
78	TR334	Uşak	A	12	47	40	36	4
79	TRB21	Van	A	6	13	13	13	-
80	TR425	Yalova	A	4	60	54	48	6
81	TR723	Yozgat	A	11	613	608	588	20
82	TR811	Zonguldak	A	27	17.741	17.729	16.091	1.638

Anket Uygulamaları için İl Örneklem Havuzu- 1. düzey

Özel sektörde çalışan maden işçilerinin illere ve bölgelere istatistiki dağılımları analiz edildikten sonra araştırmanın uygulanacağı iller aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır. Oluşturulan bu gruptan ise ikişer il seçilmiştir. Öncelikli olarak ilk sıralar tercih edilmiştir.

1. Grup

395 anket

1. Zonguldak
2. Kütahya
3. İstanbul
4. Manisa

2. Grup

215 anket

1. il için. 1. Muğla 2. Sivas 3. Edirne

2. il için: 1. Ankara 2. Balıkesir 3. Denizli

3. Grup

140 anket

1. il için: 1. Aydın 2. Çanakkale 3. Diyarbakır 4. Antalya

2. il için: 1. İçel 2. Bartın 3. Siirt 4. Erzurum

Yapılan bu ilk gruplandırma içerisinde ikinci bir gruplandırma yapılmıştır. Seçimde önemli olan seçilecek illerin hem yerelde hem de toplamda yurt çapında araştırmaya bir temsiliyet özelliği katabilmesi olmuştur.

Katılımcıların il bazında seçiminde kullanılan kriter işçi sayısı olmuştur. Öncelikli olarak Türkiye'deki bütün illerde yürütülen özel sektör madencilik faaliyetlerinde çalışanların sayıları il il belirlenmiştir. İller içinde çalışan işçi sayıları bakımından gruplara ayrılmıştır. Bu gruplandırmada bölgesellik de dikkate alınmıştır. Sonra bu gruplardan iller rastlantısal olarak seçilmiştir. Sonuç olarak anketin uygulanacağı iller ve hangi ilde kaç tane uygulanacağı aşağıdaki gibi kararlaştırılmıştır.

Anket Uygulamaları için İl Örneklem Havuzu - 2. düzey

1. Grup

395 anket

6. Zonguldak
7. Kütahya

2. Grup

215 anket

1. Muğl
2. Balıkesir

3. Grup

140 anket

1. Diyarbakır
2. Ordu

UYGULAMA YAPILAN İLLER

Başlangıçta 6 ilde toplam 750 anketin uygulaması planlanmıştır. Anketler Dev-Maden Sen sendikası tarafından gerçekleştirilmiş, toparlanan anket sayısı 410 da kalmıştır. Ayrıca elde edilen bu 410 anketin 340'ı analiz edilmiştir. Planlanan anket sayısının gerçekleşmemesinin bir takım nedenleri bulunmaktadır. İlk olarak araştırmanın hedef kitlesinin kırsalda yaşaması, çalışma koşulları onlara ulaşmaya bir miktar engel teşkil etmiştir. Diğer yandan hedef kitleye ulaşmanın zamansal, mekansal zorlukları beraberinde maddi zorlukları olması uygulanan anket sayısını öngörülenden az gerçekleşmesine neden olmuştur. Son olarak proje sahibini bir sendika olması işçilerin anket uygulamasına mesafeli davranmalarına neden olmuştur. Ayrıca elde edilen anketlerin bir kısmının hatalı olması sayıyı daha da düşürmüştür. Bu durum araştırmanın yurt çapında temsiliyetini engelse de, sektörel bazda ve il bazında araştırma bir çok sorunsala dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak;

- 340 anket analiz kapsamına alınmıştır. Bunlardan;
  1. 65'i Muğla
  2. 58'i Diyarbakır
  3. 43'ü Zonguldak
  4. 173'ü Kütahya
- Bursa ili Harmancık ilçesine ait 15 adet anket, sektör, yakınlık ve profil benzerliğinden dolayı Kütahya iline dahil edilmiştir

Araştırmada kullanılan anket formu, aşağıda sıralanan temel başlıklara ilişkin sorulardan oluşmaktadır:

- Katılımcılara ait sosyodemografik profil,
- Katılımcıların sosyoekonomik profili,
- Katılımcıların çalışma yaşamına ait özellikler,
- Güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarına ait özellikler,
- Katılımcıların sendikal yaşamlarına ait özellikler,
- Katılımcıların beslenme ve sağlık düzeylerine ilişkin sorular,

Genel sorular; katılımcıların bir takım konular hakkındaki bilinç düzeylerini anlamaya yönelik sorular.